

# VALERIAN MADER

Libellus exercitiorum  
poeseos scholasticorum (1588)

Szerkesztette, jegyzetelte és a bevezető tanulmányt írta:  
Molnár Dávid

EUROPICA VARIETAS TOKAJENSIS - FONTES



TOKAJ-HEGYALJA  
EGYETEM

L'Harmattan

Ez a mű a Creative Commons Nevezd meg! - Ne add el! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi Licenc feltételeinek megfelelően felhasználható.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>



## **Libellus exercitiorum poeseos scholasticorum (1588)**

A Little Book of School Exercises in Poetry (1588)

**Valerian Mader**

**Szerkesztette Molnár Dávid**

<https://orcid.org/0000-0002-3825-2030>

Klasszikus, régi görög és latin irodalom és művészetek / Classics, ancient Greek and Latin literature and art (13018), Irodalomtörténet / History of literature (13020)  
neolatin irodalom, alkalmi költészet, tankönyv, kora újkori irodalom, magyar irodalomtörténet

Neo-Latin literature, occasional poetry, textbook, early modern literature, Hungarian literary history

ISBN 978-963-646-344-1 (pdf)

[DOI: https://doi.org/10.56037/978-963-646-082-2](https://doi.org/10.56037/978-963-646-082-2)

**Open Access**

<https://openaccess.hu/>

Valerian Mader

Libellus exercitiorum poeseos scholasticorum  
(1588)

## **Europica varietas Tokajensis**

A Tokaj-Hegyalja Egyetem (Sárospatak)  
Speculum Kutatócsoportjának sorozata

Főszerkesztő  
Monok István

Szerkesztőbizottság  
N. Kis Tímea, Molnár Dávid, Monok István, Orbán Áron

**Acta Universitatis Tokajensis Sárospatakini – Patrimonium culturale – Fontes**

VIII.

Sorozatszerkesztő  
Molnár Dávid



ISSN 2939-5712  
ISBN 978-963-646-082-2  
DOI: <https://doi.org/10.56037/978-963-646-082-2>

Az első borítón  
Grund Riss und Prospect des Graf Illéshazysch: Schlosses, u. der Fr: Stadt Trenchin  
(Országos Széchényi Könyvtár, TK 478)

A hátsó borítón  
Ligeti Antal, Trencsén vára (1870) (Magángyűjtemény)

**Valerian Mader**

**Libellus exercitiorum poeseos  
scholasticorum  
(1588)**

Edidit, introduxit et commentariis instruxit  
Dávid Molnár

Recensuit et emendavit  
István Bartók

Budapest – Sárospatak  
L'Harmattan – Tokaj-Hegyalja Egyetem  
2024

© L'Harmattan Kiadó, 2024  
© Tokaj-Hegyalja Egyetem, 2024  
© Szerzők, szerkesztők, 2024

A kiadásért felel a L'Harmattan Kiadó ügyvezetője  
és a Tokaj-Hegyalja Egyetem rektora

Készült a Tokaj-Hegyalja Egyetem (Sárospatak)  
Kulturális Örökség Tudományok,  
a Szőlészeti és Borászati Tanszéke,  
és az MTA Könyvtár és Információs Központ  
együttműködésében



**TOKAJ-HEGYALJA**  
EGYETEM

Composuit indicem nominum et locorum  
Tímea Budai-Király

# Tartalomjegyzék

Molnár Dávid:	
<i>Valerian Mader igavonó ökröcskéje: a Libellus exercitiorum poeseos scholasticorum</i> .....	7
Valerian Mader életrajza.....	57
Valerian Mader verseinek kronológiája.....	59
<i>Libellus exercitiorum poeseos scholasticorum</i> – Hasonmás kiadás.....	61
Előszó a szövegkiadáshoz.....	255
<i>Libellus exercitiorum poeseos scholasticorum</i> – Szövegkiadás .....	257
Jegyzetek .....	405
A Mader-könyv verseinek címzettjei és szerzői .....	421
Incipitmutató.....	429
Irodalomjegyzék.....	433
Személy- és helynévmutató .....	447

Grund Riß und Prospect des Graf Illéshazy'sch. Schlosses. u. der Fr. Stadt Trenchin.



Grund Riss und Prospect des Graf Illéshazy'sch: Schlosses, u. der Fr: Stadt Trenchin  
(Országos Széchényi Könyvtár, TK 478)

# Valerian Mader igavonó ökröcskéje: a *Libellus exercitiorum* *poeseos scholasticorum*

Molnár Dávid



A tanulmány címe Valerian Mader (1558–1605 után) egyik versének a hasonlatára utal, amelyben távollévő könyveit ökrökhöz hasonlítja. Könyvek nélkül, saját maga erejéből a földet feltörni, vagyis a kultúrát művelni még sokkal fárasztóbb, szinte lehetetlen munka lenne. Könyvei mint igavonó jószágok mögött lassan, sorról sorra lépkedve túrja a földet, hogy elszórva a magvakat kikelhessenek a learatható és felhalmozható termények. Mader könyvecskéjét (*libellus*) is ugyanilyen ökröcskének szánja, amelyet minden érdeklődő befoghat majd maga elé, aki a versírás művészetének talaját szeretné fellazítani. Mader könyvecskéjét tehát olyan példatárnak szánja, amelyet követhet a lelkes, versírásra elszánt ifjúság.

Miután áttekintem a Maderrel foglalkozó gyér szakirodalmat, összefoglalom az életét. Ezek után egyetlen ismert művének bemutatására vállalkozom a számomra érdekesebbnek tűnő versekre külön is kitérve. A tanulmány végén táblázatszerű tömörséggel összegzést adok Mader életéről, valamint kísérletet teszek Mader verseinek – amennyiben sikerült támpontokat találni – kronológiai sorrendben történő felső-

rolására is. Mindezek után a Mader-kötet költeményeinek, leveleinek ábécésorrendbe szedett címtettjeit és szerzőit sorolom fel ismert életrajzi adataik összefoglalásával. Az alábbiakban, hogy pontosan behatárolhatók legyenek a költemények, végig a jelen kiadás versszámozását használom az incipitek feltüntetésével együtt.

## I. A Valerian Maderrel foglalkozó szakirodalom

Valerian Mader életrajzát egyetlen példányban fennmaradt könyvből, a *Libellus exercitiorum poseos scholasticorum* ből<sup>1</sup> tudjuk rekonstruálni, amit Miloslav Okál 1986-os tanulmányában foglalt össze. Okál tanulmánya az egyetlen, amely érdemben és részletesen valaha is foglalkozott Maderrel. A nyúlfarknyi szakirodalom Borsa Gedeon 1964-es cikkével kezdődik, aki 1963 nyarán fedezte fel a nyomtatványt Bécsben, az Österreichische Nationalbibliothekben.<sup>2</sup> Habár Borsa inkább a nyomdász Mantskovit Bálint galgóci korszaka miatt tartotta fontosnak a kis könyvet, azért azt is megjegyezte, hogy a könyvben szereplő ismeretlen szerzőket érdemes lenne majd külön is tanulmányozni, mert csak Mader könyvecskéjéből ismerjük a nevüket. Mielőtt Okál megírta volna nagy összefoglalóját Maderről 1986-ban, egy 1971-es, Petrus Barossiusról szóló tanulmányában – főleg Barossiushoz intézett versei kapcsán – röviden már foglalkozott Maderrel is.<sup>3</sup> Ezek után Székely Júlia említi meg egy bekezdés erejéig a trencsényi versíró kör egyik tagjaként Mader nevét 1982-ben.<sup>4</sup> Fontos Pálfy Miklós 1965-ben kiadott katalógusának két sora is, amely egy Madernek címzett 1600-ban kelt levélre vonatkozik (lásd lentebb). Ez azért fontos, mert később Okál még nem ismerte ezt az információt, ami miatt nagyjából az 1586-os évnél veszíti szem elől szerzőnket. Három évvel később Ján Mišianiknak a szlovák humanizmusról írt monográfiájában tűnik fel Mader neve.<sup>5</sup> A szlovák irodalomtörténész az első, aki megpróbálja tömören összefoglalni Mader könyvét. Mintha kissé bizonytalan lenne abban, hogy Mader költészete provinciális jellegén túl érdemes-e egyáltalán a figyelemre, de végül is sajnálatát fejezi ki amiatt, hogy nem maradt fent több, hasonló jellegű kötet. Ugyanebben a kötetben jelent meg Jozef Minárik írása is a XVII. század első felének latin alkalmi költészetéről.<sup>6</sup> Említésszinten szerepel benne Mader is pár verscímmel, amelyekhez ötletszerűen címkézve, ám a teljességre törekvés igénye nélkül hozzárendelte az alkalmi költészet némely nyilvánvaló alapműfaját. Aztán egy évtizeddel később Okálnak a fentebb már említett hiánypótló tanulmánya következik, amely di-

<sup>1</sup> MADER 1588.

<sup>2</sup> BORSA 1964, 164–165.

<sup>3</sup> OKÁL 1971.

<sup>4</sup> SZÉKELY 1982, 651.

<sup>5</sup> MIŠIANIK 1967, 215–217.

<sup>6</sup> MINÁRIK 1967, 245, 249, 250.

cséretre méltó részletességgel foglalja össze Mader életét és munkásságát. Jelen tanulmány is elsősorban Okál szövegére támaszkodik, megpróbálva további részletekkel gazdagítani a maderi életművet. A magyar irodalomtörténet egyáltalán nem foglalkozott Maderrel. Az egyetlen kivétel – Borsa után – Szabó András, aki az Okál-tanulmány keletkezésének évében a sárospataki szellemi életről írt tanulmányában említi meg Madert is.<sup>7</sup> Sebők Marcell 2007-es monográfiájában szentel Madernek egy fél mondatot a Thököly Sebestyénnek írt verse miatt.<sup>8</sup> Aztán az Antonín Truhlář és Karel Hrdina nevével fémjelzett, majd Josef Hejnic és Jan Martínek folytatásában megjelent cseh-morva humanista lexikonsorozat 2011-es pótkötetében találkozunk egy bekezdésnyi Mader-szócikkkel, amely semmiféle új információt nem tartalmaz.<sup>9</sup> A Maderről való információk adatolt összegyűjtését Csepregi Zoltán 2015-ös proszopográfiájában találjuk meg.<sup>10</sup> Jelen tanulmány szerzőjének 2021-ben jelent meg egy munkája magyarul Mader Ficino-verséről, és ennek egy kibővített, átdolgozott változata angolul.<sup>11</sup>

## II. Valerian Maderről

1558. május 19-én született reggel hat órakor<sup>12</sup> egy nemesi családban Trencsénben.<sup>13</sup> Apja, Nicolaus Mader befolyásos trencsényi polgár volt. Először főurak intézője, majd polgármester<sup>14</sup> (ez utóbbinak nincs nyoma a versekben). Ennek ellenére Mader gyakran panaszkodik szegénységükre. Georgius Chotessovius Mader apját Trencsén szabad királyi város *civis iuratus*ának, vagyis esküdt polgárának nevezi (app. 29). Mader apjának a verséből az is kiderül, hogy 1575–1577 körül, vagyis bártfai tanulmányai idején már nem élt az édesanyja.<sup>15</sup> Négy bátyjáról tudunk: Nicolaus, Josephus, Johannes és Georgius Maderről,<sup>16</sup> valamint egy féltestvéréről, Davidról. Az apjának írt, 8. számú versből tudjuk, hogy ő volt a legfiatalabb, ahol ezt olvashatjuk róla: *tertius a primo filius alme pater*. Egy fiáról és egy leányáról tudunk, akiknek nem ismerjük a nevüket. 1585 márciusa előtt, még kisgyermekkorukban haltak meg.<sup>17</sup> Ekkor már fivére, David sem élt.

<sup>7</sup> SZABÓ 1986, 498, 500, 504.

<sup>8</sup> SEBŐK 2007, 300.

<sup>9</sup> *Rukovět* 2011, 198.

<sup>10</sup> *ELEMI/2*, szerk. CSEPREGI 2015, 7.

<sup>11</sup> MOLNÁR 2021A; MOLNÁR 2021B.

<sup>12</sup> Lásd Mader versét: no. 67.

<sup>13</sup> *ELEMI/2*, szerk. CSEPREGI 2015, 6. A XVI. századi Trencsén váráról lásd: KENYERES 1995.

<sup>14</sup> OKÁL 1986, 160. Hogy lehetett szava a város közügyeinek intézésében, jól bizonyítja Georgius Bulgar verse, amelyben támogatását kéri (app. 28).

<sup>15</sup> Lásd app. 14, 10. sor: *sive sit illa parens sive noverca tibi*.

<sup>16</sup> Lásd MNL OL Illésy-gyűjtemény 1m51 (E 152 - Magyar Kamara Archivuma - Acta Jesuitica - Registrata - Resid.Sárospatakiensis - F. 3. - N. 3.).

<sup>17</sup> Lásd a 73. verset.

## 1. Elemi tanulmányok: Sempté, Trencsén, Bártfa, Zsolna (1568–1577)

Elemi tanulmányait Semptén (Šintava, SK) kezdte meg. A saját születésnapjára írt versben (no. 67) azt olvashatjuk, hogy még nem telt el két lustrum az életéből (vagyis még nem volt tízéves), tehát 1568 előtt már Semptén tanult. Majd 1573 és 1578 között Trencsénben, Bártfán<sup>18</sup> és Zsolnán folytatta a tanulmányait. A trencsényi iskolában Petrus Barossius volt a tanára. Bártfán Jeszenszky (Jessenius) Simon támogatásával Thomas Faber, Georg Radaschin és Severin Sculteti alatt pallérozódott, míg Zsolnán Nicolaus Colacinus volt a mestere, akivel később is folyamatos kapcsolatban maradt. Erről verses levélváltásaik tanúskodnak. Tanulmányainak idejét az 1577-es üstökösről szóló verse (no. 6) alapján pontosíthatjuk kissé. Ez alapján 1577. november 9-én már Zsolnán tartózkodott, amire a Dersffy család dicséretéből következettünk. Tehát legalább az 1577. év őszi szemeszterétől Zsolnán tartózkodott, ami azt is jelenti, hogy a nagyjából 240 kilométerre lévő Bártfán legkésőbb 1577 őszéig tanult. (De ez csak papíron lehet ilyen éles választóvonal, sokkal életszerűbb, ha Bártfáról már legalább 1577 nyarán elköltözött, talán nem is Zsolnára, hanem előbb inkább haza, Trencsénbe.)

## 2. Kassa és Erdély (1578–1579)

Mader *Hodoeporicon, sive peregrinatio in Transsylvaniam* című versének (no. 8) 15. sora szerint majd „négy hónap” után (*nondum completerat quatter sua cornua Phoebe*) elindult – néven nem nevezett – társaival Kassáról. Okál úgy gondolja,<sup>19</sup> hogy Kassán is tanulni szeretett volna, de nem tetszett neki a hely színvonala (*deficiente suos philomela psallere cantus, an cuculi turpes quis capit aure sonos*), és inkább elindult társaival a hosszú, erdélyi útra (*Cassovia longas cogimur ire vias*).<sup>20</sup> Csak ezután jutott el a pataki skólába. Valószínűleg nem ment előtte haza, mert a verses levél végén (189–193. sor) pénzt kér apjától, ellenkező esetben (ti. ha hazament volna Trencsénbe) nem kellett volna kérnie rögtön utána Sárospatakról. Ugyanitt azt is írja, hogy jó lenne, ha még a hó leesése előtt el tudná neki küldeni a kért összeget, vagyis 1579 őszén írhatta a verset, amiből kikövetkeztethető, hogy kassai tartózkodása 1579 tavaszára tehető, a rá következő erdélyi útja pedig 1579 nyarára. Még tovább is finomíthatjuk ezeket az életrajzi adatokat, mert feltételezhető, hogy az Anthonius Thalnak címzett verset (no. 38) Kassán írta 1578 karácsonyán (lásd 39. oldalon). Ennek alapján már 1578 decemberében Kassán volt, és ha erre számoljuk rá a négy hónapot, akkor 1579 áprilisában gyűltek össze és indultak el Erdélybe.

<sup>18</sup> Lásd a fennmaradt bártfai iskolaszabályzatot a 16. század közepéről: MÉSZÁROS 1981, 153–158.

<sup>19</sup> OKÁL 1986, 146.

<sup>20</sup> A kassai iskoláról lásd: SZABÓ 2008, főleg 184–188.

Erdélyi utazásának csupán egyetlen állomását ismerjük. Apjának írt versében (no. 8) említi meg, hogy öt napra feltartóztatták őket Gyulafehérváron. A szakirodalomban néha felbukkanó kolozsvári tanulmányainak<sup>21</sup> én nem találtam nyomát a kötetben, ahogy annak sem, hogy járt volna a Szamos menti városban. Viszont a Kassa–Gyulafehérvár útvonalon szinte biztos, hogy érintette Kolozsvárt is.<sup>22</sup> Valamivel később unokatestvére, Nicolaus Mednienski (Mednyánszky) – aki Kolozsváron tanult – hívta ugyan, de Mader nem vállalkozott a hosszú útra és Sárospatakon maradt.<sup>23</sup> Viszont zenei műveltségével is kapcsolatos érdekes életrajzi részletet tudunk meg Mader egyik verséből, amely szerint költőnk erdélyi útja során és pataki tanulmányai alatt is zenéléssel keresett némi pénzt. Ha nem költői képzelgésről van szó, akkor zenei tudása egyszer az életüket is megmentette Erdélyben (lásd 35. oldalon). Nem részletezi, hogy milyen zenére kell gondolnunk. Erdélyi hodoeporiconjának 188. sora Kalliopéra utal, a Petrus Barossiusnak írt verse (no. 22) alapján pedig biztos, hogy tudott énekelni. Ezen a ponton több kérdés is felmerül. Miféle énekekkel tudott pénzt keresni Erdélyben? Ha volt is nála valamilyen hangszer, verseiben mint instrumentumot sosem említi. Ha találkozunk nála hangszerrel, akkor azt inkább a bevett ’költészet’ értelemben használja. Kiket szórakoztathatott énekmondóként, akik fizettek is ezért? És milyen nyelven? Szlovákul Erdélyben aligha. Akkor magyarul, németül, esetleg latinul? De vajon miről énekelt? Úgy kell elképzelnünk, mint valami hírmondót? Vajon saját dalokat adott elő vagy valamilyen közismert repertoárból válogatott? Mindenesetre Mader elejtett megjegyzései azt sejtetik, hogy nemcsak egy ma már ismeretlen, kézíratos – feltehetően latin nyelvű – humanista irodalmi élettel számolhatunk, hanem olyan populáris, népnyelvi zenei repertoárral is, amelynek befogadó közönsége még fizetni is hajlandó volt érte. Ennek a mikromecenatúrának a nyomait – ha maradtak – érdemes lenne majd összegyűjteni, mert ez is azt mutatja, hogy az egyetem nélküli országban még az elemi iskolák tananyaga is ténylegesen készpénzre váltható tudást adott a diákoknak. Nemcsak felfelé talált átjárást a latin nyelvű irodalommal, hanem lefelé is, a kocsmák, vásárok, esküvők, temetések és szállást adó házigazdák lényegesen egyszerűbb, népnyelvi világa felé is.

### 3. Sárospatak (1579–1580)

Mader már említett, erdélyi utazását leíró verse (no. 8) alapján, amelyet *ex schola Patakina* írt, valamikor 1579–1580-ban Sárospatakon tanult. Pataki tanulmányairól több versében is ír. A Colacinust dicséző költeményből (no. 9) tudjuk, hogy a ver-

<sup>21</sup> SZABÓ 1986, 500. A versekben Okál sem találta ennek a nyomát (OKÁL 1986, 148).

<sup>22</sup> Gálfi Emőkének tartozom köszönettel, hogy felhívta a figyelmemet a Kassa és Gyulafehérvár között leggyakrabban használt kereskedelmi útvonalra (vö. PACH 1978, 1032–1035; KUBINYI 2009, 308–312). Ez alapján valószínűsíthetjük még Kassa és Gyulafehérvár között Nagyváradot, Kolozsvárt, Tordát és Nagyenyedet is.

<sup>23</sup> Lásd: OKÁL 1986, 148.

set Kassai Császár György<sup>24</sup> rektorsága (1579–1583) idején írta, amikor „az ország legjobb iskolájában”, Sárospatakon tanult. A Colacinushoz írt versből (no. 9) arra következtethetünk, hogy amikor Mader megírta, akkor egykori tanára már nem volt Zsolnán. Márpedig a zsolnai iskolát, magát Colacinust is elűzve, 1579. december 2-án oszlatta fel az akkor még buzgó katolikus Dersffy Ferenc.<sup>25</sup> Ebből csak annyi következik, hogy ezt a verset valószínűleg 1580-ban írta. Ugyanennek a versnek a 149–150. sorában azt írja (ha legalábbis szó szerint vesszük a *tempora veris* kifejezést), hogy ha Isten is úgy akarja, akkor Patakon fog tartózkodni tavasszal (*sic igitur, siquidem statuit suprema voluntas, hic remanens laeti tempora veris agam*).<sup>26</sup> A vers szövege alapján viszont Madernek még nincs tudomása Colacinus 1580-as biccei lelkészállásáról. Emiatt jutottam arra a következtetésre, hogy az 1580-as év tavasza előtt írta a verses levelet Colacinusnak, de már Patakon tartózkodott. Úgy érthetjük tehát a fenti sorokat, hogy 1580 tavaszán is Sárospatakon akar/fog tartózkodni. De ugyanebben a versben egy másik utalást is találunk pataki tanulmányaira: *et velut Euryalo tibi iunctus amore Mathias qui triplicis linguae cognitione praest.* Itt Kassai Császár György lenne Euryalus, míg Mathias lenne a rektor Nisusa (erős állítás, de úgy látszik, Madernek nem tűnt fel a hasonlat homoerotikus tartalma; más versében is használja).<sup>27</sup> Ez a „Mathias” nem lehet más, mint a késmárki iskolából elűzött Matthias Thoraconymus (Matej Kabát),<sup>28</sup> aki 1579 nyarától lektor Kassai Császár György mellett. Tehát a vers írásának és pataki tartózkodásának idejét is időben hátrébb tolhatjuk 1579 nyaráig. Ezt erősíti meg a már említett erdélyi úti versének (no. 8) 161. sorában a sárospataki iskola akkori vezetőjének, bizonyos „Cophaeus”-nak a neve. Első pillantásra ez a név nem erősít meg semmit, mert nincs tudomásunk ilyen nevű rektorról. Viszont elképzelhető, hogy nyomdahiba és a „Cormaeus” név elírása, ami a metrumot sem sérti. Ez pedig akkor Paksi Cormaeus Mihályra vonatkozik, aki 1577–1579 között irányította az iskolát.<sup>29</sup> A vers szövegéből az is kiderül, hogy Mader akkor írta erdélyi úti beszámolóját, amikor – ha feltevésünk helyes – az iskolát Paksi Mihály vezette (*qui regit hanc, ubi nunc maneo Cormaeus in illo concilio praesens cogitur esse, scholam*). Őt 1579-ben váltotta Kassai Császár György, aki mellett 1580-tól Thoraconymus

<sup>24</sup> SZABÓ 2014, 51–56.

<sup>25</sup> HOLUBY 1910, 4, 38–39; KEVEHÁZI 1989, 29.

<sup>26</sup> Azért bizonytalan ez az olvasat, mert az is lehet, hogy Mader csupán életének tavaszára, vagyis ifjúságának idejére célozgatott a versben.

<sup>27</sup> Némi bizarr fényt vet erre az a Mader sárospataki tartózkodásakor kirobbant rejtélyes epizód is, amelyről így ír Szabó András: „A város ismeretlen elsőpapját, aki talán külföldi egyetemen is tanult, mivel latinul, görögül és héberül is tudott, 1579-ben rajtakapták, amint egy fiúval fajtalankodott; tanágyára ítélték, de Dobó Ferenc megkegyelmezett neki. Az eset pikantériája, hogy ez az elsőpap nem sokkal ezelőtt egy házasságtörő nemesasszony esetében halálbüntetést javasolt Dobónak, és az asszonyt ki is végezték. Nem tudjuk, ki lehetett ez az ember, valószínűleg nem Szegedi Literáti István, akiről még Balsarati életéből, 1575. február 11-ről van adatunk, tehát nyilván káplán, azaz másodpap lehetett akkor.” (SZABÓ 2004, 52–53.)

<sup>28</sup> SZOMBATHI, SOLTÉSZ 1864, 412–418, különösen 415; DIENES, UGRAI 2013, 14; SZABÓ 2004, 53–56. Mader a versben utal is Thoraconymus magyar, szlovák és német nyelvtudására (148. sor): *Qui triplicis linguae cognitione praest.*

<sup>29</sup> SZOMBATHI, SOLTÉSZ 1864, 404–407; DIENES, UGRAI 2013, 14; SZABÓ 2014, 50–51.

volt a lektor.<sup>30</sup> Ha az Euryalus és Nisus hasonlat erre vonatkozik, akkor ez ismét azt erősíti meg, hogy Colacinusnak 1580-ban írta a versét (no. 9). (És akkor ebből az az új információ is következik, hogy Thoraconymust legkésőbb 1580 tavaszán, de inkább előtte nevezték ki Kassai Császár György mellé vezetőnek.) Összefoglalva: az erdélyi beszámoló alapján az látszik valószínűnek, hogy már 1579 második felében Patakon tartózkodott, és a Colacinusnak írt vers alapján az is valószínűsíthető, hogy az 1580-as év tavaszi szemeszterét is megkezdte ott. A Mednienskinek írt 25. számú vers Laskay Jánosról való megjegyzése viszont megengedi azt is, hogy még 1580 decemberében is Patakon tartózkodott (lásd 37. oldalon), márpedig ha ez így volt, akkor viszonylag pontosan meg tudjuk határozni sárospataki tanulmányainak a végét, mert 1581 február–márciusában már Trencsénben volt.

A könyv második felében találunk egy címe szerint 1580-as verset Martinus Hrabowskitól, amelyben Mader hazautazásához kíván szerencsés utat (inc. *Marmoreo quoniam committere carbasa ponto*; app. 31). A vers tengeri utazásról szól, ami azt jelenti, hogy inkább toposzról lehet szó, mint egy valós szituáció leírásáról. Nem írja, honnan utazik el Mader. De jól összecseng az ímént felvázolt feltételezésünkkel, vagyis Sárospatakról utazhatott el, méghozzá valamikor 1580 decemberében.

Érdemes megemlíteni Albertus Husselius Madernek írt levelét 1580. augusztus 3-áról, Privigyéről (app. 35).<sup>31</sup> Ebből kiderül, hogy Mader előzőleg elkérte tőle táncellenes értekezésének a másolatát. Husselius részletesen ugyan nem emlékszik az érvekre, de nagyjából összefoglalja, hogy mit gondol a táncról: a mai táncok csak a testi örömről szólnak, úgyhogy elítélendők. Viszont a levél végén azt is írja, hogy amennyiben Madert részletesebben is érdekli a téma, akkor jöjjön el Lőrinc napján a privigyei vásárba, és talán a jegyzőnek van a kért könyvből egy példánya, aki biztos megengedi neki, hogy elolvassa. Mivel augusztus 3-án írta a levelet és Madert az augusztus 10-ei vásárba hívta, biztos, hogy szerzőnk nem tartózkodott ekkor Patakon, mert fel sem merülhetett volna Husseliusban, hogy a 280 kilométerre lévő Sárospatakra eljusson a levél, és Mader vissza is érjen Privigyére augusztus 10-ig. Tehát 1580 nyarára Mader hazamehetett a szülői házba Trencsénbe.

#### 4. Trencsénben segédtanító és lelkész (1581–1582)

A fent említett Martinus Hrabowskitól egy levelet (app. 32) is közöl Mader, amelyből jól kikövetkeztethető, hogy a trencsényi iskola segédtanítói állására mikor kérték fel Madert. A levél gratulációval kezdődik: „*Intellexi ex vitrico meo, carissime Valeriane, te ad munus synergii in schola patriae nostrae, legitime accitum esse, quod cum auditu mihi fuerit iucundissimum, non potui intermittere, quin tibi congratularer.*” Hrabowski a levelet 1581. április 5-ére keltezi *in Dubowicz*, ami Tarcadobó (Dubovica, SK) lehet.

<sup>30</sup> SZOMBATHI, SOLTÉSZ 1864, 415; SZABÓ 2014, 52.

<sup>31</sup> OKÁL 1986, 151.

Tekintve, hogy 290 kilométerre van ez Trencséntől, nagyjából két hét kellett, hogy a hír eljusson Tarcadobóra, tehát Mader iskolai segédtanítói állását Trencsénben 1581 februárjától–márciusától számíthatjuk.

## 5. Beckó, Kiripolc, Trencsén, Márkusfalva (1582–1605)

1582-ben vette feleségül Dorotheát,<sup>32</sup> és Beckóra (Beckov, SK) költöztek, ahol lelkipásztorként dolgozott. A dátummal ellátott Andreas Werner-vers (app. 20) megengedi azt a következtetést, hogy 1582. március 30-án már Beckóban éltek. A vers már nem említi Mader tanítói állását, viszont új, lelkipásztori elhivatottságát igen. A másik árulkodó nyom, ami alapján még korábbra tehető a beckói költözés, trencsényi tanárának, Petrus Barossiusnak a verse, amelyben Pál Timótheushoz írt első leveleinek harmadik fejezetét parafrázálja Madert dicsérve (inc. *Mores qui deceant pios ministros*; app. 21). Habár Beckót nem említi, de a versből nyilvánvaló, hogy nem Trencsénből írta a Trencsénben élő Madernek, vagyis költőnk ekkor már feltehetően Beckóban szolgált. A verset keltezte is: 1582. március 5., ami tehát azt jelenti, hogy Mader ekkor már Beckóban volt.

Hogy Beckóban pontosan meddig tartózkodott, nem tudjuk, de fontos támpontunk lehet apja 1585. március 17-ei halála (no. 73). Egy másik verse alapján (no. 22), amelyben Petrus Barossiustól jó hangú gyermekeket kér a Bornemisza Pétert is patronáló<sup>33</sup> Bánffy László június 27-ei névnapi ünnepségére, valamennyire be tudjuk határolni beckói tartózkodását. Ennek a versnek a végén ugyanis üdvözlözteti Barossiussal a szüleit (pontosabban: apját és mostohaanyját), akik ezek szerint még élnek, de azt is írja, hogy már *régóta* Beckóban tartózkodik. Mivel 1582 februárjában, vagy március elején érkezhettek valamikor Beckóba, ezért valószínűleg nem ebben az évben írta a verset. 1583 vagy 1584 nyarán készülhetett valamikor, mert 1585 nyarán már halott volt az apja. Ha viszont hihetünk a Draskovich család levéltárában fennmaradt XVII. századi bejegyzésnek, akkor Bánffy László 1583. november 30-án meghalt: „[1583.] 30. Novembris Ladislaus Banfi de Bolondos mortuus est.”<sup>34</sup> Ami azt jelenti, hogy a vers 1583 nyarán készült, tehát ekkor még biztos hivatalban volt Beckóban Mader.

Valamikor ezután Kiripolcban (ma Egyházhely, Kostolište, SK) folytatta a lelkészkedést. Az egyik, 1586. január 10-ei keltezésű Mathias Carthicius-propemptikonból az is kiderül, hogy Mader már ekkor, vagyis januárban készülődött haza, Trencsénbe (inc. *Quo sugis? Aut quaenam haec animo sententia surgit?*; app. 39). A vers

<sup>32</sup> Lásd Nicolaus Mednienski visszhangversét, amelyet a házasságukra írt feltehetőleg 1582 márciusa előtt (inc. *Euge maritalis quot erunt mihi commoda vitae*; app. 33), valamint Georgius Beczkoviensis epithalamiumát (lásd OKÁL, 1986, 155, aki viszont Georgius Chotessoviusnak gondolja), amelyben még segédtanítóként utal Maderre (inc. *Ecquid Musa novi? Quid quaeso iubila dictant?*; app. 34).

<sup>33</sup> Bécsi szabadulása után Bornemisza Beckó várában rejtőzködött Bánffy László védelme alatt. SCHULEK 1939, 127–129.

<sup>34</sup> SZERÉMI 1890, 370.

hangvétele alapján nincs is okunk azt feltételezni, hogy Mader ne indult volna el a nagyjából 110 kilométeres útra.

Egy levél szerint 1600. március 21-én már biztos Trencsénben lelkészkedett.<sup>35</sup>

Utolsó információnk róla, hogy 1605-ben Márkusfalván (Markušovce, SK) volt lelkész.<sup>36</sup>

### III. A *Libellus exercitiorum poeseos scholasticorum* (1588)

Egyetlen ismert művét 1588-ban adta ki Mantskovit Bálintnál Galgócon (Hlohovec, SK).<sup>37</sup> Ennek pedig egyetlen ismert példányát Bécsben az *Österreichische Nationalbibliothek* őrzi (\*35.X.164). Ez a példány Hieremias Sartoriusé lehetett, amelyet a beírás szerint egy orvosnak adott. A dedikált könyv címzettje nem csak az elhalványodott beírás miatt olvashatatlan, hanem a ráragasztott könyvtári jelzetet tartalmazó címke miatt is: „<...> *Medicinae Licenciato d. d. hunc libellum, amicitiae ergo Hieremias Sartorius jam Scholae Trenchinii Rector 14 Junij: Anno D. 1588.*”<sup>38</sup> De a dedikáció annyiból mégiscsak fontos, hogy ezek alapján a kötet 1588. június 14-e előtt kijött a nyomdából.

Mader a *Libellus exercitiorum* verseinek nagy részét diákként írta és – legalábbis a könyv címe szerint – az alkalmi költészet formuláriumának, mintagyűjteményének szánta mindazok számára, akik érdeklődnek a költészet iránt. A könyv két fő részre osztható. Az első rész, amely a könyv főcíme alá sorolható, Mader 77 saját versét, és peritextusként 12 neki címzett verset tartalmaz. A második részben *Libellus adoptivus* cím alatt 27 neki címzett verset és négy levelet gyűjtött össze. Ezt a formai megoldást bizonyára Georg Sabinustól<sup>39</sup> vette át, akinek a verssorait nemcsak többször használta fel (lásd a jegyzetekben), hanem egyik versében (no. 12) néven is nevezi (10. sor). Az egész versgyűjteményt „a költészet iskolai gyakorlatainak könyvecskéjeként a versfaragás mesterségének újoncai számára” adta ki, amelyből „elsajátítható, tökéletesíthető, megszerethető és memorizálható” az *ars versificatoria* tudománya. A XVI–XVII. századi poétikák jó része is ugyanezt a módszert alkalmazza, és inkább példák segítségével, mint definíciókkal igyekszik az érdeklődőt kiképezni. (Ez igaz Scaliger *Poetices libri septem*-jére is.) A könyvecske tanító jellegét mutatja az is, hogy Mader a margón macskakörmök segítségével hívta fel a figyelmet azokra a sorokra, szakaszokra, ame-

<sup>35</sup> PÁLFY 1965, 102. (Az eredeti dokumentum a háborúban megsemmisült.)

<sup>36</sup> *ELEMI/2*, szerk. CSEPREGI 2015, 7.

<sup>37</sup> BORSA 1964, 164–165.

<sup>38</sup> Illésházy István (1541–1609) tulajdonában is volt egy példány Mader könyvéből. Az Illésházy-javak lefoglalásáról felvett 1603. november 11-ei jegyzőkönyv-fogalmazvány szerint a trencsényi várból érkezett Esztergomba. A felvett cím is jogászfogalmazványra utal: *Valeriani Maderii executio poetica. (Adattár 11, 1983, 151.)* Valószínűleg ez nem ugyanaz a példány, mint amit ismerünk, mert Hieremias Sartorius 1604-ben halt meg.

<sup>39</sup> SABINUS 1563, Z4R.

lyek valamilyen kortárs, vagy klasszikus, bibliai utalást tartalmaznak. Ugyanakkor ez nem jelenti azt, hogy mindenhol jelezte a reminiscenciákat. (Ezeknek a feltérképezése külön kutatást kívánna meg.)

Mader kötete azért fontos művelődéstörténeti emlék, mert egy olyan korabeli gyakorlatnak a nyomát fedezhetjük fel benne, amelynek a létezését a gyér szövegelemek miatt csak feltételezi a szakma. Ironikus módon épp ez a nyomtatott kötet erősíti meg a XVI–XVII. században még nagyon is élő kéziratos kultúra elevenségét. Nagyobb, európai perspektívába helyezve talán nem tűnik annyira érdekesnek, hiszen a kontinensen átívelő értelmiségi hálózat tagjai levelekkel, versekkel és különféle ajándékokkal folyamatosan kedveskedtek egymásnak. Azonban annak, hogy ez a gyakorlat ennyire lokális – ha úgy tetszik provinciális – szinten is működött, nem ismerjük más, ennyire kézzelfogható magyarországi emlékét. A könyvben szereplő nagyjából 60 címzett/szerző, akik a Mader körül rekonstruálható intellektuális hálózatot alkotják, még Johannes Bocatius köréhez képest is egyfajta vidékiességet mutatnak. Ugyanakkor ez a „falusi” *respublica intellectualis* pont úgy szerveződött meg, mint Bocatiusé, vagy akár Justus Lipsiusé, csak kisebb területet fed le. Az elemek egymáshoz fűződő viszonyából, kapcsolatából kirajzolódó mintázat viszont pontosan ugyanolyan „felülnézetből”, mint a területileg és szármosságuk szerint is nagy kiterjedésű hálózatoké. Csakhogy európai híru tudósok és államférfiak helyett falusi tanítókból, lelkészekből és helyi potentátokból fűződik össze Mader irodalomközösségi hálózata.

Érdeemes felhívni a figyelmet arra is, hogy Madernek nem találjuk nyomát az európai egyetemek matrikuláiban, ami ugyan nem jelenti azt, hogy biztosan nem is járt külföldi tanulmányúton, de a verseskötetben fellelhető személyek köre alapján is jogosan feltételezhető, hogy a kötet összeállításának az időpontjáig nem tanult külföldön. Ezt a feltételezést pedig meg is erősíti a Simon Jesseniusnak írt versben (no. 29), amit 1587-ben írt, és amiben elpanaszolja, hogy hiába szeretett volna, nem tudott külföldi, német egyetemeken tanulni (37–38, valamint 65. sor). Ha járt volna, akkor a címzettek között – a szokásoknak megfelelően – biztosan találnánk egyetemi professzorokat és külföldi diáktársakat is. Ám a Mader-kötetnek épp ez a hiány adja a különlegességét. Ha Mader külföldön tanult volna, akkor elveszítettük volna ezen címzettek nagy részét, és egy szokványos, valószínűleg német egyetemi háttérrel bíró kapcsolati hálót találnánk a könyvben. Azonban a címzettek és szerzők között egyetlen olyan sincs, aki ne Trencsén körül – sőt inkább Trencséntől keletre – élt volna. A legmesszebb, ahova dokumentálhatóan eljutott – Erdély ismeretlen területeit leszámítva –, a nagyjából 350 kilométernyire fekvő Sárospatak volt.

Ha számszerűsíteni szeretnénk, akkor levelezése alapján Mader értelmiségi hálózatának az *actio radius*át is felvázolhatjuk Trencsénhez viszonyítva:

Trencsén	Kisbíróc	~10 km
Trencsén	Beckó	~20 km
Trencsén	Vágújhely	~25 km

Trencsén	Bán	~30 km
Trencsén	Uherský Brod (Magyarbród)	~40 km
Trencsén	Galgóc, Nagybicse, Privigyé	~60 km
Trencsén	Zsolna	~75 km
Trencsén	Mosóc, Sempte	~80 km
Trencsén	Zólyom	~120 km
Trencsén	Márkusfalva	~250 km
Trencsén	Siroka	~275 km
Trencsén	Tarcadobó	~290 km
Trencsén	Nagysáros	~300 km
Trencsén	Kassa	~310 km
Trencsén	Bártfa	~315 km
Trencsén	Sárospatak	~350 km
Trencsén	Kolozsvár	~570 km

Mader kötete alapján joggal feltételezhetünk hasonlóan működő, gazdag intellektuális hálózatokat legalább elemi iskolával bíró kisvárosok körül, nem csak Erdélyben, hanem akár a hódoltsági területeken is (például Tolnán).<sup>40</sup> Ha Mader sajnálta volna a könyvkiadással járó fáradságot, valamint költségeket, és nem jelentette volna meg a művét, akkor ma fogalmunk sem lenne a kisbiróci, vágújhelyi vagy privigyeyi lelkészek és falusi tanítók feltűnően színvonalas humanista műveltségéről. Ezek a versek kéziratos formában terjedtek, és senkinek sem jutott eszébe, hogy kinyomtassa őket. Ebből a szempontból hasonló Mader *Libellusa* és Tinódi Sebestyén *Cronicája*. Böven voltak Tinódihoz hasonló énekmondók országszerte, de sajnálatos módon egyikük sem adta ki a műveit soha. A Mader kötetében olvasható iskolás és alkalmi versekhez hasonló költemények is nagy számban születhettek, és mivel ezek mellett jellemzően címzettek is találhatóak, biztos, hogy személyesen, vagy levél útján át is adták egymásnak. Mader műve verskövületekként őrizte meg a mulékony kéziratos anyagot. Könyvét talán minden túlzás nélkül nevezhetjük múzeumnak is, amely egyszerre őrzi az elmúltat és nyújt – igaz, csak a vitrin mögül – betekintést ebbe. Említésre érdemes az is, hogy a Mader-kötet versei magas humanista műveltségről és versírói gyakorlatról árulkodnak. Ami önmagában véve megint csak nem lenne különösebben érdekes. Azonban ha nem egyetemi, hanem csupán elemi iskolai képzést sejtünk ezek mögött, akkor a színvonal több mint meglepő.

<sup>40</sup> KATHONA 1974.

## IV. A *Libellus exercitiorum poeseos scholasticorum* tartalma

A kötet első pillantásra alkalmi költemények gyűjteményének tűnik.<sup>41</sup> Azonban ha közelebbről is megvizsgáljuk a verseket, akkor a költemények jelentős részét nem tekinthetjük alkalmi jellegű szövegnek. Mader verseit főképp a személyes hangvételük zárja ki az alkalmi műfajok köréből. Mader a verseibe rendre nemcsak bele-bele-csempészi személyes élményeit, hanem némelyik költeménye egyenesen ezekről a saját élményekről szól. Ritka és meglepő hang ez a 16. században. Azért is meglepő ez a váratlan lírai hangvétel, mert címe szerint gyakorlati mintákat várnánk a versírás művészetében elmélyülni készülők számára.<sup>42</sup> A kötet szerkezetében felfedezhetünk ugyan némi tematikus elrendezést (például az egymás után közölt epitaphiumoknál), de szerzőnk ehhez sem tartja magát szigorúan. Mader verseiben – feltűnően nagy arányban – főként Ovidius sorait és szófordulatait fedezhetjük fel. De Vergilius Lucanus, Statius, Martialis, Propertius és Plutarkhosz hatása is szövegszerűen tetten érhető. A szinte kortárs Georg Sabinus (1508–1560) talán még nagyobb hatással volt rá, mint Ovidius, mert kedvenc költőjétől egész sorokat épít be a verseibe.<sup>43</sup>

### o. Paratextus

Először – a teljesség igénye nélkül – összefoglalom a könyv paratextusát (van olyan vers is, amelyet más kontextusban a tanulmány más részében említék meg). Szigorú értelemben véve csak a könyv elején található verseket számíthatjuk ide, mert a 131. oldaltól könyv a könyvben, a *Liber adoptivus* olvasható, amely a könyv immanens részének tűnik, tehát a paratextus szövegei erre is vonatkoznak. Címe szerint „örökbefogadott könyv”, amelyet Mader befogadott, beköltöztetett a saját könyvébe. Barátaiktól tartalmazza a neki címzett verseket és leveleket. Ezekből is válogatok.

**0.1.** Mindenekelőtt – vagyis a vendégszövegek felsorolása előtt – Mader verseinek összefoglalását érdemes a nekünk is szóló „A kotnyeles olvasóra” című költeménnyel

<sup>41</sup> Okál is annak látta (OKÁL 1986, 145). Azonban lásd a műfajjal kapcsolatos problémákat: MOLNÁR 2024, 99–148.

<sup>42</sup> Okál röviden megpróbálta összefoglalni példákkal azokat a grammatikai, retorikai és poétikai eszközöket, amelyekkel Mader a könyvecskéjében operált (OKÁL 1986, 169–175).

<sup>43</sup> Sorrendben a következők – semmiképp sem meglepő – antik szerzőktől találtam szófordulatot, vagy szöveghelyet (zárójelben jelzem az utalások számát): Ovidius (87), Vergilius (32), Lucanus (12), Statius (10), Martialis (9), Horatius (8), Propertius (5), Tibullus (4), Lucretius (3), Juvenalis (2), Plutarkhosz (2). A kortársak közül: Sabinus (54), Lotichius (7), Eobanus Hessus (3). Érdemes megjegyezni, hogy ennek a tükrében már nem is annyira meglepő, hogy Filiczki Jánost a kortársai „második Ovidiusnak” nevezték (MOLNÁR 2024, 11–15). De Mader kötete is azt bizonyítja, hogy Filiczki nem az ovidiusi allúziók nagy száma miatt nyerte el ezt a címet, hanem a felhasznált anyag költői minősége miatt. Szövegszerűen első számú forrásként Filiczkinél is Ovidius mutatható ki, de a Maderhez képest ötször akkora költői anyagban csak nagyjából 120 szöveghelyet tudtam beazonosítani.

kezdeni (inc. *Forsitan haec aliquis Theonino carmina dente*; no. 77). Ez az akadémikus olvasót szólítja meg (*in lectorem nasutum*, vagyis azt, aki mindenbe beleüti az orrát). A kritikus olvasóval kapcsolatban a korszak versesköteteiben inkább Zoilus (Ζωϊλος) nevével találkozunk, Mader viszont Horatius (epist. 1, 18, 82) Theónjával példálózik. Talán némelyek úgy gondolják, hogy ezek a versek nem illenek egy lelkészhez. Sok költő a Szentírással ellentétes dolgokkal foglalkozik, de ő megtagadja minden istentelen írását a költőknek. Azt ajánlja az olvasónak, hogy ő maga is ragadjon lantot és a múzsákkal együtt segítsen tudós dalokat énekelni. A költészet Isten ajándéka, tehát aki elutasítja a költészetet, az Isten ajándékait veti meg. Nehéz pontosan meghatározni, mikor írta ezt az *ad lectorem* költeményt, de biztos, hogy lelkész volt már. Ha figyelembe vesszük a könyv kiadásának dátumát is (1588 első fele), akkor kiripolci pásztorokodása alatt született a vers. Ismert életrajzában épp 1586 januárja után van egy nagy hiátus 1600-ig, amikortól már van adatunk trencsényi lelképásztorokodásáról. (Talán már 1587–1588 első felében is Trencsénben szolgált?)

**0.2.** A könyv elején Mader bevezető *epistola dedicatoriáját* olvashatjuk, amely (II.) Balassa Istvánt szólítja meg. Ebből kiderül, hogy e könyvecskét leginkább az uraságnak szánta ajándékba. Rögtön Palingeniustól idézi a jól ismert mottót: „A hírnév utáni vágy sokakat szokott erényes életre kényszeríteni” (*Spes famae solet ad virtutem impellere multos*). A Balassa család dicséreténél felhossa Zrínyi Miklóst is, aki Balassa István első feleségének, Zrínyi Ilonának az apja volt. Zrínyi Miklóssal kapcsolatban a „Magyarország védőbástyája”-toposzt használja, aki az ő idejében Magyarország várfala és védőbástyája volt (*qui fere fuit sui temporis murus et propugnaculum Hungariae*).<sup>44</sup> Egy másik, a *herkulesi válaszut*-toposz is felbukkan a szövegben.<sup>45</sup> Mader úgy látja, hogy Balassa István most lépett a herkulesi korba, amelyben az erény és a gyönyör között kellene választania. (Pedig ekkorra Balassa már 40 éves, míg Virtusszal és Voluptasszal a toposz jellemzően ifjúkorában találja meg az arra érdemeseket.) Ez az egyik oka annak, hogy könyvét neki ajánlja. A virtus útját ugyanis sok egyéb mellett a tanulmányokban való szorgos elmélyülés jellemzi. A másik ok – rendkívüli és őszinte szeretetén kívül –, amiért ezt az iskolai gyakorlatok könyvecskéjét (*scholasticorum exercitiorum libellum*) neki ajánlotta, hogy még gyermekkorában kezdett el Balassa István házában pallérozódni a költészet művészetének „hiúzszerű” praeceptorával, Mathias Carthiciusszal,<sup>46</sup> aki (II.) Balassa Menyhárt házi tanítója volt. Ő ösztönözte először Madert tanulásra. Ez a kis kötet pedig nem más, mint tanulmányainak az

<sup>44</sup> Ezzel kapcsolatban Okál megjegyzi – mintegy sugallva, hogy Madert tulajdonképpen alig-alig fűzte valami Magyarországhoz –, hogy a könyvben a „Magyarország”, vagyis „Hungaria” névvel alig találkozunk (OKÁL 1986, 157). Hogy a kilenc Hungaria és a két Pannonia soknak számít-e, nem tudom eldönteni. Abban viszont igaza van, hogy Mader a patria szót leginkább Trencsénre értette, bár sokszor az egész, török pusztította országra.

<sup>45</sup> A toposz legrészletesebb összefoglalását lásd: PANOFKY 1930, aki ezt „Hercules Prodicus”-nak hívja. Magyarországi előfordulásának összefoglalását pedig lásd: SZÖKE 2017, 35–40. Mader utalását még nem ismerte.

<sup>46</sup> Carthiciustól a korábban már említett 1586-os propemptikonon kívül két további verset is közöl Mader, amelyekben költőnket dicséri (inc. *Ne crucient longo vigiles te examine curae*; app. 37), (inc. *Opto tuis gregibus contingant pasua laeta*; app. 38).

ivadéka (*hunc studiorum meorum fetum*), vagy ahogy latin–magyar szótárában Szenci Molnár Albert mondaná: *fiacskája*, amelyet Balassa kegyeibe ajánl. Aztán pontokba szedve négy okát adja annak is, hogy az arra talán méltatlan költeményeket – sajátjait és barátaiét egyaránt – miért nyomtatta ki:

– Először is a költői művészet szerelmesei megtapasztalhatják, hogy különösen a mi nemzetünk számára ezek a stúdiumok mily fárasztó munkát jelentenek. Nekünk, akik egyszerűbb beszédek is alig tudunk elhebegni-habogni (*vix balbutire posse*), különösen azokhoz képest, akik a latint és a szilárd műveltséget a szüleiktől, mint az anyatejet szívják magukba (*qui Latinitatem et solidam eruditionem a parentibus et veluti cum lacte materno hauriunt*). De minél nehezebb a munka, annál nagyobb a lélek öröme (*labor autem difficilior, maiorem animi voluptatem parit*).

– Másodjára drága szülei, a hazája, a tanárai és mecénásai iránt érzett hálája sarkallta erre, akik – Isten segedelmével – poétikai tanulmányaiban megsegítették.

– Harmadsorban a barátai és azon személyek iránti szeretete indította a nyomtatásra, akik a könyv verseiben szerepelnek (*amor amicorum et personarum, quarum nomina versibus his celebrantur*). Jóllehet némelyikük már átköltözött az égi hazába, némelyiküket pedig a nagy távolság választotta el tőle, mindegyikükre a legnagyobb hálával fog mindig emlékezni.

– Végezetül azért adta ki a könyvet, hogy az irodalomkedvelő ifjúságnak – de legfőképp kedves hazájának, Trencsénnek leendő polgárai számára – példaként szolgáljon, hogy a költészet művészetén keresztül hogyan lehet Istent ünnepelni, valamint a legjobbak figyelmét és szeretetét elnyerni. Majd – a forrás megjelölése nélkül – Georg Sabinus egyik verséből idéz két sort, amely szerint a hírnevet és a dicsőséget a nemes művészet hozza el, így aztán ezzel királyok kegye és szeretete is elnyerhető.<sup>47</sup> Ezek után ismét a legszebb szavakkal és minden jót kívánva ajánlja Balassának a könyvét.

**0.3.** Az imént idézett Sabinus-sorok miatt itt említeném meg az egyébként ismeretlen, chemnitzi származású Matthias Zeybigius versét is (inc. *Voluitur ingenio: nullo discrimine habentur*; app. 6). Ugyanazt a témát dolgozza ki, amire Sabinus verssorai utalnak: a halál törvénye alól senki sem vonhatja ki magát, hacsak nem a szellem és a lélek (1–2. sor). Hiába csodáljuk Aeneas hősi tetteit, ha ezeket Homérosz nem énekelte volna meg, akkor feledésbe merülve a hőssel együtt haltak volna el (3–8. sor). Nagy Sándor is tisztában volt a költészet erejével és magának is saját Homéroszt keresett (9–14. sor). Zeybigius aztán gratulált Trencsén városának, amelyik – mintegy saját Homéroszára lelve – megtalálta a Parnasszus tetejére felkapaszkodó és Castalia forrásából kortyolgató Madert, hogy dalban hirdesse és őrizze szülővárosa dicsőségét és nevét.<sup>48</sup>

**0.4.** Ioannes Philomates két címerverssel szerepel a könyvben.<sup>49</sup> A kötethez írt legelső vers Mader családjának a címerét írja le (inc. *Arma tibi sol sunt pulchra cum*

<sup>47</sup> SABINUS 1563, Q2r: „Fama per ingenuas et gloria quaeritur artes, / His favor ac regum conciliatur amor.” Madernél a quaeritur helyett ducitur olvasható.

<sup>48</sup> OKÁL 1986, 154.

<sup>49</sup> OKÁL 1986, 153–154.

*virgine, martes*; app. 1). Ebből nehéz lenne rekonstruálni, de biztos, hogy valamiféle fegyvereken kívül található egy nap, egy női alak (*virgo*) és egy nyest (*martes*) is Mader címerén. Lásd még Philomates címerversz-variációját (inc. *Artibus ingenuis, quorum dulcedine, dura*; app. 2). A második versben a nyest a gazdagságot jelképezi, a szűz a harcba vezető Pallasz Athéné lenne, a nap pedig a művészeteket jelképező Apollón. Ezekből a szimbólumokból arra következtet Philomates, hogy Mader sok verejtékkel vagy tanítani fog, vagy hivatali állást kap, vagy pedig a földet fogja művelni (*aut igitur quondam magno sudore docebis, aulicus aut fies, aut bene rura coles*). De akármit is csinál, az fárasztó lesz és hasznos. Hieremias Sartorius címerversze így fogalmaz: míg mások címerében háрпиák, párducok és viperák vannak rettenetes csőrrel, fogakkal és karmokkal, addig Maderében nap, szűz és nyest (inc. *Harpyias alius, pardos, vel iactet echidnas*; app. 13).<sup>50</sup> Sartoriusnak ez a verse valószínűleg másik dicsérő költeménye előtt íródott valamikor, mert nem *rectornak*, hanem *paedotribának*, vagyis tanárnak nevezi magát. (Ez viszont azt is jelenti, hogy ha tényleg 1588-tól tanít Trencsénben, akkor a tanárból rektorra való előléptetése még 1588 első felében megtörtént.)

**0.5.** Erdélyi Nagy János valószínűleg Mader sárospataki iskolatársa volt. Madert dicsérő versében megköszöni azt a költeményt, amelyet költőnk küldött neki (ez utóbbi a kötetben nem szerepel), és örök szeretetéről, valamint emlékezetéről biztosítja (inc. *Quod mihi misisti, iuuenis doctissime, carmen*; app. 4).

**0.6.** Hieremias Sartorius két verssel szerepel a könyvben (az egyik a fent említett app. 13). Ő azért is fontos számunkra, mert Mader könyvének egyetlen ismert példánya az ő tulajdonában volt, és talán a kötetben található javítások is az ő kezétől származnak. A könyv elején olvasható 53 disztichonnyi verse terjedelmében és minőségében is kiemelkedik a többi ajánló és dicsérő vers közül (inc. *Cui sincera sedet culto sub pectore virtus*; app. 7).<sup>51</sup> Ezt Sartorius öt részre osztotta. Az első rész tartalma a 10. sor maximájával foglalható össze a legjobban: Aki maga és mások számára is bölcs tud lenni, az bölcs csak igazán (*Qui sibi quique aliis scit sapere ille sapit*). Mader éjszakákon keresztül virraszt a közjóért művészetével, szorgalmával és hitével. Egyszerre kiváló költő és nagyszerű lelkipásztor. A második rész Mader emberi nagyságának további taglalása, aki nemcsak jó költő, hanem – ezenfelül – még jó ember is akar lenni (*sed quia non tantum bonus esse, Madere, poeta, sed vis – quae magis est – vir simul esse bonus*). Augiasz istállójának kitakarításához hasonlítja azt, amit a költészet terén végez (*illustrare aliqua nostro aevo luce Camenas, est stabulum Augiae sorde levare sua*). A költészet hanyatlásához persze hozzájárul a haza sorsa is, vagyis a barbár török pusztításai. A barbárok pedig mindig barbárságot hoznak magukkal. Szerencsére Mader – ha nem is fegyverrel, de tollának erejével – dicséretesen küzd a barbárság ellen (45–48. sor). A harmadik rész az első részben megismert maxima megerősítése, vagyis Mader nemcsak magának ír, hanem a nyilvánosságnak is, amivel a *pietast* terjeszti (63–70. sor). A negyedik rész már az olvasóhoz is szól, és óva inti Zoilust a gáncsoskodástól:

<sup>50</sup> OKÁL 1986, 150.

<sup>51</sup> OKÁL 1986, 150.

ha jobbat nem tud, akkor hallgasson. Egyszerre szól Maderhez és az olvasóhoz a Petrarcanál is megtalálható bölcsességgel, miszerint könnyebb járt úton más nyomait követni, mint keresgélve kitaposatlan úton előretörni (*tutius est aliena sequi vestigia, quam si arripias nullo te praeunte viam*). Mader is tudós költők nyomdokain jár, és most Mader könyve is út azoknak, akik olvassák. Sartorius az ötödik részben Madert dicsérve biztatja, hogy ne hagyja abba se a versírást, se pedig a tanítást. Hosszú életet kíván neki, hogy még több könyvet adhasson ki. A verset valószínűleg a kötethez írta 1588 elején.

**0.7.** Egykori trencsényi tanáráról, Petrus Barossiusról is olvasható egy rövid, ajánló epigramma Mader könyvéhez, amelyet – miként a versből megtudjuk – a kései utókor is dicsérni fog (inc. *Ut genitor patrii storeas declarat amoris*; app. 8).<sup>52</sup>

**0.8.** Christophorus Mazurkius, a trencsényi iskola segédtanítója azt írja versében, hogy fiatal, öreg, sőt az egész kései utókor nagyon sokat köszönhet majd Madernek (inc. *Multum, crede mihi, debent iuvenesque senesque*; app. 9).<sup>53</sup> Kelj fel gyorsan sírodból Colacinus, dicséred dallal tanítványodat, aki oly sokra becsült téged és írásaidat! Támadj fel tiszteletre méltó apa és írd költeményt annak, akinek lelkében az erény szerezete uralkodik! Gyorsan elmúlik minden, de azoknak a hírneve, akiket Mader könyve megőriz, örökkévaló lesz (*fama perennis erit*; Ov. am. 1, 10, 62; Verg. Aen. 9, 79.)

**0.9.** És ha már Mazurkius elő akarta Colacinust csalogatni a sírból, Mader elő is csalja egy versével, amelyet egykori zsolnai tanáráról közöl (inc. *Ergo tui genitor gnati lege credulus ista*; app. 16). Ezt valószínűleg Colacinus akkor írta, amikor Mader Sárospatakon tanult.

**0.10.** Apja, Nicolaus Mader egy verssel szerepel a kötetben, amelyet fia bártfai tanulmányainak éveiben írt valamikor 1577 nyara előtt (inc. *Quae mihi misisti, fili carissime, nuper*; app. 14). A költemény válaszvers több ismeretlen versre, amelyben Valerian beszámolhatott apjának – többek között – bártfai tanulmányairól. A 3–6. sorból megtudjuk, hogy ezek az apának nemrég (*nuper*) küldött versek az érzékeny ifjúság és a helyes gyereknevelés módszerének a tanúi. De azt is jól mutatják, hogy Valerian mennyire előrehaladt a költészetben. Az apa versének színvonala azért azt is mutatja, hogy költőnk a családi házból már nem kevés műveltséget és költői tehetséget hozott magával. Nicolaus verse egyszerre szól a büszkeség, a szeretet és az atyai jótanácsok nevelő célzatú hangján. Külön, szép szavakkal dicséri bártfai tanítóit is.

<sup>52</sup> Az egyik olyan vers a kötetben, amelyet nem Mader írt és nem is Madernek címezték, szintén Petrus Barossius szerzeménye *Proteus* címen (inc. *Proteus undifluum primo vertatur in aequor*; app. 40). Fontosnak tartom felhívni a figyelmet rá, mert a kötet filozófiával leginkább átszótt költeménye. A verset 1586. július 13-ára keltezte és Forgách Simonnak ajánlotta. Barossius Próteusz szimbolikus alakján keresztül költői képekkel foglalja össze a káosz és rend kozmogóniai, kozmológiai összefüggéseit. A filozófusok Próteusz mitikus alakjának finom rejtvényébe (*subtili aenigmate*) burkolták a világ leírását. Persze a semmirekellő köznép (*improba plebs*) mindebből semmit sem ért, de megérteni sem akarja. A másik olyan vers, amelyhez Madernek csak mint szerkesztőnek lehet köze, Georgius Fabricius három disztichonnyi verse Melanchthon tanulni vágyó gyermekeknek szóló jótanácsáról (inc. *Dicebat puero, clarus pietate Melanchthon*; app. 10), és Simon Jessenius saját epitaphiuma (inc. *Dum vixi semper studui didicisse quid essem*; app. 43).

<sup>53</sup> OKÁL 1986, 150.

Valeriannak a kiadásra szánt margináliáiból tudjuk, hogy Thomas Faberről és Georg Radaschinnól van szó.

**0.11.** A beszercebányai Andreas Werner Maderrel kötött friss barátságának emlékére küldött egy verset (inc. *Valeriane mihi cum sis modo factus amicus*; app. 20). A vers főként azért érdekes a számunkra, mert Werner keletkezett: 1582. március 30. A 14 disztichonban csak Mader lelkészi állását dicsőíti, amiből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy már nem Trencsénben tartózkodik, hanem Beckón. Ha feltételezésünk helyes, akkor jobban be tudjuk határolni mind házasságának, mind pedig Beckóra költözésének az idejét: 1582. március 30-a előtt. Werner a szőlőültetvény-hasonlattal él, amikor Mader lelkészi elhivatottságát dicséri. Isten nemrég (*nuper*) hívta, hogy dolgozzon a szőlőültetvényében (13–18. sor). A *nuper* szó használata is már inkább Mader beckói tartózkodására utal.

Hogy megpróbáljam átláthatóbbá tenni Mader könyvét, nem sorrendben foglalkozom a szövegekkel, hanem igyekszem az alkalmi költészet műfajaiba csoportosítva tartalmi összefoglalásokat adni.<sup>54</sup> Mader alkalmi költeményeit tehát a következő műfajokba, alműfajokba sorolhatjuk (sokszor csak gyömöszölhetjük):

## 1. Epithalamium

Az egyik legjobban körülhatárolható alkalmi versműfaj a nászvers. Julius Caesar Scaliger szerint egyszerűen „olyan dal, amely esküvőt ünnepel” (*epithalamium carmen igitur est, quo nuptiae celebrantur*).<sup>55</sup> Három verset biztosan nászkölteménynek nevezhetünk a kötetben. Ezeket mind trencsényi tanárának, Petrus Barossiusnak és az illavai Elisabetha Hroncoviának az esküvőjére írta.

**1.1.** Az első vers bevezetőjében (1–12. sor) a jól ismert humanista toposszal<sup>56</sup> mentegetőzik, amely szerint vannak, akik pénzt vagy vadhúst hoznak ajándékba, ő csak dalt tud adni (inc. *Accipe praeceptor teneros in carmine fetus*; no. 12). Ám a versnél csak kevesen hoznak jobb ajándékot, mert igazán csak a szellem ajándékai nyomnak a latba. Hogy mindennek nyomatékot is adjon, idézi Melanchthon vejének, Georg Sabinusnak a sorait, amelyek szerint még az erüthraei (a toposzban gyakran „indiai”) drágakövek és arany sem jobb ajándékok, mint a versek (11–12. sor): *si quis Erythraeos gemmas donaris et aurum, haud meliora tibi carmine dona dabit*. Saját Barossiushoz fűződő jó emlékeit felidézve, a versírás tanításához is ad pár jó tanácsot. Nem baj, ha

<sup>54</sup> Ebben segítségemre szolgált Filiczki János kicsit későbbi, ám mégis tipikusnak nevezhető 1614-es kötetének a tartalmi felosztása, amely saját alkalmi verseit rendezi különféle műfajokba. (FILICZKI 1614.)

<sup>55</sup> SCALIGER 1561, 150. Lásd részletesebben: MOLNÁR 2024, 138.

<sup>56</sup> Lásd például Andrea Alciati *Emblematájának* praefatiójában: *At tibi supremus pretiosa nomismata Caesar, / Et veterum eximias donet habere manus. / Ipse dabo vati chartacea munera vates, / Quae Chonrade mei pignus amoris habe.* (A fenséges császár adhat értékes pénzürmeket és válogatott régiségeket a kezébe. Én viszont mint költő a költőnek papírajándékokat fogok adni néked, melyeket fogadj el, Konrád, szeretetem zálogaként!) ALCIATI 1531, A2r.

az első versek ügyetlenek. Ami most még rossz, abból tudós dalok lesznek. Csak az ifjakat irányító tanár ne legyen merev, szigorú. Mikor ő maga is, gyermekként verseket írt, sok megérdemelt megrovást kapott, de a tanára, okosan, nem korholta minden egyes szóért, nehogy elmenjen a kedve a tanulástól (19–26. sor). Akik korábban egyetlen verset sem írtak, most – lám! – írnak neked. Mások szűzi kartáncot vezetve ünnepelnek téged, de nekünk e nap előtt verssel illik tisztelegni.

**1.2.** A második, rövidebb vers egy nem túl jól sikerült ekhós vers az ifjú pár tisztelőtére, amelyben a költő kérdéseit, kijelentéseit erősíti meg valahol a hegyek közt lakó Ékhó nimfa (inc. *Montibus et saxis habitans resonabilis Echo*; no. 13).

**1.3.** A harmadik, 41 disztichonnyi epithalamium viszont már érdekesebb (inc. *Dicite, Pierides sponso nova gaudia Musae*; no. 14). Az első tíz sor a menandroszi retorikából ismert retorikai almfajra, a *κατευναστικὸς λόγος*-ra emlékeztet. Tematikusan az epithalamiumok közé sorolhatjuk, azonban inkább *adhortatio*, vagyis buzdítás, mert Menandrosz szerint ezzel a retorikai eszközzel buzdíthatjuk a friss párt közösülésre.<sup>57</sup> Ezt óvatosan Mader is megteszi. A szent házasságnak a védelmezője és szerzője Isten, az ezt megvető ember a nászágy isteni törvényét is megvetve, magát Istent nézi le. (Ugyanezzel az érveléssel találkozunk a kotnyeles olvasót megszólító 77. számú versében is, ahol a költészetet nevezi Isten ajándékának és az ezt elutasítókat Isten ellen vétőknek.) Azokat a kegyes örömeket, amelyeket Isten az első emberbe, Ádámba plántált (*instituit*), minden embernek meg kell tapasztalnia (*gaudia sunt omni percipienda viro*). Amit Isten elrendelt, azt senkinek sem szabad megvetnie, hiszen minden jónak ő a szerzője. Ez utóbbi állítást idézetként jelölte, és talán a *Decretum Gratiani De episcopi uxore et matrimonio* című fejezetének (I. D. 26 c. 3) kánonjogi megalapozására utal, amit a katolicizmus – azon belül is a szerzetesek – elleni kirohanással folytat. Furcsa téma ez egy ünnepi nászadalban: a szerzetesek a legutálatosabb pestisként (*turpissima pestis*) halmozzák a fegyvereket Isten ellen. Ezek jámbornak akarván látszani a szüzességért küzdenek (szóban), miközben szajhákkkal töltik meg a klastromokat (inc. *hi pugnare pia pro virginitate videri, dum servant scortis claustra repleta, volunt*; 13–14. sor). De ki ne ismerné a szent házasság előnyeit? A világnak aligha van ennél nagyobb haszna, hiszen enélkül Isten jámbor lelkei sem születnének a földre. A katolikusellenes kirohanása megbontja a vers szerkezetét, de aztán visszatér a friss házásokhoz. (Talán Barossiusnak is ingyére volt nem katolikus esküvőjüknek ilyenén hangsúlyozása.) A vers 33. sorából megtudjuk, hogy Barossius előző feleségét, Brigittát valami – nem részletezett – szerencsétlenség érte (*carae post tristia fata Brigidae*). De most az új ara, Elisa enyhítheti a fájdalmat, amelyet Brigitta sírja támasztott fel benne. A vers arra utal, hogy Elisáról rosszindulatú pletykák is keringtek (63–72. sor). Ezeket sajnos nem részletezi. Ezek után pár szentenciával nyomatékosítja jókívánásait.

**1.4.** Habár szigorúan nézve nem nevezhető epithalamiumnak, mégis érdemes negyedikként megemlíteni azt a zsolnai iskolatársának, Georgius Bulgarnak írt 24

<sup>57</sup> MENANDER 1981, 146–159 (405.14–412.2), LÁSD ITT 146–147 (405.23–24): „ἔστι γὰρ ὁ κατευναστικὸς προτροπὴ πρὸς τὴν συμπλοκὴν.”

soros versét, amelyben Bulgar nővérének az esküvőjére hívja meg Georgiust (inc. *Nuper Musaei discendi sede relicta*; no. 15). A nővér szavait tolmácsolja, idézi költeményében bátyjának.

## 2. Epitaphium

Egyetlen tematikus egységben, de erre utaló alcím nélkül nyolc gyászverset<sup>58</sup> találunk, amelyek némelyike a gyászoló felkérésére készült.

**2.1.** Az első Georgius Schelendorf, trencsényi nemes kisfiának, Andreasnak a halálára írta (inc. *Descendens caelo noster Salvator ab alto*; no. 68). Az is kiderül a versből, hogy pestis ölte meg a kislíut. Mader azzal a zavarba ejtő gondolattal vigasztalja az apát, hogy megvan az oka annak, ha hirtelen magához szólítja a gyermekeket az Úr. Így az angyali kórus tagjai lehetnek, hiszen a csekély életkornak bűnei is csekélyek. Elméjük még nincs megfertőzve mindenféle ocsmánysággal. Minél többet él az ember, annál többet vétkezik. Habár nemes szülőktől származott Andreas, nem ezért nyerte el a mennyek országát. Isten előtt a nemesi előjogok mit sem számítanak.

**2.2.** A második vers egy Stephanus Chirurgus beszélőnevű, valószínűleg fiktív sebész sírjánál állítja meg az utazót, akinek István sírja jó példával szolgálhat a „*Disce mori*” (Tanulj meghalni!) praktikus életfilozófiájához (inc. *Seu sacra venisti praesens audire viator*; no. 69). A vers egy kifejtetlen ars moriendire emlékezteti az olvasót narratív, költői sírfelirat kompozíciójával, amely István kirurgus laudációjával kezdődik a megkeresztelésétől egészen a haláláig. Természetesen már az anyatejjel együtt szívta magába a kegyes jámborságot (ezt a megszokott képet lásd még Hieremias Sartorius versében is: app. 7), ami élete végéig kitartott. Sebgyógyító művészetével (lásd a Ficino-verset is a 31-33. oldalon) sokakat sikerült – életüket megmentve – a halál küszöbéről visszafordítani. Azonban – tartja fel képzeletbeli mutatóujját költőnk – a végzet rendelte halál elől senki sem menekülhet. Mindenki életének ki van jelölve, meg van húzva a határa. Így aztán én – mondja a sírfeliraton a sebész – képzett kezeimmel meg tudtam ugyan a betegségeket gyógyítani, de saját magamnak orvosságot nem hozhattam. Halál ellen nincs orvosság. A halál nem más, mint az édes élet kapuja, a pusztulásra készülő öröme. A már halott sebész arról biztosítja a vándort, hogy amíg élt, mindenféle gond nyomasztotta a lelkét, most viszont a kívánt békét élvezni nyugalomban. Idős korban könnyű a halál, de már kín az élet (*aetati levis est mors, sed crux vita senili*). Öreg embernek a halál kellemes megnyugvást hoz (*grata quies homini mors solet esse seni*). Kirurgusunk azt panaszolja, hogy a természet hosszú, szívós és nehéz öregséget hozott neki. Az öregek szeme előtt mindig ott lebeg a halál, míg a gyanútlan fiatalokat hátulról csapja le. Bárki is légy, utazó, életedet helyezd Krisztusba, mert aki Krisztusban él, el nem veszhet!

<sup>58</sup> Lásd részletesebben: MOLNÁR 2024, 143-144.

**2.3.** A harmadik vers egy bizonyos Georgius Cabat nevű trencsényi bíró halálára készült, akit Mader a fautorának nevez (inc. *Ut rosa purpurei quae floret tempore veris*; no. 70). A költemény a jól ismert közhelyet felhasználva rózsához hasonlítja a bíró életét, aki Trencsén városának pompás dísz, virága volt, és aki az elhagyott árvákról is gondoskodott (...*huic pupillarum maxima cura fuit*).

**2.4.** A negyedik halotti verset Aegidius Luczatinski feleségének, Elisabethnek a halálára írta fia, Ioannes Luczatinski nevében (inc. *Hoc tibi cara parens in nati pignus amoris*; no. 71). A 31 disztichonnyi versből kiderül, hogy halálakor Elisabeth már idős volt. Mader, ahogy a fentebb említett versben is (no. 69), újra elmondja, hogy az öregnek már kemény az élet és édes a halál (*est durum senibus vivere, dulce mori*).

**2.5.** Az ötödik epitaphium azért érdekes, mert a meggyászolt Barbara Adamovska nem más, mint a neolatin humanista költő, Martin Rakowski anyósa (inc. *Mortua cur titulis signantur corpora scriptis*; no. 72). Ezt meg is említi Mader a versében: *Nam sibi concessam divino munere natam / Moribus et monitis imbuit ipsa piis. / Imbuit et nuptam Martino tradidit illam / Racocio, quem nunc maesta relicta gemit, / Qui vir in Aonia magnus fuit arte, poetas / Laurigeros inter qui numeratus erat.* Azzal vigasztalja a gyászolókat, hogy a sírra írt név a halottat feltámasztja, és e nevet megénekelve a költészet örökkévalóvá. A halál után a testek rohadnak ugyan – nyugtatja Mader a gyászolókat és olvasókat –, ám a lélek megpihen (5–6. sor). A halott Barbara nevének kissé iskolás modorban elmeditálgat (11–12. sor): bár *barbara* volt a neve, barbár erkölcsökkel mégsem bírt (*Barbara matronis nomen commune gerebat, moribus haud sed erat praedita barbaricis*).

**2.6.** A hatodik epitaphiumot apja, Nicolaus Mader 1585. március 17-ei halálára írta (*Hac nos, care pater, lacrimarum in valle relinquis*; no. 73).<sup>59</sup> Az 5–6. sorból kiderül, hogy Mader apja valamikor nemességet kapott a császártól (I. Ferdinándtól, II. Miksától vagy II. Rudolftól?). A versből azt is megtudjuk, hogy féltestvére, David ekkor már halott volt (27–28. sor), és anyja is (37–38. sor), aki mellé most apját eltemették (de anyja halálát Nicolaus Mader sokkal korábbi, 1575–1577-es verséből is tudjuk, tehát szinte gyerekkorában elveszítette). Ebből a versből szerzünk tudomást arról is, hogy volt Madernek egy kislánya és egy kislánya, akik nemrég haltak meg (31–32. sor): *Nunc etiam flores nobis lugemus ademptos filiolum carum filiolumque simul.* Megemlíti zsolnai tanárának, Colacinusnak a halálát is (21. sor), akit a vers 19–20. sora szerint a pestis ölt meg. Ezenkívül megemlíti egy Antonius (Anthonius) nevű lelkész és a trencsényi Adam Zahorski nevét is, akiket szintén a pestis pusztított el (22–24. sor). Felidézi Ioannes halálát is, aki Prágában halt meg (29–30. sor). Okál ezt a Ioannest Nicolaus Mader testvérének nevezi.<sup>60</sup>

**2.7.** A hetedik gyászvers Ladislaus Popelius a Lobkowicz kislányának, Júliának a halálát siratja (inc. *Ante sacram veniens, si nescis, quis iacet aram*; no. 74).

<sup>59</sup> Ezzel kapcsolatban lásd Georgius Chotessovius dátum nélküli versét Nicolaus Mader betegségéről (inc. *Quando alii cingunt cornutis tempora larvis*; app. 29). Chotessovius másik verse egy disztichonos párbeszéd a Halál és a Halott között (inc. *Mors ego quam toties audebas spernere, tandem*; app. 30). OKÁL 1986, 155.

<sup>60</sup> OKÁL 1986, 147.

2.8. A nyolcadik epitaphium Basilius Marothi (Maróthi Vazul) hat gyermekének, Zsuzsannának, Annának, Magdolnának, Klárának, Imrének és Gábornak a halálát siratja, akiket szintén mind a pestis vitt el (inc. *Christus ad astra vocat pueros aetate tenellos*, no. 75).

### 3. Panegyricus

Scaliger<sup>61</sup> a retorikai műfajt jelölő szót a görög πανηγύρις ('ünnep, ünnepi gyülekezet') szóból magyarázza, és alapvetően dicsőítő beszédet jelent.<sup>62</sup> A következő verseket egyértelműen ide sorolhatjuk:

3.1. A Ioannes Storciusnak írt 13 disztichonnyi vers a trencsényi polgárt és rajta keresztül magát Trencsént dicséri (inc. *Civibus ingenuae quos enutriere Camenae*; no. 17). E köztársaság nem a mulandó gazdagságtól ragyogó, hiszen a vagyon mulandó, a magasba szökő falak pedig úgyszólamul leomlanak. Dicséretet inkább az általa táplált tudós férfiak miatt érdemel. Ezek közül lenne az egyik Storcius.

3.2. Mader Ioannes Prunonust (Pruno, Bruno) és testvérét, Paulust galgóci németeknek nevezi az őket dicsérő 17 disztichonban (inc. *Salve longinquis doctrina cognite terris*; no. 59). A versből kiderül, hogy Paulus iskolatársa is volt Madernek. Az ismert életrajzi adatok alapján valószínűleg 1577–1578-ban Zsolnán. A könyv tartalmazza Ioannes Prunonus levelét is, aminek a végén üdvözlését küldi testvére, Paulus, valamint egykori tanára, Petrus Barossius is. A levél megemlíti, hogy Mader korábban küldött versét sok barát jelenlétében hangosan felolvasták. Nincs évszám a levélen, csak az október 14-ei dátum. Viszont a szöveg tartalmából, a levélíró és a trencsényi Petrus Barossius megidőzéséből arra lehet következtetni, hogy Trencsényből írta a levelet Prunonus. Mivel a levélből az is kiderül, hogy Mader a korábban küldött levélben, vagy versben Colacinusról és a zsolnai iskola felügyítéséről is említést tett, ezért szinte biztos, hogy e levél írásakor még Zsolnán tartózkodott. Mader kikövetkeztetett életrajzi adatai alapján a Prunonus-levél keletkezésének pontos idejét 1578. október 14-ére tehetnénk, csak hogy ismert életrajzi adatai szerint Ioannes 1578-ban Igláuban, Jénában és Lipcsében tanult. Ha ezek a fejtegetések igaznak bizonyulnak, akkor mindebből az is következik, hogy Mader a Prunonus testvéreknek írt verset nagyjából 1578 szeptemberében írhatta. Mader egy másik levelet is közölt Ioannes Prunonustól Wittenbergből, 1581. szeptember negyedikéről (app. 36).

3.3. A Simon Jesseniust dicsérő 39 disztichonnyi verset csak jobb híján nevezhetjük panegirikusznak (inc. *Mane novo gradiens lapidosi in littore Vagi*; no. 29). Mader az alkalmi versektől szokatlan líraisággal igyekszik dicsérni Jesseniust. Igaz, tanári állásának előmozdítását szeretné érte cserébe kapni, ha már úgyszólamul tanult mindefelé. A vers 12 disztichonnyi bevezető részének elején költőnk elmeséli, hogy egy

<sup>61</sup> SCALIGER 1561, 160–161.

<sup>62</sup> Lásd részletesebben: MOLNÁR 2024, 136–137. Lásd még: KISS 2018, 207–210.

tavaszi kora reggel Trencsénben, a sziklás Vág partján felindult lélekkel sétált. A sebesen rohanó folyót a városból kivezető hídon hagyta el, ahol virágzó kertek sora fogadta, amely aztán a témáját is megadta a versnek (*materiam menti qui peperere meae*). Maga a bevezető rész – mint vers a versben – a 9. sortól kezdődik, ahol Mader egy romantikus költő líraiságával idézi meg önnön szavait: „ahogy nézegettem a kerteket ebben a különös fényben, keblemből ily szavak gördültek ki csendben.” A kigördülő szavak monológja a nyugalmat árasztó kerteket írja le (9–24. sor).<sup>63</sup> Körös-körül fűzfák és bokrok, gyümölcsöző fákon majd a Jóisten ezernyi édes javát termő hófehér virágok. És mit szóljon a szederről, vagy az illatozó rügyekről, amelyek majd aztán szűzi kórusnak nyújtanak virágfüzért! Bíborszínű virágok versengenek liliumokkal és violák pompáznak. A zöldülő kerti ruta elűzi a vad kígyókat, míg az izsóp a puha földnek örül. A szerelem anyjának kedvence a ciprus, amely még nevét is Ciprus szigetéről kapta. A virágokról és gyümölcsökről eszébe jut, hogy gyakran volt kénytelen éhezni és szomjazni, miközben megtört szívvel követte a nehéz utat.<sup>64</sup> Azonban a tanulmányok keserű gyökerét rágva végül csak megérezzük az édes ízt is. Mader – mint verseiben többször is – azért kesereg, mert nem tudott külföldön tanulni (37–38. sor), és most, hogy ismét Trencsénben van, szeretné megint a város tehetséges fiait tanítani. Ebből következtethetünk arra, hogy a verset vagy 1581 legelején, vagy 1586 első felében írhatta. A 41. sortól kezdődik Jessenius feldicsérése: tanári állását szeretné visszakapni a megbecsült trencsényi polgár közbenjárását kérve. A vers szövege arra utal, hogy Jessenius már korábban is segítette Madert (43–44. sor). A 65. sortól lesz megint érdekesebb a költemény, ahol mentegetőzik, amiért nem járt külföldön. Itt újra felemlégeti, hogy hiába szeretett volna műveletlensége miatt továbbtanulni és német földön tudós férfiakat felkeresni (*quamvis Teutonicas optarim visere terras atque rudis doctos quaerere in orbe viros*), szülei szegénysége ezt nem engedte meg (*sed male suada vetat paupertas ista parentum*). Szegényen senki sem tud hosszú utat megtenni (*nemo potest longas pauper adire vias*). Külföldön aranypénztől súlyos erszényt illik magunkkal hordani, mert arany híján sehol sem látnak szívesen (*hospitis esse gravem fulvo decet aere crumenam, aere nihil gratis destitunte datur*). Habár nem sikerült neki német egyetemre járni, de most szeretné az ifjakat segíteni, hogy azok viszont el-mehessenek. Ha 1581-es a vers, akkor sikerrel járt és kapott egy segédtanítói állást.

<sup>63</sup> A humanista kert toposzáról – valamint Radéczy István és Oláh Miklós kertjéről – lásd: RITOÓKNÉ SZALAY 1984, 5–10; KISS 2018, 211–212.

<sup>64</sup> A Mader-költeményekben sokszor felbukkanó szegénység nem lehetett pusztán toposz. Két példát szeretnék felhozni. Az egyik Hercegszőlősi János, gyulafehérvári levélkereső XVII. század eleji gyönyörű szavai, amellyel az enyedi iskolában töltött inséges időkre emlékezik vissza: „Juttván eszemben *illustrissimo tunc Transilvaniae principe domino domino Sigismundo Rákoci valida serviente annonae panis videlicet vini carnisque charitate et fame* az oda fel newezet Eniedi scholaban cziak a peniszes száraz dirib darab kiniér is sos ezettben martogattván joczürüen ell költ énnálam, midőn 17 esztendeos koromban az gramaticaban, rethoricaban, syntaxisban *rectore et magistro Joanne Buzás Keczemty proficaltam, me ibidem in scholari miseria hiemio perseverante*.” (GÁLFI 2015, 122–123.) A másik viszont ennek az ellenkezőjére példa, a már szinte komikusnak ható toposzra Mossóczy Zakariástól, aki bőséges egyházi javadalmi ellenére is gyakran hangoztatja szegénységét. Egy a pozsonyi kamarához írt 1575-ös keltezésű levelében azt panaszozza, hogy annyi kenyere sincs, amivel éhségét csillapíthatná (IVÁNYI 1926, 33–35).

Ha viszont 1586-os, akkor nem tudjuk, mi történt, de legalábbis 1581 utáni tanári állásáról nincs tudomásunk.

**3.4.** A beckói vár prefektusának, Ioannes Halachinak írt versében patrónusának nevezi, miközben ismét szegénységét panaszolja (inc. *Vivifico Dominus qui providet omnia nutu*; no. 43). Halachiban jó példát lát arra, hogy a szülők anyagi áldozatokat hoztak sarjuk taníttatására, de sajnos ő – apjával együtt – szegénységben és betegségben született. Köszvény is gyötri, az orvosok semmiféle orvossága nem használ (21–24. sor). Mecénás nélkül nem tud a művészetek és költészet útjára lépni, így aztán Halachitól kér, aki könnyedén meg is adja neki a húszas tartozását (*viginti facili mihi mente numismata solvas*).

**3.5.** Apjával is verses levelezésben állt (lásd apja versét: app. 14). Az egyik, 20 disztichonnyi verse is panegirikusznak mondható, de inkább a fiúi szeretet hangján szólal meg (inc. *Usibus humanis sunt omnia condita, solus*; no. 39). Itt kell megemlítenem a könyvecske következő, rövid, öt disztichonnyi versét is, amely ugyan nem panegirikusz, de a fenti vers kiegészítéseként olvasható (inc. *Rara avis et vario pennas conspersa colore*; no. 40). Ismét egy személyes, nagyon hétköznapi életkép, amelyet a szülői szeretet és az apjával való kapcsolatának szimbólumaként ír le. Egy tarka tollakkal ékes, ritka madarat küldött az apjának. A leírás azt sugallja, hogy saját élményből táplálkozik. (Bár lehet, inkább ez is csak szimbólum, amely az elmesélt történetre utal.) Viruló, nyüzsgő, zöld rétet kaszálnak a munkások. Egy anyamadár a fiókait próbálja védeni, de lekaszálják. Lám, még egy vadon élő madárkában is mily nagy a szeretet! Hát akkor a bölcsességgel bíró ember miért ne szeretné viszont saját sarjait? Ez a történet – miként Mader írja – a természet erejének és az ő egymás iránti, kitartó szeretetüknek a szimbóluma.

#### 4. Gratulatio

Mader 13 disztichonban gratulál Stephanus Racicenus (Osvaldi) 1580. május 11-ei wittenbergi felszenteléséhez (inc. *Quisquis divini vult spargere semina verbi*; no. 60). Mi lehet annál jobb, mint a mennyei Atya igéjének terjesztése? István Krisztus katonájaként védje majd otthon a hitet, ha hazatér német földről. A következő vers ismét Racicenusnak van címezve és megtörhetetlen barátságukról szól (inc. *Sero mihi cupidam dicis, Racicene, salutem*; no. 61). Előbb fog a Vág visszafordulni a Kárpátokba, előbb fog a trencsényi vár a völgybe süllyedni, vagy Zoborhegyi Szent Benedek szentélye iskolájuk tetejére ugrani, mint hogy elszakadjon a köztük lévő igaz barátság köteléke. A vers utalásai miatt feltételezhető (*nostra licet longo sint dissita corpora tractu*), hogy Racicenus wittenbergi tanulmányai idején írta Sárospatakról 1579 és 1580 júniusa között. Érdemes felhívni a figyelmet Mader következő maximájára (39. sor): „A halandó élete sem más, mint mese. Ha a mese rövid, akkor az élet is az.” (*Mortalis nihil est aliud nisi fabula vita, fabula ceu brevis est sic quoque vita brevis.*) Mintha azt állítaná, hogy az élet nem „meglőtt dolgoknak emlékezeti”, hanem csupán „gondolt

beszéd”, vagyis „költött dolog.”<sup>65</sup> Ha az életünkről nincs mit mondanunk, akkor életünk sincs? Csak mondjunk róla bármit? Még csak históriát sem kell, elég a fikció is? Ebben akár Mader ars poeticáját is láthatjuk, hiszen könyvecskéje főként saját életének feledhető részleteiről szól: minél többet mesél róla, annál tovább tart az élete is.

## 5. Paideuterion (παιδευτήριον)

Scaliger a panegirikusz egyik alműfajaként határozza meg, mint a hálaadó költemények (ἔνχαριστικά) legszentebbikét. A vers írója megköszöni tanárának mindazon szellemi javakat, amelyekkel gazdagította őt.<sup>66</sup> Ebbe a műfajba csak a következőt sorolhatjuk:

Az egyik leghosszabb verset (76 disztichon) zsolnai tanárának, Nicolaus Colacinusnak írta a sárospataki iskolából (*ex schola Patakina*) üdvözölve őt (inc. *Salve Castalias praeceptor culte per artes*; no. 9).<sup>67</sup> A vers nagyrészt Colacinus dicséretével telik, akinek a vezetése alatt lett olyan színvonalas a zsolnai iskola, hogy a fiatalokat már nem csak más iskolákba, de még Bécsbe sem volt érdemes tanulni küldeni. Nemcsak a Szepességből, de Csehországból is ide jártak. Nem nevezi nevén Dersffy Ferencet, de Mader céloz a versben az 1580-as eseményekre, amikor elűzték Colacinuszt a zsolnai iskola éléről. A minket jobban érdeklő sárospataki rész a vers végén olvasható (137–152. sor). Itt emlegeti fel pataki tanárát (*vir doctissimus praeceptor meus*), Kassai Császár Györgyöt, valamint Colacinus jó barátját, Mathiast, aki minden bizonnyal a pataki iskola lektora, Mathias Thoraconymus. (Már említettük, hogy Mader talán kissé túlzásokba esik, amikor Colacinus és Thoraconymus barátságát Euryalus és Nisus barátságához hasonlítja, hiszen az azért több volt, mint barátság.) A halban bővelkedő Bodrog (*piscosus amnis Bodrogii*) mellől küldi üdvözlését Mader egykori mesterének. Ezzel kapcsolatban felhossa Fülöp, makedón király példáját, aki nemcsak azért adott hálát az isteneknek, mert fiúgyermek született, hanem főként azért, mert Arisztotelész korában láthatta meg a napvilágot. A szülőknek az életünkért tartozunk, míg a tanítóinknak a jó, minőségi életért.<sup>68</sup> A fentebb már említett 149–150. sor is érdekes: *Sic igitur, siquidem statuit suprema voluntas, hic remanens laeti tempora veris agam*. Ha itt csak a tavaszi tartózkodására utal, és nem ifjúságára, akkor nagy valószínűséggel 1580 tavaszáról lehet szó (lásd fentebb a 12. oldalon). Az utolsó két sorban elköszön, és azt írja, hogy majd Patakról visszatérve szeretett szüleit és kedves tanárát is újból látni fogja.

<sup>65</sup> Szenci Molnár Albert latin–magyar szótárából idézve a *fabulát* és a *historiát*.

<sup>66</sup> SCALIGER 1561, 159. Lásd részletesebben: MOLNÁR 2024, 137–138.

<sup>67</sup> OKÁL 1986, 147.

<sup>68</sup> „Arisztotelészt kezdetben, mint maga mondja, nem kevésbé szerette apjánál, mert apja adta neki az életet, de Arisztotelész arra tanította meg, hogyan kell nemesen élni...” Ford. Máthé Elek (Ἀριστοτέλην δὲ θαυμάζων ἐν ἀρχῇ καὶ ἀγαπῶν οὐχ ἦττον, ὡς αὐτὸς ἔλεγε, τοῦ πατρὸς, ὡς δι’ ἐκεῖνον μὲν ζῶν, διὰ τοῦτον δὲ καλῶς ζῶν ...) Plut. Alex. 8, 4, 1–8, 4, 4.

## 6. Apostrophe (προσφώνησις)

1614-es bázeli kötetében Filiczki János nevezi proszphónésziszeknek azokat a verseit, amelyeket valamilyen könyv, téziszfüzet elé írt ajánlásként.

Madertől egyetlen ilyen verset ismerünk, de az nem is akármit ajánl elolvasásra, hanem Marsilio Ficinótól a *De vita libri tres*-t (inc. *Paeonias studio qui vult volitare per artes*; no. 37). Maga a költemény az *alkalmi vers* alműfajának egy jellegzetes példája: egy *epigramma liminarium*, magyarul talán „küszöbversnek” fordíthatnánk.<sup>69</sup> Jellemzően egy könyv elején található paratextus, amely – mint valami ajtónálló, akin túl kell jutni – beereszti a főszövegbe az olvasót. Funkciója szerint egyrészt valamiféle bevezető ajánlás, amely a leendő olvasót felkészíti arra, ami a könyvben várja; másrészt pedig a dedikáló az ajánláson keresztül a saját pozícióját, státuszát finomítja abban az intellektuális közegben, amelybe az ajánlott művön keresztül bekapcsolódhat.

Mader költeményéhez hasznos fogalmi fogódzót találhatunk Gérard Genette paratextus-elméleti klasszikusában, a *Seuils*ben, amelyben különbséget tesz az ajánlás kétféle szerzői aktusa, a *dédier* és a *dédicacer* között. Az előbbi során magát a művet mint produktumot (vagyis az összes példányát egyenként) ajánlja fel egy adott személynek, vagy személyeknek, míg a második esetben egy műnek csupán egy példányát dedikálja egy konkrét személynek. Az előbbi egy absztraktabb, hivatalosabb szintje a dedikáló és címzett közötti kapcsolatnak, nem feltételez személyes ismeretséget (bár nem is zárja azt ki) és személyes jelenlétet. A *dédicacer* gesztusa viszont jellemzően olyan személyes interakció, amelynél a dedikáló jelenlévőként adja át a példánnyal együtt az írott sorokat a címzettnek.<sup>70</sup> (Ez utóbbi a dedikációhierarchiában szükségképpen alacsonyabb szintre kerül, hiszen egy általánosságban már dedikált művet disztribuíál további dedikációval a szerző.)

Ha a Mader-kötet versei alapján joggal feltételezzük, hogy szerzőnk a fenti verset sem csupán kiadandó könyve számára írta, akkor a genette-i értelemben vett *dédicacer*-ről van szó, vagyis Mader egy könyv példányába szánta (írta?) a költeményt. Ugyanakkor az sem lehetetlen, hogy a *dédier* értelmében egy jövőbeli Ficino-kiadás elejére szánt paratextuális költeményről van szó, vagy legalábbis annak mintájáról. Ficino *De vita libri tres*-ének csak 1584-ig Kristeller 27 kiadását sorolja fel.<sup>71</sup> Ráadásul a korabeli Magyarország és Erdély könyvgyűjteményeiben – ismereteink szerint – hét,

<sup>69</sup> Ezzel kapcsolatban lásd: VAN DAM 2015.

<sup>70</sup> GENETTE 2001, 117–143.

<sup>71</sup> KRISTELLER 1973, 1: LXIV–LXVI.

1588 előtti példánynak nyoma is maradt.<sup>72</sup> Ez jó aránynak tűnik, Mader mégis azt állítja, hogy *eius fama est cognita paucis viris*, vagyis „hírét csak kevés ember ismeri.” (Ha ez nem pusztán egy humanista összekacsintás az elképzelt vagy valóságos könyvtulajdonossal, aki birtokolhatta a Ficino-kötetet, akkor el kell hinnünk Madernek, hogy az 1580-as évekre hazánkban Ficino már egy elfeledett szerző.)

Mivel Mader ezt a versét egy szerkesztett kötetben adta ki, annak is nagyjából a közepén, ezért a vers nyilvánvalóan elveszítette *liminarium*, és ezzel együtt paratextus jellegét is, hiszen a liminalitás csak addig érvényes, amíg a vers megtartja eredeti pozícióját, jelen esetben a feltételezett Ficino-könyv elején. Ahogy ugyanaz a vers új helyet talál egy szerzői kötetben, úgy a versfaragás gesztusa és célja is átalakul: ajánlás helyett immár mintaként funkcionál. Itt felmerülhet a kérdés, hogy milyen iskolás mintának szánta ezt Mader? Egy általános könyvajánlónak, egy orvosi könyv ajánlójának, vagy a *De vita libri tres* ajánlásának? (Ez utóbbit jó eséllyel kizárhatjuk, hiszen nem árulja el, melyik Ficino-műről van szó.) Vagy egy fiktív, paratextuális ajánlasként képzeljük el valamelyik *De vita* kiadás bevezetéséhez? Akárhogy is közelítünk a vershez, mintaként csak úgy működtethető, ha a könyvajánlás műfájának valamiféle gyakorlati poétikáját vezetheti le belőle az olvasó. Vagyis a szerző dicséretén túl verselje meg röviden azt is, hogy miről szól az ajánlott könyv, milyen céllal íródott, és mi lehet a haszna. Az sem lehetetlen, hogy Mader a saját tulajdonában lévő Ficino-könyvből írta be ezt a verset. Álljon itt a vers saját prózafordításban:

„**Marsilio Ficino orvosi könyvére.** Aki gyógyító tudományok segítségével akar buzgón szárnyalni és a betegnek gyógyító kezét nyújtani, és szeretné a sok-sok fű különféle erejét megismerni, valamint az emberi bajokra orvosságokat nyújtani, [az] koptassa a tudós Ficino tudós írásait, melyeket latin stílusszal<sup>73</sup> írt ez a buzgó [szerző]. Régi ugyan az imént említett szerző, és hírét is [csak] kevesen hallották, de azok a művek, amelyeket régi időkben alkottak, az újabbán írt művek miatt mégsem lesznek jelentéktelenebbek. Ha-

<sup>72</sup> Összegyűjtve az *Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez* kötetéből: Hans Dernschwam (*Adattár* 12, 1984, 12, 239) és Zsámboky János (ez utóbbinál három teljes kiadás is megtalálható: Bazel 1529, Velence 1548, Lyon 1566; *Adattár* 12/2, 1992, 134, 146, 245, 324) 16. századi könyvtárán kívül is maradt nyoma a *De vita* példányainak. Igaz, az ismert katalógusok újabb keletűek, amiből nem lehet megállapítani, mikor és honnan kerültek a katalógizált helyre, de így is jól mutatja, hogy viszonylag gyakori könyvről lehetett szó (szögletes zárójelben a katalógus évszáma): Radvánszky László [1750]: Bazel 1532; pozsonyi jezsuita kollégium [1639]: Párizs 1547 (*Adattár* 17/1, 1990, 140); turói jezsuita rendház könyvtára [1704]: Lyon 1567 (*Adattár* 11, 1983, 551; *Adattár* 17/1, 1990, 243). A következő helyeken maradt még nyoma, de ezek nem jelölik a kiadás évét, így akár 1588 utániak is lehetnek: kolozsvári unitárius kollégium [1675] (*Adattár* 16/2, 1994, 40); Michael Halicius könyvtára [1674] (*Adattár* 16/3, 1994, 206); nagyenyedi református kollégium [1679–1680] (*Adattár* 16/2, 1994, 150); debreceni református kollégium [1706] (*Adattár* 14, 1988, 168); Esterházy Pál (1713); eperjesi ferences könyvtár [1750] (*Adattár* 19/3, 2008, 146). Lásd még: *Adattár* 13/2, 1992, 172; *Adattár* 13/4, 2009, 213; *Adattár* 13/5, 2010, 173; *Adattár* 17/2, 1997, 112; *Adattár* 19/1, 2001, 64, 116, 423.

<sup>73</sup> A *Latío stilo* nem egyszerűen 'latin'-t jelent, hanem 'italiai'-t, vagyis itt céloz rá Mader, hogy a szerző olasz. A 12. sorban a *Latium* is nyilvánvalóan Itáliát jelent, míg a *Teutonis ora* Németországot.

bár a mi korunk is sok orvost ad, akiket Latium, vagy teuton vidék pártfogol, azért nem kell őt lenézni, nem egynek adja minden ajándékát Isten. Ezekről [a dolgokról] más alig emlékezett meg érthető írásokkal, míg Ficinónak sok [ilyenje] van. Tehát akinek tetszik az egészség és a hosszú élet, ebből a remekműből megtanulhatja elűzni betegségeit. Joggal tiszteletre méltó az orvos és az orvoslás is, így hát a könyv is joggal méltó a tiszteletre.”

## 7. Úton

### 7.1. PROPEMPTIKON (προπεμπτικόν)

Scaliger szerint a *propemptikon* (búcsúvers, útravalóvers) a *proszeuktikon* rokon, amelyben jókívánságokkal, jó előjelek felsorolásával búcsúztatták az elutazót.<sup>74</sup>

Nicodemus Sartoriust valószínűleg trencsényi tanulmányairól ismeri a 70-es évekből. A Sartoriusnak írt 73 disztichonnyi költemény olyan propemptikon, amely a dicséreteken túl gratuláció is (inc. *Scriserunt alii tibi vota propemptica vates*; no. 41). A címben a *nunc pastori Veterisoliensi* kifejezés arra utal, hogy ekkor Sartorius zólyomi lelkész volt.<sup>75</sup> Mivel van adat arra, hogy 1588-tól volt hivatalban Zólyomban, ezért a vers valamikor 1588 elején készülhetett. Mader verse azonban ismeretlen adatot is közöl róla. A 75–78. sor szerint három éven át nagybiccsei lelkész is volt. (Sartorius életrajzi adatával kapcsolatban az lenne a logikus, ha közvetlenül a zólyomi szolgálat előtti időkről írná ezt Mader, vagyis az 1585 és 1588 közötti időszakról.)

### 7.2. EPIBATERION (ἐπιβατήριον)

A következő versek közül – szigorúan véve – nem mind számít epibatérionnak. Scaligerre hagyatkozva<sup>76</sup> ezt eredetileg akkor mondták el, amikor valaki hosszú utazásból vagy száműzetésből biztonságban hazatért. Jellemzően az isteneknek hálát adva a hazatérő szájából hangzott el („mintha kétszer született volna”).

**7.2.1.** Ladislaus Popelius a Lobkowiczot Dobronyából (Dobrá Niva, SK) való hazatérése alkalmából üdvözölte Trencsény városát és ekléziáját (inc. *Qualia Romani capi-ebant gaudia cives*; no. 5). Mader jó érzéssel az üdvözlők dicséretén keresztül másokat is magasztal: Simon Jesseniust, Ioannes Storciust, apját, Nicolaus Madert, trencsényi tanárát, Petrus Barossiust és a város polgármesterét, Adam Maczakot. A vers ke-

<sup>74</sup> SCALIGER 1561, 163. Lásd részletesebben: MOLNÁR 2024, 144–147.

<sup>75</sup> A vers pár sornyi összefoglalóját lásd: OKÁL 1986, 154.

<sup>76</sup> SCALIGER 1561, 158. Menandrosz szerint a szónok vagy szülővárosához intézi, miután visszatért utazásáról vagy egy olyan városhoz, amit meglátogatott vagy egy vezetőhöz, aki a város élére került. MENANDER 1981, 94–115 (377.31–388.15), lásd: 94 (377.31–378.4).

letkezését Mader trencsényi tartózkodásának az idejére tehetjük. Mivel elemi iskolai tanulmányai alatt 15–17 éves lehetett, valószínűbb, hogy 1581 és 1582 februárja előtt.

**7.2.2.** A trencsényi polgármesternek, Adam Maczaknak kilenc disztichonban gratulált, amiért Trencsénből folyásiránnyal szemben felhajózott (*ratis*: talán tutaj) a Vágon Zsolnába (inc. *Ceu miranda foret nimium res flumine tractas*; no. 24). Nem tudja, hogy vajon visszafelé is hajón fog-e menni a folyón, vagy szekereken a szárazföldön, de kéri az Istent, hogy épségben hazaérjen. Mader zsolnai tanulmányai idején készülhetett a vers valamikor 1577–1578 között, vagyis egy korai darabról van szó.

**7.2.3.** Ioannes Zaluzkit, Radéczy István egri püspök titkárát Trencsén városába érkezésekor köszöntötte 16 disztichonban (inc. *Iamne tot optatus votis venisse Ioannes*; no. 42). Mader trencsényi tanulmányai alatt írhatta 1573–1575 körül.

**7.2.4.** A korponai Andreas Carponensist (Crupinius) 1578. október 15-ei wittenbergi felszentelése után köszöntötte Mader e verssel hazatérése örömeire (inc. *Te mihi Leucorea referebant quando redisse*; no. 62). Mivel tudjuk, hogy Carponensis 1571 és 1575 között Bártfán tanult, ebből valószínűsíthetjük, hogy 1574–1575-ben voltak iskolatársak. Thomas Fabriciust is megemlíti a versben, amit a margón így pontosít: „Bártfa említéséhez: Leonhard Stöckel halála után Thomas Fabricius, a minden értelemben tudós férfiú tette híressé.” Mader a versben elpanaszolja azt is, hogy a zsolnai iskola 1577-es felgyújtása után sok – nem részletezett – bajt kellett elszenvednie (*ego post ignis plurima damna mali*). Céloz az 1578. július 7-ei Korpona elleni török támadásra is, és reméli, közeli hozzátartozói jól vannak, valamint imádkozik Krisztushoz, hogy megvédje a Korponára hazatérő Carponensist. A törökök mint farkas szája a bárányt, úgy marcangolja (*lacerat*) a hazát. A leányokat megerősokolják és még sok más gonoszságot művelnek. A fiúgyermekeket lándzsával vagy kiélezett ásókkal ütik át (*...infigens pueros praeacutis cuspidе palis*).

**7.2.5.** Jobb híján itt említem meg azt a verset is, amely egy bizonyos Iohannes Grundelius Varraliensisnek Sárospatakon tanuló fiától hozott levél kísérőverse (inc. *Assumus e celebri venientes urbe Camenas*; no. 55). A hét disztichonnyi epigrammának az a különlegessége, hogy egy más által Sárospatakon írt, személyes levél kísérőszövege, amelyet viszont az iskolatárs Mader írt. Ifjabbik Grundeliusról azt is megjegyzi Mader, hogy „az írás tudományában oly jártas fiad csinálta ezt” (*hanc tuus effinxit scribendi doctus in arte filius*) az írást (*littera*), aki azt is meghagyta, hogy szóban is üdvözlje nevében az apját. Mader ezt a verses peritextust olvashatta fel Iohannes Grundeliusnak, talán – ha Kassa felé ment haza Trencsénbe – Szepesváralján. Nagy eséllyel meg is szállt idősebb Grundelius házában. Ez a példa jól mutatja, hogy a humanista kézirat, sőt inkább orális szöveggkultúra élőbb volt, mint a nyomtatott. Ezt még csak alkalmi versnek sem lehet tekinteni, hiszen a levél átadását nem nevezhetjük nyilvános eseménynek. Az is kérdéses, hogy egyáltalán Mader odaadta-e a verset Grundeliusnak. Valószínűbb, hogy ifjabb Grundelius Sárospatakon kelt mives levelének átadásakor mondta el szóban, hosszú egészséges életet kívánva. Ennek a maradványát olvashatjuk végül az 1588-as könyvecskében kinyomtatva.

### 7.3. HODOEPORICON (ὁδοιπορικόν)

Egy verses útleírással biztos találkozunk a könyvben.

**7.3.1.** Az egyik, a kis kötet leghosszabb verse, 98 disztichonból áll és apjának Nicolaus Madernek címezte valamikor 1579 második felében (lásd fentebb a 10. oldalon) a „múzsák mostanság is virágzó híres helyéről”, vagyis a sárospataki iskolából (inc. *Haec mea Nicolao reddatur epistola Mader*; no. 8). A vers a műfaj megszokott sémáitól eltérően érzékletes képekkel próbálja meg Mader személyes kalandjait is megénekelni. Az első sorból rögtön ki is derül, hogy ez egy válaszlevél. Az eredeti levelet nem közli, de apjától közöl egy másik verset később, amit bártfai tanulmányai alatt írt neki (lásd a 22. oldalon). Valerian Mader versének címéből kiderül, hogy verses útleírását a sárospataki iskolából címezte és erdélyi útjáról (*peregrinatio*) számol be az apjának. A költeményt öt részre osztotta. Az első rész (1–4. sor) az apa megszólítása, akit a Teremtő után a legjobban szeret, és aki Trencsénben él a kötelességeinek. A következő részben (5–14. sor) a magyar végvidéken fekvő (*ab oris Hungaricis*) Sárospatakat szólítja meg, amelynek mezeit a halban gazdag Bodrog áztatja (*hinc ubi piscosus praeterfluit oppida Bodrog humectans campos, urbs Patakina, tuos.*) A szerencse hozta el őt Patakra, ahol a Múzsák híre most is virágzik (*Aonidum nunc ubi fama viget*). A 15–98. sorok alkotják a vers harmadik részét, amely leírja a török (*obvius hic gaudens humano sanguine Turcus saepe fit ... terra patet Mahometigenisque cohortibus ampla, hanc celeri miles saepe peragrat equo*) és a rablók miatt veszélyes útját (*plena latrociniiis, plena metuque via est*) a termékeny síkságokon és hegyeken át Erdélybe. A 33. sortól a Kárpátokra utal (az Alpok szót használja), amely Magyarország határait jelenti, és mögötte már a „szerencsétlen és sötét moldávok” élük az életüket. A 39–43. sor szerint az „Alpokon” vaddisznók félelmetes agyari és medvék karmai között keltek át. (Nem világos, hogy mit ért itt „Alpokon”. Megmázták volna a Kárpátokat? Vagy csak hegyes vidéken keltek át Kassa felől?) Fáradt lábakkal értek el egy házhoz (*villa*), amelynél végül hirtelen feltámadt reményüket vad kutyák ugatása űzte el. Éjszaka egy kunyhóban kerestek volna menedéket, de rémületükre fegyvert rántottak rájuk. Eszébe jutottak apja szavai, hogy kerülje az éjszakai utazást, mert a rablókat az éji sötét ébreszti, akik gyakran meg is ölik az utazókat. Ekkor viszont – kissé valószínűtlennek tűnő fordulat – Mader a zene hangjaival lecsillapította az ellent (75–76. sor). Ezzel kapcsolatban megemlíti Arión és a delfin történetét (77–82. sor), valamint az Odüsszeiából (8, 62–67) Démodokosz alakját (89–90. sor). Mader nem versekről ír itt, hanem zenéről. Talán énekelt, amire a 22. számú versben is céloz, amelyben Petrus Barossiustól kér kölcsön két-három diákot az ünnepi kórusba. E vers 97–98. sorában is Barossiusnak köszöni meg, hogy megtanulta tőle az édes dallamokat (*Te quoque Petre mea celebrabo voce Barossi, quo didici dulces praecipiente sonos*). A vers harmadik részét (99–142. sor) az útleírás szabályainak összefoglalásával kezdi, amely szerint először a helyet, az embereket és az emberek szokásait kellene ismertetnie (*iam loca, iam populi, mores*

*hominumque parenti essent carminibus significanda meis*). De – jegyzi meg – mivel ez túl nagy munka lenne, ezért inkább csak Erdély vallásáról énekel. Sokféle nép sokféle istent imádvá lakott itt valaha, és az istenfélő vallásosság (*pietas*) sokáig hiányzott is innen. Kissé elítélően azt is megemlíti Mader (103–112. sor), hogy még mindig lehet mindenfelé látni az egykor a Római Birodalomnak alávetett tartomány területén a hamis istenek képmásait, szobraikat (*nunc quoque fictorum restant simulacra deorum vidimus in multis qualia multa locis*), valamint a nagy emberek neveit antik kövekre írva (*nomina quin etiam magnorum saepe virorum exhibet antiquus conspicienda lapis*).<sup>77</sup> A vajdák udvarában, vagyis Gyulafehérváron őrzik ezekből a legtöbbet,<sup>78</sup> ahol öt napra feltartóztatták őket útjuk során (*qualia praecipue vaivodaie continet aula, hic ubi detinuit nos mora quinque dies*). A történelmi összefoglalója nagyon zavaros. Egykor a rómaiak telepítettek be földműveseket a területre, de ezeket a szászok fegyverrel elűzték, akiknek a lázadását aztán Károly (vagyis Károly Róbert) hosszú éveken át sem tudta fegyverrel legyőzni (*Saxo rebellantem per multos Carolus annos armis non potuit quem superare suis*). Végül a király a kunok segítségével gyűrte le őket.<sup>79</sup> Mader szerint a törökön kívül a legrosszabbak itt a pestishozó ariánusok. A 143. sortól kitér a Szentháromság-gyalázó Dávid Ferencre (ca. 1520–1579) és Giorgio Blandratára (1515–1588) is, akik Erdélyt mint a pestis mocskolták be.<sup>80</sup> Rosszabbak, mint a törökök, mert azok csak a testet pusztítják el, ezek viszont a lelket is. A 149–152. sorból azt is megtudjuk, hogy mily sokszor kellett Erdélyben a Szentháromság ellen kiokádott istenkáromló hangokat (*vomuer blasphemus sonos*) hallania. A 161. sortól olvasható a tudós sárospataki iskola ajánlása, ahol épp egy bizonyos Cophaeus az igazgató. Már fentebb említettem (lásd a 12. oldalon), hogy ez elírás lehet, és inkább „Cormaeus”-nak olvasandó, ami Paksi Cormaeus Mihály rövid életű (1577–1579) rektorságára utal. Szerencsére az ilyen tudós férfiak már gyülekeznek, hogy ennek a mindenfelé sprickoló ariánus méregnek az útját állják szavaikkal keresztüldöfve ezt a szellemi kimérát. Madert a pataki iskola egyre terjedő híre és a magyarok között is páratlan Paksi Mihály művészete marasztalta Sárospatakon. Ahogy odaért, mindjárt mondta (166. sor): tanítványotok leszek (*vester alumnus ero*)! Akkor is, ha a keserű szegénység szaggatta a lelkét (*aspera tentabat paupertas frangere mentem*), ami ily szavakkal kínozza (168–170. sor): ugye tudod, hogy semmilyen segítségre nem számíthatsz? Apád sem fog neked pénzzel teli erszényt küldeni, mert azt hiszi, hogy a török kezétől vesztél, különben is barbár fajból való, idegen peregrinus vagy a múzsák iskolájában. Vagyis Madert a pataki iskoláról a saját lelke (*mens*) megpróbálta lebeszélni. De maradt. A 183. sorban megjegyzi, hogy segítségként nem is kér nagy összeget az apjától (*non opus est magnos nimium transmittere sumptus*), és hozzáteszi, hogy már Erdélyben is – miként Patakon

<sup>77</sup> Ezzel kapcsolatban lásd Szamosközy István 1593-ban kiadott *Analecta lapidum vetustorum et nonnullarum in Dacia antiquitatum*-át (*Adattár* 33/1, 1992).

<sup>78</sup> A gyulafehérvári feliratokról lásd: BÄRBULESCU 1995, KOVÁCS 1995 és RITOÓKNÉ SZALAY 2021. Vajon Mader csupán hallomásból tudott, vagy személyesen is látta az aula, vagyis püspöki palota antik feliratait? A gyulafehérvári „aula” elhelyezkedéséről és feliratairól lásd: KOVÁCS 1995, 26–28.

<sup>79</sup> A szászok 1323-ban lázadtak fel. Lásd: JAKÓ 2004, 195 (no. 514).

<sup>80</sup> Lásd: LOVAS 2022, 44–46.

– a zenei tudásával keres némi pénzt (185–190. sor; lásd fentebb a 11. oldalon). Végül (191–194. sor) kér az apjától három–négy aranyforintot (*floreni sufficient nobis tres, quatuorve dati*), amit jó lenne, ha az előtt megküldene, mielőtt a hó belepi a mezőket. Ez arra utal, hogy a verset 1579 őszén írhatta.

**7.3.2.** Nem tartozik egyértelműen az útleíró versek közé az a költemény, amelyet valószínűleg az imént összefoglalt vers után, 1579 legvégén írt válaszul Patakról unokatestvérének és korábban trencsényi diáktársának (*qui condiscipulus, qui mihi frater eras*), a Kolozsváron tanuló Nicolaus Mednienskinek (inc. *Cum tibi stridenti cupio rescribere penna*; no. 25). A vers (1–10. sor) ismét bizonyítéka a már többször említett élénk, kéziratossá irodalmi életnek. A kommunikáció egyik tudós, de hétköznapi eszköze lehetett a latin nyelvű verses levél, amely a leghétköznapibb témákat verselte meg főleg disztichonokban. E vers elején is (lásd még a 15–18. sort) azért szabadkozódik Mader, mert nehezen megy neki a minőségi válasz latin metrumokban Mednienski két verses levelére, amelyeket Nagyváradról írt, midőn Kolozsvár felé tartott. Válaszlevele lassan érte utol unokatestvérét, aminek az őket elválasztó túl nagy távolság, valamint a veszélyes és járhatatlan utak az oka. Azt se feledjük, hogy ráadásul a közelben tanyázó rettenetes oláhokkal (*terribiles Valachi*) is számolniuk kellett. A 37–38. sor szerint Mader levelét egy nemrég Wittenbergből visszatérő szász diákkal küldi tovább Mednienskinek (*nuper Leucorea quidam remeabat ab urbe Saxo, notas potuit qui tibi ferre meas*). Érdemes felfigyelnünk a vers 47. sorára és a margóra: *Ioannes Lascovius vir eloquentissimus, iam Transsylvanici vaivodaie orator*. Ez nem más, mint a baranyai Laskón született Laskay János (†1599). Én eldönteni nem tudom, hogy a debreceni iskola 1575-ös rektora és később a kolozsvári unitárius iskola rektora/lektora,<sup>81</sup> majd a gyulafehérvári káptalan levélkeresője ugyanaz a személy-e.<sup>82</sup> Mader verse szempontjából a lényeg, hogy a kolozsvári unitárius iskola nagy tudományú férfiúját tiszteli Laskayban a vers megírásakor, akinek a vezetésével Kolozsvár fel szeretné emelni iskolája színvonalát. Ha ekkor már tényleg unitárius volt, akkor Madernek az unitáriusok elleni kirohanása (lásd a 8. verset) már nem is tűnik olyan őszintének.<sup>83</sup> Különösen, ha ehhez hozzávesszük, hogy levélváltásukkor a hozzá nagyon közel álló unokatestvére, Nicolaus Mednienski is itt tanult. A tudós Laskayhoz kapcsolódóan az 51–52. sorban úgy folytatja, hogy Kolozsvár bőséges attaloszai javait, vagyis anyagi gazdagságát a város szellemi javai még felül is múlják (*ampla quidem vestris non fallor civibus est res Attalicas superant sed bona mentis opes*). Ha tehát e két fény összehalmozik, akkor a köz is boldoggá lesz (*Haec duo quapropter si congregarentur in unum lumina, res felix publica nonne foret?*). Mivel tudjuk, hogy Laskay 1579 novemberétől 1580 nyaráig állt a kolozsvári iskola szolgálatában, ezért a vers írását is behatárol-

<sup>81</sup> Gálfi Emőke lektornak nevezi (GÁLFI 2015, 60), Szabó András rektornak (SZABÓ 2017, 182). A rektori tisztelet erősíti meg Mader szóhasználatát is (48. sor): *Claudia percupiat scepra levare scholae*.

<sup>82</sup> Ezzel kapcsolatban lásd: GÁLFI 2011, 8–17; SZABÓ 2014; SZABÓ 2017, 182–183; GÁLFI 2015, 59–62.

<sup>83</sup> Szabó András szerint református (SZABÓ 2017, 183), Gálfi Emőke szerint inkább unitárius volt (GÁLFI 2015, 60).

hatjuk ezen intervallumra.<sup>84</sup> Mader nem megy el Kolozsvárra, de hívja Mednienskit Patakra, amelynek iskoláját a legnagyobb szavakkal dicséri. Akár héberül, akár görögül szeretne tanulni, jöjjön ide, ahol valaki Homéroszt, míg más Hésziadoszt énekel (*carmina divini modulans decantat Homeri unus, et Hesiodi concinit alter opus*). A 92. sorból megtudjuk, hogy Patakon még Mader előtt áll az Iliasz tanulmányozása is. A 93. sortól a sárospataki iskola mindennapi életéről is találunk információkat. Mader néha főtt lencsét és káposztát eszik. A szomjúságot borral oltják, ha nincs meg az aznapi kenyéradag, akkor gyerekeket szalasztanak el, hogy hozzanak teli kosárral (*si qua dies panem communi farre paratum non habet, en pueri plena canistra ferunt*). De kenyéhajukon néha kövér, zsíros kolbászok is sülnék a tűzön (*pinguia cum lardo farcimina nostra culina torrerri numquam non videt igne micans*). Saját kézzel szedett szilva (*pruna rustica*) is jut a környékről.<sup>85</sup> A 115. sortól a szegénység előnyeire tér ki: szegénynek lenni a legkényelmesebb, hiszen a szegény kevéssel is beéri. Végül fontos megemlíteni a 131–134. sort, amelyből kiderül, hogy Mader boldog új évet kér Janus atyától Mednienskinek, akár jön Patakra, akár Kolozsváron marad. Ez azt jelenti, hogy 1579 decemberében írhatta a verset.

## 8. Genethliacum

A születéshez kapcsolódó vagy a születésnap tiszteletére írt költemény, amely sokszor inkább névnapki köszöntőt jelent.<sup>86</sup>

**8.1.** Az egyik versben trencsényi patrónusát, Simon Jesseniust köszönti névnapja alkalmából 1580. október 28-án (inc. *Sancta divorum celebremus una*; no. 63). A vers inkább a két apostolról szól. A 13. versszakban kéri Istent, hogy zúzta szét a török kegyetlen fegyvereit.

**8.2.** A másik genethliacum kilóg a megszokott születésnapi versek sorából. Nemcsak, hogy saját születésnapjára írta, de ráadásul nem is magának, hanem Balassa István jószágigazgatójának, Ioannes Petroninak dedikálta (inc. *Edidit hac genitrix in lucem me mea luce*; no. 67). Azért nagyon fontos vers, mert ebből tudjuk Mader születésének pontos idejét és elemi iskolájának a helyét. A vers címe elárulja, hogy az 1558. évben született, az Úr mennybemenetelének a napján, vagyis május 19-én. A kilencedik sorból pedig azt is megtudjuk, hogy reggel hatkor (*ortus mane novo sum sexta infantulus hora*). Krisztustól kapta a lelkészi hivatást is. A 17–18. sorból kiderül, hogy a magyar végeken, Semptén kezdte meg elemi iskolai tanulmányait: *arx stat in Hungaricis Sintavia finibus, illa nutritus didici prima elementa puer*. A 19–26. sor gye-

<sup>84</sup> A vers margójára azt írta Mader, hogy Laskay „már az erdélyi vajda *orator*.” Ezt valószínűleg Báthory Kristóf requisitoraként kell értenünk (jóllehet nehéz lenne a két szót összetéveszteni). A könyv kiadásakor tehette ezt a megjegyzést Mader, vagyis 1588 elején, ez jól egybevághat az ismert adatokkal, miszerint 1580 júliusa és 1589 májusa között töltötte be ezt a funkciót. GÁLFI 2015, 60.

<sup>85</sup> Ehhez lásd: DIENES, UGRAI 2013, 28, 31.

<sup>86</sup> Lásd részletesen: MOLNÁR 2024, 142–143.

rekkori balesetét írja le, valószínűleg szintén Semptén. Még nem lépte túl életének két lustrumát, vagyis a tizedik évét, nem káromkodott és nem is veszekedett előtte senkivel. A zöld mezőn játszott nyugalomban, félelem nélkül, amikor valamilyen lőfegyver becsapódó golyója megsebesítette.<sup>87</sup> Nem részletezi, hogy ki lőtt, hogy támadás vagy baleset áldozata lett-e. Csusrom vér volt az egész teste, amikor elterült, senki sem gondolta volna, hogy életben marad, de a Jóisten megmentette. Ezért is köszönetet mond a Megváltónak, aki a halálával váltotta és védte meg. A zöld mező (*in viridi gramine*) arra utal, hogy 1568 tavasza volt, akár már májusa.

8.3. Itt említem meg azt a címzett nélküli *carmen sapphicumot* is, amelyik Keresztelő Szent János hazájáról, szüleiről, tanulmányairól és tetteiről szól röviden, kilenc strófában (inc. *Si Deus cuius reperitur ore*; no. 16). Talán János napra írta valakinek egy augusztus 29-ei napon.

## 9. Xenium

A xenium általában valamilyen jeles napra küldött ajándékvers. Gyakoriak az újévi, vagy karácsonyi jókívánságok.

Mader Anthonius Thalnak írt verse egy szokványosnak mondható karácsonyi üdvözlő vers, amely Thalon keresztül kisfiához, Emanuelhez is szól (inc. *Annus ut iste tibi sit felix auspice Christo*; no. 38). Mader életrajzi adatai miatt lehet most érdekes számunkra. Anthonius Thal a Szepesi Kamara császári tanácsosa volt Kassán, vagyis költőnk nagy valószínűséggel kassai tartózkodása alatt üdvözölte Thalt és kisfiát a költeménnyel. Ha ez így van, akkor nem írhatta máskor, mint 1578 karácsonyán. Ha viszont Mader már 1578 karácsonyán Kassán volt, akkor erre kell számolnunk a másik versében (no. 8) említett majd' négy holdhónapot. Ez pedig azt jelenti, hogy Erdélybe legkésőbb valamikor 1579 áprilisában kellett elindulnia.

## 10. Votivum

Scaliger<sup>88</sup> külön foglalkozik a votivum (προσευκτικόν) műfajával, amely kérést, fogadalmat jelent. Scaliger ezzel kapcsolatban még két további versfajta is megemlíti, amelyeket a kérés és könyörgés gesztusa köt össze egymással: az egyik az *apeuktikon* (ἀπεικτικόν), a másik pedig a *soteria* (σωτηρία). Scaliger az *apeuktikon* a *proszeuktikon*nal, vagyis a *votivum*mal szemben definiálja. Mindkettő könyörgés, ima, amely ugyanazon szabályok alapján épül fel, csak céljukban különböznek egymástól. A *proszeuktikon* azért könyörgő, hogy bekövetkezzen, vagy legyen valami. Az *apeuktikon*

<sup>87</sup> Ha ágyúgolyóról van szó, akkor értelemszerűen csak egy repesz találta el. Mader így fogalmaz: *Tunc taetro bombardae globo ruit, en prostratum res miseranda meum corpus et ossa iacent.*

<sup>88</sup> SCALIGER 1561, 156. Lásd még: JANKOVITS 2018, 801.

viszont azért könyörög, hogy ne következzen be, vagyis ne legyen valami. Úgy fogalmaz Scaliger, hogy mindkettő ugyanazon tőről fakad, mert mindkettő olyasminek a bekövetkezéséért könyörög, ami még nincs, csak míg a *proseuktikon* valami jónak kéri a bekövetkeztét, addig az *apeuktikon* a rossz megszűnésétől várja a jót. Ez utóbbit *carmen ἀποτρόπαιον*-nak, „bajt elhárító vers”-nek is hívják.

**10.1.** A 7. számú versben Istent kéri, hogy vigyázzon a szüleire, akik segítik a tanulmányaiban (inc. *Telluris caelique potens, pie rector, et author*).

**10.2.** Egy a múzsákat is felsorakoztató költemény bocsánatkérés az apjától, akit korábban megbántott valamivel (inc. *Suscipe, nec doctas venientes respue Musas*; no. 21). A vers mintája Johann Stigel epithalamiuma, amit Georg Sabinusnak írt, és megtalálható ez is Sabinus kötetének *Liber adoptivus* című részében.<sup>89</sup> Mader a vers témáját teljesen átszabja. A margón azt írja, hogy verse a szülők iránti fiúi engedelmesség példája. Ugye nincs szív, amely a halálig őrizné a sérelmeket (*qui cor qui mentem laedit ad usque necem*)? Nincs semmi remény, hogy apja szeretetét újra élvezhesse (*nulla spes, patris ut cari rursus amore fruar*)? Apjától igazságos büntetést kér és mértékkel való haragot, mert az erénynek meg kell találnia a közéletet. Végül Apollónt és a kilenc múzsát felsorakoztatva, az ő segítségükkel próbálja apját a jogos harag és megbocsátás arany középútjára csalni. Mindegyik múzsa más-más metrumban szól az apához. Először Apollón szól hozzá, hogy hallgassa meg a múzsákat, akiket egykor olyannyira szeretett. Kalliópé a múzsák karának vezetőjeként kéri Mader apját, hogy bocsásson meg szegény fiának, aki semmiféle nehézségtől sem riadva, szorgalmasan követi a múzsák nélkülözésekkkel terhes, nehéz útját. A múzsák szavaiban hiába keresnének saját attribútumaiknak a nyomát. Szavaik egy szószékről beszélő keresztény lelkipásztor szavaira emlékeztetnek. Erató az egyetlen, aki saját magán keresztül a szerelem/szeretet (*amor*) erejére figyelmeztet és int. De ő az is, aki szereti az egyetértést és nyugalmat (*Eros amoris nomen est, vates deam sic nominant me, quod colo concordiam et quod quietem diligo*). Polühümnia talán anyja, Mnémoszüné miatt hangsúlyozza, hogy emlékezni csak a jó dolgokra kell, a rosszakat meg el kell felejteni. Legvégül Urania megjegyzi, hogy az apró bűnök megbocsátása kedves Istennek.

**10.3.** A votivumok közé sorolnám a Thököly Sebestyéntől 16 semmitmondó hexameterben kért támogatást is (inc. *Sic tibi perpetuis faveat fortuna quadrigis*; no. 65). A verset talán akkor írta, miután Sárospatakról hazatért. Okál szerint inkább akkor, amikor Sárospatakra elutazott.<sup>90</sup>

**10.4.** Trencsényi tanárának, Petrus Barossiusnak írt versét jobb híján nevezem votivumnak (inc. *Haec mea Trenczinii portetur littera in urbem*; no. 22). Paideutérionként is olvashatnánk, ha nem hiányozna belőle a paideutérionokban megszokott túlaradó dicséret. A költemény nemcsak egy hétköznapi, nagyon személyes részlettől válik érdekessé, hanem a fent már említett élő, kéziratos irodalmi élet bizonyítéka is. Ezek azok az utalások, amelyek megengedik nekünk azt a feltételezést, hogy egy sokkal

<sup>89</sup> SABINUS 1563, a7<sup>v</sup>–b8<sup>r</sup>.

<sup>90</sup> OKÁL 1986, 145.

pezsgőbb „kishumanista” irodalmi élet folyhatott a korszakban nemcsak Trencsénben és környékén, hanem valószínűleg az egész ország területén. A vers első két sora – mint levélen a címzés – arra utal, hogy a verseket levelek útján küldözgették egymásnak: „Ezen irományom vitessék el Trencsén városába. Térjen vissza hazámba írott üzenetem, szeretném ha Petrus Barossius nevére eljuttatnák, aki a fenséges iskola tisztelendő jogarát tartja.” (*Haec mea Trenczinii portetur littera in urbem. In patriam redeat littera missa meam, Barossioque velim tradatur nomine Petro, qui tenet excelsae sceptrum verenda scholae.*) Mader arra is számít, hogy egykori tanára majd csiszolgatja a verseit, amelyeket a szöveg szerint folyamatosan küldözget neki (5–6. sor). A 9–10. sorból azt is megtudjuk, hogy a Vág mellől, Beckóból (rég magyar nevén Bolondóc) küldi a levelét. A 13. sor pedig arra utal, hogy már régóta itt tartózkodik (*Cur moror hic longo, miraris, tempore?*). A vers egy levél stílusát idézi fel, amikor is mentegetőzik, hogy miért nem látogatta meg egy ideje. Hivatali teendői sem engedik, meg hát minden nap tisztességes convíviumokon vesz részt, gyakran beszélgetnek könnyedén órákon keresztül, néha gyerekeket is tanít és persze verseket ír (*interdum doceo pueros et carmina condo*). Majd rátér a lényegre (25–28. sor): szeretne kölcsönkérni a trencsényi iskolából két gyermeket, Jánost és Jakabot – de esetleg, ha megfelelne neki, akkor társukul Györgyöt is –, akik énekelhetnének a beckói vár urának, alsólendvai Bánffy Lászlónak a névnapján, vagyis Szent László napján, június 27-én. Érdekes az is, hogy mennyire későn kérte ezt a szívességet egykori tanárától, június 26-án, mert – ahogy írja (31–34. sor) – az uraság elrendelte, hogy másnap a lelkész és a kórus is jelen legyen az ünnepeken (*Nam celebraturus sua cras natalia Bamphi, cum pastore simul iussit adesse chorum.*) Hiszen semmi sincs, ami jobban megörvendeztetné a füleket, mint a „mi művészetünk” (*qui faceret pulchris laetas contentibus aures, scilicet hunc nostra nil magis arte iuvat*). Azt is megígéri, hogy miután végeztek, és az ajándékot – vagyis az énekkari fellépést – „átadták”, késlekedés nélkül ő maga viszi vissza a gyerekeket a nagyjából 17 kilométerre lévő Trencsénbe (akár a Vágon folyásiránnyal szemben, ahogy Adam Maczak trencsényi polgármesterként látogatta meg Zsolnát, lásd 25. vers). Fentebb már említettem a Draskovich-család levéltári feljegyzését (lásd a 14. oldalon), amely szerint Bánffy László 1583. november 30-án hunyt el. Ezek alapján a verset pontosan datálhatjuk: 1583. június 26.

## 11. Hálaadó költemény (εὐχαριστικά)

**11.1.** Öt szapphói strófában ad hálát Istennek, hogy ép bőrrel megúsza a tüzesetet a zsolnai iskolában (inc. *Quis tuum dignis celebrare nomen*; no. 26). Albertus Husselius egy 1577. december 2-án írt levelében azt írja, hogy a tűz „11 óra körül volt

előző szerdán,” ami november 27-e volt.<sup>91</sup> Mader leírása összhangban van Husselius szavaival, amely szerint a füst és a lángok először a tető fölött csaptak fel. Mader így ír (5–6. sor): *flamma, quae nostris inimica tectis serpere*. Ahogy Husselius, Mader is szándékos gyűjtogatásra céloz. Ha Isten nem segíti meg őket, akkor az egész coetus elpusztult volna.

**11.2.** Tolnai Katona Miklósnak (Nicolaus Tolnensis) megköszöni, hogy segítette őt szegénységében Sárospatakon, ahol iskolatársak voltak (inc. *Nudus eram tenui texisti corpora lino*; no. 56). Talán még sárospataki korszakában írta a verset 1579 ősz és 1581 között. A vers kezdő sora furcsán hangzik: meztelen volt, amikor betakarta vékony lenvászonnal? De egy másik versében, amit szintén Tolnai Katona Miklósnak írt, ugyanezzel a motívummal találkozunk (inc. *Nunc mihi quam verus fueras, Nicolae, sodalis*; no. 64). Azt írja, hogy sárospataki diáktársa odaadta neki a saját ruháját (9. sor): *Tu mihi, quo proprium texisti corpus amictum*. Ezek alapján Tolnai Katona talán saját köpenyével segíthette ki Madert a hideg idő beálltával. (Azért a meztelenségét nem kell szó szerint vennünk.) Ezt a cselekedetét Tours-i Szent Márton tettéhez hasonlítja, aki a legenda szerint egy kifosztott és megvert koldusnak odaadta köpenye felét (11–12. sor).<sup>92</sup> A vers utolsó két sorából az is kiderül, hogy ezt akkor írta Mader, amikor elhagyta Patakot és „hazájának édes vidékére” hazatért, vagyis 1580 decemberében. Az sem lehetetlen, hogy Tolnai Katona épp a decemberi, hideg hazaúttjára adta oda a ruháját Madernek. Tolnai semmitmondó három disztichonnyi versét is közli Mader (inc. *Impetus ille sacer, superum de sede peritus*; app. 3).

**11.3.** Sárosi András azért mondott köszönetet, mert befogadta és vendégül látta költönket (inc. *Ante quidem verbis blandis testatus amorem es*; no. 66). Mader szerint az is ritka, hogy egyáltalán a vándorló diákoknak enni adnak (9. sor): *Rara peregrinos gens nutrit alitque studentes*. Sőt, Sárosi az egyetlen oly sok közül, aki szereti a kitaszítottakat (11. sor): *Solus es in multis qui spretos diligis*. A vers hangvétele alapján nem ismerte közelebbről Sárosit, aki ennek ellenére is vendégül látta. Ennek a gesztusnak szól a költemény, amely nem más, mint a szeretet ajándéka (*munus amoris*). Okál szerint<sup>93</sup> a verset 1580-ban írhatta, mert a következő év áprilisában Sárosi már Wittenbergben volt. Lehet, hogy igaza van, de 1579 őszén is elképzelhető.

## 12. Címervers

A megszemélyesített Trencsén város beszél a város címeréről és saját magáról 23 disztichonban (inc. *Urbs ego, Trenczinii quae dicor nomine, regum*; no. 3). Állítólag egy a

<sup>91</sup> „*praeterito die Mercurii circa horam XI. interdiu supposititium ignem, seu lychnum ad incendium paratum, sub tecto scholae repertum esse, nec prius observatum periculum, quam fumus supra tectum elevatus flammaque iam iam eruptura, a praetereuntibus conspiceretur ... non obscura indicia supposititu ignis deprehendimus. Incendiarius bene latet. ... Sed, quisquis fuerit, manifestum est ... maligno et hostili animi fecisse...*” KEVEHÁZI 1989, 29.

<sup>92</sup> OKÁL (1986, 166) szerint a történetet Sulpicius Severus Szent Márton életét feldolgozó művéből ismerhette.

<sup>93</sup> OKÁL 1986, 153.

város egykori területén juhait legeltető pásztorról, név szerint *Trenczin*ről kapta a város a nevét. A címerben szereplő bárány pedig egyszerre báránya ennek a pásztornak és Krisztusnak. Ide kapcsolódik a város szimbólumáról, a bárányról írt disztichon is (inc. *Qui patitur vincit, victoria laeta triumphat*; no. 4).

### 13. Paraenesis (παράνεσις), nutheticon (νουθητικόν)

Scaliger szerint a buzdítás (προτροπικόν = *adhortatio*) egyik alműfaja a *paraineticon*, amely bölcsességgel, vagyis észérvekkel akar buzdítani valamire. Egy másik alműfaja a *nutheticon*, amely pedig valamilyen szabályra, előírásra figyelmeztetve, emlékeztetve buzdít valamire.<sup>94</sup>

**13.1.** A 19. számú verset tanulóévei alatt írhatta egy őszi napon, amikor már beköszöntöttek a fagyok és „megnyúltak az árnyékok” (inc. *Iam rursus nostris redeunt bona tempora Musis*). A múzsáinak való jó időről ír, talán mert az időjárás miatt otthon kell maradni a négy fal között. A címben szereplő *paraenesis* magához és talán a tanuló társakhoz szól. A vers Aurorát, a hajnal istennőjét magasztalja, és azt ajánlja, hogy ne maradjunk fent sokáig tanulni, inkább keljünk fel korán.<sup>95</sup>

**13.2.** Az 51. számú vers a gnómaköltő Phókülidész Ποίημα νουθητικόν című könyve alapján versel meg 54 erkölcsi jótanácsot, maximát (inc. *Musa Phocillidis haec Graio dictaverat ore*). Mivel a Lőcsén és Késmárkon tanult Filiczki János kötetében is találunk egy viszonylag korai versét *Νουθητικόν ad Olssam Hungariae oppidum* címen,<sup>96</sup> amely szintén Phókülidész sokszor kiadott könyvére utal, ezért valószínűleg más magyarországi iskolák tananyagában is szerepelhetett. A cím szerint sárospataki beszélgetésből született, és a nyilvánosság előtt is felolvasta (*aliquot versio acta Patakini et publice recitata*).

### 14. Consolatio

A *παραμυθητικόν* (*consolatio*) – Scaliger szerint<sup>97</sup> – az *adhortatio*, vagyis a buzdítás alműfaja, abban az értelemben, hogy lelkünket vigasztalva serkenti egyensúlyra és nyugalomra.

Mader verses viszontválaszában a Prágában tanító, körmöcbányai Michael Leporinust vigasztalja, aki valamiért nem érezte jól magát a Habsburg Birodalom székhelyén (inc. *Reddita Pragensi nobis est littera ab urbe*; no. 30).<sup>98</sup> Először egy szójátékkal próbálkozik (*lepidus – Leporinus*), majd pár szóban a szójáték hasznáról is ír (az 52–53. sorban Cicero lefejezéséről is találunk egy szójátékot: *esse caput–ense caput*). De Lepo-

<sup>94</sup> SCALIGER 1561, 157.

<sup>95</sup> Lásd például Comeniust a pataki iskola rendjéről: „Ebéd és vacsora után egy-egy óra séta javasolt mindennap, éjszaka pedig nyolc óra alvás szükséges, este 8-tól hajnal 4-ig.” DIENES, UGRAI 2013, 37.

<sup>96</sup> FILICZKI 1614, 26–27.

<sup>97</sup> SCALIGER 1561, 168. Vö. a *παραμυθητικόν*-ról: MENANDER 1981, 160–165 (413.5–414.30).

<sup>98</sup> OKÁL 1986, 151.

rinus számára a legnagyobb vigaszt minden bizonnyal a felsorolt antik (Ulysses, Cicero, Ovidius, Vergilius, Terentius) és bibliai példák (Ádám, József, Jákob) jelenthették. Persze otthon kell hagyni a számunkra kedves embereket, de a haza nem biztos, hogy ott van, ahol megszülettünk. Van, hogy ott, ahol édesebb az életünk: *Non patria est tantum primos quae praebuit ortus, sed quocumque datur vivere dulce loco*. Mader azzal a gondolattal is nyugtatja, hogy „saját hazájában senki sem lehet próféta” (*prophetae in patria nullus prorsus habetur honos*). A 95–98. sorok szerint azért már Mader is készül kifeszíteni a vitorláját, hogy továbbhajózzon idegenbe. Nem jutott messzire: Trencsénből a nagyjából 17 kilométerre lévő Beckóra, vagyis még ez előtt, 1581–1582 februárja között írhatta a verset.

## 15. Dehortatio

Az adhortatio, buzdítás ellentéte. Nem rábeszélni akar valamire, hanem lebeszélni akar valamiről.

A *Dehortatio a celebratione furiarum Bacchi* című vers a farsangi ivászatról beszél le az olvasót (inc. *Mentis inops sanae, dum cuncta per oppida vulgus*; no. 34).<sup>99</sup> Érdekessége megint a személyes élmény és hangvétel. Mialatt Bacchus ünnepén az őrjöngő csócselék az egész városban hömpölyög törvényt szegve és minden szemérmet elfeledve, addig némelyek távol tartják ettől magukat, ahogy szerzőnk is, akinek már egész gyermekkorától fogva Minerva formálta a viselkedését. Ebben a leírásban is fel lehet fedezni a *herkulesi választút* toposzát: a sokra hivatott ifjú Voluptas helyett Virtust választotta. Gondoljunk csak bele, hogyan járt Orpheusz, vagy hogy miféle bűnös orgiákat csaptak a rómaiak! De miért is hozza fel ezeket az ősi példákat! Hiszen még gyerekkorában ő maga is szemtanúja volt egy ilyen farsangi eseménynek otthon, vagyis Trencsénben, és máig nem tudja kivenni a fejéből (*Bacchica quae tulerint festa videbo domi*)! A 21–38. sor ezt a még mindig élénken az emlékezetében élő történetet meséli el: egy busójáráásra emlékeztető jelenetben egy részeg paraszt báránybőrből készült fekete maskarába öltözve rohagált borzalmas arccal a belvárosban dárdát (*framea*) és üszkös fadarabot (*cum titione ambusto*) cipelve. Miközben dühöngött és a gyerekeket – feltehetően szerzőnket is – meg akarta rémisztetni, egy másik, aligha józanabb odaszólt neki: miért félemlíted meg a gyerekeket, te lator? Az visszaszólt: mert elrontod a szórakozásomat, inkább te vagy a lator. Ezt nem bírta elviselni, és előntötte a düh. Ököllet arcul akarta csapni, de szerencsétlenségében úgy megsebesítette a dárda, hogy majdnem belehalt. A másik erre három órán át teljesen megnémult, mintha kiszállt volna a lélek a testéből. Sokaknak intő például szolgálva elnyerte tehát megérdemelt, méltó büntetését. Az emlékek felidézése után azt is hozzáteszi szerzőnk, hogy ő természetesen nem vett mindebben részt, otthon maradt. Pallasz szabad művészetét gyakorolva különben is megveti Bacchus mocskos dologtalanságát. Mindezek ellenére azért a 43. sortól kicsit megengedőbb hangnemre

<sup>99</sup> Említi OKÁL 1986, 156.

vált, hiszen szomorú idöket élnek. Akár a földet, akár az égi fényeket nézzük, mindenhol Isten haragjának a jeleit fedezhetjük fel. Hát ki tudna boldog képet ölteni, amikor a trák, vagyis a török ellenség a haza mezőin tombol mindenfelé. A 47–48. sor támpontot adhat, hogy mikor készült a vers: „tavaly is két holdfogyatkozás volt és egy üstökös is feltűnt az égen” (*luna bis elapso caligine condidit anno lumen, et est visus crine cometa nitens*). A NASA hivatalos oldalán könnyen meg is lehet találni a Mader életrajzi adataihoz jól illeszkedő évet: 1577. Egy külön verset is szentel a Tycho Brahe-féle üstökösnek (lásd a 47–48. oldalon), amelyet 1577. november 9-én látott az égen. (Az üstökös október 27. és november 10. között volt megfigyelhető.)<sup>100</sup> A két holdfogyatkozás pedig 1577. április 2-án és 1577. szeptember 27-én volt.<sup>101</sup> A verset tehát valószínűleg Zsolnán írta 1578 februárjában, és a zsolnai farsangi mulatság elől menekült vissza a szobájába tanulni.

## 16. Parafrázis

**16.1.** Tizenöt disztichonban parafrázálta a *Dies irae, dies illät* (inc. *Quam metuenda malis fiet lux illa, tonantis*; no. 76).<sup>102</sup>

**16.2.** A *Multitudo errantium, non facit errori patrocinium* proverbiumot 29 disztichonban írta körül (inc. *Ergone sacrificos divino lumine cassos*; no. 53).<sup>103</sup> Az, hogy sokan tévelyegnek, még nem menti fel a tévelygést. Több példán keresztül alapvetően a bálványimádókra, vagyis a katolikusokra és a szentkultuszra hegyezi ki a verset, de a legmeghökkenőbb mondata, amellyel a tévelygéstől szeretné elrettenteni az olvasót, az a Szodoma izzó máglyáira való maszturbáló ifjak, férfiak és öregek ezreinek a példája (*mastupratorum iuvenesque virique senesque millia quot rutilo sunt iugulata rogo*). A vers végén egy bizonyos Mathaeust szólít meg, akinek gratulál, hogy elfordult tévelygéseitől, ami miatt jutalomból végül neki dedikálja a költeményt.

## 17. locus, lusus (scholasticus)

Külön kategóriát érdemel a szójátékok, tréfás, akár iskolai gyakorlatoknak szánt költemények csoportja.

**17.1.** Sárospataki iskolatársának, a brassói Valentin Helnernek két verset írt a kötetben, míg Helnertől is két verset találunk Madernek címezve.<sup>104</sup> A 10. számú vers elején felhívja Mader a figyelmet arra, hogy még Vergilius is tréfás tárgyú költeményekkel kezdte, és csak később váltott komolyabb tárgyúakra (inc. *Vergilius tenuem formavit carminis orsum*). Helnerben szövetségest lát, akivel a megbeszéltek szerint komolytalan témájú verseket is válthatnak egymással. Mader el is kezdi, és – vers

<sup>100</sup> A NASA adatai: [https://ssd.jpl.nasa.gov/sb/great\\_comets.html](https://ssd.jpl.nasa.gov/sb/great_comets.html) (2023. 09. 25.)

<sup>101</sup> A NASA adatai: <https://eclipse.gsfc.nasa.gov/LEcat5/LE1501-1600.html> (2023. 09. 25.)

<sup>102</sup> Lásd: OKÁL 1986, 157.

<sup>103</sup> Említi OKÁL 1986, 157.

<sup>104</sup> Lásd: OKÁL 1986, 151–152.

a versben – elküldi neki egyik ilyen tréfás hangvételi versét egy haldokló parasztról, amelyet később este írt gyertyafényél. Reméli, hogy válaszol majd neki Helner. A könyv következő verse Helner verse, amelyet Mader „vicces kérdéseire” írt válaszul (inc. *Aeger eram, dextro stillans mihi nare catarrhus*; app. 11). Mintha Helner próbálná megérteni Mader humorát. Félhalott volt a kórtól, se lelkében, se testében nem volt erő, amikor a hurutos Helner orrfolyásával küszködve kézhez kapta Mader versét. Egyből vissza is tért belé az élet. Kicsit azért szabadkozik, hogy sokszor szégyelli, amit ír, ám a kocka el van vetve. Mentségül szolgáljon, hogy ha nem is sikerült jól megcsinálnia, de legalább megpróbálta. A 47. sortól olvashatjuk a Mader-vers (no. 10) kommentárját: két Gallusról van szó, az egyik egy ember, a másik pedig egy madár, vagyis egy kakas (*gallus*). Mindkettő a haldokló paraszt szobájában van. Helner részletesen elmagyarázza a némely részében pikánsnak szánt vers poénját, amely egyszerre igyekszik összemosni a Gallus-gallus és a Galla-galla szavak jelentését. A válaszvers – humorra humor – a részletes, szájbarágós túlmagyarázás miatt tűnhet viccesnek. Ezután pedig Mader 30 disztichonos válasz-válaszversét is elolvashatjuk, amely Helner költészetét dicséri (inc. *Ut tua Pierio conspersa lepore tulisti*; no. 11). Nagy boldogságot szerzett neki Helner verse, mintha a tállyai hegyek szőlőinek édességét itta volna magába, mintha ennek a mustjával teli korsóból szívta volna szalmaszállal az édes mustot (13–16. sor). Mivel Helner másik versében Madert pataki elutazásakor búcsúztatja (inc. *Ecce probe longo fueras mihi cognitus usu*; app. 18), ezért valószínű, hogy e verssorozatot már Trencsénről írta Sárospatakra Mader Helnernek. Egy Storcianusnak írt rövidebb vers azt mutatja, hogy azért Mader sem vetette meg a bort (inc. *Languida praestanti relevantur corpora vino*; no. 32). Azt írja, hogy a tunya test a kiváló bortól felvidul, míg az olcsó borok ártanak az egészségnek. És habár a friss mustot mindenhol dicsérik, de a réginél –vagyis a bornál – ez jobb nem lehet, mert az öreg borokban több a kellem.

**17.2.** Jóllehet nincs rá utalás a szövegben, de mintha a fentieknek lenne a folytatása az a *lusus scholasticus*, amely egy állatmese a kakasviadalról (inc. *Gallorum tenui modulabor arundine pugnam*; no. 18). Torz tükröt tartva az ember belső fogyatékoságai elé a versen belül tíz további epigrammát ír a kakasok viselkedéséről.<sup>105</sup>

## 18. Egyéb

Ide azokat a verseket gyűjtöttem össze, amelyeket nem tudtam a fenti műfajokba, alműfajokba besorolni.

<sup>105</sup> OKÁL 1986, 156.

Az egyik legérdekesebb verse az 1577-es Tycho Brahe-féle üstökös leírása (inc. *Hebraeo qui rite geris de nomine nomen*; no. 6).<sup>106</sup> Az észlelés pontos napját is megadja: november 9.<sup>107</sup> Habár Bártfa neve is felmerül a vers első részében (1–24. sor), de ez jól elkülöníthető az üstökös leírásától a vers második felében. A bártfai utalásból tudjuk meg, hogy Simon Jessenius segítette nemcsak az otthoni, hanem bártfai tanulmányait is. De az üstököst Mader már Zsolnán láthatta, vagyis az 1577-es őszi szemesztert ott kezdhetette meg. Hogy Zsolna előtt pontosan mettől meddig tanult Bártfán, nem tudjuk. A versminta két különálló vers összegyűrése lenne. Az első 24 sor egy Jesseniust dicsérő „epistola dedicatoria”, amelyben köszönetet is mond az apjához mérhető tanulmányi támogatásért. Sosem tudja ezt az adósságot törleszteni. A szokásos humanista toposz szerint tudja ugyan, hogy drága ajándékokat kellene küldenie, de szegény költőként csak versekkel szolgálhat (lásd ugyanezt a toposzt a Barossiusnak írt versben, no. 12). Az üstökös leírása és a hozzá kapcsolódó toposzok a 25. sornál kezdődnek: *Mensis agebatur gelidi lux nona Novembris, sparserat ob longas cum nova stella comas*. Elmondja, hogy mikor tűnt fel az „új csillag” az égen hosszú csóvát húzva. Azt is megtudjuk, hogy a görögök κομήτης-nek mondják (27–28. sor), és hogy a köznép helytelenül mondja az üstököst csillagnak, amelyet sok dolog egyértelműen bizonyít is: az anyaga, a mozgása, az időtartama, a formája és a színe. Az ég csillagainak fénye sohasem halványodik el, hanem ugyanabban az állapotban marad. Az üstökös a föld sűrű kigőzölgéseitől meggyulladva sosem marad egy helyben (29–34. sor). Ez a mostani tünemény is jó példája annak, hogyan változik, és hogy egyre kevesebb a fénye (37–38. sor). Mint mondja, arról, hogy ezek a tünemények milyen elkövetkező dolgok előjelei, csak keveset fog énekelni (39–42. sor). A közemberek nagy része úgy gondolja, hogy az égi jelenségek közül nem mindegyik hoz valami rosszat. De hogy a gonosz világra egyik se hozna bajt, azt – hacsak nem bolond – senki sem tagadhatja (43–50. sor). Büntetlenül senki sem látott még tüzes üstököst, amely ne hozott volna valami rosszat is.<sup>108</sup> A földre terméketlenséget, vagyis éhínséget szokott hozni és hős vitézek pusztulását jelzi. Gyakran kegyetlen pestissel jár együtt, ahogy most is

<sup>106</sup> Naplója szerint Szenci Molnár Albert legelső emléke is az 1577-es üstökös feltűnése és a riadalom, amit keltett: „Megesett egy éjjel, hogy az egész házunk népe felkelt és a hálókamrákból kiment. Én a zajra felriadva és egyedül hagyva szörnyen sírok. Anyám bejöve karjába vesz, kivisz, s ujjával az égre mutat: egy igen hosszú, a végénél horgas üstököst látok, amelynek képe mindig megmarad a lelkemben.” SZENCI MOLNÁR, kiad. SZABÓ 2003, 105 (latinul: 53). Lásd ehhez: FARKAS 2010. Lásd még Gyulaffi Lestár kolozsvári észlelését (GYULAFFI 1894, 14.): „*Hoc eodem anno [1577] cometa visus est (qui malum omen fuit Turcae) intra spatium trium mensium circa festum Martini.*” (Ugyanebben az évben [1577] a Márton-napi ünnep körül három hónapon keresztül üstökös látható, amely a töröknek rossz ómen volt).

<sup>107</sup> Az 1577-es üstököséről a legrészletesebben lásd: HELLMAN 1977. Az üstökösökhöz kapcsolódó korai modern nyomtatványokról: FARKAS 2014. A NASA modern, tudományos adatait lásd: [https://ssd.jpl.nasa.gov/sb/great\\_comets.html](https://ssd.jpl.nasa.gov/sb/great_comets.html) (2023. 10. 05.)

<sup>108</sup> Az 1577-es üstökös hatásairól Báthory Istvánnak dedikált könyvecskét lásd: MISOCACUS 1578. És ezen hiedelmek babonáságáról lásd: DUDITH 1579. Erről és az 1577-es üstököséről a legfrissebb elemzést és az üstököséről megjelent több mint 110 korabeli nyomtatvány irodalmáról, lásd: SEBŐK 2017; ALMÁSI 2022; MIHOLCSA 2022, 56–66.

rettenetes háborúkkal jár (51–54. sor). (Itt nem teljesen világos, milyen nagy háborúra gondolt 1577 végén.) Az, hogy a szokásosnál nagyobb a szárazság a földeken, az üstökösnek köszönhető (55–56. sor). Nagy királyok halálát is megüzeni. Látható hát, mivel fenyeget ennek az új üstökösnek a csóvája is: háborút, pestist és éhínséget, vagy királyok temetését hozza el. Mivel keletről érkezett, ezért a rettenetes ellenség is onnan fog támadni (63–68. sor). Innentől már nem is az üstökössel foglalkozik. A vers szokványos moralizálásba fullad, vagyis Krisztus igaz híveinek semmit sem kell szívükben félni. A kegyes tettek katonáinak az ilyen égi jelektől egyáltalán nem kell tartaniuk. Sőt, ezek a jelek csak a gonoszoknak rosszak, míg a jámboroknak örömet okoznak, hiszen legfeljebb üdvözülnek majd Krisztus által. Adjuk hát át magunkat a tanulásnak és a műsáknak. Mindez azért is fontos, mert az égi tüneményeket tudni kell olvasni. Isten a vadaknak azt parancsolta, hogy a földet nézzék, az embernek pedig, hogy a csillagok felé emelje a fejét, mert ezek a csodálatos alakzatok vibráló fényükkel magát Istent hívják tanúul (103–106. sor). Nem túl erős érv, de mivel a bajt hozó kométa toposzát igazolandó nem tesz említést az iskola felgyújtásáról – jóllehet Zsolnán tartózkodott az üstökös megjelenésekor –, ezért a verset talán 1577. november 9. utánra, de még november 27-e előttre tehetjük.

## 18.2. SZERELEM

**18.2.1.** Hogy ki tudjam bontani a témát, először egy látszólag ide nem vágó verssel foglalkoznék, amelyet egykori zsolnai iskolatársának, az épp betegeskedő Georgius Bulgarnak írt (inc. *Si qua parte tui capitis relevare dolorem*, no. 44). Bárcsak enyhíthetné Mader a barátja fejfájását! Bárcsak magára vehetné a fájdalmat! A hír Bulgar betegségéről teljesen felkavarta Mader lelkét (*tristia perturbant adeo mihi nuntia mentem*). Azzal vigasztalja, hogy nem csak ő szenved ettől, mert a kór náluk az iskolában is három ifjat döntött le a lábáról. Körtörténetet is ad: fáj a fejük és egész testük lázban ég. Egyáltalán nem tudnak enni. Pedig a gyomorban kell keresnünk a fejfájás okát is, és ezért a gyomorral kell legegységesebben foglalkozni. Azt ajánlja orvosságként Bulgarnak, hogy a befőzött szilva édes levét igya, mert az elűzi a gyomor túlságos hevét. Ha a 14. sort szó szerint vesszük, akkor pestisről van szó: *Sic miseri tristi corpora peste necant*. Mikor írhatta? Vagy zsolnai éve alatt (amikor Bulgar épp nem volt Zsolnán), vagy Sárospatakon, vagy talán amikor Mader Trencsénben segédtanító és Bulgar Bánban tanár. A vers alapján inkább a sárospataki vagy trencsényi keltezészt érzem elfogadhatóbbnak, vagyis valamikor 1579 ősze és 1582 eleje között írhatta.

**18.2.2.** Egy Bulgarnak írt másik versében szintén felemlegeti (13–16. sor) az egykori zsolnai iskolatárs betegségét, jóllehet a költemény inkább saját szerelméről szól (inc. *Desine mirari, frater dilecte Georgi*, no. 47). A test betegsége gyakran a lelket (*mens*) is károsítja. Erre azt a hasonlatot használja, hogy ha valamilyen ragály megfertőzi a házat, akkor az a vendéget is veszélybe sodorja. A testbe csupán ideiglenes vendégként költözik a lélek: *Si domus inficitur mala per contagia quaequam, hospes ab infecta laeditur ipse domo*. Margón azt is olvashatjuk, hogy „ezt most a pestisben ta-

pasztaljuk meg” (*nunc in peste hoc experimur*). Vagyis a vers nyomtatási munkái során került a megjegyzés a vers mellé, amelyet korábban írt valamikor Bulgarnak. Lehet, hogy akkor, amikor a fentebb összefoglalt versét küldte Bulgar betegségéről (no. 44). És ennél a résznél találunk egy másik margináliát is, amelyből megtudjuk, hogy jó barátja, Bulgar 1585-ben Bánban halt meg (*Nam et hic amicus optimus in peste expiravit Bannovii 1585*). Test és lélek kapcsolatának ezen közhelyes felvázolása után tér rá a vers tulajdonképpeni témájára (22. sor): hogy a tanulmányokra mily káros az elemész-tő szerelem (*in studiis quantum noxius ussit amor*). Mader tehát szerelmes, ami nem is csoda, hiszen még maga Jupiter és Mars sem kerülhette el a szerelem lángjait, pedig ők istenek. Nincs ebben semmi kivetnivaló, hiszen ez minden teremtett dologban közös: az egybekelés (házasság? közösülés?) szent művét imádjá (*omnibus est illud rebus commune creatis, coniugii sanctum quo venerentur opus*). De hiába égett a leány iránt oly nagy szerelemmel, ha a házasságszerző Iuno más férfival kötötte őt egybe. Ez a férfi gazdagságban sokkal szerencsésebb – persze manapság a nagy gazdagság már nemességet is jelent (*nobilitas magnae sunt modo divitiae*), jegyzi meg épésen Mader zárójelben.<sup>109</sup> De ez a mi tiszteletünktől oly messze van, mint föld az égtől (*a nostro sed enim tam longe distat honore a summo quantum terra remota polo est*). E vőlegény nemességéről meg csak annyit, hogy anyját – a Vág vize alá nyomva – hóhér végezte ki, mert megmérgezte a férjét (39–44. sor). Balladáért kiáltó téma! Mader megpróbál a költészettel vigasztalódni. Bulgartól is verses választ szeretne kérni. Az utolsó sorból kiderül, hogy Bulgar Mosócon van (ismert életrajzából erről nincs tudomásunk). Mader versekbe szedett mosóci híreket szeretne kérni tőle. Ezek szerint még a helyi híreket is megverselték latinul, amelyet aztán levélben küldözgettek egymásnak. Ez ismét a kézirat, latin verses kultúra egy teljesen elfeledett és ismeretlen műfajának a bizonyítéka. Ha ilyen típusú szövegek nagy számban születtek a korban, akkor sajnálhatjuk, hogy szinte semmi sem maradt fent ezekből. Mader közli Bulgar válaszversét is (inc. *Vade salutem mea littera Valerianum*; app. 25), amelyből kikövetkeztethető, hogy Madert a szerelmi csalódás Trencsénben érte, nyilván Dorotheával való egybekelése előtt valamikor 1581-ben. Bulgar azzal vigasztalja, hogy bár ez a lány a legkeresettebb szűz, akire vágyik, de nemsokára majd talál magának egy másikat, akit birtokba is vehet (*est ea dempta tibi licet optatissima virgo, invenies aliam qua potiare cito*). Ez a másik majd pont olyan lesz, amilyent akart. A jól ismert bibliai mondat (Mt6, 24) parafrázisával folytatja (13–16. sor): mert senki sem szolgálhat egyszerre két urat, az egyik Vénuszt, a másik Pallaszt szereti. Akárki is szeresse Pallaszt, annak muszáj háttérbe szorítania Vénuszt, mert Vénusz ellensége a jó múzsáknak. És aki Vénuszt akarja szeretni, az nem sápadhat papírok fölött görnyedve túl sok tanulással kínozza magát (*qui se amare volet, non inpallescere chartis, non studiis debet se cruciare nimis*). Nem szentelheted magadat egyszerre e két úrnak: a tanulásnak és a szerelemnek. Mert ha az egyikkel többet foglalkozol, akkor elhanyagolod a másikat – figyelmezteti Bulgar a barátját. További jó tanácsokkal is szolgál: nem vagy te Párizs, aki a

<sup>109</sup> Ugyanezt a témát lásd a Conradinak írt versben (no. 50).

szépséges Helénára vágyott, vállald be inkább – jó lesz az neked – Xanthippét, akire persze Szókratész oly sokat panaszkodott. Azt akarod, aki nem akar, aki meg akar, azt elutasítod. Szóval azt a szemérmes szüzet ragadd meg, aki akar téged! Legyen jámborságot szerető, tiszta és szemérmes! Ne nézd se a formáját, se a vagyonát. Mader viszont formás és erkölcsökben is jóra való (*formosa, bonis exultaque moribus*) feleséget kíván Barossiusnak (no. 13).

**18.2.3.** A következő vers az előbbinek a folytatása, és szintén Bulgarnak írta (inc. *Bannoviae rector legat haec mea scripta iuventae*; no. 48). Ami ezt a verset is különösen érdekessé teszi, hogy azt kérte benne barátjától, olvassa fel a költeményt a báni iskola ifjainak.<sup>110</sup> Ez az utalás szintén az irodalmi élet gyakorlatának egy érdekes – szintén teljesen ismeretlen – részlete. A Maderrel verses levelezésben álló barát, aki történetesen a báni iskola tanítója is, Mader egyik versét felolvasta az iskolában. Hogy tényleg felolvasta-e, nem tudjuk, de a jelenet mindenképp elgondolkodtató, hiszen ismét a nyomtatás miatt másodlagosnak, háttérbe szorultnak gondolt kéziratossági irodalmi kultúra terjedésének egy újabb – őszibb – médiumát fedezhetjük fel benne. Mi már persze csak Mader nyomtatásban megjelent könyvéből ismerjük a verset és a jelenetet is, de nyugodtan feltételezhetjük, hogy a verses levélváltás kéziratossága mögött, egy lépéssel hátrébb még az oralitás is élő gyakorlat. A tanári szószékről felolvasott késő humanista latin szó talán még jobban is terjed a világvégi kis településen, mint ha egy könyvben porosodna valamilyen gyűjteményben. De visszatérve a vershez: Mader még mindig a szerelem érzésével bajlódik. Azt állítja, hogy amilyen gyorsan támadt fel benne a szerelem tüze, most olyan gyorsan el is tűnt (*Ut subito ex arsi sacro succensus amore, sic cito conceptus pectore fugit amor*). A szeretett nő pedig, aki meleg szívéből a fagyos szélbe tűnt tova, ne gyötörje már tovább se a szívét, se a fejét. Azt kérde, szólítja meg Bulgart, hogy miféle kézműves csiholta bennem ezeket a tüzeket, hát az, aki a világot is alkotta: *Quis faber hos in me – quaeris – commoverit ignes, scilicet is mundi qui fabricavit opus*. Bulgar a tanúja, hogy annak idején – valószínűleg Zsolnán – egy szűzies társaság tagja volt (*virginei socius coetus*). De hát – idézi Propertius – a szerelemben se az észnek, se az akaratnak semmi ereje, és mindannyian saját természetünk magjait, hajlamait követjük (*Ast in amore valet ratio nil, nilque voluntas, naturae sequimur semina quisque suae*). Hiába, nem tehet róla, maga Vulcanus forralja benne a tüzet. Mindenkinek muszáj alávetnie magát Isten akaratának. Szaporodni kell! Mader panaszkodik, hogy lelkének a nagy részét elvették most tőle. Azt kéri Bulgartól, hogy küldjön neki még dalokat, amelyek felvidítják és a szomorúság orvosságaként (*pharmakon, medicamina*) szolgálnak számára a viszonzatlan szerelem kínjában.

**18.2.4.** Mader Georgius Conradinak írt válaszverse talán a legszórakoztatóbb költeménye, címe szerint *iocus* (tehát ebbe a kategóriába is sorolhattuk volna), mely tele van személyes utalásokkal és életképekkel (inc. *Me quia festivo cunctantem Marte la-*

<sup>110</sup> Fennmaradt a báni iskola mindennapi működését szabályozó magyar nyelvű utasítás a kurátorok számára (MÉSZÁROS 1981, 225).

cessis; no. 50). Okál szerint 1581–1582-ben írhatta.<sup>111</sup> Ezt a vers utalásai erősítik meg. Azt írja Conradinak a vers végén, hogy a többit – amit a költeményben kihagyott – majd megbeszéljük személyesen, szóban is, amikor hazalátogat apjához Trencsénbe (63–64. sor). A vers nagy részében az eladósorban lévő hajadonokra panaszkodik: az együgyűbb szüzekben van valami velük született gög. Mindegyik Pariszt szeretne magának, aki nemcsak nemes, de dolgos is, haja ápolt, arca pirosposzsgás, mellkasa napbarnított, cipője díszes. Na de ezeket a hajadonokat még az ügyes beszédű Ulysses sem fogja rábeszélni semmire. A szüzek először is az üres gazdagságot keresik; azt, akinek sok pénze van. Válláról lógjon drága ruha, az elnyűtt köpenynek semmi erénye. Ifjak, ne higgyetek a tudós elméknek! A dolyfös szűz észre sem veszi a tanult férfit. Az iparos is hiába koszosabb, mint mi, de mert vagyonosabb, feleségül mennek hozzá: így lesznek aztán gazdagok. A kovácsok fajtája is tele van sárga arannyal: ha kováccsal tudsz házasodni, gazdag leszel. A hentes asztala is minden nap kövér ételket rak eléd: ha tehát hentest tudsz fogni, jó kövér leszel. A seborvoslás művészetében jártasak is jólétben tündökölnék, elegáns a ruhájuk és ápolt a bőrük. Boldog, akinek férje gyógyító kezekkel könnyíti a betegeken. Minket bezzeg, nyomorultakat, ez az esztelen, szűzi nem (*sexus amens*) megvet, mintha nem lenne semmink?! Cafrangos cipellők helyett esetleg édes könyvecskéket adnánk? Vajon tényleg értékesebb a tollnál a kalapács? De hiszen mi vagyunk, akik az oltáron zsíros égőáldozatokkal dicsőítjük az örökkévaló Istent, aki táplál és etet minket. És az örült elméket is meggyógyítjuk! Semmi művészet nem bír nagyobb hatalommal a miénknél. Akkor most, gögös szűz, menj és vedd csak meg szorgalmas tanulmányainkat! Keresz magadnak mesterember férjet (*mechanicum virum*)! (Ezen a ponton mi magunk is elbizonytalanodunk. Vajon ha elég együgyűek és szüzek lennénk, akkor Mader szavai elegendő meggyőző erővel bírnanak-e a hentes húsfazeka vagy a tisztos polgári nyugalmat árasztó orvosi hétköznapi helyett a lyukas cipőjű bölcsészromantikát választani?) A vers végéből azért az is kiderül, hogy Vénusz nyila Mader szívét még nem ütötte át újra. Ezek szerint még nem vette feleségül Dorotheát 1582-ben.

**18.2.5.** Egy másik, Nicolaus Mednienskinék írt versében arról számol be, hogy szerelmes lett, de nagyon (inc. *I puer in molli non laedes pulvere plantas*; no. 35). Ha majd Mednienski írni akar, akkor erről a témáról írjon verset Madernek.

**18.2.6.** Ez a vers csak közvetetten nevezhető szerelmes versnek. A *Poena adulterii et periurii* című vers a szerelem bűnéről szól. Exemplum arról, hogy bűnősként a földi bíró büntetését el tudjuk ugyan kerülni, de Istenét soha (inc. *Oppida quae rapidis inter populosa pererrat*; no. 23). Bajmóc mellett történt egy házasságtörő nővel, akinek testét közszemlére is tették. A házasságtörés híre, mint Vergilius sokszemű és -fülü szárnyas szörnyetege elérte ugyan a bíró házáat, de a bűnös nő Istenre esküdve tagadta bűnét. Így aztán aratáskor belecsapott a villám, és testével együtt egy halom búzát is elégetett. Mader le is vonja a következtetést a történetből: Tanulj másnak a bűnéből! A legfőbb bíró haragja úgyis utoléri a hazugot.

<sup>111</sup> OKÁL 1986, 149.

### 18.3. ÉLETKÉPEK

**18.3.1.** A Bulgarnak szóló ötödik vers tele van hétköznapi részletekkel (inc. *Iam mihi respondes versu, cera atque papyro*; no. 49). Az első sor rögtön a már szokványosnak számító kéziratossá válásra utal: „már versben válaszolsz nekem.” Megtudjuk a versből, hogy közös tanulmányaik alatt Bulgart „Zsolna filozófusának” nevezték (7. sor). Keveset is beszélt, ahogy egy filozófushoz illik. Itt valószínűleg a *Disticha Catonis*-ből oly jól ismert maximára építi az okfejtését: *Nam tacuisse nocet nulli, nocet esse locutum*.<sup>112</sup> Ezzel a témával kicsit eljátszik a 9–28. sorban. Madernek jó a humora. (Legalábbis így 450 év múlva is érteni véljük.) A bölcs ember sokszor jobb, ha hallgat. Bulgar bölcs, hiszen Zsolna filozófusa, így hát érthető, hogy ritkán írt, akkor is, ha biztatták. De hát ő maga is így van ezzel, ha nem serkentették volna a barátai, akkor sokkal kevesebb olvasnivalót küldött volna nekik. Bulgart azért is bátorította Mader kedves szavakkal, hogy küldjön gyakrabban olvasnivalót (*verba legenda*), nehogy csendben elillanjon Bulgar múzsája. De persze nem szeretné, ha az írás miatt sok papír menne pocsékba, amelyre Bulgar – hiszen tudja Mader – fáradságos munkával keresi meg a pénzt. De mondd el, kérlek, teszi hozzá Mader, tényleg ennyire drága a papír? Nem három obolus?<sup>113</sup> Szerinte ott (Bánon) a kereskedők nem árulják magasabb áron, mint nála (Trencsénben, lásd a 39–40. sort, ahol az apjáról ír): *Ibi hanc mercatores vestri mercede revendunt, non, puto, maiori quam mihi emenda venit*. Mader várja, hogy meglátogassa őket a trencsényi iskolában, akkor majd minden egyebet is megbeszélnek szóban, miközben sokat isznak és esznek is. Kellemes szavakkal fognak jámbor dolgokról beszélgetni, miközben komoly dolgokat vegyítenek könnyed tréfákkal. Mader pedig ezekhez jól illő szóképekkel fogja szórakoztatni Bulgart. Így váltogatnák majd sok énekek a kevés italt. A verset a trencsényi iskolára való utalás miatt 1581–1582-ben írhatta. A Bulgartól közölt egyik vers az imént összefoglalt vershez kapcsolódik (inc. *Salve, Valeriane Mader, quo Trencziniensis*; app. 26). Bulgar ebben megemlíti azt, amire Mader invitálja a versében, vagyis édes és komoly dolgokat vegyítettek – ez után? ez előtt? – beszélgetéseikben (*contulimus variis de rebus, seria dulces miscentes inter quandoque blanditias*).

**18.3.2.** Szintén nagyon hétköznapi témájú és a humanista versekben oly ritka személyes gesztussal találkozunk abban a Colacinusnak írt költeményben, amely egy csomagot kísérhetett (inc. *Docte vir et nostris quo non est maior in oris*; no. 27). Mader körtéket (*pira parvula*) küldött Colacinus kisfiának, és a körték mellé hét disztichont adott kíséretnek. Colacinusnak ennél méltóbb ajándékot nem tud küldeni, mentegőzik. A vers eleje segít datálni is a költeményt. Mader azt írja, hogy Trencsén

<sup>112</sup> *Disticha Catonis* 1626, 13. Ugyanez Kis-Viczaynál: „Nem a szép hallgatás, de sok káricsálás veszi az embereket.” Kis-Viczay 1713, 322.

<sup>113</sup> Szótárában Szenci Molnár így definiálja az *obolust*: „mintegy négy fillérnyi pénz”.

városában nagyszerűbb embert nem is találni Colacinusnál. Egykori zsolnai tanára 1582-ben ment Mosócra, és innen ment 1582–1583-ban Trencsénbe, ahol aztán meg is halt. Tehát Mader 1582 második felében (végén?), vagy 1583-ban küldhette a kör-tét a kisfiúnak.

**18.3.3.** Mader a könyvecske következő versét is Colacinusnak írta (inc. *Quae prius obscurum, sine Musis nomen habebant*; no. 28).<sup>114</sup> De korábban keletkezhetett, mert Colacinus 1582-es mosóci tartózkodására utal benne (*Mossoviae celebres littera quaere domos*). A verset ajándéknak szánja, ami a korábban már többször említett, mai perspektívánkból már alig látszó, de sokkal gazdagabb kéziratos irodalmi életre utal. Mader a Colacinusnak szánt dicséreteken túl arról is panaszkodik a versben, hogy hiába szeretné hazájának, vagyis Trencsénnek átadni mindazt az ajándékot, amit Istentől – és persze Colacinustól – kapott, ha nincs rá módja. A tanítói hivatásra való minden reményét elvesztettnek látja (*omnis et officii spes est mihi prorsus adempta*). Ezek alapján Beckóból küldhette a költeményt egykori tanárának Mosócra 1582 első felében.

**18.3.4.** A már említett unokatestvérnek, Nicolaus Mednienskinek egy valószínűleg fiatalon, trencsényi éveiben (1573–1575?) írt versben panaszkodik, hogy otthon tanul szülei házában, miközben az iskola vezetését egy műveletlen gyerekre, Thúrirra<sup>115</sup> bízták (inc. *Nunc ego privatam si nescis transigo vitam*; no. 20). Várják már, hogy az iskola élére megérkezzen Colacinus.

**18.3.5.** Egy másik versében Mednienskit – aki ekkor már a beckói iskola rektora – meghívja, hogy másnap délben menjenek el Illava felé megmártózni a kénes termálfürdőbe (inc. *Cras ubi sol medio libraverit aethere currum*; no. 31). Ez nem lehet más, mint Trencsénteplic (Trenčianske Teplice, SK).<sup>116</sup> A *Liber adoptivus*ban közli Mader egy másik versét is Mednienskinek, amelyben gratulál beckói hivatalához (inc. *Ut maneat vivax, tentat sublimia virtus*; app. 22).

**18.3.6.** Egy Mednienskinek írt másik, hosszabb Mader-vers szintén annak a bizonyítéka, hogy folyamatosan verses levelezésben álltak egymással, ahogy valószínűleg a diák és értelmiségi kör tagjai is (inc. *Dum me nescio quem reris, Nicolae, poetam*; no. 36). Ezekből a levelekből csak azt a párat ismerjük, amelyeket Mader publikált.

**18.3.7.** A Martinus Malobicenusnak írt költeményben ismét verseket kér, és verses levelezésüket említi, vagyis újból egy jól megfogható utalás a kéziratos irodalmi életre (inc. *Docte vir et multum sacris addicta Camenis*; no. 58). A vers második felében papírt kér Malobicenustól, amire írhatja a költeményeit. A verset 1582-ben írhatta, mert Malobicenus a magyarbródi iskola rektorának nevezi, és – mint némely más versében is – elpanaszolja, hogy saját pátriájában nem tud tanítani. Malobicenus 1574 és 1582 között volt rektor, Mader pedig 1582-ben költözik Beckóra, de a vers írásakor még Trencsénben van

**18.3.8.** Egyik költeményében Mednienski közölte az unokatestvérével, hogy Caspar Mrziglod (Marciglodius) vágújhelyi lelkész felajánlotta neki – mármint Ma-

<sup>114</sup> OKÁL 1986, 151.

<sup>115</sup> Thúri nevű rektort nem ismerünk. Lásd erről: OKÁL 1986, 150.

<sup>116</sup> OKÁL 1986, 148.

dernek – az állását (inc. *Prae reliquis positus Caspar pastoribus, ille*; app. 19). Arra biztatja, hogy fogadja el. Mader válaszversében szerényen azt állítja, hogy még nem áll készen egy ilyen feladatra (inc. *Prae reliquis positi Casparis verba relegi*; no. 46). A vers tulajdonképpen egy 53 disztichonnyi félrebeszélés. De micsoda félrebeszélés! Végül azért – „post scripta” – hozzáteszi, hogy ha a Jóisten is úgy akarja és parancsolja, valamint – némileg gyakorlatiasabb hozzáállással – Mrziglod hivatalosan is felkéri mint prépost, akkor nem utasítja el a munkát. Mrziglod 1580-tól volt vágújhelyi lelkész, majd prépost 1588-ig. Mader 1581 február–márciusától Trencsénben segédtanító (és talán már korábban lelkész?). Ebből következtettek arra, hogy a verset akkor írhatta, amikor még nem volt ezekben az állásokban, vagyis 1580 legvégén, vagy legkésőbb 1581 elején. Okál szerint viszont 1581 végén, vagy 1582 elején keletkezhetett a költemény.<sup>117</sup>

**18.3.9.** Nagyon fontos iskolatörténeti szempontból az a terjedelmes, 77 disztichonnyi verse, amelyben trencsényi diákjaitól köszön el (inc. *Ut bonus assiduo tractatu frangitur arcus*; no. 33). Egyszerre ismét nagyon személyes hangvételű, miközben betekintést enged a korabeli Magyar Királyság iskoláinak működési szabályzataiba és tanítási elveibe. Érdeemes lenne egyszer – Okál összefoglalásán kívül<sup>118</sup> – részletesebben is foglalkozni a verssel. 1582-ben, Beckóra költözésekor írhatta, amikor elhagyta trencsényi segédtanítói állását. Itt érdemes megemlíteni két tanítványának, Eliasnak és Briccius Fonticulusnak címzett szimbolikus versét is az iskoláról, amelyre fényes Apollón szórja a sugarait (inc. *Arida si duro secuistis verbera ligna*; no. 52).<sup>119</sup> Fonticulus egy verset is írt az akkor már Beckóban lelkészkedő tanárának Körmöcbányáról, ahol akkoriban tanított (inc. *Tendite nubíferas mea pignora missa per Alpes*; app. 17). Panaszkodik, hogy a költészetnek nem túl jók a feltételei arrafelé. Az iskola rektora is jobban szereti a bort, mint az iskolát.

**18.3.10.** Mader verses levélben exkuzálja magát a kisbiróci lelkész, Andreas Barossius előtt, hogy nem mehet hozzá vendégségbe, mert a tanító rábizta a fiatalok kórusával való próbát (inc. *Inter convivias, Andrea care, futuros*; no. 45). Ha pedig nem ér oda nappal, akkor egyrészt este már nem fogja zavarni, másrészt veszélyes is az út sötétedés után, de majd ha tud, hívatlanul is beállít a házába. Valószínűleg ezt is Trencsénben írta 1581–1582-ben, és az alig tíz kilométerre lévő Kisbirócba (ma már Adamóckohanóc településrésze) címezte. Egy másik versében Andreas Barossiusnak elküldi Petrus Berger, biccsei lelkész írását, amelyben Berger a kálvinizmus gyanúja ellen védekezett (inc. *En tibi quae dudum studio legisse volebas*; no. 54).<sup>120</sup> A versben már megemlíti feleségét, Dorotheát is, amiből az következik, hogy 1582 után írta, de nem sokkal, mert a szívét ugyanazokkal a szavakkal ütötte át a még vad szerelem (*Castus/Saevus amor nostrum transfixit arundine pectus*), ahogy a Bulgarnak írt egyik versében panaszolta (no. 47).

<sup>117</sup> OKÁL 1986, 149.

<sup>118</sup> OKÁL 1986, 152–153. Nevelési elveiről általánosságban: 161–162.

<sup>119</sup> OKÁL 1986, 152.

<sup>120</sup> OKÁL 1986, 154–155.

**18.3.11.** A hétköznapi élet egy valószínűleg szokványosnak mondható részletével találkozunk abban a versben, amelyet a sirokai (Široké, SK) lelkipásztornak Trencsénből írt, miután megszállt nála tanulmányaiból hazafelé tartva (inc. *Inclita Musarum studiis nunc tecta relinquens*; no. 57). Iskoláját befejezve magával kellett vinnie a könyvecskéit (*libellos*), és amikor a sirokai lelkésznek a vendége volt (*propter quos mecum debebam ferre libellos, cum tuus in Schiroka scilicet hospes eram*), otthagya nála. A 39. sorban utalást találunk az egyik könyvre is: Homérosz *Iliaszára* (*Pergameo dictas de homine chartas*).<sup>121</sup> Sárospatakkal kapcsolatban már egy másik versben is (no. 25) találkoztunk Homérosz nevével, vagyis Madernek – úgy tűnik – biztos volt egy saját Homérosz-kötete. (És szinte biztosak lehetünk abban is, hogy Georg Sabinus *Opera omniájának* egyik kiadása is a birtokában volt). A vers azért is fontos, mert bártfai tanulmányainak a végére következtethetünk belőle. Az év feltehetőleg 1577, és annak is forró augusztusa. A sirokai lelkész felajánlotta Madernek, hogy hagyja ott nála a nehéz könyveket, majd utánaküldi: *aedibus in nostris quae portas pondera linque, haec ego transmittam, Valeriane, tibi*. Mader otthagya, de kényelmetlen is lett ez számára, mert a „hasznos és kellemes” könyvek hiányában nem tudta a kötelességét teljesíteni később, vagyis nem tudott tanulni. A *culturával* (eredetileg ’szántás’, ’földművelés’ értelmű) kapcsolatban a szántó ökör hasonlatával él: kézi ekével a kemény földet úgy feltörni nem lehet, ahogy egy ökörrrel. A könyv lenne az az ökör, az igavonó barom, amelyet kézben tartva – és amely mögött lépkedve – Mader a szellem talaját művelve rója a sorokat. Kéri a lelkészt (17–18. sor), hogy adja át gyorsan a könyveket a fiúnak, aki Mader rokona (unokatestvére?), és aki valószínűleg magát a verset is elvitte Sirokára. (A *frater* szót használja, de ’atyafi’ értelemben, hiszen testvére nem lehet, mert a családban 19 évesen Valerian a legfiatalabb, így hát a *puer* szót sem használhatná a küldöncre, ha az az egyik bátyja lenne.) Szerinte a lelkész biztos azért nem küldte el idáig a könyveket, mert kevés bizodalma volt abban, hogy ilyen megszire meg is érkeznek. Felidézi, hogy Lőrinc napján, vagyis augusztus 10-én a piacon összegyűltek előtt egy bizonyos Alberttel való vitájában a sirokai lelkész milyen jó benyomást keltett Maderben (27–32). Habár Sárospatakra is gondolhatnánk, ahol a tanulmányait befejezve hazafelé indult, de azért lehet ez mégis inkább Bártfa, mert a Sárospatak–Trencsén útvonalon Siroka kerülő lenne, amivel miért kínozta volna magát Mader nehéz poggyászait cipelve (a nehéz csomagokra a versben utal). Viszont a Bártfa–Trencsén útvonalon a Bártfától 60 kilométerre lévő Siroka épp útba esik. A verset viszont valamikor később kellett, hogy írja, mert Mader már megkezdte Zsolnán a tanulmányait, és hiányolva a könyveit, üzenetet küldött a lelkésznek, hogy túl régóta várja már azokat. Ezért nagyjából 1577 októberére tenném a vers keletkezésének idejét.

<sup>121</sup> Okál a tematikus egyezések és párhuzamos helyek miatt feltételezi, hogy Mader ismerte Rakowski Márton költeményeit is (OKÁL 1986, 166). Ennek a feltételezésnek az igazolása is egy nagyobb lélegzetvételi későbbi tanulmány feladata lehetne.

## V. Összefoglalás

Valerian Mader könyve több szempontból is kiadásra érdemes. A legfőbb szempont, hogy egyetlen ismert példányáról tudunk, ezért egyfajta leletmentésként tekintek a könyv hasonmás- és értelmezői átiratának a kiadására. De a leletmentést más oldalról is megközelíthetjük: már maga Mader nyomtatott kötete is egy rezervátum, vagy múzeum. Olyan kézirat-rezervátum, amelyben a modern olvasó csodálkozva fedezi fel – mint állatkertben az egzotikus, nemes vadakat – a kéziratokat. Azt, hogy ezeknek a verseknek az elsődleges életterük és mozgásterük – mint valami vadon – a kéziratosságot volt. Az adja tehát a különlegességét Mader kötetének, hogy költőnknek egyáltalán eszébe jutott a kéziratosságot, verses levelek kinyomtatása, amely most lehetővé teszi számunkra, hogy – mint a gazdag korabeli irodalmi élet „borostyánkötetbe” ragadt zárványába – bepillantassunk. A harmadik szempont, ami különlegessé teszi Mader könyvét, szintén ide kapcsolódik: Mader költészetének *actio radiusa*. De jelen esetben nem egy egész Európát behálózó, hatalmas távolságokat áthidaló, minden nemzet fölött átívelő, latin nyelvű irodalmi diskurzus kelt bennünk ámulatot, hanem épp ellenkezőleg. Az, hogy mennyire lokális, provinciális szinten is képes volt kapcsolatépítő és kapcsolatmegtartó erejét a *studia humanitatis* kifejezteni, működtetni. Antwerpeni könyvkiadók, heidelbergi professzorok és a prágai királyi udvar hivatalnokai helyett kisbírói lelkészeket, báni tanítókat, sárospataki diákokat és trencsényi hivatalnokokat találunk a könyvben, akik mind jeles latinsággal kommunikáltak egymással verses leveleikben, apró-cseprő gondjaikat, aktuális kérésüket vagy hálájukat hosszabb-rövidebb versekben kifejtve nagyjából a Trencsény–Sárospatak közötti területen.

Mader könyve nélkül nemcsak arról nem lenne fogalmunk, hogy a könyvben szereplő személyek képesek voltak latin nyelvű humanista költeményeket komponálva kommunikálni egymással, de egyáltalán a létezésükről sem tudnánk. Mader kötetének a példája pedig megengedi azt a feltételezést is, hogy a korabeli Magyarország – akár a töröktől megszállt területeken is – legalábbis elemi iskolákat működtető települései körül hasonlóan gazdag irodalmi élet folyt. Vagyis kéziratossága miatt sokkal nagyobb az irodalmi anyag pusztulása, mint azt gondolhattuk. Végezetül pedig talán a modern kori olvasó számára legfontosabb szempont az, hogy Mader kivételesen személyes hangon szólal meg az alapvetően költői mintáknak szánt – tehát pedagógiai irányú – versekben. A posztromantikus esztétikán csiszolódott értékrendszerünk a korai modern latin nyelvű humanista költészetben épp a személyesség és líraiság – sőt magának a léleknek – hiányát szokta számonkérni. Mader kötetét viszont épp ennek a cáfolata. Személyes és hétköznapi élményeinek a meztelenségét úgy képes a humanista költészet formálisnak tűnő, távolságtartó és kötelezően rideg szövetével eltakarni, hogy a korszak művelt közönsége számára is olvasható legyen. Búcsúzóul – kicsit megváltoztatva – a Mader-kötet utolsó versének a sorait idézném:

*Reclude libellum corporis is monstrant pulvis et ossa mei. Haec tibi, lector, erunt nostri monumenta sepulchri, ut cures sortem tu quoque nosse tuam.*

# Valerian Mader életrajza



1558. május 19. 1568	Megszületett Trencsénben. Elemi tanulmányait már megkezdte Semptén (Šintava, SK).
1568. tavasz	Súlyosan megsebesül valamilyen lőfegyver golyójától.
1573–	Trencsénben tanult Petrus Barossius alatt.
?–1577. augusztus első hete	Bártfán folytatta Thomas Faber, Georg Radaschin és Severin Sculteti alatt.
1577. őszi szemesztertől legalább	Zsolnán tanult Nicolaus Colacinus alatt.
1578. december–1579. április?	Kassai tartózkodása.
1579. április–nyár?	Erdélyi útja. (Gyulafehérvár biztos, Kolozsvár valószínű.)
1579. ősz–1580. december	Sárospatakon tanult Paksi Cormaeus Mihály és Kassai Császár Zsigmond rektorsága idején.
1581. február, március–1582. február	Segédtanító és lelkész Trencsénben.
1582. március 5. előtt max. 1582. február–min. 1583. június 26.	Feleségül vette Dorotheát. Beckóra (Beckov, SK) költöztek, ahol lelkészként tevékenykedett.

?–1586. január

1600. március

1605

Kiripolcban (ma Egyházhely, Kostolište, SK) volt lelkész.

Trencsénben volt lelkész.

Márkusfalván (Markušovce, SK) volt lelkész.

# Valerian Mader verseinek kronológiája



1573–1575?	no. 42 ( <i>Iamne tot optatus votis venisse Ioannes</i> )
	no. 20 ( <i>Nunc ego privatam si nescis transigo vitam</i> )
1577. október?	no. 57 ( <i>Inclita Musarum studiis nunc tectata relinquens</i> )
1577. november 9–26.	no. 6 ( <i>Hebraeo qui rite geris de nomine nomen</i> )
1577. november 27.	no. 26 ( <i>Quis tuum dignis celebrare nomen</i> )
1577–1578	no. 24 ( <i>Ceu miranda foret nimium res flumine tractas</i> )
1578. február	no. 34 ( <i>Mentis inops sanae, dum cuncta per oppida, vulgus</i> )
1578. szeptember?	no. 59 ( <i>Salve longinquis doctrina cognite terris</i> )
1578. október vége–november	no. 62 ( <i>Te mihi Leucorea referebant quando redisse</i> )
1578. december 24?	no. 38 ( <i>Annus ut iste tibi sit felix auspice Christo</i> )
1579. ősz	no. 8 ( <i>Haec mea Nicolao reddatur epistola Mader</i> )
1579. december	no. 25 ( <i>Cum tibi stridenti cupio rescribere penna</i> )
1579–1580. június	no. 61 ( <i>Sero mihi cupidam dicis, Racicene, salutem</i> )
1579. ősz–1580. december	no. 56 ( <i>Nudus eram tenui texisti corpora lino</i> )
	no. 66 ( <i>Ante quidem verbis blandis testatus amorem es</i> )
1579. ősz–1582	no. 44 ( <i>Si qua parte tui capitis relevare dolorem</i> )
1580 tavasza	no. 9 ( <i>Salve Castalias praeceptor culte per artes</i> )

1580. május 11.	no. 60 ( <i>Quisquis divini vult spargere semina verbi</i> )
1580. december	no. 64 ( <i>Nunc mihi quam verus fueras, Nicolae, sodalis</i> )
1580. október 28.	no. 63 ( <i>Sancta divorum celebremus una</i> )
? 1581. január, vagy 1587 eleje	no. 29 ( <i>Mane novo gradiens lapidosi in littore Vagi</i> )
? 1581	no. 65 ( <i>Sic tibi perpetuis faveat fortuna quadrigis</i> )
? 1580. december–1581 eleje	no. 46 ( <i>Prae reliquis positi Casparis verba relegi</i> )
1581	no. 47 ( <i>Desine mirari, frater dilecte Georgi</i> )
1581–1582. február	no. 5 ( <i>Qualia Romani capiebant gaudia cives</i> )
	no. 30 ( <i>Reddita Pragensi nobis est littera ab urbe</i> )
	no. 45 ( <i>Inter convivias, Andrea care, futuros</i> )
	no. 49 ( <i>Iam mihi respondes versu, cera atque papyro</i> )
	no. 50 ( <i>Me quia festivo cunctantem Marte lacessis</i> )
1582 első fele	no. 28 ( <i>Quae prius obscurum, sine Musis nomen habebant</i> )
	no. 33 ( <i>Ut bonus assiduo tractatu frangitur arcus</i> )
	no. 58 ( <i>Docte vir et multum sacris addicte Camenis</i> )
1582 második fele–1583	no. 27 ( <i>Docte vir et nostris quo non est maior in oris</i> )
	no. 54 ( <i>En tibi quae dudum studio legisse volebas</i> )
1583. június 26.	no. 22 ( <i>Haec mea Trenczinii portetur littera in urbem</i> )
1585–1588 eleje	no. 41 ( <i>Scripserunt alii tibi vota propemptica vates</i> )
1585. március 17.	no. 73 ( <i>Hac nos, care pater, lacrimarum in valle relinquis</i> )
1586–1588 első fele?	no. 77 ( <i>Forsitan haec aliquis Theonino carmina dente</i> )

*Libellus exercitiorum*  
*poeseos scholasticorum* –  
Hasonmás kiadás





LIBELLVS  
EXERCITIORVM  
POESEOS SCHOLASTI-  
CORVM, PROPTER TYRONES

artis versificatorix, vt quomodo ea compa-  
randa, promouenda, amanda, & con-  
seruanda fit, Exemplum capi-  
ant, in lucem editus.

AVTHORE  
VALERIANO MADER,  
TRENZINIENSI.



*Magna fuit quondam sacri reuerentia vatis,  
Inq; pari precio Carmen & Author erant,  
Carmina nunc tantum, si non sunt dura, leguntur,  
Carminis Authori nullus habetur honor.*


GALGOCII,  
Typis Valentini Mantskouit.

Anno 1588.



Epistola Dedicatoria.

SPECTABILIS AC  
MAGNIFICI DOMINI,  
DNI. STEPHANI BALASSA,  
de Cyarmath & in Detrekö, nec non Dapiferi  
sacrae Cæsareæ Regiæq; Maiestatis &c. optimæ  
indolis Filio, Magnifico Domino, Domino MELI-  
CHEORI BALASSA, VALERIANVS MADER  
Trencziniensis, gratiam DEI, incre-  
mentum animi & corporis bono-  
rum, ex animo precatur.

APIENTE R  
dictum est, Spectabilis ac  
Magnifice Domine, à Pa-  
lingenio, nostri temporis Philo-  
sophorum facile Principe : *Spe-*  
*famæ solet ad Virtutem impellere*  
*multos.* Cùm enim rara præmia  
veram virtutem comitentur, quam  
consequi labor est omnium maxi-  
mus, plerosq; solius bonæ famæ  
studio, quæ si cum approbatione

## EPISTOLA

bonæ conscientia fit, laudem meretur, ita inflammari videmus, ut sudoris per quem gloriam consequi, & culmen illud literæ Pythagoricæ, conscendere anhelant, obliti, nulla difficultate ab ea abstrahi, patientur. Ad eum itaq; virtutis & famæ Scopum, ut M. V. per se currentem, veluti complosione manuum concitem, eo fine M. V. hoc libello, à studio cui nunc addicta est M. V. non alieno, donare, & sub nomine eiusdem M. V. in manus Scholasticæ iuventutis emittere, iudicio & suasu optimorum quorumq; admonitus, destinaui. Licet autem vel Exemplo Maiorum suorum, quorum fama cum totius inclytæ Hungariæ fines, tum quoq; longè dissitarum nationum rumoribus,

ob

DEDICATORIA.

ob victorias super hostes Christianitatis obtentas, compleuit, M. V. ad rectè agendum inflamari possit. Auus enim M. V. magnificus Dñus Dñus MELICHEOR BALASSA, (cuius nomen vtinam feliciter gerat M. V.) quantus fuerit notum est cum Mahometistis, tum quoque Transsylvanis, contra quos pro Cæsareæ Maiestatis, FERDINANDI IMPERATORIS, castris strenuè pugnauit, & sepius victoriam obtinuit. Auus verò (sanctæ memoriæ) genitricis M. V. Magnificæ Dominæ, D. HELENÆ ZRINI &c. Parens, qui ferè fuit sui temporis murus & propugnaculum Hungariæ, etiam magno ad virtutem consequendam spectaculo M. V. esse potest. Quid verò de supersti-

EPISTOLA

tis ex mera DEI misericordia,  
 M. V. Parente, Magnifico Domino,  
 Domino STEPHANO BALASSA,  
 dicam virtutibus? Cui in syncera  
 absq; hypocrisis, pietate his oculis  
 parem, inter coëquales eius ordi-  
 nis homines (DEVM testor) non  
 vidi. Horum, inquam, Maiorum,  
 M. V. nobilitas & plena famæ vir-  
 tus ad imitationem M. V. suffice-  
 rent licet. Nihilominus tamen hoc  
 libello, eo potissimum fine M. V.  
 donare, & ornare volui, vt hoc ve-  
 luti singulari & nouo incitamento  
 M. V. ad virtutem amplectendam,  
 amandam, fouendam, ex officio  
 meo admoneam. Video enim il-  
 lam ætatem iam M. V. ingressam,  
 qua ætate Hercules, cùm à volu-  
 ptate & virtute, vtram ex duabus  
 imitari

DEDICATORIA.

imitari vellet, tentabatur. Aliud est vnde motus M. V. hunc Scholasticorum exercitiorū libellum dedicatum esse percipiam: singularis & syncerus in me amor M. V. quo me cū priuatim studiis in Aula paterna M. V. incumberet, vnā cum Dño MATHIA CARTHICIO, Pręceptore suo, viro in arte Poëtica lynce oculatiori, complexa est, & multis benevolentia signis affecit. Persuasum itaq; mihi habeo, M. V. eo quo à me profiscitur animo, hunc studiorum meorum foetum accepturam, & suo fauore sustentaturam.

Porrò rationes propter quas hæc mea & amicorum Carmina (licet forsitan luce indigna) prælo submittanda iudicabantur, sunt istæ:

## EPISTOLA

1. 

Experiantur artis Poëticæ amatores, quam sit hoc studium nostræ præcipuè nationis hominibus laboriosum, adeò vt mirum sit nos simplici oratione vix balbutire posse, respectu eorum qui latinitatem & solidam eruditionem, à parentibus & veluti cum lacte materno, hauriunt. Labor autem difficilior, maiorem animi voluptatem parit, ideoq; situ obduci, ac minimè perire debet.
2. 

Secunda facti mei ratio est, gratitudo erga charissimos, Parentes, Patriam, Præceptores, Mecænates, &c. quorum auxiliis (DEO fauente) studia Poëtices, veluti per manus mihi sunt tradita & sumptibus, fructu penè maioribus aucta.
3. 

Amor Amicorum, & Personarum, quarum nomina Versibus his

DEDICATORIA.

celebrantur. Licet enim quidam eorum iam cœlestem Patriam occupârint, quidam verò locorum distantia, à me disiuncti sint, tamen & alibi degentium, & vita hac mortali defunctorum, memoria semper quoadusq; vixero, erit mihi gratissima.

Ideò com̃isi mea, iuuenilis ætatis, studia, prælo, vt iuuentutem literariam, præcipuè verò liberos & posteros charissimæ Patriæ meæ **TRENCZINIENSES**, paradigmate hoc admoneam, vt hac ingenua Poëseos arte, & **DEVM** celebrare, & noticiam ac fauorem apud optimos quosq;, sibi conciliare contendant, id quod Versibus his fit manifestum:

*Fama per ingenuas & gloria ducitur artes,  
His fauor & regum conciliatur amor.*

EPIST. DEDICAT.

Ex quibus carissimæ Patriæ meæ  
posteris, vt **FILIVS DEI** æternam  
Ecclesiam, Aulam ac Scholam cœ-  
lestem sibi colligat, eum veris ge-  
mitibus & ex toto pectore precor.  
Vestræ autem Magnificentiæ, tan-  
quam Patrono dignissimo, Libel-  
lum hunc, dedico, dono, consecro.  
Quam **M. V.** vt **DEVS** optimus  
maximus in ornamentum illustris  
familiæ **BALASSIANAE**, & Rei-  
publicæ Christianæ, defensionem  
& sustentationem ab omnibus pe-  
riculis, defendat, sustentet, & con-  
seruet, dicat mecum omnis pius,  
**AMEN.**

**M. V.**

Seruitor & Minister  
verbi

**VALERIANVS MADER.**



IOANNES PHI-  
LOMATES, IN IN-  
SIGNIA VALERIA-  
NI MADER.



Rma tibi SOL, sunt pulchra cum  
Virgine, Martes,  
Conueniunt rebus sepius arma  
suis.

Nam fulgens radijs circumdata SOLIS imago,  
Candidius reliquis, inter vt astra, micat,  
Sic micet vt VIRTVS tua, VALERIANE, labores  
Præ reliquis, ætas quos facit esse pares?  
Et ceu, VIRGINEVS iuuenes ad se allicit ardor,  
Dum rapido fibras igne Cupido coquit.  
VIRGINEI sic alliciat te gloria cœtus  
Nomen ab Aonio qui benè fonte gerit,  
Et veluti MARTES Magnaribus, omnia præter,  
Bruta magis, cordi; scilicet esse solet  
Sic quoq; doctrina placeas Magnaribus, vt tu  
Des operam quouis VALERIANE modo.

VEL SIC.

ARtibus ingenuis, quorum dulcedine, dura  
Pectora mollescunt, doctus Apollo præest,  
Virgo dein PALLAS belli moderatur habenas,  
Et belli varias hæc facit esse vices,

MARTES,

MARTES, agricolis curæ est, vt vendere captum  
Ritè queant domui crescat & indelucrum.  
Fallor an. hæc vobis non sint absq; omine quæ  
Arma data? & tantis omen inesse solet. (dam,  
Aut igitur quondam, magno sudore docebis,  
Aulicus aut fies, aut benè rura coles  
SOL etenim, VIRGOQUE simul cum MARTE  
videntur,  
Hæc signare tibi, VALERIANE, vale.

NICOLAUS TOL-  
NENSIS.

Imperus ille facer, superum de sede peritus,  
Quo recolis doctos, VALERIANE, viros,  
Arguit, ingenij solers industria, tandem  
Qua foret illustri laude beanda, tui.  
Nempè vt fama vigena te tollat ad æthera sura  
Sitq; senectutis dulcis alumna tuæ. (sum,

IOANNES NAGY,  
TRANSYLVANVS.

Quod mihi misisti, iuuenis doctissime, Caræ  
Perpetui semper pign<sup>9</sup> amoris erit. (men,  
Dum calidus sanguis spirantia membra fouebit,  
Artus vitales dum reget aura meos.  
Dum mare turgabit, dum Sol fulgebit Olympo,  
Nilus in æquoreas dum vada voluet aquas,  
Viuet honos, nomenq; tuum, præclaraq; fama,  
Et grates toto pectore semper agam,  
Semper

Semper agam grates, nobis dum verba manent  
Atque tuum viuer, nomen in ore meo. (bunt  
Semper ero memor absentis, memor esto sodalis  
Tu quoque dum viues VALERIANE tui  
Ergo vale æternum, MADER vale & hospita tel.  
Urbsque iuuenturis, dulcis alumna, meæ. (lus,

IOACHIMVS HYN-  
CONIVS.

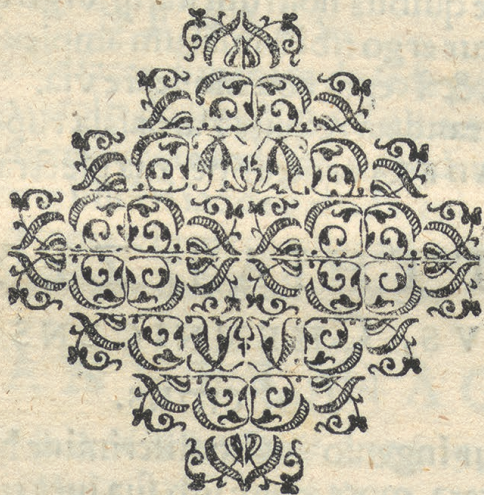
**I**ngentias coluisse DEAS non vltima laus est,  
Omne quibus nostrum statque vigetque decus.  
Dum datur ergo tibi Musarum amplexibus vti,  
Vtere, & à cepra non moueare via.  
Vt per te tandem resonet Parnassia rupes,  
Et MADERI ornetur per tua plestra domus.

MATTHIAS ZEYBI-  
GIVS, CHEMNICENSIS  
Bohemus.

**V**lucitur ingenio: nullo discrimine habentur  
Cetera, mors æquè sub sua iura trahit.  
Quæ fata Æneas, quæ bella exhausta canebat  
Nil tamen ista, breui ne moreretur, agunt.  
Magna quidem pietas humeris subiisse parens  
Longæum, vt tali flamma det ipsa viam. (tem  
Ni tamen ingenium carmenque fuisset Homeri  
Nominis ista sui fama sepulta foret.  
Sola immortalis vita donare, morique  
Dignum laude virum Musa Vetare valet

Hoc

Hoc quoq; vîr Macedo voluit rex Magnus Achis  
Cum te preconem querit Homere suum (uûm,  
Vsq; aded felix, voltare per ora Poëtæ  
Cui datur, innumeris anteferenda bonis.  
Ergo tibi gratare domus Trenczina, Maderum  
Preconem doctæ mentis adepta virum.  
Quem non pœniruit Parnassi ascendere culmen  
Et de Castalio fonte leuare sitim  
Vt decus & nomen per posteritatis alumnos  
Ornatum possit carmine ferre tuum.



PRO-



E L E G I A .

I N L I B E L L V M E X -  
E R C I T I O R V M P O E S E O S  
Scholasticorum, Reuerendi viri,  
Dñi V A L E R I A N I M A D E R , & c .  
in gratiam eiusdem. Scripta à  
H I E R E M I A S A R T O R I O  
Aruensi, iam Rectore  
Scholæ Trenczi-  
niensis.



Vi sincera sedet culto sub pe-  
ctore virtus;  
Quiq; boni nomen gaudet ha-  
bere viri:

Perdus & pernox ad publica commoda rerum  
Excubat, arte, manu, sedulitate, fide. (gnum,  
Tu quoque cuius agit bonitas sub pectore re-  
Virtutisq; geris V A L E R I A N E decus.  
Non sat habes cultas pro te retinere Camœnas,  
Nec premere ingenij vis monimenta tui:  
Omnia sed potius communes promissis ad vsus,  
Qui sibi quiq; alijs scit sapere ille sapit.   ”  
Tu sacra verbigeni rimatus resqua Syonis  
Pergis ad clarios docte M A D E R E greges.



Huc

Huc vbi laurigeris stipatus Apollo Deabus,  
 Plena Caballinae pocla propinat aquae.  
 Quae fa. ili dum mente, & dextra haud deside  
 Assatim rotum pectus & ora rigas. (sumis,  
 Hinc est quod sacri coelestia dogmata verbi,  
 Ingenij tanta dexteritate doces.  
 Et certa ad coeli monstras compendia portam,  
 27 Munere quo nullum maius habere potes.  
 Hinc nitor in verbis in rebus forma relucet,  
 Seu calamo cupias seu magis ore loqui.  
 Siue sonos Tullij gaudes depromere labris,  
 Sermo tibi laxo firmate liber abicit.  
 Siue cics suetas modulari carmina Musas,  
 Sponte fluunt teneris verba ligata modis.

**S**ed quia non tantum bonus esse Madere Poeta,  
 Sed vis (q̄ magis est) vir simul esse bonus:  
 En D E V s ipse tuo hos motus in pectore fingit,  
 28 Vt sibus vt vitæ commoda Scripta feras.  
 29 Illustrare aliqua nostro æuo luce Camœnas,  
 30 Est stabulum Augiæ sorde leuare sua.  
 31 Sic iam tota prope heu sordescit Cyrrha Mephiti  
 Sic iam Castaliæ concidit artis honos.  
 Ante latex purus Clario de fonte fluebat,  
 Nunc lacus & tantum turpis amurca scater.  
 Si quid adhuc retinent Pimplæ nemora alta via  
 Mundi desidies hunc violabit iners. (roris  
 32 Hæc fors cum tristes exerceat vndiq; Musas.  
 In primis Patriæ fata dolenda tamen:  
 Quæ dum Bistonio miserè popularur ab hoste,  
 Cogitur Aonius vertere terga chorus.

Dumq̄

Dumq; ferox passim ferro grassatur & igne,  
 Secum barbariem barbarus hostis agit.      ””  
 Ergo si laus est hosti se opponere ferro,  
 Et pacem Patrijs asseruisse foci.  
 Laus quoq; barbariem docta perstringere penna  
 Atq; hanc à Patrio rure fugare procul.  
 Et quanto magis hæc hoste illo noxia pestis  
 Hæc illa tanto laus celebranda magis.  
 Fortunas corpusq; immanis ubi abstulit hostis,  
 Amplius hic nil quod tollere possit, habet.  
 Sed cum barbaries laxat sibi lora furoris  
 Hic animæ æternam sequit ad vsq; necem.  
 Inficit & stygia cæcas prurigine mentes  
 Confunditq; vno fasq; nefasq; loco.  
 Dum sacra scita DEI terra loligine fucat,  
 Et sic hæreseon plurima monstra parit.  
 Est via perpetuæ in verbo querenda salutis      ””  
 Promit & in verbo se DEVSIPE suo.      ””  
 Sed verbi assequitur nemo pia sensa sacrati,      ””  
 Barbaries tristi quem ditione premit.      ””

**E**Rgo salutiflua benè de pietate mereris  
 Et laus debetur VALERIANE tibi.  
 Dum tibi scire tuum, non soli scire, sed esse  
 Publica doctrinæ vis monumenta tuæ.  
 Priuata exultas non claudis in æde Camœnas  
 Sed finis has passim pleetra ciere foris.  
 Nunc age barbaries procul hinc inculta facesse,  
 Turpeq; continuo pone supercilium.  
 En inde à puero quam VALERIANVS amas  
 Intendit resonam Calliopea Chelym. (bar,

**A**T tu iam letos sub pectore concipe motus  
 Ardua quæ Phœbi claustra iuuenta colis.  
 Namq; tibi pius ingenij bonitate M A D E R V S  
 Aonidum facilem pandit ad antra viam.  
 Culta cito ascendes nemorosæ culmina Pimplæ,  
 Si modo suscipias quod tibi monstrat iter.  
 ,, Tutius est aliena sequi vestigia, quam si  
 ,, Arripias nullo te præeunte viam.  
 ,, Qui ductore carent, Phœbe delubra sequentes,  
 ,, Sæpius in salebras præcipitanter eunt.  
 Immo suo tales nutrit Trophonius antro,  
 Conspurcans tetrâs pectus & ora notis.  
 Si sapias ergo, cupisq; cito super ardua Cynthi  
 Doctus in offensos culmina ferre pedes.  
 Excipe M A D E R I tersissima carmina varis,  
 Illaq; non segni volue reuolue manu.  
 Non laudem propriam sed publica comoda quæ  
 In lucem ingenij dans monumenta sui. (rit,  
 Non igitur stringas violentos Zoile morsus,  
 Inuidiæ non te flamma perurat iners.  
 Aut meliora Scholæ, quod si potes, affer in vsus,  
 Aut noli Iambos ingeminare truces.

**I**Nterea viridi cingas tua tempora lauro,  
 Sollicitaq; tuam V A L E R I A N E Chelym.  
 Cantus auem prodir, de fructu noscitur arbos,  
 ,, Authorem sapiunt carmina, vina cados.  
 ,, Tu quoque dum facili promissis tua carmina ple-  
 Ingenij qualis sit tibi vena doces. (ctro,  
 Hinc laudis nunquam morituræ insigne repor-  
 Atque tuum nomen fama loquetur anus. (tas,  
 Perge

Perge precor sacris lucem addere perge Camœa  
Perge tuo ingenio comodus esse Scholis. (nis,  
Perge sacros etiam plures emittere libros,  
Utq; diu possis pergere, viue diu, Amen.

## AD AVTHOREM POE-

### MATIS EPIGRAMMA.

**V**T Genitor Patrij storgas declarat amoris  
In sobolem, & sobolis germina chara suæ.  
Sic mihi ceu nostro soboles enixa labore,  
Dilectum ingenium est, VALERIANE, tuum.  
Sed nunc ingenij qui prodit foetus in auras,  
Ille loco chari (crede) nepotis erit.  
Interea cultos generas dum pectore foetus,  
Viue precor longos, chara propago, dies.  
Ingenij vt possis gaudere nepotibus, atq;  
Laudibus à sera posteritate vehi.

P. B. fecit.

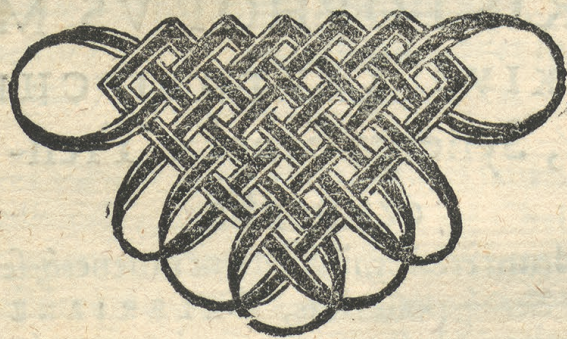
## CHRISTOPHORVS MA- ZVRKIVS TEVTOLIPCHEN- sis, Synerga Scholæ Tren- cziniensis.

**M**ultum crede mihi debent iuuenesq; senesq;  
Seraq; posteritas, VALERIANE tibi.  
Qui memori Musa condis monimenta virorum  
Non secus ac succum sedula condit apis.  
Te doctum, fidumq; virum, cui sedulitate  
Iam decus & virtus lausq; parata manent,

Non nostrum est spreto & tenui modulamine  
Comendare bonis omnib⁹, atq; malis. (laudis  
Surge cito COLACINE precor, tu carmine lau-  
Discipulum, qui sic te & tua Scripta colit. (da  
Surge cito, venerande Parens, fac carminanato  
Cuius virtutis pectore regnat amor.  
Iam celeri cursu transibunt cuncta, sed horum  
Quæ liber hic seruat, fama perennis erit.

GEORGIVS FABRICIVS,  
CHEMNICENSIS.

- D**ilcebat puero, clarus pietate Melanchton  
Dilce bona imparibus iungere verba mo-  
1. His Dño grates vt possis dicere Christo, (dis.  
2. Et sanctas dulci voce referre preces.  
3. Neue mali studijs possint impune nocere,  
4. Ingenij vt timeant libera tela tui.



PRO.

Exercitium illius artis futurum utilissimum  
est, quia armati semper praesidium  
amicis, opem ab hostibus, latens periculum  
liberant, invidis veri et inimicis metum  
et terrorem ubi inferimus, ipsi autem  
securi, velut periculum quaedam potentia ac  
potestate mihi minime sumus. Tacitis  
in Dialogo de Praetore.

1. Dignitas  
2. Date  
3. His Die  
4. Et  
5. P  
6. 2



PROSOPOPÆIA,  
IN ARMA REIPV-  
BLICAE TRENZINI-  
ensis.



URBS ego, TRENZINII quæ  
dicor nomine, Regum  
Magnifica quondam sum benè stru-  
cta manu,

Non opus Authoris sunt hæc mea mœnia vilis,  
Quisquis erat, nostri maximus Author erat.  
Vnde fruor primis nunc libertatibus Vrbes  
Has inter, liquido quas vagus amant rigat,  
Ut meritò dici magnorum filia regum,  
Qui modò sunt, & qui præteriêre, queam.  
Horum nunc etiam cura sum clara paterna,  
Præsentem in duris dant mihi rebus opem,  
Exstructura novos vndoso flumine pontes  
Auxilia à sacris Regibus ampla fero,  
Fortia dum valido sunt propugnacula muro,  
Secura nobis pace struenda domi.  
Aërie turrets & tecta minantia cœlo,  
Omnibus his Regum dexteritate iuor.  
Hinc mea nobilitas & equestris defluit ordo,  
Hinc titulos claros armaq; digna gero:

AGNVS

EXERCITAT. POET.

2

AGNVS in aprici letatur gramine campi,  
 Inq; humeris portat leta trophæa suis  
 Tartara vincentis quæ sunt insignia CHRISTI,  
 Qui propria miſeras morte redemit oves.  
 Sed referam prima cur hæc ab Origene grata  
 Tradita lanigeri sint mihi signa gregis:  
 Tempus erat nondum cum fundamenta locorum  
 Urbis erant, arcis nec quoq; nomen erat.  
 Balantem tunc septa gregem conclusa tenebant,  
 Arx vbi nunc alto conspicienda loco est.  
 Vrbs vbi structa iacet, culti viridaria prati  
 Præbebant niueo pascua amœna gregi  
 Vpilio pascebat oves cognomine TRENZIN  
 Ut notam fecit conscia fama fidem.  
 Est igitur sumtus tener, his ab ouilibus agnus,  
 TRENZINII pauit quem pia cura ducis.  
 Vnde Triumphantis sed habes insignia IESV?  
 Quæ portas humeris agne tenelle tuis,  
 Addita signa solent quoq; res inducere certas  
 Nulla dari frustra splendida signa solent.  
 Innocui Typus est agnus mitissimus agni  
 Pro nobis passus qui graue legis onus,  
 Morte sua mortem, tristem deuicit & orcum,  
 Diuino frangens colla premeuda pede,  
 Semper in hoc mea laus & gloria constitit agno,  
 Semper & hæc donec vita manebit, erit.  
 Agne DEI, propria qui crimina morte luisti,  
 Criminibus clemens sis precor ipse meis.

SYMBOLVM.

Qui patitur vincit, victoria læta triumphat,  
 Agnus, habens humeris bellica signa, notat.

GRA

3

VALERIA. MADER.  
GRATULATORIVM ECCLESIAE  
Reipublicae totiusq; comunitatis Trens-  
cziniensis, in felicem reditum ex arce Dobra,  
Magnifici Domini, Domini LADISLAI  
POPELII, à Lobkowicz & in Zby-  
row, Comitis comitatus Trens-  
cziniensis.

**Q**ualia, Romani capiebant, gaudia, ciues,  
Grataq; leticiae signa dedere suae,  
Cum debellatis intrabant hostibus urbem  
Parta quibus laeto gloria Marte fuit.  
Talia percipiunt nunc gaudia TREN CZINIENSIS  
De reditu plaudunt, magne vir, atq; tuo, (SES  
Qui tibi fortunam metuebant semper iniquam,  
Hanc gaudent aequam partibus esse tuis,  
Omnes gratantur reduci, superosq; precantur,  
Ut saluus parta pace fruare diu.  
Id cupit, id votis ardentibus ampla senatus,  
Optat, cum tota plebe, corona, sacri.  
Primus in his culti SIMON IESSENNIVS oris,  
Gaudia cum chara coniuge magna capit.  
Et cupit, ut seros riuas feliciter annos  
Exuperans hostes sic sine fine tuos.  
Magna pijs vis est precibus de corde profectis,     ,,  
Crede pij non sunt irrita vota senis.     ,,  
Alter ab hoc longo prudens MADERIVS vsu,  
Haec reduci supplex vota benigna facit,  
Scilicet haud duplices tendens ad sydera palmas,  
Iungere quas morbo praepediente nequit,  
In caelum lacrymis sed enim manantibus, ista  
Et gemitu cordis vota benigna facit:

EXERCITAT. POET.

Sic tibi perpetuos victoria lata Triumphos,  
Afferat, & semper sic rediturus eas,  
Seu Mahometigenas bello es ruiturus in hostes,  
Seu quicumq; tuas depopulantur opes:  
**S**I **O**R **C**I **V**S Aonijs etiam versatus in hortis  
Talia gratanti pectore verba facit:  
Qui celebres superas heroas nomine claro,  
Nomina & officio congrua ritè geris,  
Ingredieris nostras quod leto sydere portas,  
Pectore concipio gaudia mille meo.  
Quiq; gerit primi nomen de nomine patris  
Moribus Vrbanis cultus **A**D **A**M **V**S ait:  
Inclyte virtutes celebris **L**A **D**I **S**L **A**E per omnes  
Fortuna gaudent pectora nostra, tua:  
Ante alios autem charus Musisq; Deoq;  
**B**A **R**O **S**I **V**S reduci vota benigna facit.  
Foemina quæ veteri Tursonum nomine gaudet,  
Cum reliquis etiam, vota benigna facit,  
Quid referam iuuenum coetus, & multa virorum  
Quæ nequeunt numeris nomina stare meis?  
Gaudet ouans pastor, cantans Ecclesia gaudet,  
Et Schola te solitum gaudet adisse locum.  
Natalemq; simul te concelebrare tonantis,  
Qui abstulit aduentu crimina nostra suo.

DE COMETA IN AERE,

Anno 1577. die nono Nouemb. conspecto.

Ad Egregium Dominum **S**I **M**O **N**E **M** **I**A **S**  
**S** **E** **N** **S** **K** **I**, Norarium sedis & ciuitatis

Trencziniensis, Patronum suum.

**H**ebreo qui ritè geris de nomine nomen,  
Auscultanda **D**E **I** quod pia iussa monet.

Altaq;

VALERIA. MADER.

5

Altaq; IESSENSKI cognomen Fraxinus arbor

Cui dedit & vocis cum ratione suae

Accipe Mecænis, crassæ modulamina Musæ

Parua, sed officio non alieno meo.

Namq; ferunt magni prælustria dona Barones,

Quale queo, munus me tibi ferre decet,

Cum fuero Cræsus, Cræsi tibi munera mitam,

Irus adhuc cum sim, talia dona cape,

Causa, prius gratæ quod non ΤΕΚΜΗΡΙΑ mentis

Exhibui, nimium crassa nuncrua fuit.

Quæ longos postquam, modicum est excolta per annos,

Non potuit quoq; non commemorasse tui.

Namq; (fatebor enim) chari post grata parentis

Officia, alter eras tu mihi ritè parens.

ΒΑΡΤΗΡΑ mihi nunquam, nisi te duce visa fuisset,

Pierij sedes est vbi sacra chori.

Quam memori quoq; mente habeo, pueroq; recordor.

Te mihi tum largas exhibuisse manus.

Tanta patri me, tanta tibi debere patrono

Testor, vt haud vnquam hæc exoluisse queam.

Attamen est prodire tenus, si non datur vltra,

Rebus in eximijs & voluisse sat est.

**M**ensis agebatur gelidi lux nona Nouembris,

Sparserat ob longas cum noua stella comas.

Stella, comas Graijs, quæ propter dicta, ΚΟΜΗΤΗΣ,

His quibus ætherei maxima cura poli.

Impropriè at stellam vulgo dixere Cometen,

Hoc etenim multis res probat ipsa modis.

Materiæ, motus, duratio, forma, colorq;

Arguit, huic stellæ nomina falsa dari,

Stella suum coeli minuit nam lucida nunquam

Lumen, at in primo permanet illa statu.

Materiæ  
Duratio.

EXERCITAT. POET.

Ast crasso accensus pinguiq; vapore Cometes  
Telluris, propria non statione manet.

Phasmatis exemplo velut est spectare moderni,  
Quod sit luce modo, quam fuit ante, minus.

Verborum longa sed omissa ambage, quid orbi  
Talia portendant phasmata, pauca canam:

Vnde, ve hat nobis tetro quid crime Cometes,  
Difficilis scitu non erit iste labor.

Magna pro fanorum pars aestimat, ista, virorum  
Aërea haud quicquam phasmata ferre mali.

Maior, at, hæc eadem causis putat orta secundis,  
Quod speciem veri fors an habere queat.

Nulla sed vt mundo portendant damna maligno,  
Id, nisi vesanis, nemo negare potest.

Vidit enim nullus flagrantem impune Cometam,  
Qui simul adferret non aliquando malum.

Ille solet terræ steriles portendere foetus,  
Heroum clades ille notare solet.

Fames.  
Bellum.  
Pestis.

Hunc etiam sæuæ comitantur spicula pestis,  
Horrenda nunc etiam bella solentq; sequi.

Vt solitis tellus careat, minus humida, succis,  
Exiccans terram, dire Cometa, facis.

Denotat hic etiam magnorum funera regum,  
Funeris illorum quod mage fama viget.

Quam vel subita periissent corpora morte,  
Plus obscurorum millia multa virum.

Vel quia foedatum tales non aëra possunt.  
Delicias propter sic tolerare suas.

Ergo quid iste nouus minitetur crine Cometa,  
Iam satis hinc benè res innotuisse potest.

Nam quia se librans occasum voluit ab ortu  
Hostis erit nobis hinc metuendus atrox,

Aut

VALERIA. MADER.

7

Aut bellum, pestemq; famem, vel funera regum,

O tristi nimium crine Cometa dabis.

Talia sed metuunt aliquid num saxea corda ?

Corda DEI prorsus euacuata metu.

Irrident, temnunt, nugas vanasq; putabunt,

Dixeris hæc si iræ signa tremenda DEI,

Nuper ad hanc quidam veniens ceu forte Sareptam,

Digna fide nobis talia verba, tulit :

Quod bipedes quosdam dum verbis, verberare dignos,

Exciperet, cristas vertice cur gererent.

Dixerunt : an non simili ratione Cometam

Cristatum cernis carpere, stulte, vias ?

Hæc DEVS immani precor ô pœna absq; relinquet ?

Exoluet iusta hæc (crede) lance DEVS.

Iste tamen, Dominum metuunt qui corde Cometes,

Christe mali quicquam, te referente, feret,

Præcipis erectos qui ad sydera tollere vultus,

Iudicij dicens hæc fore signa sui.

Ista secutura sunt iam ΤΕΚΜΗΡΙΑ lucis,

Qua veniet mundo præmia ferre DEVS.

Ignea depellens homines ad Tartara iniquos,

Atq; suo aspersis sanguine regna ferens.

Militat ergo piè faciens sua munia quisquis,

Formidet cœli talia signa nihil.

Namq; malis mala signa, pijs sed gaudia sunt hæc,

Per CHRISTVM quibus est accipienda salus.

Nos ergo sacra Musarum quos atria cunq;

HEROIS DERSTFI sub ditione tenent.

Extrema quamuis tendant iam fata diei,

Nos modò nil vera plus pietate iuuet.

Sic demus studijs operam, Musisq; vacemus,

Per multos quasi sit vita habitura dies.

## EXERCITAT. POET.

Præcipuè nitidi cognoscere phasmata cœli  
 Cura sit, & rutili lucida signa poli  
 Astrorum bona scita alijs quicumq; recludit,  
 Is verè docti nomen habere potest  
 , Bruta DEVS iussit spectare animalia terram,  
 Tollere verum hominem iussit ad astra caput,  
 Nempè quod hæc miris sint condecorata figuris  
 Lumine testantes esse micante DEVM.

ORATIO AD DEVM, PRO  
 conseruatione Parentum.

**T**elluris cœliq; potens, piè Rector, & Author  
 Legis, quæ in sancto est, edita monte DEVS.  
 Quiq; pio cultu mandas ornare parentes,  
 Perficere ac horum qui pia iussa iubes,  
 Te precor, & suplex tua nãmîna pronus adoro,  
 Tu soboljs placida respicito aure preces:  
 Respicere vt nostros, digneris sancte, parentes,  
 Vtq; his eueniat te tribuente salus  
 Fortunas foueas horum, benedicito & illis,  
 Nec facias vnquam noxia damna pati.  
 Quo melius studijs possint succurrere nostris,  
 Nomini & inde tuo gloria fiat, Amen.

HODOEPORICON, SIVE PE  
 regrinatio in Transsylvaniam.

AD EGREGIUM DOMINUM NI  
 COLAVM MADER, PATREM CHA  
 rissimum, ex schola Parakina.

**H**æc mea NICOLEO reddatur Epistola MADER,  
 Qui sua TRENZINII munia clarus agit  
 Postq; creatorem, quem summè diligo, patri,  
 Solus is hanc, clausa, non tamen aure, legat.

Quod

VALERIA. MADER.

**Q**uod legis Hungaricis tibi mittit Carmen ab oris,  
 Tercius à primo filius alme pater,  
 Hinc ubi piscosus præterfluit oppida **BODROG**,  
 Humectans campos, vrbs **PATAKINA**, tuos.  
 Accipe (namq; scio nostrarum cardine rerum  
 Anxia quod tristi corda dolore geris)  
 Qualis nos patriæ digressos vrbe secuta est  
 Fortuna, in certo nescia stare gradu.  
 Et qua post varios huc nos ratione labores  
 Attulit, Aonidum nunc ubi fama viget.

**N**ondum compleat quatter sua cornua Phœbe.  
 Cassouia longas cogimur ire vias,  
 Cogimur, ast nullo nos extrudente, sed vltro,  
 Commoda nam longæ defuit ansa moræ.  
 Deficiente suos philomela psallere cantus,  
 An cuculi turpes quis capit aure sonos?  
 Fertilis interea lustrauimus omnia terræ  
 Clymata, quæ pendit magna tributa Getæ,  
 Censura liber non est sacer ordo Tyranni,  
 Aut alius, fruitur qui modò lucis ope.  
 Atq; ea (nam charo fas est aperire parenti)  
 Plena latrocinij, plena metuq; via est.  
 Obuius hîc gaudens humano sanguine Turcus  
 Sæpè fit, hæc illi subdita terra patet.  
 Terra patet, Mahometigenisq; cohortibus ampla,  
 Hanc celeri miles sæpè per agrat equo,  
 Nec tamen (ô factum benè) casu sensimus isto  
 Peiorem, modò quem nostra Thalia dabit.  
 Est mons Hungaricis destinguens finibus, illos  
 Transalpina Mero qui iuga culta tenent.

## EXERCITAT. POET.

Altus, vt hunc cernens dicat contingere cœlum,  
 Monte sub hoc vitam Moldauus ater agit.  
 Hic, postquam æquoreas Phœbus se mer sit in vndas,  
 In tenebris longum continuamus iter,  
 Tædia non vllum capiunt ita longa viarum,  
 Vt velit hoc fessos monte leuare pedes.  
 Antra colunt huius metuendi dentibus apri,  
 Immanes Vrsos vnguibus iste fouet,  
 Iam sed vbi longos cursu superauius Alpes,  
 Facta fuit lasso villa propinqua pedi,  
 Latrantis sonat aure canis vox edita, nobis  
 Spes ea tum primum certa quittis erat.  
 Tendimus ad Tugunei congestum cespite culmen,  
 In tenebris clausas quærimus atq; fores,  
 Symilus exigui cultor ceu rusticus horti  
 Vestigasse suum dicitur ipse focum.  
 Ostia sed cæcis manibus sunt obuia facta  
 In conclaue suis quæ modò aperta patent,  
 Hæc simul, vt strepitum, fuerant reclusa dederunt,  
 Ingredimur, rectè sic fore nempè rati,  
 Interea excutiens vigili sua lumina somno  
 Hospes ait, quid vult hæc noua causa mali?  
 Membraq; desiliens vili leuat impigra lecto  
 Mox Cybalem, natum, mox vocat atq; suum,  
 Postibus è nigris pendentia corripit arma,  
 Excitat & crebris flatibus illa focum.  
 Nos trepidos vitæ discrimine luridus horror  
 Occupat, & geli tus concutit ossa tremor.  
 Egreditur, nobis surgunt horrore capilli,  
 Nec facit officij munera lingua sui.  
 Tunc subière meam, genitor dulcissime, mentem  
 Qualia migranti dicta paterna dabas.

VALERIA. MADER.

II

Nate peregrinas procul hinc abire per oras,  
 Obscura noli carpere nocte vias.  
 Ut iugulent homines surgunt de nocte latrones,  
 Sæpè viatori nox tulit atra necem.  
 Nocte sub obscura fiunt mala plurima, nocte  
 Multa latrocinijs sunt loca plena malis,  
 Iamq; propinquabat lacrymosæ cædis imago,  
 Acta sed euentu res meliore fuit:  
 Namq; furore breui correptum vicimus, hostem,  
 Vicimus harmonicis saxea corda sonis.  
 Et velut equoreus, qui vexit Oriana Delphim:  
 Carmine sic nostro captus & iste fuit,  
 Qualiter ingenuas mansuescant corda per artes,  
 Tunc ego donatus cognitione fui,  
 Tunc non pœnituit voces didicisse coronas,  
 Ars erit hæc ideò semper amata mihi.  
 In miseris etenim præbet solatia rebus,  
 Datq; peregrinis commoda mille viris.  
 Qui cupit immodicis sine sumtibus ire per orbem,  
 Faxit ut hac timctus linquat is arte domum.  
 Musica cultori victum procurat alumna,  
 Eripit è mediæ faucibus atq; necis.  
 Demodocum media seruatum cæde procorum,  
 Inficias hominum numné quis ire potest?  
 Carmine quod regum, dulci cantuq; solebat,  
 Et, licet ignoti, facta referre Iouis.  
 Quin quoq; prudentem cantus seruauit Vlysses,  
 Mendicus querulo dum rogat ore cibum,  
 Musica comparibus septem compacta cicutis  
 Te mea dum viuens, lingua sonabit, erit.  
 Te quoq; PETRE mea celebrabo voce BAROSSI,  
 Quo didici dulces præcipiente sonos.

Musica  
 laus &  
 necessi-  
 tas, atq;  
 vtilitas.

## EXERCITAT. POET.

**I**am loca, iam populi, mores hominumq; parenti  
 Essent carminibus significanda meis.  
 Sed quia res nimium longi foret ista laboris,  
 Relligio qualis sit regione cinam.  
 Ethnica multorum coluerunt nomina diuūm,  
 Mundus adhuc expers cum pietatis erat.  
 Subdita Romano siquidem prouincia sceptro  
 Roma caput mundi quando tenebat, erat,  
 Nunc quoq; fictorum restant simulacra Deorum  
 Vidimus in multis qualia multa locis,  
 Nomina quin etiam magnorum sæpè virorum  
 Exhibet antiquus conspicienda lapis.  
 Qualia præcipue Vauodæ continet aula,  
 Hic vbi detinuit nos mora quinque dies.  
 Olim Romanis fuit hæc repleta Colonis  
 Terra, sed hanc saxo martis ademit ope.  
 Saxo rebellantem per multos Carolus annos  
 Armis non potuit quem superare suis.  
 Ac tandem longo belli certamine victum  
 Expulit in fines nobilis Hunne tuos.  
 Cuius Marte suo possedit vitibus agros,  
 Quos nunc, ignota sed prius arte, colit.  
 Nec dum relligio viguit tunc vera per orbem,  
 Nam mundus coluit tunc simulacra Papæ.  
 Iam sed vbi tenebris lux est exorta fugatis,  
 Quæ locat in summum spemq; fidemq; DEVM.  
 Illa suos vnde est egressa remittit ephebos,  
 Hinc culti redeunt moribus arte, domum.  
 Et qua suscipiunt cœlestis semina verbi,  
 Hac alios rursus dexteritate docent.  
 Atq; Sacramentum specie sub vtraq; ministrant,  
 Cœna redemptoris cum celebratur eis,

Infantesq;

Infantesq; sacro perfundunt vsq; lauacro,  
 Heredes regni sunt quia CHRISTE tui;  
 Ast quoq; degeneres habet hæc prouincia natos,  
 Heresis authores progenuitq; graues,  
 Qualis pestifera teterrimus heresis author,  
 Arrius Eumenidum sanguine cretus, erat,  
 Turcarumq; pars qui nomen acynace CHRISTI  
 Perdere confessos nocte dieq; parant.  
 Hereticum sed enim maiora incommoda virus,  
 Martia quam bellis qui rapit arma, facit  
 Vilius est corpus diuinæ particula auræ  
 Turca ferox corpus, sed necat ille animam.

**P**rimus ex hæc ausus Franciscus peste Davidis  
 Transsylvana fuit commaculare loca.  
 Factus ab Italia profugus Blandrata secundus,  
 Principis hunc instar numinis aula colit,  
 Hi duo tot miseros letho immersere profundo,  
 Quot solet ingrediens dirus ouile lupus.  
 Sanctam blasphemio Triadem calamoq; negantes  
 Oreq; vah, nullo facta piando modo.  
 Ipse meis quoties blasphemos auribus hausi,  
 O veneranda Trias, quos vomuere, sonos.  
 Non ibi Baptismi tinguntur fonte puelli,  
 Incipiunt vitæ qui numerare dies.  
 Sed citò per populos sua desinet ille venena  
 Spargere, iam docti nam coiçre viri  
 Hanc vt coelesti configant voce Chimæram,  
 Qua sacra relligio damna nocere tulit.  
 Erroris nisi pœniteat quem fortè professi  
 Mulciber absument membra cremata sua.

Franciscus  
 Davidis  
 & Geor-  
 gius Blan-  
 drata ar-  
 rianorum  
 blasphemorum  
 in  
 Transsylv-  
 uania du-  
 ces.

Comenda  
tio Scho-  
lae Pataki-  
ensis.

Qui regit hanc, ubi nunc maneo Cophæus in illo  
Concilio præsens cogitur esse, Scholam.  
Quæ caput vsq; adeò per honestas extulit artes  
Non sit vt Hungarico clarior vlla solo.  
Fama meas etiam quæ cum percrebruit aures  
Tecta, statim dixi, vester alumnus ero,  
Aspera tentabat paupertas frangere mentem,  
Atq; ait, hic nullam scis quod habebis opem?  
Non tibi repletam mittet pater ære crumenam,  
Qui putat à Turcæ te perijsse manu,  
Aut te Barbarica peregrinum gente Camœnas,  
Iamq; diu cultas deseruisse Scholas.  
Tunc ego, num clausa est cœlestis dextra parentis,  
A patre desertum respicit ipse DEVS.  
Si pater hoc sciret qua sis statione locatus,  
Eius adhuc largas experirere manus.  
Ec quid in immemorem subeunt obliuia mentem  
Ante tuis studijs quam pius ipse fuit.  
Quare ne dubita studijs incumbito saltem,  
De cœlo auxilium, deq; parente, feres,  
Sic igitur totum fidei me trado paternæ,  
Qui paupertati consulet ipse meæ.  
Non opus est magnos nimium transmittere sumtus,  
Te pater hæc etiam littera sine monet,  
Transsylvana dedit mihi multa profectio namq;  
Commoda, dextra mea est æro reuersa grauis,  
Nempè salutantes illorum limina cantu,  
Quos proprio fouit Colliopæa sinu.  
Commoda cum nummis animi percepimus, & sic  
Nostra fuit nummis dextra reuersa grauis  
Florenti. (saluo sit dictum iure parentis)  
Sufficient nobis tres, quatuorue dati,

Id modò, si poterit fiat rogo tempus vt ante,

Quo niue candentes conspiciantur agri,

Sic optata tuis contingant omnia votis,

More senis Pylij iam pater alme vale.

AD DOCTISSIMVM VIRVM DO-

MINVM NICOLAVM COLACINVM, PRAE-  
ceptorem optimum, ex schola Patakina.

Salve Castalias praeceptor culte per artes,

Immortale tibi quae praeperere decus,

Gloria Pieridum, patriae laus inclyta terrae,

Sint precor vt vitæ tempora longa tuae.

Dignus es aeternos, qui viuas prosper in annos

Atq; Sibyllinos, Nestoreosq; dies,

Ingenij es claris qui tot virtutibus auctus,

Aequora quot pisces, quot polus astra tenet.

Infinite polo ceu lucent sydera picto,

Innumeras sic tu fers quoq; mentis opes

Scilicet à Domino concessi dona Talenti

Exercens, fructum nocte dieq; facis,

Dulcibus inuigilans Musis, ceu lumine Titan

Lustrat humum, noctis seu venit umbra, studes,

Nec studio fructus, nec desunt commoda centum,

Vtilis est Domino quem geris iste labor.

Feruida nam docto quae pendet ab ore iuuentus,

Eloquij sentit flumina larga tui.

Quae tua demirans facundæ carmina Musæ

Discit in alternos cogere verba pedes:

Verba DEI, spurcos non fers COLACINE Poëtæ,

Exulat impietas, Carmina sacra placent,

Vnde Ministerij sanctissima iura subire,

Atq; rudi poterit voce præesse gregi,

Impia

## EXERCITAT. POET.

Impia Romanæ contundens somnia plebis,  
 Somnia pro verbo quæ coluere DEI.  
 Talibus es meritis longuæ præmia vitæ  
 Officijs talem CHRISTE tuere virum,  
 Sed mihi nescio quæ tristissima nuncia fama,  
 De rebus tulit hæc Ò COLACINE, tuis.  
 Pro bene non itidem, tibi factis facta referri,  
 Letaq; iam tristes tecta habitare lupos,  
 Mansuetam nutriere prius quæ tecta iuventam  
 Fama refert, terræ quod graue pondus alunt  
 Quæq; tribus tabulæ linguis patuere notatæ  
 Subiicit has lateri turba nefanda suo.  
 Heu te carminibus decorata Cathedra venustis,  
 Num tua sunt etiam ligna cremata foco.  
 Te præacuta ausus quisquis violare securi,  
 Ille manu dignus qui coruisset, erat,  
 Ast mihi non tantum pariunt hæc parua dolorem,  
 Quæ proprio sensu quæ ratione carent.  
 Est mage flebilibus quod persequar vsq; querelis,  
 Est cur ex animo te COLACINE fleam?  
 Impius & meritorum ingratus miles habetur,  
 Quem ducis infelix non mouet hora pij,  
 Tunc sua cognoscunt homines mala, quando bonorum  
 Vsbis, & dulci commoditate carent.  
 Hei, mihi quanta nouem fecerunt damna sorores  
 Ni regis Aonidum, Rector vt ante, chorum,  
 Non ita Zolnenses tollentur ad æthera ciues  
 Laudibus ob doctam, quas meruere Scholam  
 Non huc longinquus studiorum nomine ciuis  
 Non mittet natos clara Vienna suos.  
 Quæq; Sepusiacas inter caput extulit vrbes,  
 Leiczouia veniet nullus ab vrbe puer.

Semita nobilibus nunc est præclusa propinquis,  
 Qua soliti teneros ferre fuere pedes  
 Ante frequens, nunc iam cessabit adesse Bohemus,  
 Incluta quem potuit fama vocare Schola.  
 Vos quoq; Zolnenses longis quæretis in oris  
 Fitioli spretas absq; decore Deas,  
 Felices iuvenes primo sub flore iuuentæ  
 Dogmata sumserunt qui COLACINE tuæ.  
 Siue etenim spectes diuini semina verbi  
 Omnia sunt verbis enucleata tuis.  
 Siue, prius nostris obscuras finibus artes  
 Eloquio lucem quæ peperere tuo.  
 Plurima grandæuos fugiunt ætate Magistros,  
 Quæ didicit paruus te præeunte puer.  
 Lingua Palestinæ, non multis cognita, gentis,  
 Per digitos pueris est recitata manus.  
 Græcæq; cum lingua nouit præcepta latina  
 Quæ tibi præceptor subdita turba fuit.  
 Ergo decet mæsto suffundere lumina fletu,  
 Impius est, qui non corde dolente gemit,  
 Si qua prius tristem meruerunt tempora luctum,  
 Conuenit his siccas non tenuisse genas.  
 Rex Macedum cuius celebrant quoq; facta Prophetæ,  
 Scripsit Aristoteli talia verba sopho,  
 Grata quidem mentis præconia reddo tonanti,  
 Quod sobolem luci prodidit ipse meam.  
 Sed maiora meum perfundunt gaudia pectus,  
 Gaudia magnanimo digna parente fero.  
 Tempore quod dulcis sumsit primordia vitæ  
 Cœpit & hic æuo, magne vir esse, tuo.  
 Qui teneri poteris mores inflectere nati,  
 Et puero sophiam tradere voce sacram.

Rex velut oblato celebrabat magna Philippus  
Gaudia, natalis tempore filioli:

Sic vos ablato Zolnenses pectora ciues

Tundite, qui sobolem vultis habere bonam.

» Scilicet heroas generoso sanguine cretos

» Mansuetis cultos artibus esse d'cet.

» Gratia pro vitæ tribuenda parentibus ortu

» Est, benè quod viuas sed referenda Scholæ.

Quæ schola si docto careat fraudata Magistro

A vitio turpi nomen & omen habet.

Ocia NICOLEO sub præceptore fuerunt

Sancta, placent studijs qualia nempe sacris

Bacchica dum celebrans cursabat turba per urbem

Festa, nihil sana quæ ratione gerit.

Turpia Tyrfigeri furias & festa perosus,

Nobiscum studijs deditus ille fuit.

Ocia nec tulit huic canis Erygoneius ætu,

Frigida sed studijs templa dedere locum.

Templa nimis parua quæ sunt vicina Sareptæ

Quippe schola templis nil prius esse potest.

Hæc dat doctiloquos vicina petita ministros

Pastores Domini non aliunde gregis

Hæc benè prudentes tibi dat Respublica ciues,

Euehit obscuros cultaq; sæpè viros.

Vt Maro testis, & est Romanæ gloria linguae

Tullius, obscuro natus vterq; patre.

Atq; parentales hac tu ratione penates,

Et patris ornasti nobilitate domum.

Excellentes proprio populares nomine ciunctos,

Dum recolis Musas, pectore, mente, sacras.

Vnde geris sancto nactus Baptismate nomen

Omina nominibus nam quis inesse neget?

VALERIA. MADER.

19

Fallor ? es hoc etiam, quod vincis, nomine dictus,

Omne voluptatum sedulitate genus.

Sedulitate parem nam longis tractibus vllum

Vera cano, potui non reperire tibi

Hinc desiderio quoties rediisse volebam,

Atq; tuæ rursus querere tecta Scholæ

Talia sollicito versanti pectore quadam

Astitit ante meos nocte minerva pedes.

Atq; ita sollicitus iuuenis, cur angeris inquit ?

Quando tenebrose noctis aguntur equi ?

An quia sede parum prudentem pœnitet alma

In longas peregrè sic abiisse vias.

Aut præceptorem pedibus, precibusq; petillum

Ereptum (votis) angeris esse tuis,

Desine languidas cura siccare medullas,

Nil iuuat elapsis cor cruciare malis.

Ecce Patakina, quem lugens Lector in vrbe,

Militiæ cuius castra sequaris erit.

Dixerat, & tenues mox se subduxit in auras

Exequor edictum docta minerva tuum.

Ac duodena regit qui signa volubilis anni

Sol cœli totum penè peregit iter,

Ex quo Bodrogij piscosum saluus ad amnem

Hic procul à patria sede remotus ago.

Hic ubi quem toties optabam cernere, viuif

Cæsar Cæsareo nomine nomen habens.

Et velut Euryalo tibi iunctus amore Mathias

Qui triplicis linguæ cognitione præest.

Sic igitur, siquidem statuit suprema voluntas,

Hic remanens lati tempora veris agam.

Inde reuersurus cupidos charosq; parentes,

Et te, Præceptor chare, videbo, vale.

22

Militia.

Georgius  
Cæsar Caf  
louienfis,  
Rector  
Scholæ Pa  
tactiensis.  
Vir doctif  
simus Præ  
ceptor  
meus.

C

Iocus

EXERCITAT. POET.  
 IOCVS, AD VALENTINVM  
 HELNERVM, CORONENSEM  
 Transyluarum.

**V**irgilius tenuem formauit Carminis, orsum,  
 A culice incipiens ludere metra leui.  
 Posterius grauiore sed est sermone locutus,  
 Troiani referens bellica facta ducis.  
 Ergo celebrati vestigia r. cta Poëtæ  
 Aonio debet qui bibit amne sequi  
 Deq; prius leuibus conscribere carmina rebus,  
 Qualia vel culicis pondus habere solent.  
 Sic ego qui socio sum tecum foedere pactus  
 (Foedera mortales inuiolata decent)  
 Ut simul alternos secura per ocia versus  
 Accipias nostros, rursus & ipse tuos.  
 Incipiam breuibus te compellare loquelis,  
 Festiuis miscens seria verba iocis:

**R**usticus extremam vitæ cum cerneret horam  
 Quodq; foret mortis meta propinqua suæ.  
 Omnia commendans presentibus, æger, amicis,  
 Ambiguum tremulo fudit ab ore sonum:  
 Batte tibi charum, quem summè diligo Gallum,  
 Batte tibi lego iam moriturus ego,  
 Scilicet huic Gallus lucis prænuncijs ales,  
 Et Galla seruus de genetrice fuit.  
 Fallor: an hic seruum vel auem legauerit illi,  
 Causa VALENTINO discutienda datur.  
 Quem matura senem reddit prudentia, quamuis  
 Signet ei teneras paruula barba genas.  
 Hæc ad Candelam sero sub vestere lusi,  
 Tu quoq; respondens quando licebit eris.

VALERIA. MADER.  
VALENTINI HELNERI, AD

21

A quæstionem Valeriani Mader iocosam.  
Aeger eram, dextro stillans mihi nare catarrhus  
Insanis mentem præcipitarat aquis.

Non animo sensus nec crant in corpore vires,

Parte mei viuis, parte sepultus eram,  
Cum mihi docta tua defertur littera Musæ

Docta Sabineis littera pota vadis,  
Quid dicam? subito fugit de corpore languor,  
Et redit ingenio sensus vt ante meo.

Tunc animo sensus & erant in corpore vires,

Parte mei tota, res bona, viuis eram.  
Sint tibi perpetuæ laudes, æternaq; facti  
Gratia, sit duplici nomine dicta tibi.

Tum quia vesani releuasti tormina morbi,  
Quem DEVS Aonia vix releuasset ope.

Tum quia carminibus felici flumine fufis  
Exagitas nostræ dissona plectra lyre,  
Est aliquid magnis naturæ excellere donis,  
Maius naturæ semina velle sequi,

Me quoq; quid taceam? natura benigna bearat,  
Legibus, & sanctis iungere verba metris.

Sæpius inuitum memini me scribere Carmen,  
Et retuli pleno nescius ore modos,

Sed demens alias studio dum prosequor artes,  
Ingenij negligens insita dona mei,

Et quas optaui nec quicquam consequor artes,  
Et quæ neglexi dirigere bona.

Hinc mihi nulla Venus, quicquid vel scribere tento,  
Dicere quòd tento gratia nulla subest.

Hinc odi lucem, fugio consortia vatum,  
Quodq; scio solum me modo scire velim.

## EXERCITAT. POET.

Iamq; pudet nostri, pudet indulfisse labori,  
 Si quid composui composuisse pudet.  
 Heu cur indoctum tam docto Marte laceffis,  
 Cur mihi demandas tam graue Martis opus.  
 Cur, quæ celauit, luci me prodere cogis  
 Et, benè quod latuit, non latuisse finis.  
 Quid faciam? pugneinè vel hosti terga relinquam,  
 Mens iubet hoc, illud iusq; fidesq; iubet.  
 Quicquid agam neutrum certè sine crimine possum,  
 Si pugno pereo, aſt fallere turpè fidem.  
 Alca iacta iacet, satius succumbere leitho,  
 Sobria quam fidei fallere pacta datae,  
 Quo res cumq; cadet, sum respondere paratus,  
 Si benè non potui, sit voluisse satis,  
 Dexter ades Pæan, nostræ tutela Thaliæ,  
 Dirige scribentis docta virago manum.  
 Incipiam, duplicem referunt tua carmina Gallum,  
 Alter Gallus homo, Gallus & alter auis.  
 Gallus vt alter homo, morientis in æde manebat:  
 Mansit in hac ipsa sic quoq; Gallus auis  
 Ambigua quæris quem voce notauerit ille,  
 Dicendo Gallum suscipe Batte meum.  
 Gallum, quo non est mihi charior vlla suppellex  
 Hunc quæso resequi Batte fauore velis.  
 Ardua res, dubia trahor in contraria mente,  
 Hæc tamen vt rerò pars magis apta placet?  
 Scilicet hunc nec auem, nec seruum nomine Gallum  
 Sed potius Gallam voce notasse senem.  
 In plano res est, nam quilibet illa libenter  
 Tuta cupit, quorum flagrat amore magis.  
 Quilibet & rursum sibi deligit illud amandum,  
 Quod mage delectans commoda plura parit.

Iam certè nostrum Gallus non alter & alter,  
 Sic delectauit quam bona Galla senem.  
 Dulcior hac etenim non dicitur esse voluptas,  
 Quæ venit in dulci iure petita toro.  
 Nec, si vera ferunt, amor est vehementior vllus,  
 Quam qui de dulci Cypridos igne micat.  
 Nec minus agricolæ nostro fuit utilis illa,  
 Duxit ab hac vitam Gallus vterq; suam,  
 Hæc peperit Gallum, nutritq; hæc semine Gallum,  
 Huius erat Gallus, Gallus & huius erat,  
 Nil igitur Galla nil Galla suauius ipsa,  
 Hanc igitur Batto credidit ille suo.  
 Cur dicis Gallum Gallæ pro nomine dixit ?  
 Cur falso falsos protulit ore sonos ?  
 Accipe, nil Galla differt à nomine Galli,  
 Sæpè ego cum Gallam de noto Gallo loquor  
 Promptius est Gallum senibus quam dicere Gallano  
 A iuuenes ô sed curua senectâ potest.  
 Anne quod & senij vitium commune loquendi,  
 Pro Galla facilè dicere Galle dedit  
 Nonne vides, canum quoties affaris amicum,  
 Quam daprauatatos cogat ab ore sonos.  
 Quam quoq; non iustum moueat tibi sæpè coachinum,  
 Dum tonat impressis manca susurra labris,  
 Quo magis hic medio perfusus frigore lethi,  
 Pro Galla potuit dicere Galle, miser.  
 Hæc igitur nostræ stabit sententia menti,  
 Dum me non contra fortior hostis e. at.  
 Si tibi non va fro placet assentire sophismo  
 Impete, nos certè nulla mouebit hyems.

EXERCITAT. POET.  
VALERIANVS MADER,

VALENTINO HELNERO.

**V**T tua Pierio conspersa lepore tulisti  
Carmina iudicij dexteritate, valens.  
Dulcibus intentus dapibus, duo candida tinxi  
Oua, tuis oculis res ea visa fuit.  
Dulce cibus stomacho, sunt dulcia sercla palato,  
Carmine sed non est dulcior ore cibus,  
Ergo tuæ captus doctæ dulcedine Musæ,  
Oua procul, dixi, tolle, repente, puer,  
Nunc animum farcire iuuat, quæ sola voluptas  
Aonij debet cor la leuare gregis.  
Hic meus ardor erat tua quando Poëmata vidi,  
Vt legi sed enim gaudia quanta tuli?  
Non ita THALENSES altis in montibus vuæ,  
Collectæ dulces, crede, fuère mihi.  
Neq; ita suaue recens attractum stramine mustum  
E plenis memini dulce fuisse cadis:  
Ceu tua quæ facili deducis carmina vena  
Ceu tua disparibus verba ligata modis,  
Prima statim doctæ monstrant præludia Musæ  
Ingenij quam sit copia larga tui.  
Dum tibi carminibus languentia corpora fingis  
E media in vitam morte redisse meis.  
Est bene quod tantas habeant mea carmina vires,  
Corpora de tumulis vt releuare queant.  
Nostra tibi longam producent carmina vitam,  
Fama nec est vnquam deperitura tua,  
Quæ etiam grauibus conspersa modestia verbis,  
Per totum lucet, quod mihi scribis, opus.

VALERIA. MADE R.

29

Thesaurum quereris te neglexisse decorum,  
 Quem natura dedit mentibus ipsa parens,  
 Mille bonas tentas quando volitare per artes,  
 Et Iurista bonus Rethor & esse volens.  
 Nec tamen optato studiorum fine potitus,  
 Semina naturæ deperijsse bonæ.  
 Vnde fit vt fugias, inquis, consortia vatum,  
 Quodq; scias solum te modo scire, velis,  
 Talibus extenuans sed docta Poëmata verbis.  
 Gradibus assurgit tunc tua Musa fonis.  
 Ac velut vnda fluens tenui scaturigine fontis,  
 Angustus primùm, mox spacio, a vijs :  
 Sic tua per longam se fundunt carmina chartam  
 Sic ductu p. acido fluminis instar eunt.  
 Cùm tibi sunt igitur felicia dona sororum,  
 Cur ita demirror martia signa fugis.  
 Heu cur indoctum, dicens, me Marte laceassis,  
 Quid mihi demandas tam graue martis opus,  
 Quamuis criptatus mouit tibi prælia Gallus :  
 Inferior tamen est viribus ille tuis.  
 Cernis vt elatum collumq; & rostra repressit,  
 Cernis vt hunc pugna, militiæq; pudet ?  
 Forsitan infelix si præsciuisset id ipsum  
 Venturas pluias ante videre sciens,  
 Martia pugnaci nunquam cum milite bella  
 Tentasset, meditans, tradere terga fugæ.  
 Nec tamen omninò victor letare triumpho  
 Ecce meus Gallus rursus ad arma vocat,  
 Rursus ad arma vocat, strictumq; recolligit enses,  
 Audacesq; cupit conseruisse manus.  
 Sed satis est hodiè pugnatum Marte cruento,  
 Militibus tacita sit quoq; nocte quies.

EXERCITAT. POET.  
 IN NVPTIAS EGREGII DO-  
 mini PETRI BAROSSII, & honestæ  
 virginis ELISABETHAE HRONCOVIAE,  
 Trenczinij & Illauix celebratas.

**A**ccipe Præceptor teneros in carmine foetus,  
 Discipuli tedis quos peperere tuis.  
 Splendida qui nequeunt tibi munera ferre, rependunt  
 Pertenui quamuis carmina ducta stylo.  
 Dent alij nummos, carnes dent atq; ferinas,  
 Sat dabit is, qui dat quod dare cunq; potest.  
 Carmine dona ferunt pauci meliora vocati,  
 Crede mihi pondus munera mentis habent.  
 Sic gener insignis, magniq; Melanthonis ille  
 Gloria Pieridum magna Sabinus ait:  
 „ Si quis Erythræas gemmas donari & aurum,  
 „ Haud meliora tibi carmine doni dabit.  
 Ergo iuuentutis commissæ carmina sponse  
 Ista precor vultu candidiore legas,  
 Pectora qui niuibus fers candidiora, lapillo,  
 Si qua carent cultu, ne preme cuncta nigro,  
 „ Qui nescit teneros criticus tolerare Tyrones,  
 „ Non poterit felix ille docere rudes.  
 Nil nocet in primis prauos confingere versus,  
 Qui mala nunc, olim carmina docta dabit,  
 Scilicet haud rigidum nimium decet esse Magistrum,  
 Qui iuuenum turbæ ritè præesse cupit.  
 Ipse ego cum facerem versus puerilibus annis,  
 Multa licet tetra digna fuere nota,  
 Omnia sed prudens non pressit verba Magister,  
 Ut studio vires adderet ille meo.

VALERIA. MADER.

27

Qui non vlla prius scripserunt carmina, scribunt,  
 En tibi, nam tuus es dignus honore thorus.  
 Virgineas alij ducant, celebrentq; choreas,  
 Nos decet hunc versu concelebrare diem.

ECHO.

**M**ontibus & saxis habitans resonabilis Echo  
 Proxima quæ templo mœnia nostra colis,  
 Dic mihi, namq; potes quæ sita referre potenti,  
 Anne virum virgo nunc Elisabeth, Echo, habet,  
 Hanc reor ardenti P E T R V S dilexit amore,  
 Et sociam lecti iam sibi quærit: erit  
 Est formosa, bonis exultaq; moribus, illam  
 B A R O S I V S, semper P E T R V S amabit, abibit.

ALIVD.

HONESTATEM, NECESSI-  
 tatem, & vtilitatem sacri con-  
 iugij continens.

**D**icite, Pierides sponso noua gaudia Musæ,  
 Dicite, sponsus enim numina vestra colit.  
 Carminis authorem versu ce'lebrate camœna,  
 Coniugio gaudens dignus honore vir est.  
 Coniugij D E V S est sancti protector & author,     " "  
 Iura thori temnens numina temnit homo.     " "  
 Quæ D E V S instituit primo pia gaudia Adamo,  
 Gaudia sunt omni percipienda viro.  
 Quod D E V S instituit, nulli contemnere fas est,     " "  
 Omne bonum præstans efficit author opus.     " "  
 O genus inuisum monachi, turpissima pestis,  
 Arma D E V M contra qui scelerata struunt.  
 Hi pugnare pia pro virginitate videri,  
 Dum seruant scortis claustra repleta, volunt.

## EXERCITAT. POET.

vsq; adeò bellum naturæ inferre potenti  
 Non pudet insanos, consilijq; leues.  
 Commoda coniugij quis nescit plurima sancti?  
 Vix maiora quibus comoda mundus habet.  
 Per sacra coniugij Domino connubia CHRISTO,  
 Immenso crescit cœtus in orbe pius.  
 Hinc electa DEO latis Ecclesia terris  
 Læticia cœli perfruitura, venit,  
 Omnipotens cuius tanto perflorat amore,  
 In mortem vt natum traderet ipse suum,  
 Scilicet est ingens cœlestis gratia patris  
 In genus hoc, viuit quod per amoris opus.  
 Omnibus auxilio quis non opus esse putabis,  
 Auxilium charo fert bona nupta viro  
 Pingua peruertit si quando rura colonus,  
 Venturo reparat sedula sponsa cibum.  
 Dum tua peruigeli faciebas munia cura,  
 Ingressus vacuam coniuge PETRE domum.  
 Ah quoties, chara post tristia fata BRIGIDAE,  
 Optato agnoscis te caruisse cibo.  
 Passus es aduersos priuatus coniuge casus,  
 Res tibi cum fida coniuge quanta perit?  
 Quæ mala distractos comitentur damna maritos,  
 Exemplo res est sat manifesta tuo.  
 Neglectumq; pecus domina moriente ministrat  
 Coruis, & canibus pascua crudiuoris.  
 Omnia furantur, nunc hoc nunc deperit illud,  
 Furibus est vidui quæq; repleta domus.  
 Sed quid præteritos tento renouare dolores,  
 Tristibus exactis carmina læta canam.  
 Quæ tibi sunt serua, sed quæ pericere relinque,  
 Aucupis è manibus missa volucris ait

VALERIA. MADER.

29

Quem tibi per tumultum peperit Brigida dolorem,

Leniat hunc thalamo dulcis Elisa suo

Vt prior illa suum Dominum constanter amabat,

Et redamata pari rursus amore fuit:

Sic noua te placidum redamabit sponsa maritum,

Sic vobis dulcis pectora iunget hymen.

Rebus in aduersis, rebus pariterq; secundis,

Sedula promissam præstitit illa fidem.

Sic (nam vera queunt etiam prædicere vates)

Præclari, similis, nominis vxor erit.

Virgineos mores clara cognouit in aula,

Quæ venit ex aula candida virgo venit.

Moribus egregijs cultas decet esse puellas,

Quæcumq; heroum splendida tecta colunt.

Qualis es ILLAVIAE turritas qui regis arces,

Magne vir, ingenio, & nobilitate potens.

Turpia cur igitur leue fers mendacia vulgus?

Quando cupis famam dedecorare bonam,

Qui mala de sponsæ sunt nomine falsa locuti,

Et malè qui dictis cumq; dedere fidem,

Vt suspendantur, digna est pro crimine pœna

Auribus hi, lingua pars sed iniqua, sua.

Non hominum linguis fato sociantur amantes,

Nil facit aduersus lingua scelestæ DEVM.

Illi sponsa fuit curæ, cum nulla parente

Præsidia aut chara matre reposita forent.

Vidi ego quam multos opibus caruisse paternis,

Auxilio sed enim non caruere DEI.

Non est diuitijs vnquam fas credere fluxis,

Sunt inconstantes quas habet orbis opes.

Est DEVS ipse potens, materq; paterq; rogatus

Diuitias, vsus si ferat, ille dabit.

Hic

## EXERCITAT. POET.

Hic tibi, nil dubita, plenas exporriget vlnas,  
 Sponse decus clarij, pierijq; chori.  
 Hic tibi sponsa suo præsens velut ante solebat  
 Auxilio, casta mente rogatus erit.

AD GEORGIVM BVLGAR,  
 VALERIANVS MADER.

**N**Vper, Musæi, discendi, sede relicta,  
 Et petij gressu tecta paterna meo.  
 Doctior vt fiam prudentis ab ore parentis,  
 Qui mihi Præceptor, qui Pater estq; simul.  
 Nam mihi cum moles incumbit magna laborum  
 Fessus ad hunc semper, quo releuarer, eo,  
 Vnde gradus nuper referentem, me tua tali  
 Alloquitur, quæ vult nubere, voce soror.  
 Siste pedem vicine, meis ac parce loquelis,  
 Neue velis grauitè, quas dabo ferre, preces.  
 Dixerat, attentis hanc auribus audio, tandem  
 Virgineis tulit hæc mollia verba labris:  
 Scis bene Bannouij qui sceptrâ Scholastica gestat,  
 Fratèrno quod sit iunctus amore mihi.  
 Huic rogo quapropter nostro tu nomine scribas  
 Ad thalami vt veniat sacra colenda mei.  
 Ista pudibundo postquam dedit ore, puella  
 Promissis abiit reddita certa meis.  
 Ad sacra coniugij venias idcirco vocatas,  
 Non illis quam tu gratior hospes erit.  
 Frater es, ergo tuæ fac sis conuiuia sororis  
 Cum veniet thalami, coniugijq; dies.  
 Coniugibus vult nos CHRISTVS saluator adesse,  
 Quod CHRISTVS fecit nec tibi turpè puta.

31

VALERIA. MADER.  
CARMEN SAPPHYCVM,  
Patriam, Parentes, Educationem, res gestas,  
& exitum vitæ IOANNIS BAPTISTAE,  
breuiter continens.

**S**IDEVS cuius reperitur ore  
Nil doli, summo celebrat fauore.  
Elisabethæ sobolem, IOANNEM  
Nomine dictum.

Cur tuos nostrum celebrare Carmen  
Cessat, ô vates, pie, sancte, honores  
Editus quò non spaciofo in orbe  
Celsior alter.

Natus est orbis Solymæ potentis  
Mœnibus, sedes fuerat sacrati  
Quæ DEI verbi pariterq; IESV  
Omnipotentis.

Patre lucem ZACHARIA ministro  
Seminis diui, genitricis atq;  
Hausit ex casta, sterilis fuit quæ  
Prorsus Elisa.

Vilibus ventrem saturauit ille,  
Melle syluestri, pariter, locustis,  
Corporis non hic habitum probauit  
Splendidior.

Hic DEI prolem digito, abluentem  
Sanguine, & nostros proprio reatus  
Monstrat, atq; hunc Iordanis iste vates  
Mersit in vnda.

Sed quod atrocis scelerosa taxat  
Crimina Herodis, iubet vt miselli  
Ense præcisum caput adferatur

Lance IOANNIS.

Cede

EXERCITAT. POET.

Cæde crudeli perit hic beatus  
Vera qui CHRISTI documenta sparsit  
Sic malus sanctis tribuit ministris  
Præmia mundus.

O DEVS vasti fabricator orbis  
Robora nostras pietate mentes,  
Vt tuo pro nomine perferamus  
Cuncta pericla.

AD EGREGIVM DOMINVM

IOANNEM STORCIVM, SYM

patrioram charissimum dedicatoria.

Cuius ingenuè quos enutriere Camœnæ,  
Debetur duplici nomine dignus honos,  
Tum quia consilio prudenti iura gubernant,  
Tunc quia res illis publica clara manet.

Urbibus haud magnam dant splendida mœnia laudem,

Quod sensu lapides & ratione carent.

Est neq; diuitijs Respublica clara caducis

Diuitie pereunt, mœnia celsa ruunt.

Si quid habet veræ celeberrima patria laudis,

Hoc habet à doctis, quos nutrit, illa virtis.

STORCIVS in quorum celebratur classe IOANNA

STORCIVS egregio de genitore satus. (NES)

Consilio totam qui rexit sapius urbem,

Est neq; dissimilis filius ipse patri.

Ergo tua cum sis dignus virtute IOANNES,

Vt quoq; tu versu concelebrere meo.

Accipe syncerum testantia carmina amorem,

Atq; eadem placida carminamente lege.

Versibus his magnus celebratur laude IOANNES

Quo maior vasto nullus in orbe fuit.

Cuius

Cuius habes pulchrum quoq; tu de nomine nomen,  
 Omnia sepè viris nomina tanta ferunt.  
 Hac te IANÈ procul grauiores pellerè curas  
 Conuenit, & patrio viuere more die.  
 Viue diu, longos tibi det DEVS optimus annos,  
 Quæ mea ne careant pondere vota, vale.

DE CERTAMINE GAL-  
 lorum, Gallinaceorum, Iulus  
 Scholasticus.

GALLorum tenui modulabor arundine pugnam,  
 Et prima illius fuerit quæ causa duelli,  
 Commoda q; hinc teneræ quæ debent carpere mentes.

Oblita cum glacie pedibus sit semita nostris,  
 Qua proni in vicium ruimus, peiora q; semper  
 Insequimur, varios tentati inquirere nervos,  
 Hi quorum esse solet melior sapientia menti,  
 Humano vt possent fragili succurrere lapsu.

Ergo alij fictos scripserunt carmine ludos,  
 Sub specie soliti figmenti abscondere verum,  
 Et velut extenso monstrârunt indice, vitæ  
 Quod sit iter nobis fugiendum, quod uè sequendum.

Nonnulli in brutis exempla imitanda dederunt,  
 Fecerat vt prudens Lacedæmonis vrbe Lycurgus,  
 Dum populo geminos produxerat ille catellos,  
 Quanta malæ, erudiens vis consuetudinis esset.

Absimilis cui pugna fuit non ista volucrum,  
 Pergama turrîtæ tulerant exordia Troiæ  
 Cuius prima, daret vitæ vt vestigia rectæ  
 His malè viuendi quibus est nondum impius vsus,  
 Ad nostrâ hinc longo manauit tempora more.

- Ne verò hæc animi careant spectacula fructu  
 Corporis externa & pascamus lumina tantum  
 Omnibus hæc pariter bis quinq; imitanda dabuntur.
- I. **C**eruicem attollit velut in certamine gallus,  
 Gallus ouansq; suos figit cum pondere gressus,  
 Ingenuo vultu sic te decet esse, Palestram  
 Qui petis hanc, clarias recolis qui ritè camœnas.
- II. **C**ominus aduersum dum fertur in antagonistam  
 Innuit, is, laqueis tractare haud bella dolosis  
 Esse pium, telis sed contra opponere frontem.
- III. **D**E domitis alas quatiens velut hostibus ille  
 Gestit, & excelsum culmen petit in benè gestis  
 Sic decet eximiam rebus gestire iuuentam.  
 Ast victus veluti tenebras inquit opacas:  
 Sic quoq; deuicti capiat confusio vultum.
- IV. **V**iribus at victus ceu mox redit ille renatis,  
 Rem dubiam rostro tentans decernere acuto,  
 Haud aliter studij faciet sectator honesti,  
 Intendetq; suæ summo conamine mentis  
 Vires, vt socium in cursu præuertere possit.
- V. **C**eu loca celsa petit cristis circumdatus ales  
 Sic alacris tu virtutis fastigia scandas  
 Atq; tuos semper studeas superare sodales.
- VI. **N**on somno indulget, sed voce silentia turbat  
 Excubitorq; diem mortalibus indicat ales  
 Plumea dum syluis repetunt animalia nidos,  
 Scilicet & tepidas rostrum fixere sub alas.  
 ,, Nec tibi fas molli totam requiescere lecto  
 ,, Esse putes noctem NYPHALIA sacra colenda  
 ,, Sunt tibi, continuant alij dum nocte quietem.
- VII. **O**vi paræ gaudet gallus velut atq; cohorti  
 Assiduum doctas sic te qui tendis ad artes  
 Perpetuumq; bonos inter decet esse sodales. Publ

VALERIA. MADER.

35  
VIII.

**P**vllorum velut esse solet dux, quando parentis  
Orbati auxilio certa sine sede vagantur,  
Officijs sic vltro pijs seruire decebit  
Auxilium duris poscenti rebus amico,  
Præcipue pueris infirma ætate tenellis.

**T**erritat vt dirum gallus clangore leonem  
Indomitum syluis animal, quem tetra frementem  
Syluæ omnes, atq; antra tremunt, montesq; resultant.  
Sic durum poteris Sathanam seua arma minantem  
Voce Euangelij doctus terrere potenter,  
Immanes ipsa voce exanimare tyrannos  
Cogitur imperium quorum tolerare colonus.

IX

**P**vra legit verso gallus ceu puluere grana  
Pura ita de scriptis nos carpere grana iuuabit.  
Et modo quid dicam postremum haud esse sequendum  
Scilicet ore finum fodiens dum quæritat escam  
Inuentam spernit gemmam, ac magis expetit hilum  
Nos verò è scriptis effossum iassida mentis  
Egregios inter thesauros condere oportet.

X

”  
”  
”  
”

PARÆNESIS, AD CO-  
lendam Auroram.

**I**am rursus nostris redeunt bona tempora Musis  
Autumni gelidos Sole vehente dies,  
Vmbraq; maiores distendit densa tenebras  
Exuperet longo tempore vt illa diem  
Ergo vigil totam non sterte scholastice noctem,  
Membra sed ad lumen sæpè leuato tua,  
Auroram studijs cognosces multa daturam  
Commoda, sed Dominus si D E V s addet opem,  
Ni D E V s humano dederit nam augmenta labori,  
Irritus & vanus tunc erit ille labor.

D

Regius

## EXERCITAT. POET.

Regius in sacro hæc testatur codice vates,  
 Repletus sacro pneumate, verba canens:  
 Quod sine cœlesti mortales numine, noctes  
 Referat insomnes ducere sæpè nihil,  
 Consilium sed quando D E V S dat rebus agendis  
 Tunc faustum, felix, redditur illud opus,  
 Primo igitur vili demittens membra grabato,  
 Grata D E O grato pectore vota cane.  
 Incolumem quod te ad redeuntis tempora lucis  
 Restituit, Sathana nec dedit in laqueos.  
 Crura de hinc caligis, corpus circumdato veste,  
 Hinc faciem puro fonte lauato tuam,  
 Mox iterum forti cœlestia numina voto,  
 Assiduaq; D E V M sollicitato prece.  
 Vt tibi se adiungat Palinurum, ac vela potenter,  
 Ingenij, præsens, dirigat ipse, tui.

## AD NICOLAVM MEDA

NIENSKI.

**N**unc ego priuatam, si nescis, transigo vitam,  
 Inuigilans studijs tecta paterna colo.  
 Nunc Rectore caret siquidem mea patria digno,  
 Suntq; rudi puero tradita sceptrâ Scholæ,  
 T H Y R R I V S huc ad nos emissus dicitur esse,  
 Præuius aduentus, ô COLACINE, tui.  
 Hinc mea læticiam capient præcordia quantam  
 Splendida cum cœlo fulserit illa dies,  
 Tunc ego, tunc Musæ lapsum renouabo vigorem,  
 Digna q; te, culta, carmina, mente, canam,  
 Fata regunt nostros sum certo certior actus,  
 Sint ô sint Musis mitia fata meis,  
 Tu quid habes, calamo deser mihi quæso fideli,  
 Propositi, frater, maxima cura mei.

AD

AD CHARISSIMUM DOMI-  
num patrem, NICOLAVM MADER, Of-  
fensæ deprecario.

**S**Vscipe, nec doctas venientes respue Musas,  
Qui colis & Musas qui reuerenter amas.  
Siue iacens durum sentis per membra dolorem,  
Siue (quod optarem) prosperitate vales.  
Cum Musis potis es latio certare lepore,  
Et Ciceronæo si cupis ore loqui,  
Ergone tam tristem patiar sine fine dolorem?  
Qui cor qui mentem lædit ad vsq; necem?  
Nulla mihi superest lapsa iam gratia? nulla  
*quid* Spes, patris vt chari rursus amore fruam?  
Hei mihi prodest patrijs quod verser in oris?  
Atq; oculis cerno tecta paterna meis.  
Hæc siquidem trepido non ausim tangere gressu,  
Offensum, verbis nonq; donare, patrem.  
Qui iusta natum peccantem corripit ira,  
Discat vt exiguo cautior esse malo.  
Quem non parua mouent nati peccata parentem.      22  
Grandia post frustra prendere facta volet,      22  
Exiguos grauiter par est vt conterat ausus,      22  
Qui magnis bene vult consuluisse malis.      22  
Ast ego, qua tanto crucior iam tempore, poenam,  
(Quod temsi chari iussa verenda patris)  
Aut minui, prorsus vel tolli pectore vellem,  
Nam mihi tristiciam res parit ista grauem,  
Et grauis iratum res est habuisse parentem,      22  
Et grauius summo non obedisse DEO.      22  
Sit modus in poenis iusta quoq; sit modus ira      22  
Nam virtus medium debet habere locum,      22

Exemplū  
obedien-  
tiæ filiorū  
erga pa-  
rentes.

## EXERCITAT. POET.

Hæc te Pieridum per numina sancta sororum,  
Perq; nouem, genitor, quas colo, posco DEAS.

## APOLLO.

**N**vllius est hominum tantos componere motus,  
Iratos animos, offensaq; pectora, verbis  
Demulcere DEVS præcordia flectit at ipse,  
Ipse potest duras hominum conuertere mentes,  
Com. notos animos solo compescere nutu,  
Ponderi Nestoreis nec sunt tam grandia verbis  
Nec quicquam faciet docti persuasio cuius.  
Auribus ergo tuis, Musæ quæcunq; loquentur,  
Instructæ nostris monitis. hæc percipe verba,  
Quem quondam sacras scimus coluisse Camœnas,  
Candida cum primum tondenti barba cadebat  
Id quod tempus erat fuluo preciosius auro.

## CALLIOPE.

**O**Multis celebris finibus & locis,  
Doctrina simul & consilijs potens,  
Ciues præcipuos inter & optimos,  
Qui non exiguum iure tenes locum.  
Huc ad te venimus veste nouem Deæ  
Indutæ varia pectore candidæ  
Quod iunxit sacra concordia vinculo,  
Pacis non studium, nos bona mens iuuat.  
Sic quicunq; colunt numina candida  
Et nostris studijs pectora molliunt,  
Affecti decet, vt sintq; placabiles  
Offensas animo reijciant suo.  
Idcirco numero conuenimus nouem,  
Vt nostræ valeant quas ferimus preces,  
Et nato facilis des veniam tuo,  
Qui peccata dolet, tristitia graui.

Nostras

VALERIA. MADER.

39

Nostras hic sequitur cum studio vias,  
Pauper, nec refugit culmina scandere  
Ad quæ difficilis semita sit licet,  
Quam per delicias non datur ingredi.

GLIO.

EST ingens amor in bonos parentum  
Semper filiolos, & obsequentes,  
Quales qui genuit pater beatus  
Felicissimus estq; prorsus ille,  
Sed paucos nimium solet beare.

Natorum pietas pios parentes  
Nam natura manet prioris omnes,  
Peccatrix hominis maligna natos,  
Hæc contra Dominum Deumq; peccat,  
Charos sapius hæc mouet parentes.

THALIA.

VT DEVS mundo facilis maligno  
Parcit ingentes miserando culpas  
Si graues deslent, homines dolentq;  
Pectore lapsus.

Sic iubet nostris etiam remitti  
Proximis peccata, domesticisq;  
Nempè laudatam cupientibus iam,  
Ducere vitam.

EVTERPE.

OMnibus est vita sors hæc communis in ista  
Vt peccata patrent.

Filius offendit prauus sæpissime patrem,  
Matrem nata piam.

Raraq; Germanos est inter gratia fratres  
Tentant sæpè necem.

In cunctis vicium naturæ regnat, iniqua

Multos ira grauat.

D 3

Erato.

EXERCITAT. POET.  
ERATO.

**E**ros amoris nomen est,  
Vates Deam sic nominant  
Me quod colo concordiam  
Et quod quietem diligo.  
Contentionem noxiam  
Iramq; detestor malam  
Mites amo, ac iniurias  
Quicumq; condonant suas.  
Amore sincero suum  
Amplectitur qui filium  
Pater, misertus suscipit  
Quando precatur gratiam.

POLYMNIA.

**M**ulta quod memini bona  
Dicor inde Polymnia  
Immemor mala negligo,  
Mente condo sed optima,  
Est pium mala pellere,  
Semper ex animo procul.

MELPOMENĒ.

**E**t angeli solent DEO laudem dare  
Latiq; concinunt melos cum perditus  
Gemendo pœnitentiam de crimine  
Agit, simulq; vult pius iam viuere.

TERPSICHORE.

**M**e delectat amans chori,  
Et quem Musica commouet optima,  
Is nostrum sequitur gregem  
Flectit cordaq; nostris precibus sua.

## VRANIA.

**G**RATA DEO est pietas peccata remittere parua,  
 Maiora verò, gratior est omnibus hæc pietas.  
 Hæc breuiter Musis mandauit Apollo disertis  
 Scilicet ad Dominum verba ferenda patrem,  
 Sed prius à nobis mansueta voce rogatus,  
 Nemo nisi implorans sentiet huius opem.  
 Cur verò doctas ad te, Pater optime, Musas  
 Mitto, nec insignes nobilitate viros.  
 Id causam facio nimirum propter honestam  
 Consilij ratio nec reprobanda mei est,  
 Si quid in his positum est, si verbis gratia, docti  
 Si locus est precibus nobilis atq; viri  
 Omnibus his dignas quis non putet esse Camœnas  
 Omne quibus nostrum statq; caditq; decus,  
 Sit locus ergo sacris, reuerentia sitq; Deabus  
 Fac pater, vt Musæ quod petiere, ferant.

AD EGREGIUM DOMINUM,  
 PETRUM BAROSSIVM, PRAE-  
 ceptorem charissimum.

**H**AEC mea Trenczinij portetur littera in urbem  
 In patriam redeat littera missa meam,  
 BAROSSIOQUE velim tradatur nomine PETRO,  
 Qui tenet excelsæ sceptræ verenda Scholæ.  
 Vnde leues elegi missam tibi PETRE salutem,  
 Præ reliquis constans, queris, amice, ferant?  
 Hanc tibi MADERIVS transmittit VALERIAE  
 Qui te non ficto fidus amore colit. (NVS,  
 Arx vbi BECKOVIAE liquidas confurgit ad vndas  
 Quas vagus à rubro vertice tortus agit

## EXERCITAT. POET.

Qui vagus & nostras humectat flumine ripas  
Saxaq; delapsis fluctibus alta secat.  
Cur moror hic longo miraris tempore? dicam  
Cur celeres solito non fero more pedes.

Quippe prius quoties quemquam visurus adibam,  
Per tantos tenuit me mora milla dies.  
Regredior sed nunc ob causam tardior istam,  
Sufficiet P E T R O quæ puto causa meo.

Detinet ingenuus pastoris me fauor, isto  
Qui rogat vt maneam, ne properemq; loco,

Is mihi quotidie conuiuia lauta ministrat,  
Colloquijs horas transigo sæpè leues

Interdum doceo pueros, & carmina condo,  
Quæ tempus nobis, suppeditatq; locus.

Si bene quid de te merui præceptor amande,  
Fac quæso pueros huc mihi mitte duos:

I O A N N E M & tenui cantantem voce I A C O B V M,  
Georgius his etiam si volet esto comes.

Dante D E O mecum nullo remorante redibunt,  
Et sua præstabunt munia, dante D E O.

Nam celebraturus sua cras natalia B A M P H I,  
Cum pastore simul iussit adesse chorum.

Qui faceret pulchris, lætas, contentibus, aures,  
Scilicet hunc nostra nil magis arte iuuat.

Quod superest charum saluere iubeto parentem,  
Tu quoq; cum reliquis, candide P E T R E, vale.

## POENA ADVLTERII,

&amp; Periurij.

O Ppida quæ rapidis inter populosa pererrat  
N I T R A, suis campos fluxibus atq; rigat.

Est quoq; B A I M O C I I gaudens cognomine pingui  
Det quia ruricolis fertilitate solum. Namq;

Magnificus Dñus  
Ladislaus  
Bamphi,  
in die Ladislai regis.

Namq; ferax cereris tellus, dulcisq; lyæi  
 Quodq; ciet risus fert humus illa crocum,  
 Hic fuit incoestu furtiuo foemina corpus  
 Prostituens, precium sic malè sana merens.  
 Talia furtiuo, nequam, sub corde volutans,  
 Nemo tui facti conscius (inquit) erit.  
 Ast occulta DEVS qui introspicit omnia viudex  
 Huius in apricum protulit ipse scelus.  
 Fama etenim celeri velocior alite quouis  
 Mox ad vicini proxima tecta subit  
 Parua metu primo, maior sed facta subinde  
 Protinus accessit iudicis illa domum.  
 Cuius vbi patulas primùm percelluit aures,  
 Ad faciem iussit sistat vt illa suam,  
 Sistit at in cassum, nam se scelerosa tuetur,  
 Non tanti lacrymans, criminis esse ream  
 Atq; ait, obtestor superos, ac fulmina posco,  
 Ausa fui corpus si maculare meum,  
 Fugerat illa quidem terreni iudicis iras  
 Sed non iudicium fugerat illa DEI.  
 Nam sua quando metunt sudantes farra coloni  
 Tempora gramineis nexibus atq; ligant,  
 Conductis mercede cibum messoribus, atq;  
 Cum lupulo coctam fortè ferebat aquam.  
 Quorum epulis vbi pulsa fames mensaq; remotæ  
 Et potu siccam dum pepulere sitim.  
 Illa suos referens gressus properabat in urbem,  
 Felicesq; opus hoc perficiatis ait.  
 Interea magno misceri murmuræ cœlum  
 Incipit, ingenti cumq; fragore furit.  
 In terram fundens pluuias cum grandine mixtas  
 Messores agris quæ pepulere suis

## EXERCITAT. POET.

Quam quoq; tempestas & cœli compulit imber,  
 Congestæ cumulum fortè subire Zeæ,  
 Mox ibi terribili postrata est fulmine sanctum  
 Ausa fuit nomen quod temerare DEI  
 Illiusq; simul penitus cum corpore flamma  
 Absum. sit magnam triticeamq; struem  
 Discite tuam alterius pœnis disponere vitam  
 Periuros summi iudicis ira manet.

## GRATVLATORIVM.

## IN ADVENTVM SYMPA-

triotæ sui, Egregij Dñi ADAMI MACZAC,  
 iudicis Trenczinienfis.

**C**eu miranda foret nimium res flumine tractas  
 Trenczinio Zolnam, posse venire, rates,  
 Esse videbatur mihi sic mirabilis iste,  
 Aduentus Zolnam dulcis Adame, tuus.  
 Et nisi te proprio vidissem lumine, certè  
 Debebam dubius nulli habuisse fidem  
 Ergo quod huc fausto venisti sydcre saluus  
 Exiguo, pando gaudia magna, stylo,  
 Namq; decet grato, gratari carmine, ciui  
 Es qualis patriæ, tu quoq; Adame, meæ  
 Exornans pulchris illam virtutibus urbem,  
 Quæ nutrit claros nobilitate viros  
 Det DEVS incolumis redeas quo rursus in ædes,  
 Atq; parentales, limina cara, domos,  
 Siue per vndosum descendes remige vagum,  
 Seu curru proprijs vectus abibis equis,  
 Oro DEVM precibus puro de pectore fufis,  
 Vt saluis patriam rebus adire queas.

## AD EGREGIVM IVVE-

nem, NICOLAVM MEDNIENSKI, fratrem consobrinum, Parakino Claudio polim, in Transsylvaniam proficiscentem.

**C**VM tibi stridenti cupio rescribere penna,  
 In dubium varia sic ego mente trahor.  
 Nescio metra tibi, vel verba soluta remittam  
 Ut faciam, Scriptum, cogit utrumq; tuum.  
 Namq; Varadina quam scribis Epistola ab vrbe,  
 Dulcia mox prima carmina fronte sonat  
 Carmina fraternum quæ contestantur amorem,  
 Conspergit quali pectora nostra DEVS  
 Altera postremò quoq; littera missa recessu  
 Non minus egregio carmine tincta fluit.  
 Vtraq; non sterilis perfragans mentis odorem,  
 Vtraq; iudicij litera plena boni  
 Hæc tua peruigili quæ pangis carmina cura,  
 Scribere cunctanti carmine, calcar erât.  
 Ergo nouem quamuis non sint mihi dona sororum  
 In numeros ut vix cogere verba sciam  
 Cogo tamen, versu tibi respondere laborans,  
 Tuq; velut longis versibus addo breues.  
 Desine mirari non littera certior vlla  
 Factus eras à me quod NICOLAE diu  
 Qui prius ad charos, te contestante, sodales  
 Dum potui semper Scripta legenda dedi  
 Nam tuus in nostro præsens quasi pectore vultus  
 Hæret, & oblitum non sinit esse tui  
 Plurima qui studijs passus communia mecum,  
 Qui condiscipulus, qui mihi frater eras.

## EXERCITAT. POET.

Cum nos in lucem geminae genuere sorores  
 Pectore sub memori, te mihi crede gero.  
 Vnicus erudit siquidem praeceptor utrumq;  
 Pectore sub memori, te mihi crede gero:  
 Causa morae sed enim diuturnae, vera fatebor  
 Nulla quod à nobis littera missa, fuit.  
 Diuidimur vastis terrarum tractibus ambo,  
 Inuia scis posita est inter utrumq; via,  
 Nomine terribiles propter fama; Valachos  
 Transsylvana cupit rarus adire loca.  
 Nuper Leucorea quidam remeabat ab vrbe  
 Saxo, notas potuit qui tibi ferre meas  
 Sed modo, iam promptas animo quis perferet angor  
 Vanus erit noster forsitan iste labor.  
 Quicquid erit, ceptum tamen exequar vsq; laborem  
 Et responsa prius verba notabo tuis.  
 Fama peregrinas est divulgata per oras  
 Quae celebrat docti nomen ab arte viri.  
 Cuius uterq; sumus Musarum castra secuti  
 Sic tua principio littera missa sonat.  
 Vnde refers clarum quod propter nomen, eundem,  
 Claudia percipiat sceptrum leuare Scholae.  
 Claudia Lascouio gaudens populosa Magistro  
 Ingenio cuius maius habere nequit.  
 Ampla quidem vestris non fallor ciuibus est res  
 Attalicas superant sed bona mentis opes.  
 Haec duo quapropter si congregarentur in vnum  
 Lumina, res felix publica nonne foret?  
 Ne tamen vlla tuam spes mentem fallat inanis  
 De praeceptoris sic quoq; rebus habe.  
 Ipsius, iste scopus, studium, iucunda voluptas,  
 Aonium propria quo iuuet arte chorum,

Claudio-  
 polis.  
 Ioannes  
 Lascouius  
 vir elo-  
 quentissi-  
 mus, iam  
 Transsyl-  
 uanici Vai-  
 uode ora-  
 ter.

Pondera

VALERIA. MADER.

47

Pondera curarum non hic perferre recusat

Non hunc longinquum carpere tædet iter

Nec calcare niues piget, æriosq; per alpes,

Plena latrocinij scandere quæq; loca.

Sed thalami consors, sed dulcia pignora lecti

Hunc procul à patrijs seditus ire vetant

Adde quod exactum par est vt compleat annum,

Quippe datam credit fallere turpè fidem:

Deniq; non ficto cum complectatur amore

A duce Musarum Pieridumq; choro.

Quo sacra per populos hunc numina sponte vocarunt,

Constituit cupida viuere pace diu.

Aetherea donec miseratus ab arce creator

Vt patriæ possit voce præesse, dabit.

Hunc vtinam dextro Tithonia sydere coniunx,

Felicem nobis proferat orta diem.

Hic ego nil dubico quam primùm certior esses

Quin tua conspicerem vultibus ora meis.

Si te maioris natu reuerentia fratris

Si pietas, matris deniq; tangit amor.

Et præceptoris trahit inclyta fama fidelis,

Huc ades hæc studijs elige tecta tuis,

Nosse cupis rutili stellas & sydera cœli,

Huc ades hic habitat cœlifer alter Athlas

Hebræa neu te capiant obliuia linguæ,

Nostra docet rectè Grammata sancta Scholæ

Argolicam melius si vis cognoscere linguam,

Huc misit doctos Græcia docta viros.

Carmina diuini modulans decantat Homeri

Vnus & Hesiodi concinit alter opus.

Hic quoq; naturæ fulgent mysteria membra

Quo sinxit Dominus scilicet ista modo.

Quos

## EXERCITAT. POET.

Quos tibi si dulces pergam pertexere fructus  
 Ilias est operis magna futura mei  
 Corporis hoc etiam mediocris tempore passus,  
 Esse solet, ventris si tibi cura tui  
 Nonnunquam caules coctis cum lentibus assunt  
 Hausta solet duram pellere lora sitim  
 Si qua dies panem communi farre paratum  
 Non habet, en pueri plena canistra ferunt,  
 Pingua cum lardo, farcimina nostra culina  
 Torreri nunquam non videt igne micans.  
 Indurata mihi nec desunt quandoq; pruna  
 Rustica sollicita quæ dedit ipsa manu.  
 Talibus officijs si nunc optatus adesses  
 Hic animum vellem demeruisse tuum  
 Siq; serena mihi vultu fortuna fauebit  
 Omnibus in rebus tu mihi frater eris  
 Tu modo, delictum nostrum, cordisq; voluptas,  
 Irrita ne fiant fac mea vota vide.  
 Nostra duos capiet consordi foedere iunctos  
 Mensa, locum Burdin si remeabit habet,  
 Officium missi cui muneris ante rependam  
 Non fessos cernam quam retulisse pedes  
 Hæc quoq; carminibus tibi non reticenda putavi  
 Scilicet et nummos hic aliquando dari  
 22 Paupertas etenim quam commoda plurima prestat,  
 22 Contentus paucis qui studet esse potest  
 22 Dedita delicijs non est me iudice vita  
 22 Digna sopho, talem qui fugit ille sapit  
 Viscera difficili esurie mea quando premuntur  
 Ingenio possum commodiore frui.  
 Esuriens ieiuna tamen non fecit Homerus  
 Sed ieiuna satur carmina quisq; facit.

Sic inopem nec tu debes postponere vitam  
 Nec doctam propter, commoda vana, Scholam  
 Hæc est consilij ratio suadelaq; nostri  
 Fraternalis quam me scribere iussit amor.  
 Cetera digna tua quæ cognitione putabo  
 Non tam difficili persequar ipse, stylo  
 Id superest Scripti, poscit bonus ordo probandi,  
 Ut prece claudatur litera nostra pia  
 Sic tibi felicem IANVS pater inchoet annum  
 Factus qui vitæ est ianua vera precor  
 Sic tibi vel venies, vel sede manebis in vna  
 Auxilio præsens adsit vbiq; DEVS.

Verus Amor Longos Extet Robustus In Annos,  
 Mutuus Ardori Deditus Esto Rogo.

## GRATIARVM ACTIO,

pro conseruatione à periculo incendij,  
 in Schola Zolnensi.

**Q**uis tuum dignis celebrare nomen  
 Laudibus, cœli poterit creator?  
 Nostra quod tristi piè, liberasti  
 Corpora flamma.  
 Flamma, quæ nostris inimica tectis  
 Serpere, & pubem teneram seuro  
 Spem gregis CHRISII laniare ouilis  
 Cœperat ore.  
 Spiritus tetri id truculentus orci  
 Per suos fecit dubiè haud ministros  
 Sacra qui sacri documenta verbi  
 Turbat & odit.

## EXERCITAT. POET.

Ni tui nobis famulante cœtus  
 Robore adiutus, fatcor, fuisset  
 Cœtus hic atro penitus perisset  
 Turbine flammæ.

Ergo supreme, ô merito creator  
 Soluimus verò tibi corde grates,  
 Semper acturi, dum erit hoc in vsq;  
 Corpore sanguis.

AD CLARISSIMUM VIRUM, D.  
 NICOLAVM COLACINVM.

**D**octe vir & nostris quo non est maior in oris  
 Scilicet ingenij nobilitate sui.

Quo nil TRENCZINII maius reperitur in vrbe,  
 Diuitijs quamuis clara sit atq; viris

Te dignum valeo nequaquam mittere munus,  
 Sed pira filiolo parvula mitto tuo.

Ac rogo pastoris te supplex nomine nostri

Qui solet Hungarico ritè præesse gregi

Imò meis etiam ( si quæ sunt pondera ) verbis

Vir pie, vir præstans, vir per amande rogo

,, Ut qui parua tuæ tradit munuscula dextræ

Accipias puerum sub tua sceptrâ rudem,

Olim doctus erit docto qui pendet ab ore,

E puero magnus paupere surgit homo.

AD EVNDEM DOMINVM,  
 NICOLAVM COLACINVM.

**Q**uæ prius obscurum, sine Musis nomen habebant,  
 Mossouïæ, celebres, litera quere, domos.

Illic inuenies hæc cui mea scripta feruntur

Laude COLACINVM, facta per ampla, grauem  
 Illius

Illius ac doctam tanges vbi tradita dextram

Prospera dic illi nomine multa meo.

Accipe Pegasæ præceptor munera pennæ,

Scilicet auspicio munera paria tuo.

Te duce quos carpsi puerili tempore flores,

Hos ego constanti nunc quoq; mente lego.

Nec solitam versus abieci scribere pennam

Nec magis est quod me plus Helicone iuuat

Nunc verò tua me firmat sententia clauis

Has auida capiam ne rudis ipse manu.

Nam patriæ gratus si possem tradita vellens

Dona mihi clemens quæ dedit ipse DEVS

Sim licet à populis ad munia sacra vocatus

Sed superat vires functio tanta meas.

Omnis & officij spes est mihi prorsus adempta

Quo possem patriam demeruisse meam,

Qualiter? Hæc lingua præstat cognosse loquenti

Vox perit at longo tempore Scripta manent,

Quare de nostris scitabere rebus ab istis,

Qui repetunt sibi quas proposuere vias

Interea non segnitiam sectabor inertem,

Non ego desidiam pigritiamq; sequar.

Quæ docuisse iuuat pueros, ea scita reuoluam

Si dabitur pueros quando docere rudes,

Solaborq; meos, qua possum parte dolores,

Seruire est patriæ non potuisse dolor.

Illà dies donec niueis reuoluta quadrigis

Ad nos, præceptor te peramande vehet.

Tunc ego quod dudum precio precibusq; cupibam,

Discipulus fiam, numine dante, tuus,

Quæq; puer, stupidis, ignarus, sensibus, hausi,

Omnibus his fiam certior, ore tuo.

Periphras  
is ciuitatis  
Treneminiensis

Aureus hanc nobis lucem Sol proferat ortu,

Qua præceptorem, qua videamq; patrem,

Hic vbi sublimes tolluntur ad æthera tures,

Maioresq; illis nobilitate viri.

Hic vbi Musarum non est incommoda sedes,

Quæ cupiunt altis esse cacuminibus,

Hic vbi collectus longinquis coetus ab oris,

Hospitio posset commodiore frui,

Hic vbi non serpunt diræ contagia pestis,

Vsq; adeo sani est æris iste locus.

Hic vtinam placidos contempler lumine vultus

Oraq; mellitis anteferenda fauis.

Porro si qua potest per te mihi ianua pandi

Ad sacra Musarum Pieriamq; domum,

Quæ so nouenarum per numina sacra sororum,

Magne vir, vt propria me grauitate, iuues

Commendesq; meas (mereor si forsan) opellas

Desertæ tradant quo mihi sceptræ Scholæ

Sentibus & spinis ne horrescat prorsus acutis,

Tu donec nobis cultior hospes eas,

Sic tibi quod superest, eat hic feliciter annus

Cum consorte thori, filioloq; vale.

## AD EGREGIVM DOMINVM,

SIMONEM IESSENSKI, &c.

Valerianus Mader.

**M**Ane nouo gradiens lapidosi in littore vagi

Talia sollicito pectore questus eram.

Post vbi iam celeris transirem fluminis vndas

Qua pons directas ducit ab vrbe vias.

Scilicet hic virides cernuntur protinus horti

Materiam menti qui pperere meæ

VALERIA. MADER.

53

Hos ego cum proprio conspexi lumine dixi  
 In tacito voluens talia verba sinu:  
 Nulla adeò totos res est lustranda per hortos  
 Quæ placidos fructus non aliquando daret.  
 Et salices circum virgultis undiq; septæ,  
 Ecce dabunt palos sub sua septa novos  
 Fructiferis niueus candescit in arboribus flos  
 Dulcia qui Domino commoda mille dabit.  
 Quid referam rubos? & grati germina odoris  
 Quæ dant virgineo florida ferta choro.  
 Aemula purpureum referentia lilia florens  
 Et viola tepido quæ modò verè nitent  
 Ruta virens abigit quæ sæuos ictibus angues.  
 Et quæ mollita gaudet hyssopus humo.  
 Et quæ nomen habet Cypridis de nomine Cypris  
 Fortè quod hanc teneri mater amoris amat.  
 Cuncta dabunt gratos maturo hæc tempore fructus  
 Deciduo latum flore tegente solum.  
 Solus ego nequeo iuuenilibus integer annis  
 Officijs patriam demeruisse meis?  
 Quæ quoties animo studijs operante subibat  
 Crescebat toties sedulitate labor.  
 Sæpè famem, duramq; sitim perferre coactus  
 Difficile infracta mente sequebar iter.  
 Est & amara meo radix gustata palato,  
 Fimo cui dulcis fertur inesse sapor,  
 Hunc ego non aliter possum contigere finem.  
 Pieriam studijs quam releuando Scholam  
 Nam nec rastra, graues didici nec ferre ligones,  
 Astris non rastris cura studere fuit:  
 Ingenuas colerem peregrè tradebar vt artes,  
 (Pauca domi peregrè discere plura licet)

## EXERCITAT. POET.

Iamq; redux partos nequeo conferre labores  
 In iuvenes patria quos tenet vrbe mora,  
 Qui mihi perpetuo Patrone fauore fauebas,  
 Ergo velis rebus consuluisse meis.  
 Ianua doctorum per te mihi aperta virorum est  
 Currenti ad Musas tu mihi calcar eras.  
 Non modo me verbis animans ad coepta disertis  
 Aera sed ad longas dans mihi larga vias,  
 Qui mihi fautor eras puerilibus optimis annis  
 Iam mihi, iam iuueni consuluisse velis  
 Sic ego consultum rebus tamen expeto nostris  
 Consilium hoc alijs ne nocuisse queat.  
 Alterius damnis nolo mea commoda ferre,  
 Christiadum vetat hoc velle benignus amor  
 Si potes atq; datur medio rationis honestae  
 Auxilium praestes vir mihi docte tuum.  
 Te magni procures, te totus in vrbe senatus,  
 Instar Apollinei numinis ipse colit,  
 Scilicet ingenio diuino praeditus illum  
 Arte pari, sano consilioq; refers,  
 Est data magna tuae, facultia, gratia, linguae  
 Vt superes dulci Nestora voce senem.  
 Iudicio quaecumq; probas sanoq; bonoq;  
 Hec eadem ciues non aliena probant.  
 Ergo potes reliqua mea, vir doctissime turbae,  
 Officia & studium significare bonum.  
 Quamuis Teutonicas optarim visere terras  
 Atq; rudis doctos quaerere in orbe viros.  
 » Sed male suada vetat paupertas ista, parentum,  
 » Nemo potest longas pauper adire vias.  
 » Hospitis esse grauem fuluo decet aere crumenam  
 Aere nihil gratis destituentem, datur.

Ergo

VALERIA. MADER.

55

Ergo domi vellem residere docere iuuentam.

Quæq; scio, tenero tradere voce gregi:

Hanc quia non possum sine te contingere metam,

A te consilium, docte Patrone, peto.

Sic tibi felici procedant tramite cuncta

Sic virtute tua sit tibi dignus honor

Sic placeas summisq; viris, & ciuibus ipsis,

Qui cupiunt vitæ tempora longa tuæ.

AD MICHAELEM LE-  
PORINVM, AMICVM SINGV-

larem, Carmen consolatorium, pro ijs,

quibus patria carendum est.

**R**

Eddita Pragensi nobis est littera ab vrbe,

Scripta fuit manibus quæ LEPORINE tuis.

O lepidis LEPORINE iocis, salibusq; referte,

Seu calamo incipias scribere, siue loqui.

Hæc mihi te primùm coniunxit gratia lingue,

Quod facili mentes scis recreare ioco.

Ingenua est certè res difficilisq; iocari

Gloria per paucis contigit illa viris,

Nobilis euersor Troiæ polymorphus Vlysses

Talis erat coniunx Iearioti tuus.

Talis erat culto Pelignus carmine vates,

Quo didicit salse Roma iocante loqui

Hos lepidus sequitur LEPORINVS tramite recto,

Nec minus hic illi quam placuere placent.

Sunt mihi Nasonis gratissima scripta Poëtæ,

Delectant simili me tua Scripta modo.

Ad quæ simplicibus numeris tenuiq; Camœna

Iam responsa tibi mi LEPORINE dabo.

## EXERCITAT. POET.

**Q**uod tua mox prima proponit Epistola fronte  
 Agrediar, coeptis Musa faueto, meis.  
 Instabili fortuna rota quæ voluitur, & te  
 Enumeras miserum qualiter illa premat.  
 Cùm procul à patria maneas tellure remotus,  
 Nec datur optatis viuere posse locis.  
 Cum charis nequeas, ceu vis, seruire, propinquis  
 Officio nec eos deemeruisse suo.  
 » Pectore nemo fuit tam duro natus in orbe,  
 » Patria quem nullo prorsus amore trahat.  
 Hunc opifex rerum nobis insæuit amorem,  
 Splendida cum mundi machina facta foret  
 Ergo quod afflicto sentis sub corde dolorem  
 Indeque tristitiam mœsticiamque capis,  
 Signa pijs sunt hæc animi, documentaque mitis  
 Ingenij, affectus quod scit habere bonos.  
 Quamuis durus erat belli que peritus Vlysses,  
 Ipse tamen patrios optat habere focos.  
 » Quam vel diuictæ tam pulchra palatia Troiæ  
 » Dulcia vel circes oscula facta Deæ  
 Non hunc Syrenes tenuerunt voce canoræ  
 Virgineo doctæ fallere more viros.  
 (Tales cùm foueat, Syrenes terra Boemum,  
 Illecebris harum ne mouere caue)  
 Aequoreas tranauit aquas scopulosque tremendos  
 Transit, ut patrios possit adire lares,  
 » Vsq; adeo dulcis res est traducere vitam  
 » Hic ubi quis vitæ munera prima tulit.  
 Quod verò talis te sors affligat iniqua,  
 Ut plerumque bonos sors inimica grauat.  
 Non equidem solum te talia fata sequuntur  
 Non patria solus dulcis amice cares,

VALERIA. MA DER.

57

Arpinis natus Cicero, nutritus in vrbe est

Cicero.

Orbis quæ vasti dicitur esse caput.

Ense caput miseri præcisum deinde cruento,

Exitus heu quantum flebilis iste fuit.

Mantua Virgilium genuit præclara Maronem,

Virgilius

Inclyta partenope quem tumulauit humo.

Sulmonensis erat Naso facundus alumnus

Ouidius.

Qui Scythico vitam finijt exilio.

Comica quid referam scribentem carmina vatem,

Terentius

Qui purè latio nos decet ore loqui.

Primos vrbe tulit magna Carthaginis ortus,

Post studijs doctus Roma diserta tuis,

Arcadia corpus posuit regione caducum

Tantum post cineres inclyta fama manet.

Hic exempla mihi sacris de fontibus hausta

Et similes casus commemorare libet.

Hortus erat primo præbens habitacula patrè

Qualibet hic patria suauior hortus erat,

Non opus hic duros fuerat sufferre labores

Fertilis incultus parturiebat ager,

Frigora non vllas læserunt corpore partes,

Candida splendebat Solis ab orbe cutis.

Humidus Autumnus, nec proxima temporabrum,æ,

Mitia sed semper tempora veris erant.

Cogitur ire tamen iucundo pulsus ab horto,

Adam.

Ignotusq; sequi, res miseranda, vias,

Primus homo, vetita quod carpsit ab arbore fructum,

Causa no-  
strorū exi-  
lorum.

Sic patris exilij nos quoq; pœna manet.

Hinc toto certis sine sedibus orbe vagamur,

Præcipuè studijs dedita turba sacris,

Fratribus inuisus, iusto sine crimine, Ioseph

Ioseph.

Exiguo Pharijs venditur ære viris,

Et Cananæorum terram, chariq; reliquit  
 Tecta patris, summo sic statuente D E O.  
 „ Profuit vtilius Ioseph nam fratribus exul,  
 „ Quam patria pastor si vighisset humo.  
 Iacob. Canus in Aegyptum pater hunc cum prole secutus,  
 A nato vitæ premia digna tulit.  
 Extremumq; diem peregrinis clausit in oris,  
 Iusta patri Ioseph perficiente seni.  
 Hec exempla tibi constanti pectore volue,  
 Te quoties patriæ cura molesta trahit.  
 „ Non patria est tantum primos quæ præbuit ortus,  
 „ Sed quocunq; datur viuere dulce loco.  
 Ipse meæ post te conuertam vela carinæ  
 Atq; peregrinus regna aliena petam,  
 Et patriæ fines & dulcia tecta relinquam,  
 Tecta quibus semper dulce studere fuit.  
 Nam mihi communis tecum sors, atq; Prophetæ  
 In patria nullus prorsus habetur honos.  
 Non sumus his tantum subiecti casibus, ipsi  
 Obruit innumeros ista procella viros.  
 Et qui præterita celebres ætate fuerunt,  
 Et quorum nostro tempore fama viget.  
 Quare damna decet communia ferre decenter,  
 Nec facile aduersis succubuisse malis.  
 Sed tu quæ reputas esse aduersantia, nobis  
 Hæc, finem lætum iam peperere, vale.

AD DOMINVM NICOLAVM

MEDNIENSKI, RECTOREM

Beczkouiensem.

**C**Ras vbi Sol medio librauerit æthere currum,  
 Summa poli, scandent dum loca Solis equi,  
 Ibimus

Ibimus in calidas fumanti sulphure thermas,  
 Nobiscum dulcis, te rogo, frater eas,  
 ILLAVIAM tecum nil prorsus adire grauabor,  
 Tam breue cur tecum nempé grauarer iter &  
 Oceani extremos cum quo contingere fines,  
 Et vellem liquidas aequoris ire vias.  
 Exiguam grandi iuueni committe iuuentam,  
 Pastoris venia nec nisi iussus abi.  
 Qui tibi Germani patris est ratione colendus,  
 Nam pastor simul est & pater ille tuus.  
 Est mihi sufficet, sumptus, communis vtriq;  
 Est grauis aere mihi dextera, bursa grauis,  
 Tecum dulcisonas, cum fratribus, accipe partes  
 Nostra fiet ibi dedita turba Scholæ.

AD EGREGIUM DOMINVM  
 IOANNEM STORCIUM, SYMA  
 patriotam charissimum.

**L**anguida præstanti releuantur corpora vino,  
 Vilia vel sanos ledere vina solent.  
 Atq; recens mustum quamuis laudetur vbiq;  
 Antiquo melius non tamen esse potest,  
 Gratia nam maior vinis solet esse vetustis,  
 Turbida ventriculo pocula pota nocent.  
 Ergo mihi cum sit pastor peregrinus & ager,  
 Cui foret antiquum grata medela merum,  
 Te rogo supplicibus STORCI clarissime verbis,  
 Vende vetus nummis quos tibi mitto merum.  
 Quæ pietas vt grata DEO, sic grata petenti  
 Fiet, & est precium sic habitura suum.

EXERCITAT. POET.  
AD STUDIOſOS TRENCZIANEſes, Diſcipulos ſuos.

**V**T bonus aſſiduo tractatu frangitur arcus,  
Ipfius & nullus, qui fuit, uſus erit:  
Ingenium ſic ſepè bonum viciatur, & arctum  
Fit, nullum in ſtudijs quod ſcit habere modum.  
Cantoris multo rauceſcunt guttura cantu,  
Quaq; prius potuit, voce ſonare, nequit.  
Quiq; laboriferis manibus vult parcere nunquam,  
Deſtruet infirmas ille labore manus.  
Sic nos cantandi deſeſſi vocibus arte,  
Siue docendo rudes ſeu celebrando **D E V M**.  
Amplius à ſolito ceſſabimus uſq; labore,  
Dum capiant vires organa noſtra nouas.  
Intereaq; graues animus fert linquere Muſas,  
Atq; ſimul noſtræ ſplendida tecta Scholæ.  
Ibimus ad noſtris vicinam mœnibus urbem,  
Quæ ſtat poſt montem conſpicienda rubrum,  
Sobrinum ſtudio viſendi ardoreq; fratrem,  
Pieriam propria qui regit arte Scholam.  
Nec non diuini qui ſpargit dogmata verbi  
Quippe virum ſancta religione grauem,  
Sed reluſi **O**economî res non eſt fidelis iſta  
Neglectam prorsus deſeruiſſe domum,  
Sic prius haud dictos faciemus nos quoq; grefſus,  
Quam capiat finem res per agenda domi,  
Ergo per hos iuuenes numeros per & iſta monemus  
Carmina, ſtet faciem quilibet ante meam:  
Preſenti præſens & quod cupit ore loquatur,  
Propoſitum dicat quilibet atq; ſuum.

Multos

Multos, nescio quo dicunt discedere velle,  
 Et patrium multos cernere velle solum,  
 Sed quia nil istis certi de rebus habetur,  
 Nec mihi quis minimo detulit ista sono.  
 Quid statuit, pro se, debet mihi quisq; referre,  
 Officij quod ego nomine mando mei.  
 Hæc mihi concessa est à præceptore facultas,  
 Non proprijs ausis hæc ego facta sequor.  
 Si quis habet iustas, cur hinc discedere causas,  
 Atq; Scholæ nostræ linquere, tectæ velit,  
 Non hunc inuitum volumus tenuisse Scholarem,  
 Venatum inuito nil iuvat ire cane.  
 Non carcer, ludus sed enim Schola dicitur esse,  
 Quælibet ingenijs est Schola docta bonis.  
 Sed qui TRENCZINI cum posset discere non vult,  
 Hunc puto nec Præge discere posse magis,  
 Crimine si quisquam me falsò damnet iniquus,  
 Ingrati faciunt quod modò discipuli,  
 Detestor turpes quod pœna vindice mores,  
 Et quod lurcones non ego ferre queam.  
 Nil tamen ista meam lædent conuicia famam,  
 Quandoquidem recti conscia corda gero,  
 Qui bonus est, studijsq; sacris ineumbit, honoræ  
 Hunc ego quam fratrem non leuiore colo.  
 Et qui mandatis non contradicit honestis  
 Est etiam iuuenis dignus amore meo.  
 Non possum duræ cervicis ferre latrones,  
 Saxea qui infracto pectore corda gerunt,  
 Qui turpes adeunt obscura nocte tabernas,  
 Inq; Schola turbas, armaq; sæua mouent.  
 Tale quis indomitum nouit se pectus habere,  
 Discedat quo vult, nec rediturus eat.

## EXERCITAT. POET.

Hortulus est iuuenum quidam Schola culta bonorum,  
 Præuis in hac nullum debet habere locum.  
 Vnius impietas corrupti deniq; mores,  
 Mille queunt iuuenes commaculare bonos,  
 Ad mala præcipiti mortales facta feruntur,  
 Quæ bona sunt rarus facta probare solet.  
 Tales inde procul cedant fugiantq; scelesti,  
 Si cæsi nolunt hinc abijisse flagris,  
 Arbor vt utilibus quæ non est fructibus aucta  
 Scinditur, & duro verberata tacta, cadit.  
 Intereaq; locum melior plantatur in illum,  
 Quæ fructum Domino fert onerosa suo.  
 Non aliter fucos, fruges consumere natos,  
 Hinc procul à nostris sedibus esse velim.  
 Qui non discendi studio Musæa sequuntur,  
 Sed multum, vt comedant, absq; labore cibum.  
 Qui, si non plenis aliquando fertur in ollis,  
 Aut albo si non capsula pane tumet,  
 Mox alias dicunt, fratres abeamus in oras,  
 Crescit vbi in studijs docta iuuenta magis.  
 Scilicet hic studium florens his dicitur esse,  
 Sunt vbi præpingui viscera plena cibo.  
 Tales si cupiunt abeant ventris studiosi,  
 Exigua non sint hic, maneantq; mora,  
 Fors aderunt fucis hinc discedentibus istis,  
 Doctrinæ & tanget quos pietatis amor.  
 Non alijs istud Musæis præfero doctis,  
 Sunt magis qui nobis nobiliora docent,  
 Diuersis diuersa DEVS nam munera donat,  
 Huic DEVS eloquij flumina larga dedit  
 Vt quodeumq; velit facili depromere lingua,  
 Seu cupiat calamo verba notare, queat,

Illi consilium prudens est pectore, robur  
 Ast alijs maius corporis esse solet.  
 Corporis alter habet speciosam (res bona) formam,  
 At lucem mentis corpore turpis habet.  
 Viuit at ex omni nullus vir parte beatus,       ””  
 Naturæ nauos fert homo quisq; suæ.  
 Et mihi concessi non desunt dona talenti,  
 Pro quibus est summo gratia habenda DEO  
 Et me culpa patris primi circumstat Adami,  
 Et me prima statim fecit origo malum:  
 Scilicet, ante DEVM non est homo crimine purus,       ””  
 Nullus in hoc insons criminis orbe fuit.       ””  
 Hoc pietatis at est verorum discipulorum,  
 Qui optant discipulos post habuisse pares,  
 Vt præceptorum tolerant errata suorum,  
 Ceu tolerat patris filius ipse sui.  
 Quidam præcipitem mox excandescit in iram,  
 Quam tamen haud longo tempore corde tenet.  
 Tales discipuli debent auertere flammæ,  
 Non iræ causam sponte suapte dare,  
 Hunc ego confiteor naturæ, agnoscoq; nauum,  
 Me turpis quoties efficit ira ferum.  
 Contritoq; meum detestor pectore lapsum,  
 Et vehemens quod sim quandoq; corde gemo,  
 Christus ab iratis velut est mala passus Ebræis,  
 Sic culpæ pœnas pertulit ipse meæ.  
 Hec, ego dum pecco, semper solatia quero,  
 Et credo clemens quod mihi Christus erit.  
 Propositum redeo sed iam pertexere finem,  
 Sermo sequens ad vos dicitur iste meus:  
 Ad vos ingenuæ quos enutrière Camœnæ,  
 Pectora qui fertis candidiora niue,

## EXERCITAT. POET.

Astuta prorsus qui fraude doloq; caretis,  
 Vos istos placida sumite mente sonos.  
 Non possum vobis multos promittere nummos,  
 Fercula, nec fluxæ prosperitatis opes.  
 Non lautas etiam præbendas, his ego namq;  
 Destituor, vita est pauper inopsq; mea.  
 Quæ vos, hæc quoq; me paupertas opprimit ingens,  
 Qui fertur vobis hunc ego sumo cibum  
 Omnia sed vestri hæc tolero patienter amore,  
 A summo expectans præmia digna DEO.  
 At quæcunq; in me Dominus largusq; bonusq;  
 Contulit, & larga pro bonitate dedit.  
 Inq; Scholis doctis didici quæcunq; moratus,  
 Seu COLACINE tua seu SEVERINE tua.  
 Illa tibi (multum charissima turba) fideli  
 Ceu par est cura, dogmata sancta dabo.  
 Sive cupis artes dicendi discere, sive  
 Scripturæ sanctos præcipuosq; locos,  
 Seu cupis amplexu compendia digna Philippi  
 Examen iusto nomine dicta, legi,  
 Stellati seu te delectant carmina vatis,  
 Quo non est toto doctior orbe liber.  
 Crede, mihi pariet tantum res nulla laborem,  
 Quem non te propter sustinuisse velim.  
 Insuper & Græcæ tradentur grammata linguæ  
 Hactenus in nostra non repetita Schola,  
 Sed præstare iuuat plus quàm promittere multa  
 Promissis certus quilibet esto meis.  
 Ergo quod admonui subito ad me quisq; venite,  
 Consiliumq; mihi voce referte suum.

VALERIA. MADER.  
DEHORTATIO à CELEBRATIONE  
tione furiarum Bacchi.

65

**M**entis inops sanæ, dum cuncta per oppida, vulgus  
Hisce furens Bacchi festa diebus agit.

Liberius dum quisq; suum dissoluit Adamum,  
Legibus excusis, dumq; pudore vocat.

Nos quorum à puero format Tritonia mores  
Nunc decet in sacris conuigilare libris,

Pythia cantantem, Musis pariterq; vacantem,  
A Bacchi furijis abstinuisse decet.

Multa nefanda quibus patrantur crimina multa,  
Crimina iudicium non fugitura DEI.

Scilicet hæc nequeunt peragi sine cæde cruenta,  
Legitimi fieri nec sine labe thori.

Sacra nurus Ciconum peragentes Bacchica, vatena  
Orphea, sanguinea morte dedere neci.

Et pia legitimi conspurcant sædera lecti,  
Orgia Romani dum sua perficiunt.

Sed quid ab antiquis exempla adducere tento?  
Bacchica quæ tulerint festa videbo domi.

Hisce meis oculis vidi, meminiqu; puellus  
Existens patria hæc gesta fuisse mea,

Ebrius in media cursabat rusticus vrbe,  
Ambusto frameam cum titione gerens,

Horridus in vultu, vestemq; indutus, ouicle  
Quæ fuit è nigra ritè parata cute,

Dum furit & pueros Bacchans terrere volebat  
Hunc alius minus haud sobrius alloquitur:

Incuteret pueris quare, sine mente, timorem,  
Et sua cur larua clauderet ora, latro.

Ille

Ille refert contra, mea tu quia gaudia rumpis,  
 Me qualem dicis, talis es ipse latro.  
 Bile tumens ultra quæ cum tolerare nequiret  
 Alter, eum tentat collaphisare manus,  
 Sed miser illius præuentus cuspidis ictu  
 Concidit, & passus vulnere penè necem.  
 Atq; trium spacio est horarum nulla locutus  
 Verba sed ex animi corpore mutus erat.  
 Quas meruit, iustas soluit pro crimine pœnas  
 Autor, & exemplo pluribus ille fuit.  
 Talia tu reputans Musis addicta iuuentus  
 Officij faciens munia, stato domi.  
 Scilicet ingenuas exercens Palladis artes,  
 Ocia Bacchorum turpia despiciens.  
 Spernit & hæc aliquis si forsan, tristia cernat  
 Tempora in interitum iam quia cuncta ruunt  
 Vel terram spectes, vel sydera lucida cœli  
 Vndiq; sunt iræ nil nisi signa DEI.  
 Luna bis elapso caligine condidit anno  
 Lumen, & est visus crime cometa nitens.  
 Quis queat ab nimium lætos assumere vultus:  
 Thracius in patriæ dum furit hostis agros.  
 Tempore quo bellum cum pœnis Roma gerebat,  
 Res fuit innumeris publica pressa malis.  
 Incola tunc quidam caput ex bipatente fenestra,  
 Etulit innectens floreaserta comis.  
 Vidit vt hunc, tristi latantem fortè senatus  
 Tempore, mox duro carcere strinxit eum.  
 Colla; subiecit connexæ ritè cathenæ,  
 Discat vt hic patriæ condoluisse vicem.  
 At verò maiora modò accelerare pericla  
 Cernentes, quam tum martia Roma tulit,

Venturæ memores, cur non pia vota, ruinæ  
 Quam potius Bacchum concelebrando, damus,  
 Ergo nihil quanquam lugubria tempora curat  
 Plebs, furit in medio dum modò stulta foro.  
 Nos tamen istius colimus qui tecta Sareptæ  
 Artibus & clarijs tempora nostra damus,  
 Turpè lupercales ludos celebrare putantes  
 Tractemus vigili pensa diurna manu.  
 Insuper oremus quo in crimina nostra tonantis  
 Offensi fiat mitior ira DEI.

AD EGREGIVM DOMINVM  
 NICOLAVM MEDNIENSKI,  
 fratrem consobrinum,

**I** Puer in molli non lædes pulvere plantas,  
 Ad Dominum tempus nam remeare tuum est.  
 Huc vbi stant altæ fissis in rupibus arces  
 Seps vbi cornigeras continet alta feras:  
 Syrius ingenium perturbat feruidus atq;  
 Hinc rarò nobis Scripta ligata damus,  
 Ast intermissum scribendi carmine munus,  
 Idq; licet tardè, iam renouare libet  
 Vt sterilescit ager fœcundus si benè cultus  
 Non fuerit bobus, vel peraratus equis,  
 Sentibus & spinis quoq; sic horrescit acutis  
 Mens execratio non renouata nouo,  
 Cur ego difficiles pueriles scriboq; versus,  
 Sollicitus, causam scis quod amator eram,  
 Nam mihi non tantum canis Erygoneius æstu  
 Me quantum flammis noxius vsit amor.  
 Intima qui facibus præcordia nostra coquebas,  
 Cognoui flammam dire Cupido tuas:

## EXERCITAT. POET.

Efficiam posthac ne me tua tela laceasant,  
 Astutis capiar non ego blandicijs.  
 Hec tibi materies scribendi carminis esto.  
 Quando voles ad me scribere, scribe, vale.

## VALERIANVS MADER,

ad Egregium Dominum, NICOLAVM  
 MEDNICENVM, fratrem cha-  
 rissimum,

**D**VM me nescio quem reris NICOLAE POETAE  
 Nostraq; sublimi carmina laude vehis.  
 Non equidem miror nam charus amicus amici  
 Parua solet magnis facta referre modis,  
 Inde tamen non sum te sic laudante superbus,  
 Ingenij nosco paruula dona mei.  
 Tu quem chare tuo defers mihi, frater honorem  
 Carmine, iudicio dignus es ipse meo,  
 Scribere scis longos, cultos scis scribere versus,  
 Me tua plus ( fateor ) quam mea Scripta iuuant,  
 Namq; ego dum varijs rumpor conamine curis  
 Vix possum doctos promere mente sonos.  
 Tu nullo captas gratam, turbante, quietem,  
 In matris recubans, ocia grata, domo  
 Et quamuis chare tangat te cura parentis,  
 Cura tamen studijs nil nocet ista tuis,  
 Namq; genitrici qui seruit filius almae,  
 Huic tribuit vitæ tempora longa DEVS,  
 2. Omnia succedunt illi felicia nato,  
 2. Qui nescit matrem deseruisse suam.  
 Ergo piam, neq; tu, moneo, nunc desere matrem,  
 Nam sancto pietas hæc quoq; grata DEO est,

Ast ego subsidium nequeo tibi ferre petenti,  
 Aeuimatos consule nempè viros,  
 Qui causas norunt doctè tractare forenses,  
 Consilium possunt hi tibi ferre bonum,  
 Litibus his nunquam scis me studuisse nec opto  
 Talis vt eueniat vita molesta mihi,  
 Est animus teneram semper docuisse iuuentam,  
 Quam longos tribuent mitia fata dies,  
 Aut si legitime fuero ad maiora vocatus,  
 Et Domini pastor facta stupenda canam,  
 Sublimem scandens, altus satis ipse, cathedram,  
 Semina, quæ paleis, pura, docebo, carent,  
 Hos DEVS omnipotens in me rogo firmet vt ausus,  
 Ad bona tam, sanctus me iuuat ipse DEVS,  
 Cetera de charo quæ scribis carmina fratre,  
 Carmina sunt votis hæc quoq; grata meis,  
 Affectu quali te diligo, non minus illum,  
 Fraternali constans semper amore colam,  
 Indeq; sincero scio quantulacumq; fauore,  
 Vt sciat hic operam frater amande, dabo.  
 Si nequeo nummis illum ditare caducis,  
 Munera sed nunquam deperitura feram,  
 Hunc ad nos igitur quo tu vis tempore cunq;  
 Mitte, tibi semper sit mea certa, fides,  
 Et iam quod superest felices transige soles  
 Sit bona, quæq; leges carmina nostra, dies.

IN LIBELLVM MEDI-  
 CVM, MARSILII FICINI.

**P**oeonias studio qui vult volitare per artes  
 Et medicas ægris applicuisse manus.

## EXERCITAT. POET.

Herbarum varias multarum noscere vires,  
 Et cupit humanis, pharmaca ferre malis.  
 Docta terat manibus docti monumenta FICINI  
 Quæ scripsit Latio sedulus ille stylo.  
 Est vetus ille quidem, quem nos modò diximus author,  
 Eius & est paucis cognita fama viris,  
 Attamen antiquis quæ sunt fabricata sub annis  
 A scriptis non sunt illa minora nouis.  
 Nostra etiam multos medicos licet afferat ætas  
 Seu Latium seu quos Teulonis ora fouet.  
 Idcirco non est hic despiciendus ab alto,  
 Omnia non vni dat sua dona DEVS.  
 Qualia vix alij scriptis meminere disertis  
 Horum MARSILIUS multa FICINVS habet  
 Ergo cui valetudo placet, longæuaq; vita,  
 Hinc discat morbos arte fugare suos.  
 » Dignus honore, vir est medicus medicinaq; iusto,  
 » Ergo etiam iusto est dignus honore liber.

## DE FILII DEI ADMIRANDA

Natiuitate, in honorem & gloriam ipsius de-  
 dicata, in Cassouienſi camera, Cæsareæ  
 Maiestatis Consiliario, Domino

ANTHONIO THAL.

ANnus vt iste tibi sit felix auspice CHRISTO  
 Nobilis eximia vir pietate, precor.  
 Teq; puer vena deductos paupere versus  
 Hos, rogo, præſenti ſumere mente velis.  
 Orbe quibus nati cecini cunabula regis,  
 Nostra venit cuius munere parta ſalus  
 Ipse velut circum raro de vimine septam  
 Quid dolor, in vilem cogitur ire domum,

Tristia

VALERIA. MADER.

71

**T**ristia perpeffus glacialis frigora brumæ,

**H**æc adeò puero sors truculenta fuit.

**A**st tu fortè volens puero succurrere **I E S V**     ”

**L**argiter ipsius membra relictâ iuua.     ”

**O** Puer Emanuel pueri tu dirige pennam,

Per cunas qui vult laudibus ire tuas.

Namq; dies agitur, celsi qua Rector olympi

Existens, casta virgine natus homo es.

Quæ, mihi cum linguis si plurima guttura dentur,

Laudabo numeris, num tua facta satis?

Non, si Psalmographi tribuatur copia linguæ,

Angelico vel sim præditus eloquio,

Qui sine principio, cui non est terminus vllus,

Hunc elegis breuibus prendere posse putas?

Tu prius, immensi fieret quàm machina mundi,

Cum Patre, cum sacro flamine Nate manes,

Aeterni **V E R B V M** tu diceris esse parentis,

Quo capiunt vitam cuncta creata suam,

Indiuifus vt est Solis cum corpore fulgor,     ”

Sic tu naturam cum Genitore geris,     ”

Immensam veluti perfundit lumine terram,

Sol vbi flagrantes æquore ducit equos,

Sic tuus illustrat mortalia pectora fulgor,

Qui tribui nulli te nisi dante potest.

Iussit ad immundum quæ te descendere mundum

Causa, puerq; **D E I** linquere tecta Patris?

Cœlestes superant terrestria climata sedes?

Res est in terris maior? an axe poli?

Huc tua te bonitas, huc efficiosa voluntas

Non tulit vllius commoditatis opus.

Nam dedit vt casto te virgo puerpera partu,

Afferior quavis sors tua sorte fuit:

## EXERCITAT. POET.

Ver aberat tandem tepidus, non affuit Aestas  
 Nec fuit Autumnus, sed glacialis Hyems  
 Irus habet brumæ calfactum tempore tectum  
 Ast te, Nate DEO frigida tecta tenent,  
 Sordidior non hac tota locus vllus in æde,  
 Quam quo declinas CHRISTE fuisset, erat:  
 Non tibi de molli substernit gramine lectum,  
 Mater, at ô sanctum stramine ponit, onus.  
 Stramina quæ bruto pecori substrata fuerunt  
 Sunt tibi pro molli, sancte puelle thoro.  
 Non igitur propria spe commoditatis adactus  
 Nasceris, illius nos tibi causa sumus.  
 Nempè tuo nobis vt munere vita rediret,  
 Peccato primus quam violauit homo.  
 Nec tamen interea sancti tua turba ministri,  
 Hæc tanta in tacita gaudia mente premunt,  
 Gloria cœlesti ast aiunt, sit honorq; parenti  
 Promissum expleuit quod bonitatis opus.  
 Terricolis verò fiat, pax alma salutis  
 Quicumq; in Nato spem posuere DEI,  
 Angelicus magnum si tantis laudibus effert  
 Hoc opus, ætherea missus ab arce, chorus,  
 Nostra quibus verbis, & quo tibi carmine grates  
 Musa, DEI soboles inçlyta CHRISTE, canet &  
 Laus tibi sit Nato, sit honos, & gloria semper,  
 Cuius salua manet munere nostra salus.  
 Rursus vt amissis potiamur sedibus, olim  
 Excussus quibus est labe notatus homo,  
 Quin itidem summo, sit honos & gloria Patri,  
 Cuius tu nobis es bonitate datus.  
 Nec non Spiritui sit honos & gloria sancto,  
 Virgine conceptus Filius vnde DEI es

VALERIA. MADER.

73

At verò summi IESV puer alme tonantis  
 Nomine, nos miseri, poscimus ista tuo:  
 Per populos, sæuo grassantem comprime Turcam  
 Vulnere, qui vera te pietate colunt.  
 Nam licet hoc æui quodcunq; est nos mala multa  
 Crimina flagitijs accumulata manent.  
 Tu tamen Emanuel facilis vt concipis iras  
 Peccato, clemens sic posuisse velis.  
 Quando tua coram nos maiestate fatemur  
 Immer si turpes criminis esse reos,  
 Est etiam nobis veniæ spes certa futuræ,  
 Quod puer es natus, fontibus atq; datus.  
 Non ideò vt tumidos propria virtute reducas,  
 Sed capiunt prompti qui tua dona, venis.  
 Haud opus est validis, ægro sed corde Redemptor  
 Pœonias miseris suppeditare manus.  
 Ipse graui cunctos peccati pondere pressos  
 Ad tua, si cupiant, regna, venire vocas,  
 Currentes igitur, clemens quos ante vocasti,  
 Ne fuge, sed promptas porrige CHRISTIE manus.

AD DOMINVM PATREM  
 NICOLAVM MADER.

V Sibus humanis sunt omnia condita, solus  
 Vt celebret Dominum laude creatus homo est,  
 Atq; DEI laudes quò sedulus iret, in illum  
 Contulit omnipotens talia dona DEVS:  
 Frigora pelluntur calida mordentia veste,  
 Quam facere ex varia pellio pelle solet:  
 Quidam mactati gaudent de pellibus agni,  
 Astute quidam tegmina vulpis habent:

## EXERCITAT. POET.

Hic fert exuvias immanis dentibus vrsi,  
 Alter crudiuori terga præhensa lupi.  
 Sed te nobilior qua non est corpore Martes,  
 Non nisi nobilium splendida turba gerit.  
 Nempè velut facie superas animalia molli,  
 Sic tibi præcipuè dignus habetur honor.  
 Vnde suis armis nobis gratissima Martes  
 Te meruit clarus nobilitate pater.  
 His homines sæuos hyemis depellere morsus,  
 Et sua pelliculis membra onerare solent.  
 Tempore præcipuè brumæ, qui sacra frequentant  
 Limina, deberent veste decente tegi.  
 Sed fortuna pios exercet semper iniqua,  
 Successum interea mundus iniquus habet,  
 Ergo chare Pater nato succurre paternam  
 Qui non ingrato pectore figet opem:  
 Solus es, immensi post numina sacra parentis,  
 Spes mea, præsidium, gloria cura decus:  
 Patria, prosequitur quod tanto clara, fauore,  
 Me, tuus est tanti causa fauoris, honos:  
 O prædulce patris prudentis nomen honestum,  
 Has ego diuitias arbitror esse meas.  
 At decus, ornatumq; solet quia vestis honesta  
 Conspicuo qui stant addere nempè, loco:  
 Fac precor vt pietas tua nostros induat artus,  
 Pendeat equè humeris vestis honesta meis:  
 Excitet hoc, hominum, vt facias, te fama bonorum,  
 Laudibus id factum qui super astra ferent,  
 Atq; celebrabunt animum sermone paternum,  
 Maxima quod sobolis sit tibi cura tuæ.  
 Sit tibi cura tuæ sobolis dum munere vitæ  
 Fungeris, hoc cœli qui regit astra cupit.

VALERIA. MADER.  
AD EVNDEM DOMI-

75

**R**ara avis & vario pennas conspersa colore,  
Mittitur à nato, quæ tibi, chare Pater.

Est herbas inter, prata atq; virentia, densas,  
Ad dextrum curua falce secata latus.

Maternis pullos alis dum protegit, ipsa  
Dum pullis vitam præparat, icta cadit.

Est amor in pullos brutis quia tantus auiclis,  
Cur sobolem sapiens non redamaret homo,

Symbolon ergo tibi nature mitto potentis,

O Pater, vt noster sic quoq; duret amor.

GRATVLATORIVM.

REVERENDO ATQ; VE PIO VIRO,  
Domino NICODEMO SARTORIO, Nouiso-  
liensi, nunc Pastori Vererisoliensi dignissi-  
mo, Valerianus Mader.

**S**cripserunt alij tibi vota præemptica vates,  
Dum NICODEME tuas ingrederere vias.

Vota quibus superis nil constat gratius esse,  
E vera modò sint illa profecta fide.

Non ita mactatis placantur numina Tauris,  
Vlla nec est adeò victima grata DEO.

Sobria vt ad coelos tendens oratio mente,  
Vt pia cum vera carmina iuncta fide.

Atq; Poëtarum laudem mos iste meretur,  
Cui non dissimilem pagina sacra refert.

Paulus enim quoties mittit sua Scripta beatus  
Pro ipsius vt fiant vota salute, rogat.

Quiq; voluntatem coelesti detulit arce

Magna DEI soboles, talia CHRISTIVS ait:

## EXERCITAT. POET.

Ferte preces alijs sanctas pro fratribus, atq;  
 Pro cunctis omni tempore, ferte preces  
 Mandati proprium nobis paradigma reliquit,  
 Qualia sint supero thura ferenda patri,  
 Non igitur tractant vatium rem turba prophanam,  
 Nec nugas, hominum ut pars bona sentit, agunt.  
 Cum sacra peruigili confingunt carmina cura,  
 Et meditata prius non nisi verba sonant,  
 Cum meritos digna iuvenes quoq; laude coronant,  
 Qui grauibus studijs excoluere caput.  
 Nec somno longas studuerunt ducere noctes,  
 Ocia nec media turpia luce sequi.  
 Sic tua quod meruit virtus NICODEME dederunt  
 Carminis authores carmina digna tibi.  
 Quorum supplicibus numeris & carmine victi,  
 Te reducem superi restituere boni.  
 Ergo quod & saluus, sanctis & honoribus auctus,  
 Nil quibus est vasto maius in orbe, redis.  
 Atq; meos vultus vultu letante reuisis:  
 Gratulor, atq; hilari gaudia mente gero.  
 ” Fama boni iucunda nimis solet esse sodalis,  
 ” Cuius mellifluo candor in ore sedet.  
 ” Sed qui fucato faciunt animo omnia fratres,  
 ” Illorum est tristis commeminisse dolor.  
 Nil aliud quando loqueris, nisi dulcia narras  
 Verba, queunt mellis quæ superare fauos.  
 Sermonemq; studes nunquam tractare prophanum,  
 Omnis in eloquio est, sed tua cura sacro.  
 Auguror, haud fallent nostram præsgia mentem,  
 Auguror in ventos verba nec ista loquor.  
 Eximios inter numerabere ritè ministros,  
 Diuini fies gloria magna chori.

Pascua ceu mites ad leta feruntur ouiclae,  
 Ad tua concursus dogmata tantus erit.  
 Quando arcana sacri pandes oracula verbi  
 Suggesto doctum cum caput equè feres,  
 Non insueta rudi propones scita cohorti,  
 Hæreseosq; mala nullius author eris.  
 Si quæ forsân erunt, vt erunt terrentia, dura  
 (In CHRISTO cunctis experienda pijs)  
 Spiritus infracto donet te robore sanctus,  
 Vt constans quoduis perpetiare iugum.  
 Indiuisa manet crux fidos fida ministros,  
 Quod multi tolerant tu quoq; disce pati.  
 Victoris populi non falso nomine gaudes,  
 Sis patiens populi sic quoq; victor eris.  
 Non tu (ceu multos nostri fert temporis ætas)  
 Sacra ministerij iura tuenda subis,  
 Vt cumules summos, amplis cum rebus, honores  
 Vt paupertatem suffugiasq; grauem.  
 Id faciunt homines veræ pietatis egentes,  
 Inscitia & quorum pectora vexat iners,  
 Non, inquam, tali tu munia fine subisti  
 Ista, tuo haud celsit sanctus ab ore pudor.  
 Noui legitima quam sis ratione vocatus,  
 Ac velut extrusus tam graue, sumis onus.  
 Nam non voce rudis seductus simplice vulgi es,  
 Est tua iudicio causa probata bono.  
 Dignus es à doctis doceas vt & ipse repertus  
 Et pura claris religionis viris  
 Omnes quotquot habet iunctos Ecclesia fratres,  
 Splendida qua BITZAE tecta videnda patent.  
 Continuos vbi tres heroum chara per annos  
 Pignora formasti, non sine laude, virum.

Omnes vnanimi testati mente fuerunt,  
 Quod tibi sit tantus iure ferendus honos.  
 Nam Paulus dotes quas in pastore requirit,  
 Ingenio radiant lucida vt astra tuo.  
 „ Sobrius inuigilans, doctus, pariterq; modestus,  
 „ Doctrinaeq; tenax verbera dira cauens,  
 Turpis auaritiæ, detestans pectore crimen,  
 Integer annorum iudicioq; grauis.  
 Inq; pio maneat constans sermone, boniq;  
 Perpetuò retinens conscia corda viri.  
 Id superest dulci vt leteris coniuge tantum,  
 Pastorem quam vult Paulus habere bonum.  
 Pace tua sed enim fas sit mihi dicere, debes  
 Et tu coniugij fœdus inire sacri.  
 Has propter dotes animi, laudandaq; dona  
 Ille ministrorum te sacer ordo colit,  
 Singula quid memorem doctorum nomina? quorum  
 Prosequitur summus te NICODEME fauor,  
 Anxia filiolum veluti discere mater,  
 Dum videt in longas, difficilesq; vias.  
 Absentis semper luctatur imagine nati,  
 Siue dies noctis seu venit vmbra nigra,  
 Plurima sollicita dum cernit mente pericla,  
 Quorum sepè miser multa viator habet.  
 Fatalem metuens obeat ne quandoq; mortem,  
 Hospes & ignota ne tumuletur humo.  
 Intereaq; bona spe se sustentat, & illum  
 Qualibet expectat posse venire die.  
 Sic ingens tangit COLACINVM cura viarum  
 Quis status & vitæ sit NICODEME tue,  
 Te comitabatur iuuenum stipante caterua,  
 Declarans animum signa per ista suum:

Lucida

VALERIA. MADER.

79

Lucida tunc puras tollens ad sydera palmas

Te, affatus superos sic, abeunte, fuit.

Angelici præsens tibi sit custodia coetus,

Illic saluus eas, saluus & inde redi

Quos igitur plausus & gaudia quanta parenti?

Præceptor similis, te redeunte dabit,

Qui decus hac summum & nomen sibi laude parauit,

Discipulos quod amet ceu Pater ipse bonos.

Nec pater affectu durus sua pignora tanto

Diligit, & natam non ita mater amat.

Quanto prosequeris, præceptor amande, favore,

Qui præbent aures iussibus vsq; tuis.

Hi sunt maiori vigilantes parte ministri,

Quiq; inuentuti voce præesse student.

Quæ BERGERE tua celebrabis gaudia mente?

Quæ noua læticiæ munera PEIRE dabis,

Cum tua quem letho seruabant tecta propinquum,

Consyltet faciem saluus is ante tuam?

Dulcia facturus proprio es conuiuia more,

Optatus fesso portus & hospes eris,

Quid quoq; CVBINIVS proauorum sanguine clarus

Ingenio clarus, carmine clarus aget.

Qui tibi fraternum testatus corde fauorem est,

Duriter aduersa sorte vbi pressus eras

Istud amicitie sanctum & venerabile foedus

Indicium veræ nobilitatis habet.

Quid dicam reliquos reuerendos ordine patres?

Auspicio hæc quorum munia tanta subis,

Nomina qui partim nobis incognita gestant,

Versibus his partim non benè iuncta sonant,

Hi te iucundis mulcebunt vocibus omnes,

Cum tua conspicient vultibus ora suis.

Propria  
descriptio  
boni viri,  
nam verè  
est hospi-  
talis.

Christo-  
phor<sup>o</sup> Cu-  
binus iu-  
nior, fami-  
liaris & à  
consilij  
Magnifici  
Domini  
Emerici  
Forgacz,  
de Gimes,  
equitis au-  
rati, &c.

Vtere

## EXERCITAT. POET.

Vtere concessis felici sydere donis,  
 Et reliquum à nobis perfice sospes iter.  
 Vtere ( spes superest ) spartam quam nactus es ornas,  
 Tutua fac, præsens cætera CHRISTIVS aget.

## GRATVLATORIUM.

AD GENEROSVM AC EGREGI-  
 um Dominum IOANNEM ZALVZKI, de Za-  
 luz, Secretarium Reuerendissimi Domini SER-  
 PHANI RADECII, Locumtenentis sacræ  
 Cæsareæ Regiæq; Maiestatis, in  
 Hungaria.

**I**Annè tot optatus votis venisse IOANNES  
 Fertur, in hac aliquam qui trahat vrbe moram.  
 His ego quem toties oculis spectare volebam,  
 Ipsius hîc quoties mentio facta fuit.  
 Nam nostros celebri compleuit nomine fines,  
 Omnis vt hunc populi cœtus in ore ferat,  
 Talibus instillans hominum rumoribus aures,  
 (Eius vt aduentus cognita fama fuit)  
 Cui secreta solet magnus committere præsul,  
 Consilia, & sentit quo releuatus opem.  
 ZALVZKI patrias ascendere fertur in oras,  
 ZALVZKI propria nobilitate potens:  
 Huic non causa fuit tantùm repetisse penates  
 Aduentus quamuis hæc quoq; causa fuit,  
 Vicinam sed enim quo curet TRENCZINIO arcem  
 Scilicet Oeconomo quæ caret orba suo,  
 Hic quoq; dum nostras rumor peruenit ad aures  
 Nuncia mirè animo grata fuere meo.  
 Nam quis non tanto complaudat amicus amico,  
 Quo maior non est sanguinitate mihi,

scilicet

VALERIA. MADER.

81

Scilicet eximio superasti solus honore  
In nostra quotquot sanguinitate manent.  
Attamen obscuros non est fas temnere amicos,  
Ipsorum ex alto donaq; desplicere.  
Diuitijs qui sunt amplis opibusq; beati,  
Hi tibi ceu par est splendida dona ferant  
Non ego cum maius, dignum te, munus habebam,  
Et tibi diuitias, carmina mitto meas.  
Carmina quæ grata testantur gaudia mentis  
Multaq; sincero pectore fausta fauent.  
Qui non multa potest alijs præstare, precetur  
Præstet ut omnipotens, qui regit astra, DEVS.

22

22

AD EGREGIVM DOMINVM,  
IOANNEM HALACHI, DE BOBROW  
nic, Præfectum bonorum arcis Beczko,  
Patronum suum.

Viuifico Dominus qui prouidet omnia nutus,  
Et Dapibus pascit cuncta creata suis.  
Præ reliquis cura genus hoc mortale paterna,  
Prospicit atq; pij more parentis alit.  
Ipsius in primis sed qui reuerenter adorant,  
Numen, habent certas ad bona multa manus.  
Siue nouem studijs sectantur castra sororum,  
Officium quauis seu ratione gerunt,  
Ac sacra Pieridum studio qui castra sequuntur,  
Per varios Dominus prouehit ipse modos.  
Scilicet his tribuens largosq; bonosq; Patronos,  
Ad bona qui miseros & pia cœpta iuuent.  
Magnificos alijs opibus nummisq; parentes  
Dans soboli ut possint consuluisse suæ  
His nisi contingat mediantibus ire per artes  
Omnis inutilis est & sine fruge labor.

Non

## EXERCITAT. POET.

Non opus exemplis hac in re pluribus uti  
 Docte vir exemplo tu mihi solus eris.  
 Cui sacra virtutis tendenti ad culmina, diues  
 Auxilium genitor detulit ipse suum.  
 Ast ego cum patre sim de paupere natus & agro  
 Quem species morbi dira podagra premit.  
 (Tollere quam possunt medicorum pharmaca nulla,  
 Vsq; adeo est morbus quem premit iste miser)  
 Ingenuas nequeo sine Mecoenate per artes  
 Ire nec Aonidum plus Helicone frui  
 Est grauis ad doctas, angustaq; semita Musas  
 Pauperie presso nec gradienda viro  
 Ergo tuam supplex pietatem, docte IOANNES  
 Ingenij præstans nobilitate, rogo.  
 Viginti facili mihi mente numismata soluas  
 Quippè meo debes quæ numerate patri  
 Ditiore vnde meis factus conatibus assit  
 Atq; rudem doctos mittat adire viros  
 Quinq; bis illustris commisit BAMPHIYS heros  
 Reddere, præfectus cuius es ipse potens  
 Ast alios reliquis de rebus soluere denos,  
 Conuenit ab GEORGI CHOIESOVINE, tuis  
 Sic tibi successu faueat fortuna secundo,  
 Nobilis egregia vir pietate vale.

 AD GEORGIVM BVLGAR,  
 VALERIANVS MADER.

SI qua parte tui capitis releuare dolorem,  
 Et possem morbo consuluisse tuo.  
 O mihi præcipuos inter numerate sodales,  
 Hunc proprio pro te corpore ferre velim.  
 Tristia perturbant adeo mihi nuncia mentem  
 Nuncia quæ nobis littera missa tulit.

VALERIA. MADER.

83

Tu verò non es solus qui talia perfers,  
Et nostram morbus concutit iste Scholam.  
Tres velut exangui decumbunt corpore ephebi,  
Inuasit quorum proh dolor iste caput.  
Nec capitis tantum dolor hic, sed corpore toto  
Incensi nimio ceu focus igne cremant.  
Hos desiderium, nec tangit cura ciborum  
Sic miseri tristi corpora peste necant,  
Scilicet ingentis facit hoc vis illa caloris,  
Lædere qui stomachum cunctaq; membra potest.  
In stomacho capitis causam tu quære doloris,  
Et stomachi primùm sit tibi cura tui.  
Si durus, molles escas tu sumere debes  
Dulcia cum prunis iuscula cocta bibe,  
Sic malè quod calidus stomachus digessit, abibit,  
Et veniet Domino pristina dante salus.

AD PASTOREM BI-  
ROVICENSEM.

**I**Nter conuiuas, ANDREA chare futuros,  
Nunc nequeo præsens hospes adesse, tuos  
Tradita cura mihi est à præceptore iuuentæ  
Et vespertini tradita cura chori:  
Ergo intellectos psallam de pectore Psalmos.  
Pectore vult, tantum non DEVS ore (coli)  
Et quia finitos sequitur mox vespera Psalmos  
Sol & in æquoreas lumina condit aquas.  
Obscura non est tutum de nocte vagari,  
Et nox quod noceat scis benè nomen habet.  
Si nequeo clara conuiua dic tuus esse,  
Non etiam sera nocte molestus ero.

99

99

G

Tempore.

## EXERCITAT. POET.

Tempore quo tu me non inuitabis amice  
 Cum potero, vestrae tecta videbo domus.  
 Scilicet ignavum veniam non pascere ventrem,  
 Mentis non ventris tu mihi fercla dabis.  
 Talis erit tibi nunc conuiua BAROSSIVS, illum  
 Philosophi debes more cibare virum.  
 Et qui verba DEI nostris dat ciuibus illum,  
 Dignus ut est digno tu quoq; honore cole.  
 Cum tantis poteris sat letus viuere amicis,  
 Viue diu, letus sis, bene iamq; vale.

AD EGREGIVM DOMINVM  
 NICOLAVM MEDNIENSKI,  
 de vocatione prepositi, respon-  
 sio Valeriani Mader.

**P**Ræ reliquis positi CASPARIS verba relegi  
 Exornata tuo, mi NICOLAE stylo.  
 Verba quibus sacros defert mihi gratus honores  
 Adq; DEI veram pandit quile viam.  
 Ipsius officij quo sim collega recentis,  
 Ut doceam populos qui docui pueros.  
 Hæc est grata mihi nimium nimiumq; voluntas,  
 Gratus in hac tuus est & mihi parte labor.  
 Nostra quod amborum coniungis carmine corda,  
 Cum mihi Patroni verba benigna refers,  
 Arcanos animi sensus & tute recludis,  
 Ipsi, nempè meo quos ego gesto sinu,  
 Iam verò quæ sit nostræ sententia mentis,  
 Hæc illi nostro nomine verba refer.  
 Seria sublimi de re cum Scripta relegi  
 Talis eram vultu, corpore talis eram.

Est facies rubro mihi mox suffusa colore,  
 Elixus qualem cancer habere solet.  
 Aut veluti flammis fragrantem proximus ignem  
 Astarem, gelidas calfaceremq; genas,  
 Cor insperato percussum munere namq;  
 Sic terrore graui contremuitq; metu,  
 Feruidus extrema vt sanguis persusus in ora,  
 Cor exangue mihi membraq; desereret.  
 Hinc valido pulsu pavidum mihi contremuit cor,  
 Vera tibi frater non ego ficta loquor.  
 Namq; inopina magis lædunt præcordia tela,  
 Quam quæ luminibus conspicienda cadunt.  
 Tantarum rerum securus nih quia rebar,  
 Me præsens vitæ linquere posse genus.  
 Talia quin etiam tacito sum corde locutus,  
 (Quod sentit mea mens id quoq; penna notat)  
 An rudis accedes doctrinæ ad limina magnæ?  
 Disce prius, sacros sume deinde gradus,  
 Candida nam nec adhuc tua scripta PHILIPPE reæ  
 Quæ pastor debet quisq; tenere pius (legi,  
 Is pius est pastor doctus pariterq; vocandus,  
 Qui relegens discit scripta PHILIPPE tua.  
 Maximus hæc magni fertur fecisse LVTHERVVS,  
 Et sic Eulogio concelebrasse suo:  
 Diceret vt nullum, post BIBLIA sacra laborem,  
 Tantum communes exuperare locos.  
 Vtq; omnes massam patres agerentur in vnâ  
 Tale tamen fieri posse negabat opas.  
 Imò suis Scriptis tua, doctè PHILIPPE LVTHERVVS,  
 Prætulit & multo iussit honore coli.  
 Vsq; adeò vt vellet sua mortua, dum modò longa  
 Communes posset vitæ manere locos,

Ergo prius versanda manu sunt scripta PHILIPPI  
 Aut quæcumq; illis consona ritè docent.  
 Ordinibus quam suiſciar de more verendis,  
 Ad magniq; procul nominis ibo viros.  
 Ne rudis hos (vt sum) subito si forſan adirem,  
 Nec studio ſacro tempora certa darem.  
 Contemptus noſtro veſtroq; pudore reuerſus  
 Inſcitæ poenas, commeritasq; darem.  
 Fama eſt, non rudibus ſacra committuntur aſellis  
 Dogmata ſed poſſunt qui docuiſſe viris.  
 Quiq; ſalutarem cognorunt religionem,  
 Et certi fidei ſunt ſat in articulis.  
 Hoc me difficilis modo cur ſim commouet, hoc me  
 Ad ſacra ne properem ſuſcipienda monet.  
 Perplexo, videar ſed ne ſermonè locutus  
 Perplexo dæmon ceu ſolet ore loqui.  
 Hoc ſiquidem non eſt mihi tempore tanta facultas  
 Doctrinæ pleni ſed neq; iudicij,  
 Ac docti iuuenes & idonea turba virorum  
 Munus vt hoc tradat quod mihi tradit agunt,  
 Transferat hunc à me, quo non ſum dignus, honorem  
 Qui me ceu natum diligit, oro patrem.  
 Dum mage cœleſti potabo fonte liquores,  
 Ora Palæſtinis atq; rigabo vadis,  
 Intereaq; ſacri qui ſit collega laboris,  
 Eligat arbitrio quem volet ipſe ſuo.  
 Seu qui magnifico natam de ſanguine prolem  
 Artibus cruditt magne BALASSA tuam.  
 Artibus, ingenio iuuenis, pietateq; præſtans,  
 Et ſuaui linguæ præditus eloquio.  
 Huiusmodi ſeu qui cantandi dirigit artem  
 Et clauēs ſimul & Muſica ſceptra tenens.

Ioannes  
 Guidou-  
 cius Peda-  
 gogus ma-  
 gnifici D.  
 Andrea  
 Balaffa fi-  
 liorum.

VALERIA. MADER.

87

Et pietate grauis, pius & grauitate IOANNES  
Lanigeram superans pectore mitis ouem,  
Ambo præstantes virtutibus, artibus ambo  
Ingenuis culti, moribus ambo bonis,  
Exuperant gradibus, qui me, me iudice tantis,  
Arx imas veluti TRENZINIANA domos.  
In studijs postquam melius profecero sacris  
Iudicioq; graui cum magis auctus ero.  
Missus ad examen, quo possem lætus abire  
Iustaq; quæ sitis verba referre datis.  
Certa fides illi mea sit, tunc, certa voluntas  
Quod mihi vox magni ponderis eius erit :  
Quam quoq; nunc grata, ceu debeo mente capesso,  
Contigit hoc maior n. an mihi nullus honos.  
Ergo ne collatum non grato pectore honorem  
Acciperem, superi vos prohibete Dij.  
Si possem vellem, nunc id præstare sed eheu  
Est nostris maius viribus istud onus.  
Quare si qua tibi referendi copia fiet,  
Hæc illi referes, nomine verba meo.

Post Scripta.

Sic statuit de me siquidem diuina voluntas,  
Ut fiam verbi, preceq; duxq; sacri  
Hunc (licet infirmus) non ferre recusato laborem,  
Id volo quod summus vultq; iubetq; DEVS.  
Ergo, velut par est, & iustus id ordo requirit  
Præpositus scriptis me vocet ipse suis.

AD GEORGIVM BVLGAR,

VALERIANVS MADER.

DESINE mirari frater dilecte GEORGI,  
Quod responsa tuis non ego verba dedi,

## EXERCITAT. POET.

In parua magnam charta mihi quando salutem,  
Misti, sanctæ pignus amicitiae.

Tunc etenim retulit iuuenis ne forte, premebar  
Innumerabilibus sollicitudinibus.

Tristia tunc duris nostro certamina verbis  
Cum pastore nimis namq; fuere mihi.

Quæ neq; commemorare libet, neq; digna relatus  
Autumno quin prohibet facta ab utroq; fides,

Sumserunt lætum certamina turpia finem,  
Causaq; iam prorsus nostra sepulta iacet.

Adde quod immodico me torsit Syrius æstu,  
Qui facit & mentem corpore languidulam,

Est tua namq; scio simul experientia testis,  
Aegra quod & menti corpora sapè nocent,

Si domus inficitur mala per contagia quæquam:  
Hospes ab infecta læditur ipse domo:

Aedibus est hospes, nostro ceu corpore mens est,  
Mente gubernantur carnea membra duce,

Sed me non tantum canis Erygoneius æstu,  
In studijs quantum noxius vsit amor.

Namq; fatebor enim fido mea fata sodali,  
Quod sua me sæuus sub iuga traxit amor.

Sæuus amor nostrum transfixit arundine pectus,  
In lucem mater quem Cytherea tulit.

Iupiter has sensit dominante Cupidine flammæ,  
Vulnus id expertus Mars truculentus erat,

Non igitur mirum si flammis urimur & nos,  
Quas tanti quondam sustinuere Dij

,, Omnibus est illud rebus commune creatis,  
,, Coniugij sanctum quo venerentur opus.

Cuius eram tanto succensus amore puellæ  
Huic alium iunxit pronuba Iuno virum.

Nunc in  
Peste hoc  
experi-  
mur.

Nam &  
hic amic⁹  
optimus  
in Peste  
expirauit  
Bannouij  
1585.

VALERIA. MADER.

89  
Diuitijs multo qui fortunatior est me,  
(Nobilitas magnæ sunt modò diuitiæ)  
A nostrò sed enim tam longè distat honore  
A summo quantum terra remota polo est.  
Ipsius hic mater liquidis est mersa sub undis,  
Carnificis forti præcipitata manu.  
Lurida quod proprio miscens aconyta marito,  
Mergere lethæis hunc cupiebat aquis.  
Sed tanto iustus soluit pro crimine pœnas,  
Aeternum natus dedecus atq; tulit.  
Conqueror infamis quod me superauerit hostis  
Deploro casum cumq; dolore meum.  
Hinc nostro nullus superest in carmine cultus,  
Hinc macies BVLGAR carminis ista mei.  
Si mihi, quod spero, præsens erit augur Apollo  
Inq; dabit vires carmina nostra nouas,  
Exiguum quamuis tamen experire Poëtam,  
Quando tuæ matris facta nefanda canam.  
O soboles prauæ matris peruerse Menalca,  
Luminibus nunquam conspiciende meis.  
Tu siquidem arte vales de nostro scribito casus  
Exprime & affectus ceu potes oro meos.  
Si quid Mossouia rerum scis vrbe nouarum  
Carminebus fiam certior ipse tuis.

AD GEORGIVM BVLGAR,  
VALERIANVS MADER.

Bannouie Rector legat hæc mea Scripta iuuentæ,  
Qui proprium nomen rura colentis habet.  
Salue Bannouie decus ô Bulgaria proles,  
Quo patriæ celebris fama rigente, viget.

## EXERCITAT. POET.

Ignea ceu rapido fertur scintilla volatu,  
 Quam pellit tumido folle premente faber,  
 Nec mora splendentem volitans amittere lucem,  
 Cogitur, in cinerem versa repente leuem.  
 Nostra Cupidinea sic corda accensa furore,  
 Flagrabant nimio, mons velut Aethna, rogo.  
 Ut subito ex arsi sacro succensus amore,  
 Sic citò conceptus pectore fugit amor.  
 Qui tepido gelidas de corde recessit in aurās  
 Nec magis excruciat corq; caputq; meum.  
 Quis faber hos in me quæris commouerit ignes,  
 Scilicet is mundi qui fabricauit opus,  
 Non Cytherea tui didici præcepta Magistri  
 Qui teneri doctus scriptor amoris erat.  
 Virginei socius nec quoquam tempore coetus,  
 Tu mihi testis eris **BVLGAR** amande fui.  
 Ast in amore valet ratio nil, nilq; voluntas,  
 Naturæ sequimur semina quisq; suæ.  
 Decoquit appositæ natura mulciber undas  
 Nec tamen id faciat qua ratione tenet,  
 Omnes naturæ sic nos parere necesse est,  
 Qui primo nati de Genitore sumus.  
 Ne verò doleam quod me solaris amice,  
 Maxima pars animæ sit quod adempta meæ.  
 Officium veri præstas fidiq; sodalis  
 Nam tua me multum carmina blanda iuant.  
 Quæ quoties relego, cogor ridere, meæq;  
 Tristicia carmen, pharmon, illud erit.  
 Talia quin etiam mihi tu medicamina plura  
 Ne cessa quæso, mittere, mitte vale.

Propertius

VALERIA. MADER.  
AD GEORGIVM BVLGAR,

91

VALERIANVS MADER.

**I**Am mihi respondes versu, cera, atq; papyro,

Ante quibus semper parcus vsus eras.

Scilicet, ob scriptam, quam non ego respuo, causam

Scribere quod sapiens pauca soletq; loqui.

Docta queunt curta complecti verba papyro

Et breuiter qui scit scribere multa potest.

Fallor? Philosophi Zolnæ qui nomen habebas

Anne fuit ratio nominis ista tui?

Quod per pauca loqui, cunctis sed grata solebas,

Philosophos etenim res decet ista viros:

Ante habuit specimen tantum virtutis amata,

Nunc habitum BVLGAR sed sapientis habet.

Est aliquid tenero didicisse tacere sub æuo,

Est aliquid breuibus dicere multa sonis.

Ergo red argutus breuitatis chare GEORGI,

Fecisse id studio me, mihi crede bono:

Ipse ego si stimulis non extimularer amicis,

Ipsis pauca nimis verba legenda darem.

Sic quoq; ne longa, tua Musa quiete periret,

(Ingenium vitat nobile, longa quies.)

Exhortandus eras, verbis sed amice benignis,

Sapientius vt nobis verba legenda dares.

Non cupio multam perdas scribendo papyrum,

Quæ tibi difficili venditur ære scio.

Sed mihi dic quaeso? nuntiam preciosa papyrus?

Non obulo vt quiuis ternio detur? ibi

Hanc mercatores vestri mercede reuendunt

Non, puto, maiori, quam mihi emenda venit.

## EXERCITAT. POET.

Tu magis es nummis ego quam ditatus auaris  
 Præmia quod proprij digna laboris habes.  
 Maior enim toto pars non est, ast mea pars est,  
 Est igitur maior, pars tua parte mea.  
 Vnde mihi nimium iam prodigus esse videris  
 Quod fortuna tibi blanda fauore fauet:  
 Plurima tam lata clausisti carmina cera,  
 Publica ceu quando res sua Scripta facit.  
 Tunc ego, cum caperem manibus tua Scripta, putabam  
 Littera quod nobis ære repleta venit.  
 Et pater ipse meus, tibi qui bona cuncta precatur,  
 Hanc relegens dixit talia verba mihi:  
 Sic obsignauit lato sua Scripta sigillo,  
 Ut putet hæc magni, qui videt, esse ducis.  
 Ista tibi volui subito responsa referre  
 Gratia nam Scripto quod mora tardat abest,  
 Cætera præsentem coram sermone loquemur,  
 Cum veniens nostræ cernere tecta Scholæ  
 Cum venies sacra coniugij celebrare sororis,  
 Exemplo ornauit quæ DEVS ipse suo.  
 Non, execrandas sed enim ducendo choreas,  
 Ut malè qui discunt, BIBLIA sacra, docent  
 Tunc te, si venies, hilari charissime vultu,  
 Conspiciam, mentis signaq; grata dabo.  
 Pocula si pleno non gutture multa bibemus  
 Si non oppiparis te recreabo cibus.  
 Sed iucunda pijs de rebus verba loquemur,  
 Miscentes leuibus seria quæq; iocis  
 Harmonicis etiam te delectabo figuris  
 Quæ sunt leticiæ maxima causa meæ.  
 Sic alternatim cantando multa, bibemus  
 Pauca, sed è longis fortia musta locis.

Quod superest longos, tibi det DEVS optimus annos  
 Vt patriæ referas commoda grata tuæ.

## IOCVS, AD DOMINVM

GEORGIVM CONRADI.

**M**E quia festiuo cunctantem Marte laceffis,  
 Carmine proq; tuo Carmen habere cupis,

Quamuis vatidici desit mihi vena liquoris,

Qui fuit & quondam deperit ille vigor,  
 Ne tamen assuetos desuescam fingere versus

Quæstio resposum tale iocosa ferat:

Vnica deinta viro cum sit tantummodo costa

Vnde creata fuit pulchra virago viro,

Mirum cur plures possimus amare puellas?

Aut vi duas, quas tu nubere PAVLE iubes,

Vna sat est tantum naturæ COSTVLA lege,

Cuilibet, ast quosdam scimus habere duas,

Has inter donec Comedia finiet actum,

Est opus ingenio iudicioq; graui

Virginitibus mens est stolidis innata superba,

Qualibet vt Paridem poscat habere virum,

Si qua gerit cultos operoso vertice crimes

Si qua patris clari nobilitate viget,

Si rubicunda genas, si sit colorata papillas,

Aut picturato si pede calcet humum.

Facundus tali non persuadebit Vlysses,

Quod potuit Circe quoduè Calysto tibi,

Primum diuitias virgo perquirat inanes,

Aeris habet multum diuitis, eius erit

Pendeat ex humeris vestis preciosa deinde,

Trita decus nullum quippè lacerna dabit,

Ingenio

## EXERCITAT. POET.

Ingenio iuvenes iam nil confidite docto  
 Non cernit doctum virgo superba virum,  
 Scribimus experti hæc experto crede MADERO,  
 Quem minimè docuit lectio Naso tua.  
 Sordidus est nobis cerdo quia ditior, ergo  
 Cerdoni debes nubere, diues eris.  
 Fabrorum genus est fuluo locupletius auro,  
 Si poteris fabro nubere, diues eris,  
 Pingua quotidie lanij dat fercula mensa  
 Et poteris lanio nubere, pinguis eris  
 Diuitijs fulgent præstantes arte Chirurghi,  
 Culta quibus vestis, culta nitetq; cutis,  
 Felix cui talem contingit habere maritum  
 Corpora poconia qui leuat ægra manu,  
 Nos verò sexus miseros sic despicit amens,  
 Virgineus, tanquam non habeamus opes?  
 Pro crepidis dulces dabimus fortasse libellos?  
 An penna maior malleus vllus erit?  
 Et nos mactamus pingues holocausta per aras  
 Aeterno qui nos pascit alitq; DEO.  
 Et nos insanas sanamus corpore mentes,  
 Omnipotens maius qua dedit arte nihil.  
 I nunc et studium virgo contemnito nostrum,  
 Et tibi mœchanicum quære superba virum.  
 Frigidus Autumnus, moneat te, dicis at illum  
 Atq; sequens cano vertice tristis Hyems,  
 Et naturali recrees quo membra calore,  
 Igneus vxorem, ducere cogat amor.  
 Indidit hos ignes casti DEVS author amoris?  
 Omnibus, atq; hominum nascitur inde genus.  
 Coniugij vitam quare sectabor honestam,  
 Quam primum grata commoditate fruam.

VALERIA. MADER.

95

Nam quia curarum distentus mole premebar  
Hactenus, officij quas graue pondus habet,  
Persensi nullum Cytherei vulnus amoris  
Quod nisi quæ placeat tollere virgo potest.  
Cætera præsentem coram sermone loquemur  
Cum veniam chari cernere tecta patris.  
Vosq; (adeo multum charissima turba) sodales  
Sæpè sonat quorum nomen in ore meo.

N V T H E T I C O R V M,

Phocillidis Carminum, aliquot versio,  
a cta Patakini, & publicè recitata.

**M**usa Phocillidis hæc Graio dictauerat ore  
Quæ nunc Romanis carmina pando metris.

Hinc breuiter Sophiæ moralis dogmata disces

Hinc poterit vitam quisq; docere suam.

Ne Cypriæ cupidis tua pollue corpora furtis,

Turpè Sodomorum neue operere scelus.

Fraus absit, circumuenias non arte dolosa.

Alterius madeat sanguine dextra caue.

Diuitias iusta quæras ratione, nec ullis

Vtere quæ non sunt parta labore tuo.

Non aliena tuis assciscere commoda rebus,

Sed sortem forti pectore ferre velis.

Quandoquidem fures mendacibus a qui parantur,

Omnia de lingua verba probata fluant.

Primus honos cultusq; D E O deoetur, ab illo

Alter honorari debet vterq; parens.

Iusticiam oblato corruptus munere sanctam

Ne viola, cunctis sed dato iusta viris.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

Diues

9. Diues habet pauperq; D E I de munere vitam,  
Non minor est igitur diuite pauper homo,
10. Iusticiam cole, nam stabis summi ante tribunal  
Iudicis, iniustos conteret ira D E I.
11. Conseruare decus casti contende pudoris,  
Promissam fallax, nec temerato fidem,
12. Ne quatiās falsam vendens in pondere lancem,  
Sit modus in rebus iustaq; libra tuis.
13. Pernitiosa tibi si vis periuria vita,  
Odit periuros nam D E V s ipse viros.
14. Execranda nimis res est, de fossa profunde  
Semina, furaci dirripuisse manu.  
Semina furaci nascentia ledere dextra,  
Est ea terribili res prohibenda cruce.
15. Commeriti promptus mercedem pende laboris,  
Pende nec oppressum, plus preme, pauperie.
16. Arcanum tacito sermonem pectore serua,  
Præmeditata prius nec nisi verba refer.
17. Nec modò tu miseris debes iniurius esse,  
Hoc alio sed enim nec faciente, pati.
18. Crastina nec precium miseris in tempora differ,  
Nil hodiè qui dat cras minus ille dabit,  
Quin tua si rebus gaudet fortuna secundis  
Qua potes hac miseris parte leuare leua,
19. Omnis in ancipiti casu fortuna rotatur  
Nauigio incertum sed magis esse nequit,  
Humanas igitur decet hæc miseratio mentes,  
Naufragium passos triste dolere viros.
20. Demonis est, hominem risu vexare cadentem,  
Qui facit, hæc similis dæmonis esse solet.  
Impia sed veluti res est ridere cadentem,  
Tollere collapsum sic pietatis erit.

VALERIA. MADER.

- Nullus adhuc expertus fortunæ vixit in orbe,  
Sors eadem multos, quam gerit vnus, habet. 97  
21.  
Quippè trocho celeri quem gyrat verberare pubes  
Dissimilis non est vita caduca virum.  
Si non ampla tuo respondent fata labori, 22.  
De paucis etiam si potes affer opem.  
Omnia communes Dominus fabricauit in vsus,  
Alter in alterius commoda natus homo est.  
Accinctus valido dependeat ensis ab armo, 23.  
Non vt is insidias, sed tibi portet opem.  
Quin neq; deuictum crudeli morte necabis, 24.  
Qui vitam voluit ferre mucrone tuam.  
Victori decus est victis donare salutem, 25.  
Qui necat est fusi sanguinis ille reus.  
Fraude, tuæ sulcos adiungere desine terræ, 26.  
Nec tuus alterius iugera vomer aret,  
Est furti species alienos lædere fructus, 27.  
Fructiferos igitur ne populemur agros,  
Aduena patricio cum ciue meretur honore, 28.  
Sic quoq; natura præcipiente, coli.  
Nullus adhuc stabilem sedem possedit in orbe, 29.  
Omnis in hac exul valle moratur homo.  
Pestis auaritiæ vitij alimentum ministrat, 30.  
Cogit in omne scelus pestis auaritiæ.  
Immune quis enim vidit fraudisq; doliq; ?  
Quem sic nummorum foeda Cupido tenet.  
Hæc rabies sanctos corrumpit & impia mores,  
Non alit hoc mundus foedius iste scelus,  
Atq; vtinam natum nunquam genitumq; fuisset  
Per quod tot reges tot cecidere duces.  
Cognatas inter miscet fera prælia dextras,  
Sanguine deuinctis bella necemq; struit,

- Multi namq; suos fratresq; patresq; trucidant,  
 Quos tenet hoc cæco, turpè furore scelus.
31. Qui non illa refert quæ sentit pectore verba,  
 Mendacis verè nomen & omen habet.
32. Si tibi contingat rerum prudentia maior,  
 Consilio socios dirige fonte tuos.
33. Vnicus est verè diues, sapiensq; potensq;  
 Hæc tria dans nobis munera magna, D E V S.  
 Ergo licet doctus, sapiens, robustus, haberis  
 Authori laus est illa ferenda D E O.
34. Tristia præteritis de rebus corda medullas  
 Exiccant vitæ parturiumq; necem.  
 Nil iuuat elapsos tristem peruoluere casus  
 Quod semel est factum fata redire negant.
35. Verbera, præcipiti caueas admittere dextra,  
 Feruida sæpè grauem suscitât ira necem.
36. Non cadit insanam vesana superbia mentem,  
 Qui nimis alta sapit desipit ille nimis.
37. Turpis inest rebus luxus plerumq; secundis,  
 Pauperibus rarum charius ergo bonum est.
38. Ceu tumidi crebris redduntur flatibus vtres  
 Inflat sic vsus perniciosus opum.
39. Ne tua concipiant facilem præcordia bilem,  
 Ira graui nunquam stulta furore caret.
40. Omnia iudicio sano quæcumq; probaris  
 Perge, nec à coepta dimoueare via.  
 Præclaros ausos rebus fortuna tuetur,  
 Impedit audaces ad mala facta viros:
41. Est decus æternæ virtutis amore teneri:  
 Dedecus Idaliæ matris amore trahi,
42. Cœlica semidecum reddit prudentia ciuem,  
 Præ reliquis sapiens dignus honore vir est.

VALERIA. MADER.

- Immodicis caueas escis distendere ventrem, 99  
 Non leuis est animus cum graue ventris onus. 43.  
 Guttura perpetuo nec sint madefacta liquore, 44  
 Pocula cum stulta garrulitate fuge,  
 Quae solet in lætis tritari noxia rebus 45.  
 Effuge ceu pestem qui sapis inuidiam.  
 An non stellæ seruum seruat concordia cælum?  
 Solis an est radijs æmula luna suis?  
 Flumina nec pelago, nec tellus inuida cælo est,  
 Inuidet alterius commoda solus homo.  
 Iam dudum supera de sede ruiisset Olympus  
 Corpora si cæli liuor haberet iners  
 Sobria vita tuo placeat sanctissima cordi, 46.  
 Vita hominis monstrat, sobria, spurca sues,  
 Dedita delicijs nunquam est sine crimine vita  
 Sobria mens placidis est inimica malis.  
 Seuiat aduersum vindex non vllus in hostem, 47.  
 Vltrici gladium corripiatq; manu.  
 Istamagistratus sint publica munia sancti,  
 Sontibus vltrices inferat ipse manus,  
 Vindictam summo vel tu committe tonanti,  
 Causam legitimo vel tueare foro.  
 Vincere quam vinci benefactis pulchrior est res, 48.  
 Ingratus pœnam sentit vbiq; suam.  
 Quamlibet exigui fit maior gratia doni,  
 Tempore quam longo quod mora tardat iners,  
 Si tibi quis debet, nec habet quo soluere possit 49.  
 Exactor ne sis, tristis, acerbus, atrox.  
 Impietas volucrum teneros est tollere foetus 50.  
 Nidifica prorsus cum genitrice, loco.  
 Iudicij subeant sapientes munia ciues 51.  
 Turba rudis recti nescia iudicij est.

- Sutores crepidis, cerdones pellibus, aſſunt,  
 Et iudex artis quilibet eſto ſua.  
 Ignotas quicumq; ſibi dijudicat artes  
 Falfa quidem ſed non dicere vera poteſt.  
 52. Aſſentatores ceu nigros effuge coruos  
 Qui niſi te propter comoda ventris amant.  
 Prandia qui ſaltem, coenas, & fercula quaerunt  
 Eſt & amicitiae maxima cauſa, cibus.  
 53. Ignis, vulgus, aquae, certis ſunt plena periclis  
 His temere nullus credere debet homo.  
 54. Fac tua non laceres ignauis pectora curis,  
 Ad mortem multos ſollicitudo dedit.

## AD ELIAM ET BRIC- cium, Diſcipulos ſuos.

**A**Rida ſi duro ſecuiſtis verbere ligna,  
 Scilicet in paruo ligna cremanda foco.  
 Mittite nam gelidis (feruentis frigore brumae)  
 Tempus aquis ignem ſuppoſuiſſe leuem,  
 Eſt animus calido ſordes purgare lauacro,  
 Balneaq; in noſtra grata parare domo,  
 Vitrea depellit maculas à corpore lymphae,  
 Vt baptiſma animae diluit omne ſcelus,  
 Vnda iuuat ſanos, aegris medicina praestat,  
 Comoda fert homini, multa ſalubris aqua.  
 Inter at egregias quae praestant balnea vires,  
 Carmine vas debet nomen habere meo.  
 Corpora quo chari ſemper releuatis amici  
 Ante ſacram quando lux venit orta diem.  
 Eſt vas ingenti quod fecit mole victor,  
 Tresq; alij magni nominis artiſices.

Arte Mathematicas callens compingere mensas,  
 Et frangens dura qui premit æra manus.  
 Et figulus curren'te rota qui præparat ollas,  
 Hoc fornace etiam nobile iuuat opus,  
 Ianua demissos tantum quæ continet artus,  
 Mobilis angustam præbet aperta viam.  
 Circulus in medio vitreus dat vase fenestram,  
 Qua spargit radios clarus Apollo suos.  
 Hac oculis præstat quam dicta referre, tueri,  
 Visa solet certam res habuisse fidem.  
 Pallida si vultis nobiscum tingere membra  
 Vos quibus adfertur charta venire velim.

## SUPER DICTVM:

Multitudo errantium, non facit errori  
 patrocinium,

**E**Rgonè sacrificios diuino lumine cassos  
 Idcirco dices fasq; piusq; sequi?  
 Quod numerosa cohors illorum claustra sequatur,  
 Plurima ceu sequitur Turcica castra cohors.  
 Semita lata patet tristem quæ ducit in orcum,  
 Angusta CHRISIVS sed iubet ire via.  
 Paruus in immundo, mundo est Ecclesia cœtus,  
 Historiæ sancti, quod meminere graphi,  
 Ipse typum sponsæ primus vir gessit amatae,  
 Cum consorte pia, pignoribusq; thori.  
 Exiguus numero cœtus fuit ille, sed in quo  
 Promissum, summo culmine semen, erat.  
 Annè, quod hoc verum sit tute fateberis ipse  
 In medio CHRISTVM velle manere trium,  
 Eius corde, pio qui nomen & ore fatentur,  
 Quaq; decet, vera religione, colunt.

## EXERCITAT. POET.

Occidit æquoreis hominum pars maxima in undis  
 Cœlitus immissi tempore diluuij,  
 Nauigat in medijs, Ecclesia parua procellis,  
 At submersorum quanta caterua perit?  
 Non D E V S immensam nullo discrimine plebem  
 Eligit ast eius quæ pia iussa facit.  
 Mœnia quid Sodome referam vastata, per ignem  
 Sulphure magnificas depopulante domos.  
 Mastu pratorum, iuuenesq; viriq; senesq;  
 Millia quot rutilo sunt iugulata rogo,  
 Vnde senex tantum multis de millibus vnus  
 Fœminea eductus, prole superstes abit.  
 Prostrati statuam multi Babylonis adorant,  
 Quod iuuenes reuunt tres pietate pares,  
 „ Regia nec curant edicta minantia flammæ,  
 „ Mandata humanis sunt grauiora D E I  
 „ Atq; prius flammis vri crudelibus optant,  
 „ Quam statuam flexo poplite, & ore, colant.  
 Quippè trium tandem puerorum causa triumphat,  
 Tortoresq; truces flamma repulsa necat.  
 Sic vos flamma vorax inferni, idola colentes  
 Si non pœniteat, secula longa premet.  
 Niliacasq; fame est Iacob compulsus vt oras  
 Quereret à patrio regna remota solo,  
 Hic vbi frumenti sapiens præfectus Ioseph  
 Aegypti magnas accumularat opes.  
 Exul in hoc tandem visa est Ecclesia cœtu,  
 Quæ custos veræ religionis erat.  
 Qua regio Aegypti tunc, religione carebat,  
 Hanc Patriarcha sua nutrijt ipse domo,  
 Tempore quo CHRISIVS nostros assumerat artus  
 Credentium videas quantula turba fuit.

Scilicet

VALERIA. MADER.

103

Scilicet abiecti pastores cumq; cohorte  
 Piscatorum, aliquot tunc modo foeminae erant,  
 Infinita rei possunt exempla referri,  
 Huius. at ista sat hoc sit meminisse loco.  
 Ergo quod istorum seductus, chare Mathea  
 Sis numero statuas qui & simulachra colunt,  
 Iamq; tuam à lapsu reuocas erroreq; mentem  
 Deuia & haud pergis sed meliore via,  
 Gratulor & toto laetor de pectore, cuius  
 Symbolon hoc nostri carmen amoris habes.

AD PASTOREM BIL-  
 ROVICENSEM.

**E**N tibi quæ dudum studio legisse volebas,  
 BERGERI mitto Scripta polita mei.  
 Quæ cupio nobis iterum perlecta remitti,  
 Siue alio quouis tempore. siue statim,  
 DOROTHEAE verò tortam quoq; mitto rotundam,  
 Namq; DEI donum talia dona decent,  
 Diuinum coniunx verè est charissima donum,  
 Tale mihi donum CHRISTE benigne dato.  
 Nam mea (sed castis) torquentur pectora flammis,  
 Inq; meo flagrat corde receptus amor.  
 Castus amor nostrum transfixit arundine pectus,  
 Saucius vnde meo vulnera corde gero,  
 Vulnus at hoc spero tempus mihi tollet & hora  
 Gaudia successu temporis ire solent.  
 Tu tenerum nosti charissime frater amorem  
 Scis benè quin etiam quod benè pectus amo.  
 Hac ad te volui breuibus nunc scribere verbis,  
 Te quoq; ne pigeat scribere pauca, vale.

EXERCITAT. POET.  
AD IOANNEM GRUN-  
DELIVM, VARRALIEN-

sem, in reditu Parakino.

**A**ssumus è celebri venientes vrbe Camœnas  
BODROGII doctas quæ prope flumen alit  
Assumus atq; simul præsens hæc littera nostro  
Aduentu natus quam tibi mittit ad: st  
Hanc tuus effinxit scribendi doctus in arte  
Filius, ardenti sedulitate studens.  
Qui licet optatam Scriptis serat ipse salutem  
Ore tamen nostro dicere fausta iubet.  
His etenim verbis saluum precor esse parentem  
Vsus erat, quando iam s'queremur iter,  
Ergo tuæ iussi vitæ bona cuncta precamur  
Vir quo Varralia est maius in vrbe nihil  
Sic tibi longæuam producant fata senectam  
GRUNDELI saluus sic peramande vale.

AD NICOLAVM TOL-  
NENSEM.

**N**vdus eram tenui existi corpora lino,  
Pauper & adiuuit me tua larga manus.  
**O** NICOLAE quibus tantum pietatis amorem  
Eloquar eloquijs, & tibi gratus ero.  
Grata DEO pietas vitæ promissa futuræ  
Accipit & fruitur munere læta suo.  
Et tibi nil dubita pro tali munere largus  
Veridicusq; dabit præmia digna DEVS.  
Ad quem supplicibus pro te suspiro querelis,  
Quæ mea ne careant pondere vota, vale.

AD

VALERIA. MADER.  
AD VALENTINVM N.  
PASTOREM IN SCHI-

103

roka, vltra Varralium.  
**I**ncluta Musarum studijs nunc tecta relinquens  
Suscepi longum iam pede fessus iter.  
Propter, quos mecum debebam ferre, libellos,  
Cum tuus in SCHIROKA scilicet hospes eram.  
Fructiferae quando regnabant tempora messis,  
Syrius & calidos vsserat igne dies:  
Sed tua difficiles pietas me corporis aestus  
Ferre dolens, verbis talibus vsa fuit:  
Aedibus in nostris quae portas pondera linque,  
Haec ego transmittam VALERIANE tibi  
Sic feci, interea sed magna incommoda sensi,  
Dum carui placidis, vtilibusq; libris,  
Atq; velut duram nullus proscindit aratro,  
Instructus ni sit bobus, arator humum.  
Sic ego non potui procul exilentibus illis,  
Officij rectè munia obire mei.  
Ergo veim puero tradantur protinus isti,  
Iunctus is est fratris sanguinitate mihi.  
Nam quia non missi, causam, reor esse, fuerunt  
Haecenus, est paucis nunc adhibenda fides.  
Nulla fides prauo prorsus dominatur in orbe,  
Huic tua sed pietas debet habere fidem.  
Quin quoq; susceptae libet hoc subiungere chartae  
Scribere paupertas quod malè suada iubet,  
Admonet atq; tuae pietatis grata voluntas,  
Cuius te memini signa dedisse mihi.  
Tempore mercatus dum congregeremur in vnum,  
Laurentis quando plebs pia festa, colit,

## EXERCITAT. POET.

Hic ubi colloquio multas transegimus horas

ALBERTO tecum res peragente sacras,  
Scilicet aduersis pugnans pro partibus illes

Tu verò quæ sit semita vera docens.

Hic mihi coniunctum te consuetudinis vsu,

Signa voluntatis dico dedisse pie.

Nil dubitans igitur te supplice quæso libello,

Dat quoq; supplicibus quæ petiere DEVS.

Sunt tibi (namq; scio) sacri bona dona lauacri

Candelæ, matris iam parientis opus.

Et quoq; pergameo dictas de homine chartas

Vsibus ereptas impietatis habes,

Quo potes ergo valens, nil paupertate valentem

Auxilio releua, perpetuoq; vale.

## AD DOMINVM MARTI- NVM MALOBICENV M.

**D**oste vir, & multum sacris addicte Camœnis  
BRODENSEM propria qui regis arte Scho-  
Synceram placida tibi defero mente salutem. (lans)

Contingit Domino quæ nisi dante DEO,

Nostra tibi forsân quid portet littera queris?

Littera pertenui nuncia Scripta stylo?

Est ea causa leuis, causam nec iudico dignam

Quæ meritò ad tantum sit referenda virum.

Vt tamen hoc tenui pateat mihi ianua Scripto

Noticiæ, dudum iam reseranda tuæ.

Quin scribam prorsus res me non vlla moratur,

Parua licet res sit non feret illa moram.

Difficile est alba quenquam caruisse papyro,

Qui cupit Aonio ritè præesse gregi.

VALERIA. MADER.

107

Miles habet veluti vacuum cognomen inermis,

Absq; suo velut est nullus arator agro,  
Copia chartarum sic plurima conuenit, vt sit

Huic animi qui vult scribere sensa sui.

Ergo ego quo patria non possum sede potiri

Te precor his supplex vir per amande metris.

Candida rura mihi præsentes mitte per istos,

Quæ niger inficiat candida rura color.

Officijs gratas pro talibus esse studebo,

Teq; iterum studijs demeruisse meis.

AD IOANNEM ET PAV-

LVM PRVNONES, FRATRES

Germanos Galgocienses, doctos

& pios viros.

**S**alue longinquis doctrina cognite terris

Et patris & patriæ gloria magna tuæ.

Chare DEO, doctisq; viris dilecte IOANNES,

Germaniq; mihi fratris amande loco.

Tuq; adeo consors studiorum, PAVLE, meorum

Lanigeram superans pectore mitis ouem

Ambo præstantes virtutibus, artibus ambo

Eximij culti, moribus ambo pares

Laudibus ô dignis matrem super astra vehendam,

Talia quæ genuit lumina clara duo.

Rara solet similes mater producere natos,

Vt fiant culti moribus ambo bonis,

Sed plerunq; bonus si sit contingat vt vnus,

Alterius mores degener ardor habet.

Eua velut primo gignit duo pignora patri

Legitimo quamuis pignora nata thoro.

H 5

Quorum

## EXERCITAT. POET.

Quorum primus Abel matriq; patriq; placebat  
 Quo caruit natu maior, amore Cam.  
 Sic permixta bonis mala sunt & tristia lætis,  
 Cuncta per alternas dat DEVS ipse vices.  
 At vos vnanimes, doctissima pectora, fratres,  
 Quæ peperit tantum gaudia mater habet.  
 Somnia fallacis fierent si vera Papatus,  
 Nemo quibus sapiens credere debet homo.  
 Vestra foret genitrix propria virtute beata,  
 Cuius vos dulcis munere vita manet.  
 Sed quibus ad cælum vos laudibus effero, forsitan  
 Non facio officio sic satis ipse meo,  
 Ingenio magnis similes heroibus estis,  
 Ingenium superat nobilitatis opes,  
 Inclyta quo memorant herorum facta Poëtae,  
 Mæonio est virtus vestra canenda modo.  
 Tale mihi Præses non dictat carmen Apollo,  
 Difficile inuideo est scribere metra DEO.  
 Hactenus hac ad vos versu scripsisse sat esto,  
 Cætera post numeris verba soluta dabo.

## STEPHANO RACI-

CENO, VITTEBERGAM

pro sacris Ordinibus eunti,

Valerianus Mader.

**Q**uisquis diuini vult spargere semina verbi  
 Ille bonum votis captat & optat opus.  
 Nec meliora queunt contingere munia vite,  
 Quam sacra cœlestis spargere verba patris,  
 Qui solet infirmis vires augere ministris,  
 Solut & in laudes oratænella suas.

Hic

VALERIA. MADER.

109

Hic tua mi STEPHANE exopto pia coepta secundet,  
Dum sequeris sanctæ conditionis iter,  
Sic tibi Teutonicas licet transire per oras,  
Atq; iterum patriæ cernere rura tuæ.  
Sic procedat opus CHRISTO duce, & auspice, faustum,  
Sit CHRISTVS capitis pulchra corona tui.  
Qui tibi militiæ dignissima præmia sanctæ  
Scilicet in cœlis illa reposita dabit.  
Perge ergo forti pede, recto tramite perge,  
Quo DEVS & populus, dulcis amice, vocant,  
Vana nihil metuens & inania fulmina mundi  
Fulmina terribili quæ crepat ore suo  
Vicit adhuc semperq; tulit grex ille Triumphum  
Qui benè de CHRISTI nomine nomen habet  
Humanis sed non vicit conatibus & vi,  
Arma pijs verbum dat præacuta DEI,  
Ipse DEVS dextra defendit vindice causam  
Partibus à veris quæ sua castra locat.  
Miles in his castris Stephane es quia chare futurus,  
Tolle crucem CHRISTVM iamq; sequare ducem.

AD DOMINVM STE-

PHANVM RACICENVM,

Condicipulum & tanquam Fratrem  
charissimum.

SERO mihi cupidam dicis RACICENE salutem  
Sera licet tamen est hæc mihi grata salus.  
Quæ testatur adhuc veteris meminisse sodalis,  
Oblitum neq; te nominis esse mei.  
Atq; vagus fontes citius vertetur in ipsos,  
Huc vbi Carpativis effluit ille iugis.

## EXERCITAT. POET.

Et citius valles nostra arx descendet ad imas,  
 Vrbs subiecta illi celsaq; saxa pect.  
 Fana prius, sancti BENEDICTI nomine dicta,  
 In nostræ salient tecta remota Scholæ,  
 Quam STEPHANI nostro charum de pectore nomen  
 Excidet, ô veræ nexus amicitie.  
 Namq; fatebor enim quoties ego cunq; recordor,  
 Synceræ inter nos vincula amicitie,  
 Aut inopina statim gemitu suspiria duco,  
 Aut lachrymis subito lumina nostra madent.  
 Vera loquor, frater charissime, vera loquenti  
 Crede mihi, non me ficta referre iuuat.  
 Vnde sed hic gemitus, suspiria, deniq; luctus  
 In promptu nostri causa doloris adest:  
 Sorte ego cum dura nimium quandoq; premebar,  
 Tu mihi tristanti dulce leuamen eras.  
 Inuida conatus nostros cum turba studebat  
 Rumpere, languenti tu mihi calcar eras.  
 Te studio quoties memini defessus adibam  
 Signa voluntatis quam mihi grata dabas.  
 Sed modo quis talem præstat mihi quæso fauorem?  
 Nullus adest verus, nullus amicus adest.  
 Infinitas cui deferrem fortè querelas,  
 Arbitrio cuius quæ fero dura darem.  
 Talia cum mecum solus benefacta reuoluo,  
 Discessu dolco dulcis amice tuo.  
 Idq; magis tanto quod dextram iungere dextræ,  
 Non potui, à nobis cum sequereris iter,  
 Extremumq; vale haud potui tibi dicere saltem,  
 Vltima nec pleno pocula ferre mero.  
 Quis scit an his oculis te post aliquando videbo,  
 An tecum hoc præsens amplius ore loquar.

Mortalis

VALERIA. MADER.

III

Mortalis nihil est aliud nisi fabula, vita,  
Fabula ceu breuis est sic quoq; vita breuis.  
Nostra licet longo sint disita corpora tractu,  
Coniunctos animis nos tamen esse decet,  
Vsq; adeo firma est sanctæ coniunctio mentis,  
Nullus vt hanc possit dissociare locus,  
Sic mecum Stephanus, Stephano cum Valerianus,  
Coniuncti donec vita manebit, erunt.  
In coelis etiam sancto potiemur amore,  
In CHRISTO verus quos sociavit amor.

D. ANDREÆ CARPO-  
nensi, Vitteberga redeunti.

**T**E mihi Leucorea referebant quando redisse  
Vrbe, simulq; huius tecta subisse Scholæ.

ANDREÆ, reditus salui signata volebam  
Quam fuerint animo nuncia grata meo.  
Grata nimis fateor, iam longo tempore namq;  
Te data cernendi copia nulla fuit :

FABRICIO claram THOMÆ quo loquimur urbem,

Hausimus Aonij nos vbi fontis aquas.

Tu rebus patriam vnde es, reuocatus onustis,

Ast ego post ignis plurima damna mali,

Ergo quod huc leto remeasti sydere saluus

Emensus longas fessus at ipse, vias,

Gratulor, æternum numen votisq; fatigo

Pectoribus fusas respicit ille preces.

Incolumis charis vt restituare propinquis,

Quos modo dextra Getæ sanguinolenta premit.

Ac velut ore lupus mites infestat ouiclas,

Dicitur (ah) patriam sic lacerare tuam,

Mentio  
Barthæ,  
quæ cla-  
ruit post  
Leonhar-  
di Stöcke  
lij obitū,  
per Tho-  
mam Fa-  
briçii, vi-  
rum vn-  
diquaq;  
doctissi-  
mum.

Turba

## EXERCITAT. POET.

Turba nefanda trahens ad stupra nefanda puellas,  
 Et quod adhuc multo plus feritatis habet:  
 Infigens pueros præacutis cuspide palis,  
 Cuncta quibus belli parcere iura so'ent.  
 Horum te rabiem contra defendat, & horum  
 Eripiat dura de feritate DEVS.  
 Nec plagiatorum permittat viribus, vnum  
 Vel capitis pilum tollere posse tui.  
 Id precor esse ratum cœlesti numine CHRISTVS  
 Id velit omnipotentes rexq; paterq; DEVS.

IN FESTO SIMONIS ET  
 IVDÆ APOSTOLORVM,

Anno Domini, 1580.

AD EGREGIVM DOMINVM,  
 SIMONEM IASSENSKI, NOTARI  
 um comitatus & ciuitatis Trencziniensis fide-  
 lissimum, cuius nomen in iura ver-  
 suum continent.

**S**ancta diuorum celebremus vnà  
 Sobrio sed pectore Apostolorum  
 Festa, quæ tandem reuolutus orbi  
 Attulit annus.

In DEI laus hæc veniat supremi  
 Mortuis hi nil faciunt, honores  
 Non decet Sanctis dare sed benigno  
 Vota tonanti.

Magna cœlestis documenta patris  
 Tradidit SIMON pariterq; IVDAS  
 Hoc die quorum celebratur amplo  
 Nomen in orbe.

VALERIA. MADER.

113

Obq; feruorem pietatis ille  
Scilicet SIMON Solymis beatus  
Est tuo pro nomine CHRISTE passus.  
In cruce mortem.

Nulla constantem valere CHRISTI  
Martyrem sic tormina terruisse  
Vt mori mallet, preciose, quam te  
CHRISTE, negaret.

Ista fideles decet & ministros,  
Et pios constantia Christianos,  
Quam suo nobis statuit beatus  
Sanguine SIMON.

Alter at IVDAS socius laborum  
Martyr, optata sociusq; mortis  
Hac die latum celebratur omni  
Laude per orbem.

Scandit, æqualis Deitate patri  
Filius virtute potentiaq;  
Aeteris postquam petijtq; summi  
Culmina CHRISTVS.

Scribitur multas docuisse gentes  
Atq; Persarum peragrasse terram  
Vulnera & IESV documenta CHRISTI  
Sacra professus.

Ethnicis illic manibus peremptus  
Morte doctrinam propriaq; firmans  
Reddidit nobis quoq; certiozem  
Sanguine fuso.

Nos trucez verò doleamus omnes  
Corde, sanctorum, pietate, mortem,  
Vera, CHRISTI dogmata sic parati  
Morte tueri.

Summe

## EXERCITAT. POET.

Summe qui clemens animas tuorum  
 O D E V S, post hanc recipis ruinam  
 Atq; grassantem in tua membra poenis  
 Afficis orbem.

Contere immanis truculenta Turcæ  
 Arma qui sanctos satagit necare  
 Quiq; veros persequitur ministros,  
 Carcere & igne.

Intimis hoc te Pater obsecramus  
 Pectoris nostri precibus, piaq;  
 In fide stantes, patientiaq;  
 Poscimus, Amen.

AD NICOLAVM TOL-  
 NAI, CONDISCIPVLVM

suum Patakinij,

**N**unc mihi quam verus fueras NICOLAE sodalis  
 I n cunctis, Schola quos hæc nutrit alma, scio.  
 C ùm discedo procul tanto cariturus amico  
 O mihi qui mentis tot monumenta dedit.  
 L audibus ob sanctæ si quis pietatis amorem  
 A d coelos vnquam concelebrandus erat.  
 V nus eris celebris sanctæ pietatis amore  
 S aluifica quod sis præditus atq; fide.  
 T u mihi, quo proprium texisti corpus amictum,  
 O pietas cælo retribuenda, dabas.  
 L argus vt es latum celebris Martine per orbem,  
 N uda quod abscissa corpora veste tegis.  
 A fsidua simili celebrabo laude sodalem  
 I am patriæ repetens dulcia rura meæ.

VALERIA. MADER.  
AD MAGNIFICVM DOMI

115

num, SEBASTIANVM TEKELI, &c.

Sic tibi perpetuis faueat fortuna quadrigis

Efferat in summum teq; SEBASTIE virum.

Blanda patrem soboles charum ceu diligit, heros

Alme, colat sic te subdita turba diu.

Subdita diuino, qui praeuidet omnia nutu,

Turba, suum noscat te celebretq; ducem.

Ipsa DEVS proprij monstret tibi signa fauoris

Aeternis ditet te cumuletq; bonis.

Nomina castalio celebrent tua carmine vates,

Omnia quaq; datur sedulitate, canant:

Tu quibus ut studijs possint incumbere coeptis

Ex larga, largus, porrigis aera, manu.

Cum sed pauperies & dura fatiget egestas

Et me, Pieridum qui quoq; castra sequor.

Largae fac pressus releuer munimine dextrae

In qua multiplices fers opulentus opes.

AD ANDREAM SAROSIUM.  
ANTE quidem verbis blandis testatus amorem es,

Nunc in nos pietas iam tua vera patet.

Doctrina pietate, grauis vultuue SAROSI

Rebus ego grates pro quibus vnus ago.

Et tua si potero benefacta referre studebo,

Aeternus gratos respicit ipse DEVS.

Scilicet officio pro paruo plurima praestas,

Attribuens lautos fercula grata cibos,

Rara peregrinos gens nutrit abiq; studentes.

Omnibus hoc vitium gentibus esse solet.

Solus es in multis qui spretos diligis, huius

Iudicium missum munus amoris habet.

EXERCITAT. POET.  
 IN NATALEM SVVM  
 VALERIANVS MADER, QVI  
 natus est die ascensionis Domini nostri  
 IESV CHRISTI,  
 Anno 1558.

AD EGREGIVM DOMINVM,  
 IOHANNEM PETRONI, COMPARTI-  
 trem obseruandissimum, Magnifici Domini, Do-  
 mini STEPHANI BALASSA, de Gyara-  
 math & in Detrekö, &c. Sacrae Cæsareæ Regiæ q̄  
 Maiestatis Dapiferi, &c. familiarem &  
 causarum directorem.

**E**didit hæc, genitrix in lucem me mea, luce,  
**G**audens qua CHRISTVS cœlica regna petit.  
**R**egnat vbi Patris ad dextram simul omnipotentis  
**E**t donis homines afficit omnigenis,  
**G**ratia me cuius verbi dedit esse ministrum,  
**I**ndignum licet, ast gratia magna DEI est,  
**O**quam præsentem multis cumulauit in annum,  
**D**iuina, referam, me pietatis amor,  
**O**rtus mane nouo sum sexta infantulus hora  
**M**ente DEVM sobria fors vt ore colam  
 ,, **I**dcirco vt superum celebremus laude parentem  
 ,, **N**ascimur, & fruimur munere quisq; suo.  
**O**fficium scandens ad cœlos hoc mihi CHRISTVS  
**I**ndidit, vt doceam dogma salubre alios  
**O**b finem quoties sum conseruatus & istum  
 ,, **H**umano maior res erit ingenio,  
 ,, **A**rx stat in Hungaricis SINI AVIA finibus, illa  
**N**utritus didici prima elementa, puer.  
**N**ondum transégi vitæ duo lustra tenelle,  
 ,, **I**urgia non colui, non maledicta dedi, Parvula

**P**aruula, cū in viridi, ludebam gramine, turbo  
**E**t nemo aduersum qui metuisset erat  
**T**uo tetro bombardæ globo ruit, en prostratum  
**R**es miseranda, meum, corpus & ossa iacent,  
**O**mnēs mirantur pollutum sanguine corpus,  
**N**ec qui syncerè non doluisset erat,  
**I**n media qui me seruasti morte Redemptor  
**O**des vt celebrem nomen honore tuum.

EPITAPHIUM.  
 IN OBITVM ANDREÆ,  
 FILIOLI GEORGII

SCHLENDORF.

**D**escendens cælo noster SALVATOR ab alto,  
 Assumensq; hominis carnea membra DEVS,  
 Ad se clementi pueros sermone vocabat,  
 Vt veniant celeri paruula turba pede.  
 Heredes vitæ quos dixerat esse futurae,  
 Nunc etiam tales ad sua regna vocat.  
 Infantes etenim translati, funere parui,  
 Hanc causam subito cur moriantur habent:  
 Scilicet etati non sunt peccata tenellæ,  
 Quæ proprijs factis & leuitate patrent.  
 Corporibus teneris turpi sine crimine mens est,  
 Mens qualem Dominus diligit ipse DEVS.  
 Vita grauis, grauib; simul est obnoxia culpis,  
 Plus qui viuit homo plus quoq; peccat homo.  
 Ergo vocat tenerum DEVS ad sua gaudia cœtum,  
 Angelici socius qui queat esse chori.  
 Proptereaq; grauem puerismittere pestem,  
 Vult DEVS, vt salui regna beata petant.

## EXERCITAT. POET.

Sic infans terra qui condidit ossa sub ista,  
 Nunc animæ in cœlis gaudia læta capit.  
 Saluifico ANDREAS nomen baptisate sumsit,  
 Oblatus primum cùm fuit ipse DEO.  
 Atq; licet fuerit de sanguine natus equestri  
 Nobilis & patris nobilitate sui,  
 Non tamen iccirco cœlestis possidet auras,  
 Nil genus ante DEVM nobile iuris habet :  
 Sola via ad superos CHRISTI sacra vulnera IESU  
 Quæq; his est omni tempore nixa fides.

## IN TVMVLVM STE-

PHANI CHIRVRGI,

prestantissimi.

**S**eu sacra venisti præsens audire viator,  
 Verba, sepulchrorum cernere siue locum.  
 Siste pedem, cognosce quis hac requiescat in vrna,  
 Atq; meo exemplo tu quoq; dije mori.  
 Nomen eram STEPHANI nactus baptisate sacro,  
 Natus vbi vitæ munera prima tuli,  
 Tunc vbi diuini sum factus pars quoq; cœtus  
 Et mea sunt CHRISTI nomina scripta DEO  
 Materno pietatem hausi cum lacte, senexq;  
 Imbutus simili post pietate fui.  
 Quæq; inopem viuus potui defendere vitam,  
 Ars mihi sanandi vulnera nota fuit,  
 Multis restitui percussis vulnere vitam,  
 Qui propè iam tristis limina mortis erant  
 Fatalem sed nemo potest euadere mortem  
 Cui libet est mortis meta statuta suæ.  
 Sic ego qui potui manibus curare peritis,  
 Aegros, non potui pharmaca ferre mihi.

Dante

VALERIA. MA DER.

119

Donec fata volunt vitam tibi pharmaca præstant, ..  
 Illa nihil profunt hora ubi mortis adest: ..  
 Mors nihil est dulcis vitam nisi ianua ad illam, ..  
 Gaudia quæ nunquam deperitura feret. ..  
 Dum vixi varijs angebar pectore curis,  
 Optata tandem pace, quiete, fruor.  
 Aetati, leuis est mors sed crux vita, senili, ..  
 Grata quies homini, mors solet esse seni: ..  
 Et natura mihi canos produxerat annos,  
 Et mihi difficilis pigra senectæ fuit.  
 Ante oculos senibus mors omni tempore oberrat, ..  
 Ante videtur quæ mors minus illa nocet, ..  
 A tergo iuuenes, præter spem corripit, atq; ..  
 Insuperata magis lædere tela solent. ..  
 Quisquis es, in CHRISTO vitam tibi pone, viator. ..  
 Qui CHRISTO viuit morte perire nequit. ..

EPICEDION.

IN OBITVM GEORGII

CABAT, CIVIS TRENCZI

nienlis præstantissimi atq;  
 grauisissimi.

**V**T rosa Purpurei quæ floret tempore veris,  
 Cultori referens commoda grata suo.  
 Post ubi candidulos conspersit sanguine flores,  
 In terram fato præcipitante cadit.  
 Sic peragens æui melioris tempora, ponit  
 Ut rosa maturo tempore corpus humo.  
 Qui fuerat nostræ flos vrbis splendidus, atq;  
 Inter honoratos gloria magna viros.  
 Ingenij propter virtutes gessit habenas  
 Vrbs, & est functus iudicis officio.

## EXERCITAT. POET.

Omnibus in rebus grauis & pius esse studebat,  
 Huic pupillorum maxima cura fuit  
 Semper enim lethi memor isthæc verba sonabat:  
 Causa relictorum cum per agenda fuit:  
 Iusticiam miseris par est deferre relictis,  
 Post obitum fiet nostra relictæ domus:  
 Sciuerat hic vitæ quod sit breuis hora caducæ,  
 Iusticiæq; sacræ munera danda DEO:  
 Ergo licet charas mœsta cum coniuge natas,  
 Deserat, & coeli gaudia mente colat.  
 Has tamen & lachrymis moriens & voce reliquit  
 Ac Domini curæ tradidit ipse DEI,  
 In cuius gremio placidè requiescit, ouansq;  
 Percipit in cœlis gaudia facta pijs,  
 Hæc tibi iusta, graui sunt à me facta dolore;  
 Optimus in viuis qui mihi fautor eras.

## EPITAPHIUM.

HONESTISSIMÆ MATRO-  
 næ, ELISABETHÆ RELICTÆ, quon-  
 dam ÆGIDII LVCZATINSKI, erectum  
 pietatis filialis ergo à IOANNE LV-  
 CZATINSKI, matri dilectissi-  
 mæ & honorandæ.

**H**oc tibi chara parens in nati pignus amoris  
 Et statuo fletus hæc monimenta mei  
 Ne iaceat rigido tua fama inclusa sepulchro,  
 Munere Musarum nescia fama meri.  
 Inuiolata sacri seruasti fœdera lecti,  
 Quinq; suo generans pignora nata viro,  
 Nempe duo sexus, que sunt potiora virilis  
 Et tria virginei dulcia dona chori,

VALERIA. MADER.

626

Quorum nunc etiam post tristia funera matris  
 Post mortemq; piæ, vita caduca manet.  
 Non equidem duris ereptam casibus (cui  
 Cum matura fores) me doluisse iuuat.  
 Namq; molesta graui pressit te morte senectus  
 Est durum senibus viuere, dulce mori.  
 Sed merito querulis implemus vocibus auras  
 Equè oculis fletus flumina larga fluunt  
 Digna quod à nobis tibi gratia reddita nulla est  
 Pro meritis in nos mater amanda tuis,  
 Tu mihi testis eris postrema luce resurgens,  
 Hic locus testis, testis eritq; cinis,  
 In te quod fuerit pietas mihi plena fauoris  
 Signa voluntatis quod tibi grata dedi.  
 Clarus in Aegypto Cananæus vixit Ioseph,  
 Hic etiam canum nutrijt ipse patrem  
 Sic procul, ô genitrix, huc à natalibus oris  
 Te duxi infirmam quo nutrijisse queam,  
 Hinc ubi dat rubri ditissima dona metalli  
 Nobilis auriferis Pannonis ora iugis.  
 Si longæua magis numerasses tempora vitæ  
 Sensisses gratum me magis atq; magis.  
 At dum fata volunt fati parere necesse est,  
 Omnibus est mortis certa statuta dies.  
 Vel citò vel serò vitam mors omnibus aufert,  
 Virgo, puer, iuuenis morte caditq; senex.  
 Nos quoq; chara parens, te mox fortasse sequemur  
 Nunc improuisam peste minante necem  
 Vltima vel mundi nos obruet illa ruina,  
 Quæ ventura orbi creditur esse citò.  
 Omnia quandoquidem sumunt præsagia finem,  
 Vt idico CHRISIYS quæ dedit ipse sono.

## EXERCITAT. POET.

Luna frequens tetra cœlat caligine vultus  
 Cynthius & terris lumina clara negat,  
 Chasmata nulla prius viderunt secula tanta  
 Apparent supra quam modò multa caput  
 Cætera prætereo quæ nobis signa minantur  
 Extremum mundo non procul esse diem.  
 Hac nos CHRISTE die clementer maxime seruas  
 Qui colimus cordis nomen honore tuum  
 Hac iterum, mea te mater charissima, luce  
 Spes superest; oculis, certa, videbo meis.  
 Illic maternis DANIEL tibi ludet in vlnis  
 Qui plorans cunis te moriente fuit  
 Ingenui DANIEL vultus puer, & pietatis  
 Et veræ speciem iam probitatis habens.  
 Forsan & ipse simul iuuenilibus integer annis,  
 Hæc relegens luctus signa videnda mei,  
 Et veteris renouans vestigia trita sepulchri,  
 Docta, parentali, carmina more, dabit.  
 Desino iam lachrymis exundant flumina fufis,  
 Tristia flebilibus dum loquor ista modis.  
 Chara mihi genitrix æterna in tempora chara,  
 Seu viuam moriar seu quoq; chara, vale.

## IN TVMVLVM EGRE-

GIAE BARBARAE ADAMOVSÆ

KA, coniugis CASPARI

CRIVA, &amp;c.

**M**ortua cur titulis signantur corpora scriptis  
 Vatibus incumbit quæ pia cura sacris  
 Ne cum corporibus moriatur nomen honestum  
 Nomen enim viuax, Musa perenne dabit

Corpora

Corpora putrescunt animæ post fata quiescunt  
In terris hominum gloria sine caret.

Posteritas quam sera sequi virtute parentum,  
Debet & in viuis ad decus omne trahi.

Fœmina sic tumba quæ condidit ossa sub ista  
Digna per hos elegos quæ celebretur erat.

**B**ARBARA matronis nomen commune gerebat  
Moribus haud sed erat prædita barbaricis

Quamuis egregio de sanguine nata parentum  
Aucta tamen proprijs dotibus illa fuit.

Casta, pudica, domus custos, pietatis amatrix,  
Fida, sui constans atq; in amore viri.

Quo viduata suos cœlebs traduxerat annos  
Sic cupiens Domino nempè placere DEO.

Id quod Tharsensis testatur Epistola PAULI  
Nempè Corinthiacis quam dedit ille viris,

Nupta suo tantum vult complacuisse marito  
Quæ vidua est Domino si placet illa sat est,

Coniuge foemineam charoq; superstitite prolem  
Edidit & matris munere functa pie est

Nam sibi concessam diuino munere natam  
Moribus & monitis imbuit ipsa pijs

Imbuit, & nuptam MARTINO tradidit illam  
RACOCIO, quem nunc mœsta relicta gemit

Qui vir in Aonia magnus fuit arte, Poëtas  
Laurigeros inter qui numeratus erat

Hunc nisi Musa satis laudasset docta colessi,  
Nostra etiam ferret laudæ Italia pari

Tanto filiulam coniunxit viua marito  
Qui quoq; correptus morte tremante iacet

Sic sequimur charos ad cœli gaudia amicos  
Omnibus est nobis hæc adeunda via.

## EXERCITAT. POET.

## PARENTALIA.

PATRI HONORANDIS-  
SIMO NOBILI VIRO NICO-  
LAO MADER, CIVI TRENCH-  
NIENSI, qui CHRISTO animam suam  
commendans, obiit Anno Do-  
mini 1585. Die decimo  
septimo Martij.

POSITA A FILIIS EIVSDEM,  
NICOLAO, VALERIANO, & IO-  
SEPHO MADER, FILIALIS OB-  
servantiæ & memoriæ  
ergo.

## PETRVS BAROS

## SIVS.

Cum titulis ornas aliorum busta piorum,  
Id decet vt facias VALERIANE patri.  
Hoc pietas nati virtusq; paterna requirit,  
Exigit officium mutuus istud amor.

**H**Ac nos care Pater lacrymarum in valle relinquis  
Passus vbi es miseris tu quoq; multa modis.  
Artibus informans iuvenes, præerasq; colonis  
Magnatum, functus iudicis officio es.  
Cæsar, quanta tibi fuerit facundia, nouit,  
Et vera iussit nobilitate frui.  
Gloria sed mundi sumit, licet ardua, finem,  
In Domino demum gloria sine caret.

Symbolon

Symbolon hoc ergo fideiq; speiq; tenebas,  
 Cum Iobo similes passus & ipse rices:  
 Credo, quod in supera riuuit meus arce, Redemptor,  
 Viuit: & ipse meus Viuificator erit.  
 His oculis huius cinctus velamine pellis,  
 Conspiciam vultus, CHRISTE benigne tuos.  
 Hæc spes firma manet, nec me frustrabitur, ecce  
 Non procul est, veniet maximus ille dies.  
 Hac nos chare Pater lachrymarum in valle relinquis  
 O patriæ semper fata dolenda meæ:  
 Pestis acerba viros inopina morte celebres  
 Prostrauit, quorum nomina clara vigent  
 Colle sub hoc Colacine, iaces, Præceptor amandæ  
 Anthoni, CHRISTI pastor amorq; gregis  
 Zahorski patriæ decus vrbis dulcis ADAME,  
 Florere incipiens, peste necante, cadis.  
 Hac nos chare Pater lachrymarum in valle relinquis  
 Nos etiam melius te foret vsq; sequi:  
 Fleuimus extincti, mox post tua funera, fratris  
 DAVIDIS casum qui tibi charus erat.  
 Fleuimus extinctum subita quoq; morte IOANNEM,  
 Austriacis sedes est vbi principibus:  
 Nunc etiam flores nobis lugemus ademptos  
 Filiolum charum, filiolumq; simul.  
 O dulces animas ô dilectissima, CHRISTE  
 Pectora, des oculis posse videre meis.  
 Iam cessent lachrymæ, cordis dolor omnis ab esto  
 In vitam lachrymis non reuocatur homo,  
 Salue chare cinis matrisq; patrisq; piorum  
 Et quorum sunt hoc corpora cunctq; loco.

EXERCITAT. POET.  
 IN TVMVLVM IVLIAE,  
 FILIOLAE MAGNIFICI DO-  
 mini, Domini LADISLAI POPE  
 LII, à Lobkouicz & in Zby-  
 row, Comitatus  
 Trencziniensis.

**A**Nte sacram veniens, si nescis, quis iacet aram,  
 Ita scies, quisquis Carmina pauca leges.

Magnorum solet hic tantum locus esse virorum,

Qui de Magnifico nomine nomen habent.

» Scilicet hi primum ceu debent Tempora tueri

» Sic primum debent iure tenere locum.

» Principibus primi merito debentur honores

» Sancta quibus pietas religioe placet.

IVLIA POPELII generoso sanguine nata,

IN CHRISTO moriens, hic tumulata iacet.

IVLIA, filiolas inter, postrema, priores:

Grata, quibus superest, munere, vita, DEI.

Vix bene luciferi conspexit lumina Solis,

Lumina iam claudit, morte premente, sua.

Hinc desiderium maius lachrymasq; parentis

Mouit, & hinc gemitus inclyta mater habet.



VALERIA. MADER.

127

EPITAPHIVM.

FILIOLIS ET FILIA-

BVS GENEROSI DOMINI,

BASILII MAROTHI.

**C**HRISTVS ad astra vocat pueros ætate tenela  
Et roseo illorum sanguine membra lauat. (los,  
Vtq; sacris illos lætus gestabat in vlnis,  
Cum summo in terras à Patre missus erat.  
Credimus illorum simili quod flagret amore,  
Nunc vbi tam multas possidet ille domos.  
Hac igitur mœsti spe vos releuate parentes  
Vos quorum tumulo hoc pignora chara iacent.  
Pignora chara iacent tumulo coöperta sub isto,  
Bis tria, pestifera quæ cecidere, lue:  
Bis duo virginei sexus, duo deinde virilis,  
Hæc patris, illa piæ spes genitricis erant.  
Sex menses, duo lustra, duos ZVZANNA per annos,  
Vixit, virginei gloria magna chori  
Pro thalamo tumulum, molli, suscepit, honestum,  
Nascimur in thalamis condimur in tumultis.  
Castæ CHRISTVS amat fidei mentisq; puellas,  
Sola fides castos efficit ante DEVM.  
Quæ fuit hac annis natu minor ANNA duobus  
Cum chara iacet hic chara sorore soror,  
Annos sex, mensesq; duos MAGDOLNA superstes  
Hic etiam mortis falce secata iacet  
CLARA suas inter natu postrema sorores  
Triginta vixit quæ modo quinq; dies  
Pestifera sequitur sublatas morte sorores  
Atq; harum lateri iunxit & ipsa latus

Sic

## EXERCITAT. POET.

Sic vos ad cœli, cœlestis, gaudia, sponsus,  
 Sunt vbi delicijs omnia plena, vocat.  
 Sic vos ante DEI qui crimina transtulit, agnum,  
 Angelicus lætas conspicit esse chorus,  
 Quattuor EMERICVS vixit GABRIELq; duos  
 Annis, & septem mensibus iste super. (bus)  
 Inuida mors, hominumq; nimis sitibunda cruoris,  
 Hos etiam pueros peste volante necat,  
 Sed meliora velim mœsti sperate parentes  
 Pignora sex quorum hoc sunt tumultata loco,  
 Illorum gaudent animæ, vos ergo doletis  
 Lætos flere nihil commoditatis habet.  
 Cum CHRISTO viuunt illi, sine fine, beati,  
 Creditis hos verè viuere, flete nihil.  
 Credite dum propria cingemur tegmine pellis  
 Nostraq; de gremio corpora terra dabit,  
 His oculis, largis, quos fletibus excœcatis  
 Cernetis vestri pignora chara thori,  
 Quin etiam ignotos hic cognoscemus amicos,  
 Qui capiti CHRISTO turba dicata sumus.  
 Quisquis CHRISTE tui donatus cognitione est,  
 Cernet ibi cunctos, res preciosa, pios.

Verificatio Cantionis:

Dies iræ dies illa, soluet mundum  
 cum fauilla, &c.

**Q**uam metuenda malis fiet lux illa, tonantis  
 Qua gnatus mundo, fata suprema vehet  
 Totius in cineres soluetur machina mundi,  
 Sed faciem rursus induet illa nouam  
 Vaticinam legimus ceu prædixisse SIBYLLAM  
 David & in Psalmis occinuisse pium.

Tunc

Tunc tuba terribili clangit per inania, voce,  
 Dispersens hominum membra sopore graui,  
 Ad faciem steterint ubi iudicis, ecce legetur  
 Complectens scelerum millia multa liber.  
 Vnde suis sumet pro factis impius orbis  
 Præmia, dum capient gaudia grata pij.  
 Ergo ego tunc, miser ah, quo vertam lumina, vel que  
 Hoc coram iusto iudice verba seram.  
 Num quæram sanctos demens, pietatis & expers,  
 Qui mihi tunc ferrent fortè patrociniū.  
 Ni proprio fuerit pectore fiducia ducta,  
 Hac nimium fies tu quoq; luce miser.  
 Imò etiam propria efficerent quem facta beatum, 22  
 Non aliquis sistet iudicis ante thronum, 22  
 Hic tua non vllus poterit delere piacula 22  
 Innocuus soluit qui mala nostra nisi. 22  
 Te precor ergo mihi præsens sis CHRISTE redem-  
 Pro meritis soluas præmia neue meis. (ptor,  
 Sed velut in terris habitans, peccata dolentes  
 Soluisti scelerum pondere sancte DEVS.  
 Indignum sic me saluabis maxime IESV  
 Dum mihi vitalis contrahit ossa calor.  
 Qui simul ac tenues fuerit resolutus ad auras  
 Cernere da vultus lumina clara tui.

## IN LECTOREM NA-

## SVTVM.

**F**orsitan hæc aliquis Theonino carmina dente  
 Rosevit, Aonia qui nihil arte valet,  
 Carminis authorem quod dedecet esse ministrum  
 Præcipue vera qui pietate flagret,

Multa

## EXERCITAT. POET.

Multa sacris vates tractant contraria Scriptis  
 Cuncta tamen vatum Scripta profana, nego,  
 Heretici spargunt etiam mendacia multi  
 Hereticus pastor num gregis omnis erit,  
 Ingenuos digna spoliat qui laude Poetas,  
 Improbat hic summi splendida dona DEI,  
 Totius ipse vocat fictorem se DEVS orbis  
 Nec titulum sacri vatis habere pudet,  
 Dicitur estq; DEVS cunctorum vena bonorum,  
 Humanis venam quam dedit ingenijs.  
 Non igitur modica formidans mente superbum  
 Qui nisi quæ nouit nulla scienda putat.  
 Sume chelin digitis dulces & concute chordas  
 Quodq; iuuet doctos concine Musa melos.



FINIS.

Libelli Exercitiorum  
 Poëseos,

LIBEL<sup>s</sup>.



LIBELLVS ADOPTIVVS.

Hoc est:

AMICORVM SCRIPTA,  
QVAE, SICVT LIBERI ADO-  
ptiui amantur, ita amore  
omnium bonorum  
sunt digna.

EPGRAMMA.

IN INSIGNIA REVEREN-  
DI ET CLARISSIMI VIRI, PIE-  
tate, humanitate, doctrina, morumq;  
grauitate ornatissimi Domini,  
VALERIANI MA-  
DER, &c.



Arpys alius, Pardos, vel iacter  
Echidnas  
Terribiles rostro, dentibus, vna  
gue, feras:

SOLEM, atq; alipedem, pura cum VIRGINE,  
MARTEM,  
Pingis in insigni VALERIANETUO.

K

Virtus

## LIBELLVS

Virtutis fuerant prius hæc monumenta Paternæ,  
 Sunt hodiè meritis debita dona tuis.  
 Sol tibi Iusticia est Christus radiante coruscans,  
 Hoc Sole illustri nil nocet vmbra necis.  
 Virgo hæst purum retinens Ecclesia verbum,  
 Felix Virgo sinu quem fouet ista suo.  
 At Martes campo quæ currit anghela patenti  
 Designat Verbi libera lora sacri.  
 Sic quoq; per populos diductis latius alis,  
 Verba DEI per te sparsa MADERE, volante.  
 Macte animi istius Christi venerande Minister,  
 Voce DEVM & calamo liberiore sones.  
 Sol Christus rutillet tibi, req; Ecclesia Virgo,  
 In gremio foueat VALERIANE suo.

Hieremias Sartorius Aruensis, Pædrotriba  
 in Schola Trenczinensi,  
 faciebat.

NICOLAUS MADER, AD  
 FILIVM VALERIANVM,  
 in Scholam Bartphensem,

**Q**uæ mihi misisti, Fili charissime. nuper  
 Carmina, mirè animo grata fuere meo.  
 Carmina quæ teneræ monstrant documenta iuuentæ  
 Et quo sit soboles instituenda modo,  
 Nec non Pierij testantur culmina montis  
 Te petere audaci constituisse gradu,  
 A teneris annis (fateor) consuescere multum est,  
 Fitq; senex talis qualis ephebus erat.  
 Viribus humanis nescit natura reuelli,  
 Siue sit illa parens siue nouerca tibi,

Consuec

Consuetudo tamen creberrima, sæpè potentis  
 Vincere naturæ semina firma solet,  
 Scilicet vsus alit naturam sæpè latentem,     ””  
 Ponere nec facilè est, quæ placuere diu.     ””  
 Sole perustus Arabs niueos prius induct artus,  
 Nigrantes plumas induet albus Olor.  
 Mens opus assuetum quam confirmata relinquet,  
 Desinet & stimulis corda ferire suis,  
 Testa recens calidis quos ignibus hausit odores,     ””  
 Hos seruat donec fracta recumbat humi,     ””  
 Ergo necesse probum est, doctumq; adhibere Magis     Quæ re-  
 Sinceræ qui sit vir pietatis amans,     (istrum)     quirun-  
 Qui sciat incautam frenis cohibere iuuentam,     tur in bo-  
 Ne forsan præceps in scelus omne ruat.     no Prece-  
 Et cogat molles animos asuescere, honestis     ptore.  
 Exemplis vitam condecoratq; suam.  
 Talis cum tibi nunc, ô VALERIANE Magister,  
 Contigit, Aonium quo duce capis iter.  
 Gratulor ex animo tibi, mi charissime Fili,  
 Atq; precor studijs prospera cuncta tuis.  
 Ipse DEVS tibi sit cœlesti numine præsens,  
 Cur sibus & tribuat vela secunda tuis.  
 Quod superest sacras (hortor) ne desere Musas  
 Linque nec Auriconi plectra sonora DEI.  
 Perge sequi veterum vestigia clara virorum,     ””  
 Perge nec à cœpta dimouere via.     ””  
 Sic insigne feres nomen, sic gloria fontis.     ””  
 Pegasus alato quem pede fecit, eris.     ””  
 Dignus, & existes patrijs virtutibus, hæres,  
 Ornabisq; meam per tua facta domum.  
 Nunc age, plura tuæ mittas mihi carmina Musæ,  
 Carmina si mittes munera nate, feres.

Thomas  
 Faber, &  
 Georgius  
 Radashi-  
 nus, Bart-  
 phenses.

LIBELLVS  
IOANNES PRVNO,  
VALERIANO MADER.

**S**alutem in eo, qui est Salus & Redemptio nostra, quod tardius, quàm tua vel mea ferebat opinio. Valeriane charissime, ad literas respondeam tuas, ne quæso obliuioni amicitiae nostrae, sed moli occupationum, quibus dici non potest quantopere destinear, ascribas. Quanta enim impedimenta, quantæ remoræ, pene quolibet momento offerant se nobis, qui in his umbraculis, & in isto puluere Scholastico viuimus, tibi qui eiusdem pulueris non parum deuorasti, plus satis notum esse existimo. Itaq; neq; animus scribendi, neq; tabellariorum opportunitas, mihi defuit, imo verò & superfuit, sola temporis quo maximè destituimur, inopia, nos à scribendo retraxit. Sed omissa longiore Apologia ad rem ipsam, ne præter rem plura quàm oportet. Literæ tuæ duplici nomine nobis gratissimæ atq; exoptatissimæ acciderunt: partim ~~quod~~ quod carmine cultissimo & humanitatis, doctrinæ, officij, & benevolentiae plenissimo, fuerint exornatæ, partim verò quod nos de rebus Colaciensis, viri omni genere laudis dignissimi cumulatissimè plenissimè & planissimè edocuerunt. Legimus autem Carmen tuum infrequentia multorum amicorum, & digno cohonestauimus Eulogio, qui & præclare de te sentiunt, ac loquuntur, & vt in hoc studio pergas, te hortantur, quibus & ego meam, adiungo cohortationem. Neq; autem tempus patitur neq; tu à nobis id  
fortassis

fortassis requiris, vt te ad diuinissimum Poë-  
 seos studium multis admonitionibus & obtesta-  
 tionibus inflammemus. Magna esse te in expe-  
 ctatione cum apud omnes, tum apud nos ami-  
 cos tuos, non es nescius, cui vt respondeas, tibi  
 annirendum & allaborandum est. Ingenium ad  
 omnia summa natum & prope diuinum, ac cum  
 ad alias omnes artes, tum potissimum ad hoc  
 studium naturæ quadam pronitate, propensum  
 & inclinatum situ & rubigine obduci si patieris,  
 rem sanè omnibus detestandam committes, sed  
 bona spes est, te ea diligentia, qua cœpisti hæc  
 studia, continuaturum, ad laudem sanctissimi  
 nominis diuini, & emolumentum patriæ tuæ.  
 Satis igitur iam mihi factum fuerit, si te curren-  
 tem breuiter veluti quadam manuum complo-  
 sione concitauero. Quod autem scribis de rebus  
 Colacinatis Phœnicis illius nostri, conatus vide-  
 licet ipsius pios, in iuuandis bonis literis, va-  
 rijs fortunæ procellis expositos esse, eumq; du-  
 riter exerceri in humanitate hominum inhu-  
 manissimorum, & à literis alienissimorum fa-  
 teor mihi deesse verba quibus dolorem meum  
 exprimam, quem concipio ex hoc ipsius affli-  
 ctissimo statu, & ex hoc veluti fatali quodam  
 incendio & ruina bonarum literarum, & Scho-  
 larum, quæ cum maximè efflorescere debebant,  
 hoc exulceratissimo seculo, ingratitude ho-  
 minum, aut deserræ ruinam minantur, aut ita  
 frigent, vt parum subsidij ab ijs communi salutî  
 expectandum sit. Nostrum autem est qui in  
 hanc molestissimam stationem, à D E O collocati

## LIBELLVS

sumus, labascentibus literis succurrere, & nutantes nostra industria fulcire, nec propter ingritudinem hominum amorum, honestum studium propagandæ cœlestis doctrinæ & aliarum liberalium artium deserere, sed quemadmodum hi quorum navis dubitans, hæsitans, circumspectans, in immenso vehitur mari, nequaquam remittunt laborem, fracti sequitur tempestatum, sed remos maiore contentione agitant, & à DEO petunt, ne ante in ipso cursu obruantur, quam portum prospicere atque attingere possint: ita nos in his asperitatibus temporum & difficultatibus rerum, non abijciamus operam studiumq; docendi & discendi. Sed ex fontibus Israël, leuacionem dolorum nostrorum hauriamus, & euentum qualiscunq; tandem futurus sit, DEO commendemus, cursumq; nostrum vrgeamus, sancta dicendo, & sancta faciendo, sed hæc fortassis pluribus, quam oportuit. Quare quod reliquum est, te quam diutissimè, saluum & florentem valere cupio, vtq; squalori & maciei literarum nostrarum parcos oro. Antedoron tibi misissem Versiculos aliquos, quos tamen nobis inuitus dictauit Apollo, nisi festinus vestrorum discessus ad describendum illos tempus mihi eripuisset. Ideoq; & de statu meo scribere iam non licet. Iterum vale, decimoquarto Octobris.

*Salutat te Frater meus. Salutem plenam officij & humanitatis ascribo humanissimo viro, Domino P E T R O B A R O S S I O.*

Nicolaus

A D O P T I V V S.  
NICOLAUS COLACI-  
NVS, AD DOMINVM NI-

137

COLAVM MADER,  
**E**Rgo tui Genitor gnati lege credulus ista,  
VALERIANI quæ Musa tenella dedit  
Ipsius hæc, studij fœtum (teneris licet) esse,  
Ipsa etiam faciet nostra Cathedra fidem  
Multa, sed haud atro sunt cuncta premenda lapillo,  
Qui malè non scripsit, nec benè sribet homo,  
Sed ni quis cœptum studeat finire laborem,  
Omne quod incepit sponte peribit opus.  
Ergo age: vir præstans, nati fac prouehe cœpta,  
Præstabis veri sic Patris officium.

BRICCIVS FONTICVLVS.

**T**Endite nubiferas mea pignora missa per alpes  
Atq; vias, vagi, carpite, versus aquas,  
Adiacet his BAMPHIVALIDIS circumdata muris  
Vrbs. quæ BEZKOVIAE nobile nomen habet,  
Hic spargit iuuenis diuini semina verbi,  
MADERIVS q; vigil pascit ouile DEI.  
Huc vos ire velim, vos hunc inquirere, magnum  
Qui decus Aonij, dicitur, estq; chori,  
Aligeri, septem consurgunt, Caesaris vrbes,  
Nobile quas iactat Pannonis ora decus  
Hic vbi turba graui latitans sub pondere terræ,  
Eruit artifici fulua metalla manu.  
Hinc tibi MADERII, claro de sanguine creto,  
In teneros adsunt verba coacta pedes.  
Verba: per acrios montes, huc nobile nomen  
Missâ salutatum, VALERIANE, tuum:

## LIBELLVS

Ecquid adhuc memori nostrum fers pectore nomen?  
 Excidit ex animo BRICCIVS annè tuo?  
 Tempore perpetuo, partos, constanter, amicos,  
 Pectore Theseo nos coluisse decet.  
 Ipse prius paribus volitare per aëra pennis  
 Grande pecus cernas dulcis amice, bouem,  
 Atq; vagum tepidos sua cornua flectere ad ortus,  
 Quam, dilecte, tui non memor esse velim.  
 Sed iam CREMNICII degens ad Caesaris urbem  
 Fortè quid hoc rerum tempore, quæris, agam?  
 Condo leues quandoq; elegos, puerosq; tenellos,  
 Qua fieri, doceo, sedulitate, potest.  
 Si tamen hac superi vellent me cedere ab vrbe,  
 Nil animo posset gratius esse meo.  
 Nam mihi non sacra fas est in Apollinis æde,  
 CREMNICII studijs incubuisse bonis,  
 Scilicet ingenuas dum raro prælegat artes,  
 Atq; magis Bacchi pocula Rector amet.  
 Hei mihi quam vereor studiorum damna meorum,  
 Ne accedente breui tempore magna luam.  
 Quippè sacris, nosti, Musis addictus & ipse,  
 Ille suis studijs commoda quanta ferat,  
 In ludo docti qui pendes ab ore Magistri,  
 Illius & viuos haurit ab ore sonos,  
 Contra, quanta ferant incommoda sæpè videmus  
 Qui præceptorum destituuntur ope.  
 Sed nunc hæc elegis ad te scripsisse sat esto  
 Præstaret coram dicere plura tibi  
 Viue valeq; senis longos in Nestoris annos  
 Gloria Pierij VALERIANE chori.  
 Utq; sciam nostri memorem te nominis esse,  
 Cum poteris rursus scribere, scribe mihi.

VALENTINVS HELNE-

R V S, C O R O N A E V S.

**E**Cce probe longo fueras mihi cognitus vsu,  
 Nunc repetis patrios VALERIANE lares  
 Diuidimur, nexus nec spes est vlla futuri,  
 Crede tibi demto, sine carendus ero.  
 Spes est illa tamen vitæ bene firma futuræ,  
 Sed nimium longa nititur illa die.  
 Tunc iterum nostræ cingemur tegmine pellis,  
 Tunc oculis reddar, VALERIANE tuis.

NICOLAVS MEDNIENSKI.

VALERIANO MADER, NOMI-  
 ne CASPARIS MRZIGLOD, Misnia-  
 ceni, præpositi Ecclesiæ Wyheli-  
 ensis, Christiani.

**P**Ræ reliquis positus CASPAR, pastoribus, ille  
 Hæc tibi me iussit reddere verba metris :

Munia diuini si vis ambire ministri

Te volo sacratos, summere velle, gradus.

Teg; velut par est ad munia tanta vocabo,

Vox hominis fiet, solius illa DEI.

Nil opus est alium te consultare Magistrum,

Tu tibi quod sanum est consuluisse potes,

Est ( fateor ) fas velle suo parere Magistro,

Sapè tamen curis lassus inepta monet.

Laude quod est æquum, vel honesto nomine dignum,

Id nisi vafano displicuisse nequit,

Ergo tuus Genitor, quod ego, si suaserit illud,

Illius & monitis te inuet ire meis.

## LIBELLVS

Testibus his binis legatus habebere verus,  
 Si criticos, aptus, nos fore, reris, eris  
 Insuper, vnamini volet hoc Ecclesia sensu,  
 Nuper in hac curis vrbe dicata meis.  
 Cur igitur cupias plures asciscere testes  
 Nescio, sat binis, aut tribus esse scio,  
 Diuersi diuersa viri tibi sensa recludent  
 Si diuersa meis, tunc remouebor, erunt.  
 Nunc docti iuuenes, & idonea turba virorum  
 Munus vt his tradam, quod tibi trado, rogant  
 Sed te præ reliquis nobis adiungere vellem  
 Hunc animum grata mente repende velim.

ANDREAS WERNER,  
 NOVISOLIENSIS, VALERIA-  
 NO MADER, TRENCZINIENSIS,  
 ad Ministerium verbi diuini confirmato,  
 scripsit tertio Calend. Aprilis,

Anno 1582.

**V**ALERIANE mihi cum sis modo factus amicus  
 Qui mihi non oculis ante videndus eras  
 Iure queas à me quoddam deposcere munus,  
 Et signum quod te non simulanter amem,  
 Ast me coelati non est penes æris aceruus,  
 Nec mihi donorum copia magna domi est :  
 Quid tibi si tenui properatam Carmen auena ?  
 In fide donem pignus amicitia.  
 Scilicet id faciam, nec enim dubitare necesse est,  
 Quin facias, hæc sint qualiacumq; boni,  
 At rude quid quærat Carmen sibi, quærere noli,  
 Gratari cupio VALERIANE tibi ;

Quod

AD OPTIVVS.

141

Quod DEVS ad sua te nuper vineta vocârit,  
 Quorum cultorem te velit esse suum,  
 Vt sibi voce tua plantaria consita surgant,  
 Quae sint in laudes officiosa suas,  
 Nam DEVS hac gaudet nosci ratione coliq̃;  
 Hoc & conseruat sine ministerium.  
 Non contemnenda est igitur tibi gloria parta,  
 Cuius coelipotens vtitur officio.  
 Hic tibi concedat sanas in corpore vires,  
 Et seruum verbi te sinat esse diu.  
 Successumq̃; tuis, clemens, conatibus addat,  
 Vt per te crescant coelica regna magis,  
 Vt fiant plures qui viui, aut funera passi,  
 Perpetuo laudent nomen honore DEI.  
 Hoc tibi depromptum fido de pectore votum  
 Nuncupo, sis memor vt VALERIANE mei.

CONDICTIONES BONI PASTORIS  
 AC MINISTRI ECCLESIAE, EX DIVI  
 Pauli Apostoli Epistola ad Timotheum, priore  
 Capite tertio decerptæ, & in gratiam Clarissimi atq; Pijssimi  
 viri, Domini VALERIANI MADER, Tren-  
 cziensis initiandi sacris, carmine Pha-  
 lecio comprehensæ.

AVTHORE PETRO BAROSSIO;

à Bellus, Notario ciuitatis Trenczi-  
 niensis, fidelissimò.

**M**Ores qui deceant pios ministròs  
 Id Paulus breuiter docet beatus,  
 Dicens: sit sine reprehensione,  
 Quisquis CHRISTE tuo præest ouili,  
 Non vitam sibi coelibem furenter  
 Proponat, sit at vnus thori vir,

Et

## LIBELLVS

Et munus vigili labore tractet,  
 Verseturq; loco modestus omni.  
 Seruans hospitij sacrata iura,  
 Doctus fiat & aptus ad docendum,  
 Non vini rapiatur hic furore,  
 Nec lucris inhiat malis avarus.  
 Non sit verbero, seruet æquitatem  
 Disponatq; domum suam decenter  
 Subiectos sibi liberos habebit,  
 Omni cum reuerentia atq; cultu.  
 Sit rerum minimè rudis sacrarum  
 Cultor relligionis & nouellus,  
 Inflatusq; superbiam cauebit,  
 Ne casses cadat in calumniantis.  
 Hæc sint, VALERIANE, norma vitæ,  
 Hæc sint ceu speculum actuum tuorum,  
 Hos PAVLVS serie breui recenset  
 Mores qui deceant pios ministros.  
 Facti & dati domi meæ, die 5. Martij,  
 Anno 1582.

ALIVD.

IN LAVDEM SACRI MI-  
 NISTERII, SCRIPTVM A NI-  
 COLAO MEDNIENSKI, ILLAVEN.  
 Secretario Magnifici Domini, Domini LADIS-  
 LAI BAMPHI, de Alfo Lindua, Ma-  
 gistri agazonum Regalium per  
 Hungariam, &c.

„ V T maneat viuax, tentat sublimia virtus  
 „ Cuius edax, superat secula longa, labor.

Nobile

Nobile nil adeò, tentat sublimèq; virtus,  
 Vt sudore sagax altus ire queat.  
 Quam si cœlestis doctrinæ munus amabit,  
 Dignior hac nullus fit statione status.  
 Ergo tibi talem, frater, gratamur honorem,  
 Gratus honos, grati quem peperere viri:  
 Nam, velut es dignus B A M P H I Generosus amat te, ”  
 Laus est dilectum Principis esse virum. ”  
 Dignus vt es, dignè te laudat nobilis aula,  
 Nobilibus notus notior esse solet.  
 Munera te charitum charum fecere quibusq;  
 Namq; hominem doctum quisq; fidelis amat.  
 Charus es ingenij quia polles dotibus amplis,  
 Charior officio, quod modò sumis, eris  
 Hoc vt sit felix deuota mente precamur,  
 Deuotas audi, C H R I S T E benigne, preces.  
 Ac iussu Domini quia debes esse viator,  
 Carpe D E O felix auspice, frater, iter.  
 Sacra tibi faustis currat fortuna quadrigis,  
 Vt saluus nobis ire, redire, queas.

ALBERTVS SICKIVS,  
 VENERANDO VIRO, DOMI-  
 NO VALERIANO MADER, in sui  
 memoriam scribebat 5. Calend. Aprilis,  
 Anno Christi 1582.

Qvi petit officium spargendi semina verbi, ”  
 Cœlitus allati, rem petit ille bonam. ”  
 Nam fons doctrinæ D E V S est cœlestis & author  
 Doctores fructum quo tribuente ferunt

Ille

## LIBELLVS

Ille ministerium seruat, regit ille ministros  
 Vt non sint iræ vasa, sed apta DEO.  
 Humanis quaquam diuina vocatio neruis  
 Est impar, facilis fit moderante DEO.  
 Sed tu funde preces imò de pectore ductas,  
 Et præsta officium, VALERIANE, sacrum,  
 Quem DEVS vt lætis præsens successibus ornet,  
 Vota illi supplex, corde gemente, fero:  
 Sic procedat opus faustum, sic messis opimæ  
 Auspicium, felix sic tibi finis eat.

IOANNES IESSENSKI,  
 Vratislaviensis.

**I**N CHRISTO sanctè qui vult traducere vitam  
 Cogitur in mundo multa dolenda pati  
 Multa pericla velut patitur qui trans mare currit  
 Ni reprimat tumidas, nauita CHRISTVS, aquas,  
 Hoc duce tutus eris, contra MADERE, furorem,  
 Et mundi strepitus, hoc duce tutus eris.

GEORGIUS BVLGAR,  
 VALERIANO MADER.

**V**Ade salutem mea litera VALERIANVM  
 Qui manet in patria Trenczinij, inq; Schola.  
 Salue Pieridum decus & pars Trenczinienisium,  
 Ex animo semper prospera cuncta precor:  
 Desine flere tuos infelices hymenæos,  
 Desine, mi frater VALERIANE, rogo.  
 Quòsemel est factum, tibi quod semel est & ademptum  
 Iam valeat, lachrymis mitte rigare tuis.  
 Est ea dempta tibi licet optatissima virgo,  
 Inuenies aliam, qua potiare, cito.

Alter

Alter habet quod tu voluisti frater habere,

Quare? ni quia tu desidiosus eras?

Nemo potest hominum Dominis seruire duobus,

Alter amat Venerem, Pallada & alter amat.

Pallada quisquis amat, Venerem postponat oportet,

Namq; Venus Musis est inimica bonis.

Qui setamare volet, non impallescere chartis,

Non studijs debet se cruciare nimis.

Tu quia commissam tibi formas arte iuuentam,

Instruis & castis moribus vsq; piam.

Haud potes & studijs & amori deditus esse,

Quodq; magis curas negligis alterutrum,

Adde quod in iustis sunt omnibus omnia fatis

Tradita, disponit quæ DEVS ipse potens,

Non DEVS hanc vlli sociabit fœdere lecti,

Quam tibi seruat adhuc, si modò credis ei,

Non paris es cupias HELENAM qui obtingere pul-

Xantipem querulam suscipe Socraticam, (chram,

Hanc vis, quæ non vult, quæ vult hanc respuis, illam

Sed cape te quæ vult, virgo pudica, virum.

Sit pietat' amans modò, casta sit, atq; pudica,

Formam ne specta, tu neq; diuitias.

Hæc nunc plura alias, properabat nuncius, his tu,

Obsecro, frater, ne moueare, vale.

GEORGIVS BVLGAR,

VALERIANO MADER.

**S**ALVE VALERIANE MADER, quo Trenczinienfis,

Publica res gaudet ritè regente Scholam.

Ad tua responsum tibi quod BVLGARIVS ille

BANNOVII regitur quo Schola mittit, habe.

Grata

## LIBELLVS

Grata tibi quod sint mea carmina dulcis amice,  
 Accipis & grata quod mea Scripta manu :  
 Est mihi per gratum, quid enim mihi gratius esse,  
 Quam mea laudari, carmina blanda putem ?  
 O mihi præ reliquis vnus memorande sodalis,  
 Quem candor, studium, quem mihi iunxit amor.  
 Te reliquos inter colui, te semper amore  
 Cognoui fratrem me coluisse pari,  
 Quando meis mihi tu fueras in rebus Asilum,  
 Aut mea cum fuerat commoda Musa tibi  
 Tunc sat vterq; pari respondebamus amore,  
 Et fuit inter nos par studium, atq; labor.  
 Alter in alterius veniens Musæola Zolnæ  
 Aut spaciaturi flumen ad vsq; vagi :  
 Contulimus varijs de rebus, seria dulces  
 Miscentes inter quandoq; blanditias  
 O mihi nunc talem spaciari vespere campum,  
 Atq; suburbanos cernere fonticulos,  
 Illis cum socijs studium quos iunxerat vnum  
 Consuerant mecum qui mala quæq; pati.  
 Heu mihi distractos quis consociabit amicos,  
 Vna quibus cordi Lex pietasvè fuit.  
 Interea quosdam nobis vicinia iunxit,  
 Disiunxit sed & hos montibus altijugis.  
 Quos (veluti te cum primis, mi VALERIANE)  
 Nunc quia non nobis visere posse datur.  
 Carmina nostra, bonis, nostram testantia mentem  
 Cum tibi, tum reliquis, fratribus, ista damus.  
 Affuerit istic nostrorum forsitan ante  
 Pars studiorum, qui pars & amoris, erant  
 Omnibus his ex me multam refer, oro, salutem  
 His studium quoq; dic officiumq; meum,

Et si fortè mero & poclis certare repletis  
 Contigerit, letos, fac meminisse mei.  
 Præbibo, B V L G A R I I, dicat tibi nomine, quisq;  
 Noster B V L G A R adhuc viuat vt ille diu.  
 Id qui præstiterit fidum mihi semper amicum  
 Sese, meq; sibi credat vbiq; fore,  
 Iamq; vale longos viuens in Nestoris annos  
 Et patriæ florens utilis esto tuæ,  
 Et reliqui valeant benè nostri semper amici  
 Inq; pia positi sint statione viri.  
 Te rogo, si quid habes rerum perscribere nouarum  
 Deq; tuis rebus certior esse velim,  
 Ad calcem, fac emens mihi mittas pignus amoris,  
 Fac mercaturæ me quoq; participem.

N I C O L A V S M E D N I E N S K I,  
 V A L E R I A N O M A D E R O,

**H**Aec mea doctiloquo tradatur charta MADERO,  
 Hic vbi Trenczinij Moenia amoena patent.  
 Tu formas elegos quicquid conscribere mens est,  
 Te magis haud dubiè, Phocidos vnda iuuat.  
 Fingere si quicquam conor, sermane soluto  
 Vix possum iustis reddere verba sonis,  
 Ergo quod è tenui gignis bona pignora sensu,  
 Me crasso pudor est (arguis) ore loqui.  
 Scilicet ex vno quod & hausimus amne liquorem,  
 Cultius ergo decet me quoq; verba dare,  
 (Sic meditare scio) sed enim fatearis oportet  
 Me, te, si possem velle præire, sequor,  
 Te paribus ( fratrem tolera) contingere plantis,  
 Non valeo, tamen i, sed moderare, cado,

## LIBELLVS

Sollicitis, mea chara parens, obnoxia curis,  
 In varias præceps labitur ægra vices.  
 Sospes & hac releuatur, & hac mage mœret in hora,  
 Ista frequens remeat, rarior illa venit.  
 Anxius afflictam dum sic dolor occupat, illi  
 Tristitiæ iubeo ponere signa, facit.  
 Et monet, assidua lachrymandoq; voce fatigat,  
 Vt mala qua possem parte leuare, leuem.  
 Multa, refert, multum me cura domestica torquet,  
 Nec benè continuus cedit vbiq; labor,  
 Iudicis iniusti trux me sententia terret,  
 Vndiq; dum à multis in sua iura trahor,  
 Rarò vides victrix vt inops fora foemina portet,  
 Non lex iustitiæ iure, sed ære, datur,  
 Vt queritur, sic condoleo, tu compatiaris  
 Fertur vt à multis sors ita seua labat:  
 Scilicet hic mira depellit vt arte nocentem,  
 Sic à se remouet baiulus ille grauem,  
 Si potes ergo meos conatus prouehere, fas est,  
 Promeret auxilium charus amicus homo.  
 Heroas placet officijs deuincere, ius est,  
 Si pius est, dicis, aulicus ipse placet.  
 His qui me genuère libet succurrere par est,  
 Antipelargian dans, bona cuncta tenet,  
 Tu sed vt optatum liceat pertingere portum,  
 Fratri qui nimium fluctuat, adfer opem  
 Conueniens fac vt hanc personam functio tangat,  
 Nolo, scias, vt iners docta liceat, regam.



EGREGIA VIRTUTE,

DOCTRINA ET IUDICIO

ornatissimo viro, Domino NICOLA O

MADER, Trenczinij Ciuī prudenti-

tissimo, & studiorum Mecœnati longè

humanissimo, Patronoq; suo plus

rimum honorando, GEOR-

GIVS BVLGAR, Ban-

nouiensis.

**S**alue, doctrina vir præstans, iudicioq;

Virtutum nec non dotibus aucte pijs,

Salve, Mecœnas studiorum, ac artis honestæ

Laus, & Apollinæ gloria magna domus.

Salve, prima suos inter cui gloria Ciues

Debetur, tribui debet abundus honos.

TRENCZINII quo ciue diu Respublica floret,

O vigeat semper talibus illa viris,

Est sed causa mihi, vir prudentissime, cuius

Ad Dominum causa nunc properanter eo,

Ante tamen cogor patronos querere causæ,

Quæ pia, quæ leuis, & non inhonesta mihi est.

Hanc rogo cognoscat tua vir prudentia primùm,

Et me consilio, iudicioq; iuvet:

Siq; potest, Dominum non dedignetur adire,

Atq; patrocinium quod, ferat, oro, potest,

En tibi dextra fidesq; meæ, dum Spiritus artus

Hos reget, & donec vita superstes erit,

Nostra tuas laudes, famam nomenq; perenne

Carmine Castalio casta Thalia canet.

LIBELLVS  
NOBILI ET EXIMIO VI-  
RO, DOCTRINA, SAPIENTIA,  
& virtute præstanti Domino, NICOLA O  
MADER, Cui Iurato liberæ Ciuitatis  
Trencziniensis, in furijs Bacchi morbo articu-  
lari correpto, Domino Compatri &  
Patrono suo officiosè colendo,  
GEORGIVS CHOTES  
SOVIVS fecit.

**Q**uando alij cingunt cornutis tempora laruis,  
Et choreis aptant pressas sub poplite suras,  
Ha quoq; ridentes geminant. & pocula siccant,  
Tu caput obuoluis pannis, tu crura reuincis,  
Sic medica medicans ardentis arte dolores,  
Tu reficis tenui sitientia guttura potu  
Ingeminans ohe, ohe, & luctibus ora resoluis,  
Haud secus atq; iacens ad diuitis ostia pauper,  
LAZARVS, a groto gratantes lumine cernit,  
Ipse expers læti, at capitur dulcèdine lethi,  
Tu quoq; sic alios cernis modò tristis ouare.  
Felix ô nimium felix, qui talia passus,  
Haud fremis aduersus Dominum, sed talia passus.  
Agnoscis peccata, tibi credisq; remitti  
” Solius ob dulcis merita & pia vulnera CHRISTI  
” Corpore in infirmo tua cum fiducia firma est.  
” Dulcia cœlestis gustat solatia vitæ.  
” Corpore sic igitur pateris, non mente dolores,  
Viuida mens, ignara mali mens, nescia lethi  
Gaudet, & hæc meritò poterit prosperrima dici,  
” Contra at sunt vani vanissima gaudia mundi.

Mortis

A D O P T I V V S.  
MORTIS CVM GEOR-  
GIO CHOTESSOVIO,

151

forti ac strenuo milite CHRIS-  
TII, Colloquium.

Mors.

**M**ors ego quam toties audebas spernere, tandem  
En victrix de te leta trophea fero.

Mortuus.

Desine Grassatrix tibi me victum esse fateri  
Is victus? CHRISTO qui caret, atq; fide.

Mors.

Quid prodest docuisse rudem sacra dogmata plebem  
Pectora quid studijs excoluisse sacris?

Mortuus.

Exemplis viuaq; DEVM sum voce professus  
Iam me, quem docui CHRISTVS ad astra feret.

Mors.

Ipsam te lactas, & spe solaris inani  
Cum tua mox gelida membra dabuntur humo.

Mortuus.

Me mea non fallit summe spes fixa tonanti,  
Promittit verus non nisi vera DEVS.

Mors.

Dic mihi num velles mundi ad connexa reuerti  
Et longos vitæ rursus habere dies?

Mortuus.

Naufragus ut tumidas optat maris ire per undas  
Opto mundana sic ego luce frui.

Mors.

Ergo putas mortem tibi iam non esse timendam  
Meq; in te reris iuris habere nihil?

L 3

Mortuus.

## LIBELLVS

Mortuus.

*Sic puto, nam CHRISTI roseosum sanguine lotus,  
Qui fregit victor lurida colla tibi.*

Mors.

*Tene putas superas venturum rursus ad auras,  
Inq; tua summum carne videre DEVM.*

Mortuus.

*Parta mihi credo per CHRISTVM gaudia coeli  
Inueni portum, mors Satanasq; vale.*

MARTINVS HRABOWSKI, ALIAS DOLEVINA  
Trencziniensis, suo charissimo Sympatrio  
tæ, VALERIANO MADER, na-  
uigio in Patriam abeunti,

Anno 1580.

**M**Armoreo quoniam committere carbasa Ponto,  
Atq; cupis rapidis tradere vela notis,  
CHRISTE precor seuos Borea compefcito fluctus,  
Ne pereat nimis obruta nauis aquis,  
Cymodoceq; rati præsit securius astrum,  
Dicitur hoc nautis in freta dira potens,  
Inijce vincla notis tranquillo vt numine currant,  
Tangat & optatos fessa carina sinus  
At tu me simili, quo te MARTINVS amore  
Prosequor, obserues, VALERIANE, vale.

Ad eundem.

MARTINVS HRABOWSKI.  
**I**ntellexi ex vitrico meo, charissime Valeria-  
ne, te ad munus Synergi in Schola patriæ no-  
stræ,

stræ, legitimè accitum esse, quod cum auditu mihi fuerit iucundissimum, non potui intermittere, quin tibi congratularer. Nam sicut amicorum malis condolere est pietatis, sic lætis illorum congratulari est iudicium beneuoli & non fucari animi. Gratulor itaq; tibi optime Valeriane, de hac tua statione, ac simul DE V M O R O, vt tibi adsit, successum donet, deniq; cursum tuæ vocationis feliciter regat, & ad nominis sui gloriam Ecclesiæ ædificationem labores tuos prouehat. Tu modò da operam, ne sis asilos plutos, talentum tibi concredicum diligenter exerce, & sparram quam nactus es orna, vide etiam, vt pia institutione iuuenturis, eam ad CHRISTVM adducas, eiq; ex hoc pusillo grege quam plurimos lucrifacias, quod opus omnium missificatorum, sacrificulorum & monachorum omnia opera excedit. Deinde quoniam Pedagogorum fidelitas nunc ferè vbiq; alger, & pauci sint, qui officij sui habeant rationem, priuignum meum, qui olim quoq; sub tua fuit disciplina, ad te mitto, eumq; in tuam fidem & clientelam commendo, teq; peramanter rogo, vt curam eius geras, in eum animaduerras, ne inaniter tempus, quo nihil præciosius terat. Mores eius sunt tibi perspecti, fac itaq; vt ferocia eius aut mitigetur, aut omninò leueritate excutiatur :

*Est opus ardentem frenis arcere iuuentam  
Nec sinere in mores luxuriare malos.*

## LIBELLVS

Hoc si feceris, sicut iam te facturum vel fecisse credo, ego ipse, me abs te non mediocri affectum beneficio iudicabo, & pro hoc officio mea vicissim studia in te promptissima & paratissima semper constabunt. Pluribus ad te scripsissem, nisi promptitudo animi tui erga me & meos, mihi optimè esset cognita. Dominum parentum tuorum, bonum illum & pium senem (cui vrinam nostra Respublica multos habeat pares) meo nomine addictis simul meis officijs, officiosissimè salutabis, quem vt DEVS saturum dierum in æternam Patriam ad se transferat, ardentibus gemitibus oro, vbi omnes DEVM sine fine viderimus, sine fastidio amabimus, sine fatigatione laudabimus. Cum his feliciter vale. In Dubowicz, quinto Aprilis, Anno Domini 1581.

Martinus Hrabowski, aliàs Doleum.  
Trencziniensis, tuus ex animo  
& sine simulatione.

ECHO GRATVLATORIA.

IN FELIX CONIUGII  
AVSPICIVM REVERENDI  
atq; docti viri, Domini VALE-  
RIANI MADER.

Authore

NICOLAO MEDNIENSKI,

fratre consobriano.

**E**Vge maritalis quot erunt mihi commoda vite  
Cælibe mutata? grande leuamen Echo: Amen.

Ergo

Ergo faues Echo, dic ô resonabilis Echo  
 Qualiter hæc dulcis vita fit oro? (Echo) thoro.  
 Es Dea, fortunatus ero sub iure iugali?  
 Nam genus hoc vitæ dulce fateris (Echo) eris,  
 VALERIANE nouo Dorcæ facieris amore      33  
 Constat amore thorus, tu benè fide (Echo) fide,      33  
 Aspice DOROTHEAM facie candente maritam  
 Hac ego, dum mœret cor mihi, solor (Echo) olor.  
 Dornula chara mihi nunc his amplexibus adsis,  
 Quisquis es inuidiam ferre caueo (Echo) veto.  
 Hæc, Echo, mecum sortem portabit eandem  
 Siue serenabit, siue tonabit, Echo, abit.

EPI TH A L A M I O N  
 E I D E M S C R I P T V M, A R E -  
 V E R E N D O D O M I N O, G E O R G I O  
 B E C Z K O V I E N S I, P R A E P O S I T O  
 Wyheliensi dignissimo,

Anno 1582.

**E**Cquid Musa noui? quid quaeso iubila dictant?  
 Tantaq; leticiae quid sibi signa volunt?  
 Heu quid tam vultu redijt nunc ecce sereno  
 M A D E R I V S, causam dic mihi Musa velim.

Musa ad Authorem.

Leticiae causam, reuerende Pater, tibi pandam,  
 Et repetam plausus dulcia signa noui:  
 Quapropter tacitas iam iam tu se dulus aures,  
 Arrige, namq; tibi nuncia grata fero.  
 Eximius iuuenis, claro de stemmate natus,  
 M A D E R V M, subijt pignora sacra thori.

## LIBELLVS

Causa nouæ est hæc læticia, vultusq; sereni  
 Postulat hoc præsens hora, diesq; nouus,  
 Vir venerande tuam frontem vultusq; serenos,  
 Erige, & hunc sponsum mente foueto, nouum  
 Excipias letos, sponsum sponsamq; pudicam,  
 Vt decet, & manui iunge repente manum  
 Duc age tendentes hos vestras lætus in ædes,  
 Atq; hilares vt sint, hos recreato mero,  
 Hoc sponsi pietas, studium, virtusq; merentur  
 DOROTHEAE mores, mensq; pudica piæ.

Author ad Sponsum.

Salue VALERIANE mihi venerande Synerga,  
 Salue inquam fratris semper amate loco.  
 Gratulor, o felix meritò iam diceris esse  
 Quod nunc optatum limen adire licet,  
 Præ reliquis pariter felix tu diceris esse,  
 O tam præclaro Dornula iuncta viro.  
 Belle res cecidit votis quod sæpè petebas,  
 Intras iam thalamum VALERIANE tuum.  
 Hic vbi sæpè suum coniunx complexa maritum  
 Datq; suo raptim basia mille, viro  
 Felix nunc iterum felix hi diceris esse,  
 VALERIANE, thori qui noua vincla subis  
 Viue igitur felix, felicia tempora vitæ  
 Nestoris atq; annos continuato, precor.  
 Det vobis CHRISTVS multas numerare Calendas,  
 Amborum firmus pectora iungat hymen  
 Lisq; inimicitiaeprocul & discordia cadat,  
 Atq; sua dulci prole replete domum.

Albertus

ALBERTVS HVSSSELIVS,

VALERIANO MADER.

**E**T magna petis, mi Valeriane, & subitò.  
 Non est mihi copia Disputationis illius contra choreas, nec tempus recogitandi argumenta præcipua. Nam ego cum viderem eam consuetudinem ducendi choreas adedò iam inualuisse, ve nec meis, nec tuis, nec alterius hominis rationibus prohiberi possent, cum habeant ingentes Patronos, pessimi Tyranni consuetudini se accommodantes, iam fermè intermisi etiam de his rebus vanè concionari aut rationes vel argumenta contra choreas meditari. Satis est quod ipsimet chorearum Sectatores ore suo testantur eas nihil utilitatis afferre, quin imò sine prava concupiscentia accidi non posse, sunt enim corruptela iuuentutis & vana oblectamenta carnis, nunquam digna vel competentia viris grauius, ac pueris insensatis, viris ebris, & similijs æsopicis, alioqui virum sobrium vix vnquam saltare videbis, nisi sobrius idem amoribus illicitis & concupiscentiarum flammis ebruius fuerit. Hoc vrge, hoc tuere, nec latum concedas vnguem. Præcipuum verò sit hoc argumentum, Quod quæcunque incendunt libidinem, non possunt honesta dici, neq; approbari, tanto minus concedi, si quis vrgeat exemplum Dauidis, si virginum, si matronarum choros ducentium in Biblijs, quere de causa efficiente & formali, & finali. Videbis efficientem, leticiam fuisse propter victorias vel alia eximia dona DEI.

Fora

## LIBELLVS

Formalem, solas foeminas, Finale, honorem  
 DEI, modernarum chorearum efficiens causa  
 est, libido & gaudium carnale. Formalis, ex  
 utroq; sexu periculosa permixtio. Finalis, volu-  
 ptas ipsa, nequidem semel diuinæ laudis me-  
 mor, ac planè libidini sensuum se accomodans,  
 quæ auribus, oculis, tactu, &c. sentitur in cho-  
 reis istis Herodianis. Intelligenti satis dictum.  
 Plura si scire voles, ad me in Mercatu proximo  
 Diui Laurentij veni, existimo enim Notarium  
 oppidi nostri copiam, meæ Disputationis habes-  
 re, cuius copiam tibi tunc daturus est inspiciens-  
 dam, sed non puto auferendam. Vale ac me ama.  
 Datum Priuidiæ, in crepusculo diei tertio Au-  
 gusti, Anno 1580.

IOANNES PRVNO,  
 VALERIANO MADER,  
 S. P. D.

Quem  
 nunc Gal-  
 godium  
 Pastorem  
 gaudet  
 habendo.

PLuribus tibi commendarem Valeriane cha-  
 rissime, doctissimum hunc virum, Ioannem  
 Fabriciadem Aruensem, si vel temporis quod  
 ad scribendum conceditur, angustia vel dona  
 ipsius eximia quibus ornatus est, id paterentur,  
 aut à me exquirerent. Ut enim nihil de pietate  
 ipsius singulari dicam, quæ tanta est, vt reuera  
 domicilium & templum Spiritus sancti dici &  
 esse possit, nihil de insigni eius eruditione scri-  
 bam, quæ tanta est vt mihi persuasum omninò  
 habeam, cum Ecclesiæ DEI emolumento & Pa-  
 triæ nostræ ornamento futurum, si æternus  
 Deus

D E V S diuturniorem huius lucis vsuram ipsi  
 concesserit: Vt inquam nihil de his omnibus  
 hic adijciam, hoc certè fateri possum, quantum  
 ex hac breui conuersatione intelligere licuit, vir-  
 tutes in ipso excellentes ac prope diuinas esse  
 singulas & vniuersas. Neq; hoc solius meum est  
 iudicium, sed & honestissima inelytæ huius  
 Academiæ testimonia ipsi concessa de his abun-  
 dè lectorem docere, & ipse de se locupletissi-  
 mus testis esse poterit, quem tu quidem vel pri-  
 ma fronte, ex mutuo Colloquio facilè vt Leo-  
 nem ex vngue agnosces. Cùm itaq; de rebus  
 maximis sarius sit tacere, vt ille de Carthagine  
 dicebat, quàm pauca loqui, commendationem  
 reuendi huius viri abrumpo. Nolo enim nimius  
 esse laudum alienarum ebuccinaror, cùm & alios  
 commendare sit periculosissimum, & in multi-  
 loquio veritas periclitetur. Hoc saltem te oro, &  
 meo & ipsius nomine, vt eum tibi commenda-  
 tissimum habeas, & in numerum amicorum tuo-  
 rum cooptes. Ad extremum illud etiam te aman-  
 ter & vehementer rogo, vt dulcissimum ad me  
 scribendi officium in te iure & meritò deside-  
 rari non patiaris, quin potius & me ad scribene-  
 dum inuites, & si quid fuerit, quod mea intersit  
 scire, me certiolem facias, idq; quam primùm.  
 Neq; hæc idè scribo, quod de singulari tua &  
 constanti erga amicos fide addubitem, sed quia  
 ita mos est rogandi. Benè vale, & me tibi com-  
 mendatum habe. Vitebergæ, quarto Septem-  
 bris, Anno 1581.

Salu.

## LIBELLVS

Salutem plenam officij & humanitatis ascribo,  
 ornatissimis & amplissimis viris, Domino  
 Parenti tuo, & Domino Simoni Iessensi, item  
 Domino Petro Barossio.

O vtinam nostri proferret temporis ætas  
 Prunones plures Fabriciosq; pios  
 Gloria tunc vasto diuini nominis orbe  
 Cresceret in Templis cresceret inq; Scholis.

MATHIAS CARTHICIVS,  
 VALERIANO MADER.

**N**E crucient longo vigiles te examine curæ,  
 Qua patria, aut quo sim de Genitore satus.  
 Non ortus, morum ratio nobis sed habenda est,  
 Ingenij dotes stemmate pluris erunt.  
 Huic decus æternum partum est, Gryneus Apollo,  
 Pocula cui claræ plena ministrat aquæ.  
 His etenim fies toto memorabilis orbe,  
 Crescit post cineres his quoq; maior honos.  
 Hinc mea me tibi non commendat Epistola: peccat  
 Qui commendandum se putat esse suis.  
 Tu sequeris montem, gemino qui vertice surgit,  
 Et mihi Castalio fonte bibuntur aquæ.  
 Sunt Musæ nobis comites, & carminis Author,  
 Sunt hausti versus Phocidos amne tibi.  
 Figimus ad decus vt paribus vestigia curis,  
 Sic virtutis idem calle ter amus iter.  
 Sic virtute pares memori superabimus æuo,  
 Sic ambos virtus eximat alma rogo.  
 Vt splendet fratris Latonia lumine tacta:  
 Et per nos noster sic tueatur honos.

Lumina subtraheret si Titan clara sorori,  
 Num Phœbe lucem posset habere suam?  
 Sic quoq; ne fiant nostræ dispendia fame,  
 Nos decet alternis laude præire modis.  
 Hæc sunt, quæ nostra volui te voce monere,  
 Iam portum teneo, V A L E R I A N E, vale.  
 Hæc vacuis animis, hæc excute, & exige tecum:  
 Qui sim, non quo sim de Genitore satus.

MATHIAS CARTHICIVS,  
 NOVISOILIENSIS, VALE-  
 RIANO MADER S.

O Pto tuis gregibus contingant pascua læta,  
 Vt foeti fiant vbera lacte sacro.  
 Opto ita lina trahas, sacris operatus, in altum  
 In tua quo multus retia piscis eat.  
 Carmina, quæ memorant sacri sacra munia Mystæ,  
 Sunt hodiè nobis nomine missa tuo.  
 Illa notant morum fastigia summa tuorum,  
 Atq; status cursum V A L E R I A N E, tui.  
 Vtpote quæ deceant operatos sacra ministros,  
 Conueniant capiti quæ tegumenta pio.  
 Edidit hæc P E T R V S B A R O S S I V S ore diserto,  
 Facundo retinens Mystica sacra metro.  
 V A L E R I A N E, tibi meritas fero carmine grates,  
 Carmina misisti quod prior ipse mihi.  
 Nam tua qua ratione magis munuscula laudem,  
 Quam si pro numeris verba ligata feram?  
 Quid, recolens Helicon, potes transmittere maius,  
 Munera Cyrrhæo quam perarata lacu?  
 Ergo D E I numen sancta inter dona precatus,  
 Limina conspergas thuris odore sacra. Hinc

## LIBELLVS

Hinc inter populos suggesto nixus eburno,  
 Agmen suppositum luminis orbe legens,  
 Verba tona legis, casus reetricis ad omnes,  
 Ut pietate rudes conscius error agat.  
 Inde tenax fidei quod sit DEVS ætheris alti,  
 Ex adytis vatum carmina vera canens,  
 Quod venia indulgens semper sit numen Olympi:  
 (Parcit, cum possit ledere iure DEVS.)  
 Qui vitia abiiciunt, & habent à fraude regressum,  
 In Domino his semper statq; manetq; salus.  
 Ad normam hanc rediges si tu sacra membra sacerdos  
 Qui verè ducat callis in astra docens,  
 Ritè pius rerum cultor potes esse sacrarum,  
 Contusis animis cœlica iura ferens.  
 Sic tibi, sicq; tuis producant licia parca,  
 Sic facunda tuo Pallas ab ore fluat.

## PROPEMPTICON.

REVERENDO AC VIR-  
 tute conspicuo viro, VALERIANO MA-  
 DER, Pastori animarum in Cri-  
 polcz, &c. eunti rerum suarum  
 causa Trenczínium.

SCRIPTVM A MATHIA CARTHICIO  
 Nouifoliensi, amoris ergo, Anno 1586.  
 Die 10. Ianua. in Malaczka.

QVò fugis? aut quenam hæc animo sententia surgit?  
 VALERIANE sacro non malè note choro,  
 Ut Consorte thori, cœtu CHRISTI q; relicto,  
 Frigoribus medijs ingrediare viam?

Quis

Cernis vt excipiat pisces Hyperion aquosus?  
 Vt gelidum Bacchi munera frigus edat?  
 Respice, quam densum tacitarum vellus aquarum  
 Defluat in vultus. defluat inq; sinus?  
 Aspice rorantem nasum, barbamq; rigentem  
 Frigore, & in glaciem flumina versa nota,  
 Annè vides, venti terras vt turbine perflent,  
 Vt Boreas rigido mugiat ore ferox?  
 Te tamen oblitum flatus, hyemisq; rigorem,  
 Non prohibet duram carpere bruma viam.  
 Heu quid non cogit duris in rebus egestas?  
 Peruia quæ nobis inuia quæq; facit.  
 Scilicet est dulco, & iucundum propria habere,  
 Ipsa ales nidos gaudet habere suos.  
 Commoda sed tua ne longo sermone moremur,  
 (Qui spectat fratris commoda, frater is est)  
 I, ducente DEO, faustus, M A D E R E, viator,  
 Hoc duce felici sidere carpe viam.  
 Est cuicumq; viæ auxilium D E V S ipse petiturum  
 Is tanto felix auspice tanget iter,  
 Ergo viatorem, C H R I S T I te gratia inumbret,  
 Atq; tuæ præstet cœpta secunda viæ.  
 Sepserat vtq; viatorem iuuenem ales Olympi,  
 Sic quoq; te circum castra locare velit.  
 Aeolus ingentis ventos premat obice molis,  
 Ne superinducant flamina frigus iners.  
 Sustineant orbis ferratos flumina tergo,  
 Suscipiatq; citas orbita plana rotas.  
 Ad cœlum duplices subnixo poplite palmas  
 Tendo, tuæ poscens mollia fata viæ.  
 Sic me iussit amor, sic nostri mutuus ardor,  
 Sic suasit pietas, sic pietatis amor.

## LIBELLVS

Tutus eas, latus alituum cingente corona,  
Te sacra cum stipent agmina, tutus eas.

Sic ubi dura via superabis tædia cœptæ,

Et tanges chari limina chara soli.

**B**AROSSII cum dextra cohærebit tua dextræ,

Pasceturq; tuus vultus in ore suo:

Illi doctarum Musarum nomine diees,

Viue, vale, flore, sospes in orbe diu,

Tu decuses nostrum, tu Phœbi dulcis alumnus,

Tu laus, tu sacri gloria magna chori.

Nec non NICOLEO MEDNENSKI plurima fauor

CARTHICII prima voce precêre tui. (sta

Hos, aliosq; mihi coniungens fœdere amoris,

Vt mihi rescribant, chare rogato MADER.

Scribere nos quoq; nunc minimè piguisset ad illos,

Non fuerat Scripti sed seges vlla mei.

Illorum subiet postquam mea limina Musa,

Picrijs soluens ora rigata modis.

Tunc nostro ludent faciles in carmine Musæ,

Tunc mihi Gorgoneo fonte bibentur aquæ.

Vade, fauente DEO, & cœli præeunte ministro,

His ducibus felix ire, redire potes.

## PROTEVS.

AD MAGNIFICVM DO-

MINVM, DOMINVM SIMONEM

FORGACZ, DE GYMES, SACRÆ

Cæsareæ Regiæq; Maiestatis Con-

siliarium, &c.

**P**roteus vndifluum primò vertatur in æquor

Hoc mare sit rapidus ventus & aura furens,

Hinc elementorum turpis confusio fiat,

Quale fuisse chaos secula prisca docent.

EX

Ex his consurgat fulvum referendo colorem,

Aspectu informis terribilisq; Leo.

Post niger & liquidum volitando per aëra coruus,

Horrendumq; fremens tetra sequatur avis.

Huic ales subeat vario distinctus amictu,

Iunonis quondam deliciae atq; decus.

Inde creetur Olor niuco candore coruscans,

Mox flavus referens carea terga Draco.

Deniq; cum fuerit rubro decoratus amictu,

Tunc operis finem totius esse puta.

Pristina namq; D E O species & forma redibit,

Nec sua mutabit membra decora magis.

Sic domitus P R O T E V S subtili ænigmate magnum,

Magne Baro. sacrae denotat artis opus,

Illud opus, quo non habet hic præstantius orbis,

Quodq; tegunt meritò turba sacrata Sophi

Illud opus, quod nec quicquam plebs improba querit,

Atq; vltro præceptis in sua damna ruit.

In gratiam eiusdem Domini lusit P. B.

die 13. Iulij, Anno 1586.

## IOANNES MARCI.

**V**ir reuerende, bonis multum virtutibus aucto.

Et mihi perpetuo fratris amande loco.

Etsi sim, varia curarum mole grauatius,

Præpter longinquæ tædia magna viæ.

Ne videar tibi synceros tamen inter amicos,

Improbis, & vitæ pars aliena tuæ.

Do desiderio gratus quoq; carmina pauca,

Chare mihi semper V A L E R I A N E, tuo.

LIBEL. ADOPT.  
PRÆCATIVNCVLA SI-  
MONIS IESSENSKI, NOTA-

rij comiratus & ciuitatis Trencziniensis, in  
gratiam VALERIANI MADER,

scripta manu sua.

**M**E mihi *de me* DEVS deduc tibi me DEVS ad  
Ut totus valeam deditus esse tibi. (te,  
Vtq; tuæ faciam sanctæ dictamina legis,  
Teq; pia semper speq; fideq; colam,  
Donec in angelicis cantem tibi gloria turbis,  
Et præsens vultu perfruar ipse tuo.

EIVSDEM DOMINI SI-  
MONIS IESSENSKI EPITA-  
phium, quod ipse sibi in  
viviis statuit.

**D**VM vixi semper studui didicisse quid essem  
Nil didici nisi quod puluis & umbra forem  
Puluis & ossa fui, vis nosse? reclude sepulchrum  
Corporis id monstrant puluis & ossa mei.  
Hæc tibi lector crunt nostri monumenta sepulchri,  
Ut cures sortem tu quoq; nosse tuam.



Finis Libelli Adoptiui.

Errores.

ERRORES.

Qui partim Authoris, partim  
Typographi incuria  
irrepperunt.

EXTRA NUMERVM.

Versu 4. pro Candidus, lege Candidius.

Versu 8. pro rabido, lege rapido.

Versu 12. pro corde, lege cordi.

Numero 1. Versu 6. pro amen, lege amne.

Num. 4. ver. 17. pro Tursonem, lege Tursonum.

Num. 6. ver. 9. pro profanorum, lege profanoz

Item ver. 14. pro vesanis, lege vesanus. (rum.

Item ver. 25. pro Quam vel, lege Quam si vel.

Num. 7. ver. 17. pro vultum, lege vultus.

Num. 10. ver. 17. pro cœcus, lege cœcis.

Num. 11. ver. 22. pro Eripe, lege Eripit.

Num. 12. ver. 26. pro loca, lege locat.

Num. 13. ver. 7. pro pars, lege pares.

Num. 14. ver. 31. pro Florenti, lege Floreni.

Num. 17. ver. 15. pro profundunt, lege pers  
fundunt.

Num. 18. ver. 25. pro maro, lege Maro.

Num. 25. ver. 10. pro Gradibus, lege Grandibus.

Num. 32. ver. 7. pro proferamus, lege perferam  
mus.

Num. 37. ver. 14. pro Hei mihi prodest, lege  
Hei mihi quid prodest.

Num. 42. ver. 6. pro mille, lege nulla.

Num. 43. ver. 15. pro ad lege at.

Num. 45. ver. 14. pro erat, lege erant.

- Num. 47. ver. 12. pro Constituti, lege Constituit.  
Num. 48. ver. 12. pro sollicita, lege sollicita.  
Num. 57. ver. 7. pro naso, lege Naso.  
Num. 60. ver. 21. pro velud, lege velur.  
Item ver. eodem, pro non est fidelis, lege non est  
ista fidelis.  
Num. 62. ver. 24. pro sunt, lege sint.  
Num. 63. ver. 12. pro nullas, lege nullus.  
Num. 65. ver. 3. pro libertus, lege liberius.  
Ibidem ver. 19. pro puellas, lege puellus.  
Ibidem ver. 22. pro ditione, lege ritione.  
Num. 68. ver. 20. pro tuas, lege tuis.  
Num. 74. ver. 5. pro velud, lege velur.  
Item ver. 15. pro succurrere, lege succurre.  
Num. 76. ver. 15. pro crimine, lege carmine.  
Num. 79. ver. 1. pro palmæ, lege palmas.  
Item ver. 26. pro iudicium, lege indicium.  
Num. 86. ver. 3. pro quem, lege quam.  
Item ver. eodem pro suñciar, lege subñciar.  
Item ver. 19. pro cocti, lege docti.  
Item ver. 28. pro eruditi, lege erudñt.  
Item ver. 31. pro Huanobrodæ, lege Hunnos  
brodæ.  
Num. 89. ver. 26. pro propium, lege proprium.  
Num. 91. ver. 25. pro non, lege num.  
Num. 92. ver. 11. pro quæ, lege qui.  
Num. 96. ver. 28. pro dolore, lege dolere.  
Num. 98. ver. 17. pro insanam, lege in sanam.  
Num. 104. ver. 4. pro quem, lege quam.  
Num. 108. ver. 26. pro laudos, lege laudes.  
Ibidem ver. eodem pro ore, lege ora.  
Num. 117. ver. 25. pro emittere, lege immittere.  
Num. 119. ver. 8. pro hominis, lege homini.  
Num. 124.

Senonim rator

Maloy vidov

nam veta senola

In senonim rator

In aduerti pignora lami



# Előszó a szövegkiadáshoz



A szövegkiadásban különválasztottam Mader verseit és prózai dedikációs levelét a paratextustól, valamint a *Liber adoptivus*ban közölt költeményektől. A verseket megszámoztam, míg a szövegkiadás végén külön appendixekként közöltem minden más szerzőségű szöveget, miközben ezek eredeti helyét is megadtam. Az appendices után a sortörések megtartásával az egyetlen fennmaradt példány két bejegyzését is közöltem a bejegyzés helyének a megadásával. Szögletes zárójelben az 1588-as kiadás oldalszámait is jelöltem, hogy a hasonló kiadásban könnyebben meg lehessen találni a szövegeket. Mader könyvének szóalakjait klasszikus alakjukra írtam át.<sup>1</sup> A régi nyomtatványokban használatos jeleket, betűket, betűkapcsolatokat szintén átírom: j = i, & = et, ç = ae, Ꝛ = s, æ = ae, œ = oe, ij = ii, u=v (ha v hangot jelöl). Az archaizmusok és neologizmusok ritkák könyvben. Az előbbieket Mader a metrum miatt

<sup>1</sup> *aconyta* = *aconita*, *acynaces*=*acinaces*, *adempta* = *adempta*, *aeteris* = *aetheris*, *afferat* = *adferat*, *affor* = *adfor*, *agrediar* = *aggrediar*, *arctum* = *artum*, *Athlas* = *Atlas*, *caerea* = *cereae*, *Camoenae* = *Camenae*, *Carpathicis* = *Carpathicis*, *cathena* = *catena*, *caespite* = *caespite*, *charus* = *carus*, *chelin* = *chelyn*, *coeca* = *caeca*, *coelebs* = *caelebs*, *coelum* = *caelum*, *coruisset* = *conruisset*, *Craesus* = *Croesus*, *cunqve* = *cumque*, *dempto* = *dempto*, *ditio* = *dicio*, *Ebraeis* = *Hebraeis*, *Erygoneius* = *Erigoneius*, *exanguis* = *exsanguis*, *execror* = *exsecror*, *exiccans* = *exsiccans*, *exoluisse* = *exsoluisse*, *extimulo* = *exstimulo*, *extincti* = *exstincti*, *extruo* = *exstruo*, *exulo* = *exsulo*, *exuperans* = *exsuperans*, *exuperet* = *exsuperet*, *foetum* = *fetum*, *Hebreus* = *Hebraeus*, *hyems* = *hiems*, *inclite* = *inclite*, *incoestu* = *incestu*, *isthaec* = *istaec*, *iusticia* = *iustitia*, *lacrymis*, *lachrymis* = *lacrimis*, *laetitia* = *laetitia*, *lethum* = *letum*, *licaea* = *lycea*, *litera* = *littera*, *longaeva* = *longaeva*, *Melanchton* = *Melanchthon*, *Moecenas stb.* = *Maecenas*, *moechanicum* = *mechanicum*, *moesticiam* = *moestitiam*, *moestus* = *maestus*, *noticia* = *notitia*, *nuncia* = *nuntia*, *nunquam* = *numquam*, *obulus* = *obolus*, *ocium* = *otium*, *Partenope* = *Parthenope*, *pene* = *paene*, *pernitiosa* = *perniciosa*, *plerunqve* = *plerumqve*, *poeniteo* = *paeniteo*, *praeciosius* = *pretiosius*, *praehensa* = *prehensa*, *praelo* = *prelo*, *praessus* = *pressus*, *preciosus* = *pretiosus*, *precium* = *pretium*, *prophanum* = *profanum*, *quancquam* = *quamquam*, *quicunqve* = *quicumque*, *Sathan* = *Satan*, *septum* = *saeptum*, *solers* = *sollers*, *solicita* = *sollicita*, *spacior* = *spatior*, *stylus* = *stilus*, *sumtibus* = *sumptibus*, *sydera* = *sidera*, *sylva* = *silva*, *sykvestris* = *silvestris*, *Symilus* = *Simulus*, *Syonis* = *Sionis*, *Syren* = *Siren*, *tanquam* = *tamquam*, *teda* = *taeda*, *teter* = *taeter*, *thorus* = *torus*, *tristicia* = *tristitia*, *trophea* = *trophaea*, *tyrones* = *tirones*, *Tyrsigeri* = *Thyrsigeri*, *unquam* = *umquam*, *vaesano* = *vesano*, *viciatur* = *vitiatur*, *Virgilius* = *Vergilius*, *Xantipe* = *Xanthippe*

használja, míg az utóbbiakat a kortárs humanista irodalomból meríti (*crudivorus*). A klasszikus változattól eltérő írásmódot akkor hagytam meg, ha a metrum indokolta (*relligio*). Éppígy a metrum miatt használt hibásnak tűnő ragozást is megtartottam: *percelluit* = *percellit*; *cupibam* = *cupiebam*. Azt a kevés görög szót, amit találunk a könyvben, Mader pontosan írja le. Igaz, kapitálissal, ékezés nélkül. Ezeket átírtam ékezetes alakokra. A versekben található grécizmusokat – erudíciójának megcsillantásán túl – szintén sokszor a metrum miatt használja (*sophus* = *sapiens*; *sophia* = *sapientia*; *ephebos* = *iuvenes*; *graphi* = *scriptores*; *polymorphus*; *phasma*; *cometes*). A nagy kezdőbetűvel írt szavak kezdőbetűjét csak a tulajdonneveknél, vallási felekezeteknél (*Christianitas*; *Mehometigenas*), a keresztény Istenre utaló fogalmaknál (*Deus*; *Filius Dei*; *Redemptor*; *Dominus*; *Pater*) és allegorikus alakoknál (*Iustitia*) tartottam meg. Az antik istenekre és istennőkre vonatkozó szavakat mindenhol kisbetűre cseréltem (*dei*; *dea*). Átírtam mind a megszólításban, mind a megszólító vagy megszólított titulussában, tisztségében használt nagy kezdőbetűket is (*Servitor*; *Minister*; *Spectabilis ac Magnifice Domine*; *Sacrae Regiae Maiestatis Dapifer*; *Comes Comitatus Trencziniensis*). Ugyanígy a nagy kezdőbetűket kisbetűkre cseréltem, ha a szó intézményt (*ecclesia*; *aula*; *schola*), profán fogalmat (*scopus*; *exemplum*; *poesis*; *carmen*; *versus*), foglalkozást, rangot, tisztséget, kapcsolatot (*author*; *philosophus*; *princeps*; *praeceptor*; *parens*; *pater*; *amicus*) vagy tárgyat (*libellus*) jelöl. Saját olvasatom szerint gyakran eltértem az eredeti központozástól, ahogy a nyilvánvaló nyomdahibákat is megjegyzés nélkül javítottam. A nyomtatványba kézzel beírt javítások esetén a javított szöveget közöltem, és ha nem egy eredetileg értelmetlen alak javításáról van szó, akkor a nyomtatványban olvasható eredeti szövegrészt is megadtam a jegyzetekben. A kézirásos javítások legnagyobb-részt megfelelnek a könyv végén *Errores* címmel közölt jegyzéknek. Az egyetlen ismert példány utolsó lapjai hiányoznak. Az utolsó órszó szerint a hiányzó rész a 124. lapon végrehajtandó javításokkal kezdődik. Feltételezhető, hogy ez a rész egyezik a kézirásos bejegyzésekkel. A tárgyi magyarázatokat, valamint az azonosított kortárs forrásokat végjegyzetben adtam meg az adott vers számának és verssorainak megjelölésével. A szövegmegjegyzéseket és a klasszikus forrásapparátust lábjegyzetben jeleztem. Azokat a szakaszokat, amelyekre Mader pedagógiai célzattal fel akarta hívni olvasóinak a figyelmét és a margón idézőjelekkel különböztette meg a szöveg többi részétől, az átíratban a verssorok elejére és végére kitett idézőjelekkel írtam át. Az eredeti kiadást követve a margináliákat én is a margón közöltem a vonatkozó sor-nál kezdve. A szerzőhöz és a műhöz kapcsolódó összefoglaló tanulmány a hasonmás kiadás előtt található.

*Libellus exercitiorum*  
*poeseos scholasticorum –*  
Szövegkiadás





**Libellus exercitiorum poeseos scholasticorum, propter tirones artis versificatoriae, ut quomodo ea comparanda, promovenda, amanda et conservanda sit, exemplum capiant, in lucem editus.**

**Authore Valeriano Mader, Trencziniensi.**

(1.)

[[A1r]]

Magna fuit quondam sacri reverentia vatis,  
Inque pari pretio carmen et author erant.  
Carmina nunc tantum, si non sunt dura, leguntur,  
Carminis auctori nullus habetur honor.

2.

[A2r]

**Epistola dedicatoria.**

**Spectabilis ac magnifici domini domini Stephani Balassa de Gyarmath et in Detrekő, nec non dapiferi sacrae caesareae regiaeque maiestatis etc. optimae indolis filio magnifico domino domino Melicheori Balassa, Valerianus Mader Trencziniensis gratiam Dei incrementum animi et corporis bonorum ex animo precatur**

Sapienter dictum est, spectabilis ac magnifice domine, a Palingenio, nostri temporis philosophorum facile principe: *Spes famae solet ad virtutem impellere multos*. Cum enim rara praemia veram virtutem comitentur, quam consequi labor est omnium maximus, plerosque solius bonae famae studio, quae si cum approbatione bonae conscientiae fit, laudem meretur, ita inflammari videmus, ut sudoris per quem gloriam consequi et culmen illud litterae Pythagoricae conscendere anhelant, obliti nulla difficultate ab ea abstrahi patiantur. Ad eum itaque virtutis et famae scopum, ut magnificentiam vestram per se currentem, veluti complosione manuum concitem, eo fine magnificentiae vestrae hoc libello, a studio cui nunc addicta est magnificentiae vestrae non alieno, donare, et sub nomine eiusdem magnificentiae vestrae in manus scholasticae iuventutis emittere, iudicio et suasu optimorum quorumque admonitus, destinavi. Licet autem vel exemplo maiorum suorum, quorum fama cum totius inclitae Hungariae fines, tum quoque longe dissitarum nationum rumoribus, [A3r] ob victorias super hostes Christianitatis obtentas, complevit, magnificentia vestra ad recte agendum inflammari pos-

1–2 Magna fuit ... erant] Ov. fast. 5, 57–58: „magna fuit quondam capitis reverentia cani, / inque suo pretio ruga senilis erat.”

sit. Avus enim magnificentiae vestrae magnificus dominus dominus Melicheor Balassa, (cuius nomen utinam feliciter gerat magnificentia vestra) quantus fuerit notum est cum Mahometistis, tum quoque Transsylvanis, contra quos pro caesareae maiestatis, Ferdinandi imperatoris, castris strenue pugnavit et saepius victoriam obtinuit. Avus vero – sanctae memoriae – genitricis magnificentiae vestrae magnificae dominae dominae Helenae Zrini etc. parens, qui fere fuit sui temporis murus et propugnaculum Hungariae, etiam magno ad virtutem consequendam spectaculo magnificentiae vestrae esse potest. Quid vero de superstite [A3v] ex mera Dei misericordia, magnificentiae vestrae parente, magnifico domino domino Stephano Balassa, dicam virtutibus? Cui in sincera absque hypocrisi, pietate his oculis parem, inter coequales eius ordinis homines – Deum testor – non vidi. Horum, inquam, maiorum magnificentiae vestrae nobilitas et plena famae virtus ad imitationem magnificentiae vestrae sufficerent licet. Nihilominus tamen hoc libello, eo potissimum fine magnificentiae vestrae donare et ornare volui, ut hoc veluti singulari et novo incitamento magnificentiam vestram ad virtutem amplectendam, amandam, fovendam ex officio meo admoneam. Video enim illam aetatem iam magnificentiam vestram ingressam, qua aetate Hercules cum a voluptate et virtute, utram ex duabus [A4r] imitari vellet tentabatur. Aliud est unde motus magnificentiae vestrae hunc scholasticorum exercitiorum libellum dedicatum esse percipiam: singularis et sincerus in me amor magnificentiae vestrae quo me cum privatim studiis in aula paterna magnificentiae vestrae incumberet, una cum domino Mathia Carthicio, praeceptore suo, viro in arte poetica lynce oculatiori, complexa est, et multis benevolentiae signis affecit. Persuasum itaque mihi habeo, magnificentiam vestram eo quo a me proficiscitur animo, hunc studiorum meorum fetum accepturam et suo favore sustentaturam.

Porro rationes propter quas haec mea et amicorum carmina – licet forsitan luce indigna – prelo submitienda iudicabantur sunt istae: [A4v]

1. Experientur artis poeticae amatores, quam sit hoc studium nostrae praecipue nationis hominibus laboriosum, adeo ut mirum sit nos simplici oratione vix balbutire posse, respectu eorum qui Latinitatem et solidam eruditionem a parentibus et veluti cum lacte materno hauriunt. Labor autem difficilior, maiorem animi voluptatem parit, ideoque situ obduci, ac minime perire debet.

2. Secunda facti mei ratio est gratitudo erga carissimos parentes, patriam, praeceptores, Maecenates, etc. quorum auxiliis – Deo favente – studia poetices, veluti per manus mihi sunt tradita et sumptibus, fructu paene maioribus aucta.

3. Amor amicorum et personarum, quarum nomina versibus his [A5r] celebrantur. Licet enim quidam eorum iam caelestem patriam occuparint, quidam vero locorum distantia a me disiuncti sint, tamen et alibi degentium et vita hac mortali defunctorum, memoria semper quoadusque vixero, erit mihi gratissima.

4. Ideo commisi mea iuvenilis aetatis studia prelo, ut iuventutem litterariam, praecipue vero liberos et posteros carissimae patriae meae Trenczinienses, paradigmate hoc admoneam, ut hac ingenua poeseos arte et Deum celebrare, et notitiam ac favorem apud optimos quosque sibi conciliare contendant, id quod versibus his fit manifestum:

*Fama per ingenuas et gloria ducitur artes,  
His favor et regum conciliatur amor.*

[A5v] Ex quibus carissimae patriae meae posteris, ut Filius Dei aeternam ecclesiam, aulam ac scholam caelestem sibi colligat, eum veris gemitibus et ex toto pectore precor. Vestrae autem magnificentiae, tamquam patrono dignissimo libellum hunc dedico, dono, consecro. Quam magnificentiam vestram ut Deus optimus maximus in ornamentum illustris familiae Balassianae et reipublicae Christianae, defensionem et sustentationem ab omnibus periculis defendat, sustentet et conservet, dicat mecum omnis pius: amen.

Magnificentiae vestrae  
Servitor et Minister verbi  
Valerianus Mader

- App. 1. [[A6 ]]
- App. 2.
- App. 3. [[A6 ]]
- App. 4.
- App. 5. [[A7 ]]
- App. 6.
- App. 7. [\* ]
- App. 8. [\*3 ]
- App. 9.
- App. 10. [\*3v]

## 3.

## [1]

**Prosopopoeia in arma reipublicae Trencziniensis**

- Urbs ego, Trenczinii quae dicor nomine, regum  
 Magnifica quondam sum bene structa manu.  
 Non opus authoris sunt haec mea moenia vilis,  
 Quisquis erat, nostri maximus author erat.  
 5 Unde fruor primis nunc libertatibus urbes  
 Has inter, liquido quas Vagus amne rigat,  
 Ut merito dici magnorum filia regum,  
 Qui modo sunt et qui praeteriere queam.  
 Horum nunc etiam cura sum clara paterna,  
 10 Praesentem in duris dant mihi rebus opem,  
 Exstructura novos undoso flumine pontes  
 Auxilia a sacris regibus ampla fero,  
 Fortia dum valido sunt propugnacula muro,  
 Secura nobis pace struenda domi.  
 15 Aeriae turrets et tecta minantia caelo,  
 Omnibus his regum dexteritate iuvor.  
 Hinc mea nobilitas et equestris defluit ordo,  
 Hinc titulos claros armaque digna gero:  
 „Agnus in aprici laetatur gramine campi,  
 20 Inque humeris portat laeta trophaea suis,”  
 Tartara vincentis quae sunt insignia Christi,  
 Qui propria miseram morte redemit oves.  
 Sed referam prima cur haec ab Origene grata  
 Tradita lanigeri sint mihi signa gregis:  
 25 Tempus erat nondum cum fundamenta locorum  
 Urbis erant, arcis nec quoque nomen erat.  
 Balantem tunc saepta gregem conclusa tenebant,  
 Arx ubi nunc alto conspicienda loco est.  
 Urbs ubi structa iacet, culti viridaria prati  
 30 Praebant niveo pascua amoena gregi  
 Upilio pascebat oves cognomine Trenczin

10 dant mihi rebus opem] Ov. Pont. 4, 3, 25.

19 laetatur gramine campi] Hor. ars 162.

- Ut notam fecit conscia fama fidem.  
 Est igitur sumptus tener, his ab ovilibus agnus,  
 Trenczinii pavit quem pia cura ducis.
- 35 Unde Triumphantis sed habes insignia Iesu?  
 Quae portas humeris agne tenelle tuis,  
 Addita signa solent quoque res inducere certas,  
 Nulla dari frustra splendida signa solent.
- 40 Innocui typus est agnus mitissimus agni  
 Pro nobis passus qui grave legis onus,  
 Morte sua mortem, tristem devicit et orcum,  
 Divino frangens colla premenda pede,  
 Semper in hoc mea laus et gloria constitit agno,  
 Semper et haec donec vita manebit, erit.
- 45 Agne Dei, propria qui crimina morte luisti,  
 Criminibus clemens sis precor ipse meis.

4.

[1]

Symbolum

Qui patitur vincit, victoria laeta triumphat,  
 Agnus habens humeris bellica signa notat.

5.

[3]

**Gratulatorium ecclesiae reipublicae totiusque communitatis Trencziniensis,  
 in felicem reditum ex arce Dobra magnifici domini domini Ladislai Popelii a  
 Lobkowicz et in Zbyrow, comitis comitatus Trencziniensis**

- Qualia Romani capiebant gaudia cives,  
 Grataque laetitiae signa dedere suae.  
 Cum debellatis intrabant hostibus urbem  
 Parta quibus laeto gloria Marte fuit.
- 5 Talia percipiunt nunc gaudia Trenczinienses  
 De reditu plaudunt, magne vir, atque tuo,  
 Qui tibi fortunam metuebant semper iniquam,  
 Hanc gaudent aequam partibus esse tuis,

44 haec donec vita manebit] Ov. Ib. 43.

1 victoria laeta] cf. Hor. sat. 1, 1, 8.

- Omnes gratantur reduci, superosque precantur,  
 10 Ut salvus parta pace fruare diu.  
 Id cupit, id votis ardentibus ampla senatus,  
 Optat cum tota plebe corona sacri.  
 Primus in his culti Simon Iessenius oris,  
 Gaudia cum cara coniuge magna capit.  
 15 Et cupit, ut seros vivas feliciter annos  
 Exsuperans hostes sic sine fine tuos.  
 „Magna piis vis est precibus de corde profectis,  
 Crede pii non sunt irrita vota senis,”  
 Alter ab hoc longo prudens Maderius usu,  
 20 Haec reduci supplex vota benigna facit,  
 Scilicet haud duplices tendens ad sidera palmas,  
 Iungere quas morbo praepediente nequit,  
 In caelum lacrimis sed enim manantibus, ista  
 Et gemitu cordis vota benigna facit:  
 25 Sic tibi perpetuos victoria laeta triumphos,  
 Adferat, et semper sic rediturus eas,  
 Seu Mahometigenas bello es ruiturus in hostes,  
 Seu quicumque suas depopulantur opes.  
 Storcius Aoniis etiam versatus in hortis  
 30 Talia gratanti pectore verba facit:  
 Qui celebres superas heroas nomine claro,  
 Nomina et officio congrua rite geris,  
 Ingredieris nostras quod laeto sidera portas,  
 Pectore concipio gaudia mille meo.  
 35 Quique gerit primi nomen de nomine patris  
 Moribus urbanis cultus Adamus ait:  
 Inclite virtutes celebris Ladislae per omnes  
 Fortuna gaudent pectora nostra, tua.  
 Ante alios autem carus Musisque Deoque  
 40 Barosius reduci vota benigna facit.  
 Femina quae veteri Thursonum nomine gaudet,  
 Cum reliquis etiam, vota benigna facit,  
 Quid referam iuvenum coetus, et multa virorum  
 Quae nequeunt numeris nomina stare meis?  
 45 Gaudet ovans pastor, cantans ecclesia gaudet  
 Et schola te solitum gaudet adisse locum.

21 Scilicet ... palmas] Verg. Aen. 1, 93.

24 gemitu cordis] Vulgata: Zsolt 37, 9.

30 Talia gratanti ... facit] Hor. epist 1, 2, 68.

34 Pectore ... mille meo] Ov. Pont. 2, 7, 16.

Natalemque simul te concelebrare tonantis,  
Qui abstulit adventu crimina nostra suo.

6.

[4]

**De cometa in aere anno 1577. die nono Novembris conspecto ad egregium  
dominum Simonem Iessenski, notarium sedis et civitatis Trencziniensis,  
patronum suum**

Hebraeo qui rite geris de nomine nomen,  
Auscultanda Dei quod pia iussa monet.  
Altaque Iessenski cognomen Fraxinus arbos,  
Cui dedit et vocis cum ratione suae,  
5 Accipe Maecenas, crassae modulamina Musae  
Parva, sed officio non alieno meo.  
Namque ferunt magni praelustria dona barones,  
Quale queo, munus me tibi ferre decet  
Cum fuero Croesus, Croesi tibi munera mittam.  
10 Irus adhuc cum sim talia dona cape!  
Causa, prius gratae quod non τεκμήρια mentis  
Exhibui, nimium crassa Minerva fuit.  
Quae longos postquam, modicum est exulta per annos,  
Non potuit quoque non commeminisse tui.  
15 Namque – fatebor enim – cari post grata parentis  
Officia, alter eras tu mihi rite parens.  
Bartpha mihi numquam nisi te duce visa fuisset,  
Pierii sedes est ubi sacra chori.  
Quam memori quoque mente habeo, pueroque recorder,  
20 Te mihi tum largas exhibuisse manus.  
Tanta patri me, tanta tibi debere patrono  
Testor, ut haud umquam haec exsolvisse queam.  
„Attamen est prodire tenus, si non datur ultra,  
Rebus in eximiis et voluisse sat est.”

tit. *Iessenski*] A nyomtatványban két helyen is a címben *Iassenski* szerepel (lásd még a 63. versben). Okál szerint az, hogy itt Mader a *Iassenski* alakot használja, annak a bizonyítéka, hogy tudott szlovákul, hiszen máskülönben nem játszhatna a kőrisfa jelentéssel: *fraxinus-jaseň* (OKÁL 1986, 159). Ez biztos így van, azonban a vers harmadik sora éppenséggel a *Iessenski* alakhoz párosítja a szójátékot: *Iessenski cognomen Fraxinus arbos*. Ráadásul a könyvben a hétből csak két helyen használja a *Iassenski* alakot. A többi: *Iessenius* és *Iessenski*. Ezért változtattam meg a két címben is a *Iessenski* alakra.

5 crassae ... Musae] Lásd a „crassa Minerva” toposzt: Hor. sat. 2, 2, 3; Priap. 3, 10.

12 crassa Minerva] Lásd fentebb.

25 Mensis agebatur gelidi lux nona Novembris,  
 Sparserat ob longas cum nova stella comas.  
 Stella comas Graiis quae propter dicta κομήτης,  
 His quibus aetherei maxima cura poli.  
 Improperie at stellam vulgo dixere cometen,  
 30 Hoc etenim multis res probat ipsa modis.  
 Materies, motus, duratio, forma colorque  
 Arguit, huic stellae nomina falsa dari.  
 Stella suum caeli minuit nam lucida numquam  
 Lumen, at in primo permanet illa statu.  
 35 Ast crasso accensus pinguique vapore cometes  
 Telluris, propria non statione manet.  
 Phasmatis exemplo velut est spectare moderni,  
 Quod sit luce modo quam fuit ante minus.  
 Verborum longa sed omissa ambage, quid orbi  
 40 Talia portendant phasmata, pauca canam:  
 Unde vohat nobis taetro quid crine cometes,  
 Difficilis scitu non erit iste labor.  
 Magna profanorum pars aestimat ista virorum  
 Aerea haud quicquam phasmata ferre mali.  
 45 Maior at haec eadem causis putat orta secundis,  
 Quod speciem veri forsā habere queat.  
 Nulla sed ut mundo portendant damna maligno,  
 Id, nisi vesanus, nemo negare potest.  
 „Vidit enim nullus flagrantem impune cometam,  
 50 Qui simul adferret non aliquando malum.”  
 Ille solet terrae steriles portendere fetus,  
 Heroum clades ille notare solet.  
 Hunc etiam saevae comitantur spicula pestis,  
 Horrenda nunc etiam bella solentque sequi.  
 55 Ut solitis tellus careat minus humida succis,  
 Exsiccans terram, dire cometa, facis.  
 Denotat hic etiam magnorum funera regum,  
 Funeris illorum quod mage fama viget.  
 Quam si vel subita periissent corpora morte,  
 60 Plus obscurorum millia multa virum.  
 Vel quia foedatum tales non aera possunt  
 Delicias propter sic tolerare suas.  
 Ergo quid iste novus minitetur crine cometa,

*Materia.*  
*Duratio.*

*Fames.*  
*Bellum.*  
*Pestis.*

37 Phasmatis] cf. Iuv. 8, 186; Ter. Eun. 9.

57 funera regum] Stat. Theb. 10, 195; Lucan. 5, 201.

- Iam satis hinc bene res innotuisse potest.
- 65 Nam quia se librans occasum voluit ab ortu,  
 Hostis erit nobis hinc metuendus atrox,  
 Aut bellum pestemque famem, vel funera regum,  
 O tristi nimium crine cometa dabis.  
 Talia sed metuunt aliquid num saxea corda?
- 70 Corda Dei prorsus evacuata metu.  
 Irrident, temnunt, nugas vanasque putabunt,  
 Dixeris haec si irae signa tremenda Dei.  
 Nuper ad hanc quidam veniens ceu forte Sareptam,  
 Digna fide nobis talia verba tulit:
- 75 Quod bipedes quosdam dum verbis, verbere dignos,  
 Exciperet, cristas vertice cur gererent?  
 Dixerunt: an non simili ratione cometam  
 Cristatum cernis carpere, stulte, vias?  
 Haec Deus immani precor o poena absque relinquet?
- 80 Exsolvet iusta haec – crede – lance Deus.  
 Iste tamen, Dominum metuunt qui corde cometes,  
 Christe mali quicquam te referente feret  
 Praecipis erectos qui ad sidera tollere vultus,  
 Iudicii dicens haec fore signa sui.
- 85 Ista secuturae sunt iam τεκμήρια lucis,  
 Qua veniet mundo praemia ferre Deus.  
 Ignea depellens homines ad Tartara iniquos,  
 Atque suo aspersis sanguine regna ferens.  
 Militat ergo pie faciens sua munia quisquis,
- 90 Formidet caeli talia signa nihil.  
 Namque malis mala signa, piis sed gaudia sunt haec,  
 Per Christum quibus est accipienda salus.  
 Nos ergo sacra Musarum quos atria cumque  
 Herois Derstfi sub ditione tenent.
- 95 Extremae quamvis tendant iam fata diei,  
 Nos modo nil vera plus pietate iuvet.  
 „Sic demus studiis operam, Musisque vacemus,  
 Per multos quasi sit vita habitura dies.”  
 Praecipue nitidi cognoscere phasmata caeli
- 100 Cura sit, et rutili lucida signa poli  
 Astrorum bona scita aliis quicumque recludit,

67 Aut bellum ... regum] Hor. carm. 1, 21, 13–14.

86 praemia ferre Deus] Ov. fast. 5, 204; Mart. 1, 25, 6.

100 rutili ... poli] Mart. 9, 71, 8.

Is vere docti nomen habere potest.  
„Bruta Deus iussit spectare animalia terram,  
Tollere verum hominem iussit ad astra caput,  
105 Nempe quod haec miris sint condecorata figuris  
Lumine testantes esse micante Deum.”

7.

[8]

**Oratio ad Deum pro conservatione parentum**

Telluris caelique potens, pie rector, et author  
Legis, quae in sancto est, edita monte Deus.  
Quique pio cultu mandas ornare parentes,  
Perficere ac horum qui pia iussa iubes,  
5 Te precor, et supplex tua numina pronus adoro,  
Tu sobolis placida respicito aure preces:  
Respicere ut nostros, digneris sancte, parentes,  
Utque his eveniat te tribuente salus  
Fortunas foveas horum, benedicito et illis,  
10 Nec facias umquam noxia damna pati.  
Quo melius studiis possint succurrere nostris,  
Nomini et inde gloria fiat, amen.

8.

[8]

**Hodoepiricon, sive peregrinatio in Transsylvaniam, ad egregium dominum  
Nicolaum Mader, patrem carissimum ex schola Patakina**

Haec mea Nicolao reddatur epistola Mader,  
Qui sua Trenczinii munia clarus agit.  
Postque Creatorem quem summe diligo patri,  
Solutus in hanc clausa non tamen aure legat.  
5 Quod legis Hungaricis tibi mittit carmen ab oris  
Tertius a primo filius, alme pater,  
Hinc ubi piscosus praeterfluit oppida Bodrog

103 Bruta ... terram] Ov. met. 1, 84.

5 *numina*] Az eredeti *nomina* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

1 *Nicolao*] A nyomtatvány *Nicoleo* alakjából javítva.

- Humectans campos, urbs Patakina, tuos.  
 Accipe (namque scio nostrarum cardine rerum  
 10     Anxia quod tristi corda dolore geris),  
 Qualis nos patriae digressos urbe secuta est  
    Fortuna, in certo nescia stare gradu.  
 Et qua post varios huc nos ratione labores  
    Attulit, Aonidum nunc ubi fama viget.
- 15    Nondum complebat quattuor sua cornua Phoebae,  
    Cassovia longas cogimur ire vias.  
 Cogimur, ast nullo nos extrudente, sed ultro,  
    Commoda nam longae defuit ansa morae.  
 Deficiente suos philomela psallere cantus,  
 20    An cuculi turpes quis capit aure sonos?  
 Fertilis interea lustravimus omnia terrae  
    Climata, quae pendit magna tributa Getae,  
 Censura liber non est sacer ordo tyranni,  
    Aut alius, fruitur qui modo lucis ope.
- 25    Atque ea – nam caro fas est aperire parenti –  
    Plena latrociniis, plena metuque via est.  
 Obvius hic gaudens humano sanguine Turcus  
    Saepe fit, haec illi subdita terra patet.  
 Terra patet Mahometigenisque cohortibus ampla,  
 30    Hanc celeri miles saepe peragrat equo,  
 Nec tamen – o factum bene! – casu sensimus isto  
    Peiorem, modo quem nostra Thalia dabit.  
 Est mons Hungaricis distinguens finibus, illos  
    Transalpina mero qui iuga culta tenent,
- 35    Altus, ut hunc cernens dicat contingere caelum,  
    Monte sub hoc vitam Moldavus ater agit.  
 Hic, postquam aequoreas Phoebus se mersit in undas,  
    In tenebris longum continuamus iter,  
 Taedia non ullum capiunt ita longa viarum,  
 40    Ut velit hos fessos monte levare pedes.  
 Antra colunt huius metuendi dentibus apri,  
    Immanes ursos unguibus iste fovet,  
 Iam sed ubi longos cursu superavimus Alpes.  
    Facta fuit lasso villa propinqua pedi,
- 45    Latrantis sonat aure canis vox edita, nobis  
    Spes ea tum primum certa quietis erat.

33 *distinguens*] A nyomtatvány *destinguens* alakjából javítva.

- Tendimus ad tuguri congestum caespite culmen,  
 In tenebris clausas quaerimus atque fores,  
 Simulus exigui cultor ceu rusticus horti  
 50 Vestigasse suum dicitur ipse focum.  
 Ostia sed caecis manibus sunt obvia facta  
 In conclave suis quae modo aperta patent,  
 Haec simul, ut strepitum fuerant reclusa dederunt,  
 Ingredimur, recte sic fore nempe rati.  
 55 Interea excutiens vigili sua lumina somno  
 Hospes ait: quid vult haec nova causa mali?  
 Membraque desiliens vili levat impigra lecto,  
 Mox Cybalem, natum mox vocat atque suum,  
 Postibus e nigris pendentia corripit arma,  
 60 Excitat et crebris flatibus illa focum.  
 Nos trepidos vitae discrimine luridus horror  
 Occupat et gelidus concutit ossa tremor.  
 Egreditur, nobis surgunt horrore capilli,  
 Nec facit officii munera lingua sui.  
 65 Tunc subiere meam, genitor dulcissime, mentem  
 Qualia migranti dicta paterna dabas:  
 Nate peregrinas procul hinc abiture per oras,  
 Obscura noli carpere nocte vias.  
 Ut iugulent homines surgunt de nocte latrones,  
 70 Saepe viatori nox tulit atra necem.  
 Nocte sub obscura fiunt mala plurima, nocte  
 Multa latrociniis sunt loca plena malis,  
 Iamque propinquabat lacrimosae caedis imago,  
 Acta sed eventu res meliore fuit:  
 75 Namque furore brevi correptum vicimus hostem,  
 Vicimus harmonicis saxea corda sonis.  
 Et velut aequoreus qui vexit Ariona delphin:

47 tuguri] Az eredeti nyomtatvány *Tugunei* alakja biztos, hogy hibás. A helyes olvasat *Tugur(i)i* lenne. Lásd: Verg. ecl. 1, 68: *et tuguri congestum caespite culmen*.

49 Simulus ... horti] App. Verg. Moret. 3: „Simulus exigui cultor cum rusticus agri.”

lumina somno] Verg. Aen. 4, 185; Verg. georg. 4, 414; Ov. met. 1, 714; Ov. epist. 12, 107; Sil. 5, 529; Catull. 64, 122.

58 Cybalem] App. Verg. Moret. 31: „Cybalen”, „Scybalen”. Habár a forrásszövegben egy afrikai, női szolgáról van szó, Mader itt csak ’szolga’ értelemben használja.

60 Excitat ... focum] App. Verg. Moret. 12.

61–62 luridus horror occupat] Ov. met. 14, 198.

69 Ut iugulent ... latrones] Hor. epist. 1, 2, 32.

71 Nocte sub obscura] App. Verg. Eleg. in 1, 29.

77 Ariona delphin] Ov. fast. 2, 79–96; Gell. 16, 19; Hyg. fab. 194. Az eredeti *Oriana* alak elírás. Mader itt Arión és a delfin jól ismert történetére utal.

Carmine sic nostro captus et iste fuit,  
 Qualiter ingenuas mansuescant corda per artes,  
 80 Tunc ego donatus cognitione fui,  
 Tunc non paenituit voces didicisse coronas,  
 Ars erit haec ideo semper amata mihi.  
 In miseris etenim praebet solatia rebus,  
 Datque peregrinis commoda mille viris.  
 85 Qui cupit immodicis sine sumptibus ire per orbem,  
 Faxit ut hac tinctus linquat is arte domum.  
 Musica cultori victum procurat alumna,  
 Eripit mediae faucibus atque necis.  
 Demodocum media servatum caede procorum,  
 90 Inficias hominum numne quis ire potest?  
 Carmine quod regum dulci cantuque solebat,  
 Et licet ignoti facta referre Iovis.  
 Quin quoque prudentem cantus servavit Ulyssem,  
 Mendicus querulo dum rogat ore cibum,  
 95 Musica comparibus septem compacta cicutis  
 Te mea dum vivens, lingua sonabit, erit.  
 Te quoque Petre mea celebrabo voce Barossi,  
 Quo didici dulces praecipiente sonos.

*Musicae laus et necessitas,  
atque utilitas.*

Iam loca, iam populi, mores hominumque parenti  
 100 Essent carminibus significanda meis.  
 Sed quia res nimium longi foret ista laboris,  
 Relligio qualis sit regione canam.  
 Ethnica multorum coluerunt nomina divum,  
 Mundus adhuc expers cum pietatis erat.  
 105 Subdita Romano siquidem provincia sceptro,  
 Roma caput mundi quando tenebat, erat,  
 Nunc quoque fictorum restant simulacra deorum  
 Vidimus in multis qualia multa locis,  
 Nomina quin etiam magnorum saepe virorum  
 110 Exhibet antiquus conspicienda lapis.  
 Qualia praecipue vaivodae continet aula,  
 Hic ubi detinuit nos mora quinque dies.  
 Olim Romanis fuit haec repleta colonis  
 Terra, sed hanc Saxo Martis ademit ope.

82 semper amata mihi] Ov. trist. 4, 10, 40.

84 commoda mille] Ov. Pont. 2, 3, 96.

85 ire per orbem] Lucan. 8, 356.

95 comparibus ... cicutis] Verg. ecl. 1, 29.

- 115 Saxo rebellantem per multos Carolus annos  
 Armis non potuit quem superare suis.  
 Ac tandem longo belli certamine victum  
 Expulit in fines nobilis, Hunne, tuos.  
 Cuius Marte suo possedit vitibus agros,  
 120 Quos nunc ignota sed prius arte colit.  
 Nec dum relligio viguit tunc vera per orbem,  
 Nam mundus coluit tunc simulacra papae.  
 Iam sed ubi tenebris lux est exorta fugatis,  
 Quae locat in summum spemque fidemque Deum.
- 125 Illa suos unde est egressa remittit ephebos,  
 Hinc culti redeunt moribus arte domum.  
 Et qua suscipiunt caelestis semina verbi,  
 Hac alios rursus dexteritate docent.  
 Atque sacramentum specie sub utraque ministrant,  
 130 Cena Redemptoris cum celebratur eis,  
 Infantesque sacro perfundunt usque lavacro,  
 Haeredes regni sunt quia Christe tui:  
 Ast quoque degeneres habet haec provincia natos,  
 Haeresis authores progenuitque graves,  
 135 Qualis pestiferae taeterrimus haeresis author,  
 Arrius Eumenidum sanguine cretus erat,  
 Turcarumque pares qui nomen acinace Christi  
 Perdere confessos nocte dieque parant.  
 „Haereticum sed enim maiora incommoda virus,  
 140 Martia quam bellis qui rapit arma, facit  
 Vilius est corpus divinae particula aerae  
 Turca ferox corpus sed necat ille animam.”

Primus et haec ausus Franciscus peste Davidis  
 Transsylvania fuit commaculare loca.

- 145 Factus ab Italia profugus Blandrata secundus,  
 Principis hunc instar numinis aula colit.  
 Hi duo tot miseros leto immersere profundo,  
 Quot solet ingrediens dirus ovile lupus.  
 Sanctam blasphemio Triadem calamoque negantes  
 150 Orequē, vah, nullo facta piando modo.  
 Ipse meis quoties blasphemos auribus hausi,  
 O veneranda Trias, quos vomuere sonos.  
 Non ibi baptismi tinguntur fonte puelli,

*Franciscus Davidis et  
 Georgius Blandrata  
 Arrianorum  
 blasphemorum in  
 Transsylvania duces.*

140 rapit arma] Verg. Aen. 8, 220; Sil. 3, 526.

- Incipiunt vitae qui numerare dies.  
 155 Sed cito per populos sua desinet ille venena  
 Spargere, iam docti nam coiere viri,  
 Hanc ut caelesti configant voce Chimaeram,  
 Qua sacra relligio damna nocere tulit.  
 Erroris nisi paeniteat quem forte professi  
 160 Mulciber absumet membra cremata sua.  
 Qui regit hanc, ubi nunc maneo Cormaeus in illo  
 Concilio praesens cogitur esse, scholam.  
 Quae caput usque adeo per honestas extulit artes  
 Non sit ut Hungarico clarior ulla solo.  
 165 Fama meas etiam quae cum percrebruit aures  
 Tecta, statim dixi: vester alumnus ero.  
 Aspera tentabat paupertas frangere mentem,  
 Atque ait: hic nullam scis quod habebis opem?  
 Non tibi repletam mittet pater aere crumenam,  
 170 Qui putat a Turcae te periisse manu.  
 Aut te barbarica peregrinum gente Camenas  
 Iamque diu cultas deseruisse scholas.  
 Tunc ego, num clausa est caelestis dextra parentis,  
 A patre desertum respicit ipse Deus.  
 175 Si pater hoc sciret qua sis statione locatus,  
 Eius adhuc largas experirere manus.  
 Ecquid in immemorem subeunt oblivia mentem  
 Ante tuis studiis quam pius ipse fuit.  
 Quare ne dubita studiis incumbito saltem,  
 180 De caelo auxilium deque parente ferēs,  
 Sic igitur totum fidei me trado paternae,  
 Qui paupertati consulēt ipse meae.  
 Non opus est magnos nimium transmittere sumptus,  
 Te, pater, haec etiam littera fine monet,  
 185 Transsylvana dedit mihi multa profectio namque  
 Commoda, dextra mea est aëro reversa gravis,  
 Nempe salutantes illorum limina cantu,  
 Quos proprio fovit Calliopea sinu.  
 Commoda cum nummis animi percepimus, et sic  
 190 Nostra fuit nummis dextra reversa gravis.  
 Floreni (salvo sit dictum iure parentis)

*Commendatio scholae  
 Patakiensis.*

161 *Cormaeus*] A nyomtatványban a *Cophaeus* alak szerepel, de ez elírás lehet. Cophaeus nevű pataki rektorról nem tudunk, de a vers írásának feltételezhető idején Paksi Cormaeus Mihály vezette az iskolát.  
 191 *Floreni*] A hibajegyzék szerint *Florenti* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

Sufficient nobis tres, quatuorve dati,  
Id modo, si poterit fiat – rogo – tempus ut ante,  
Quo nive candentes conspicientur agri.  
195 Sic optata tuis contingant omnia votis,  
More senis Pylii iam, pater alme, vale.

9.

[15]

**Ad doctissimum virum dominum Nicolaum Colacinum,  
praeceptorem optimum ex schola Patakina**

Salve Castalias praeceptor culte per artes,  
Immortale tibi quae peperere decus,  
Gloria Pieridum, patriae laus inclita terrae,  
Sint precor ut vitae tempora longa tuae.  
5 Dignus es aeternos, qui vivas prosper in annos  
Atque Sibyllinos Nestoreosque dies,  
Ingenii es claris qui tot virtutibus auctus,  
Aequora quot pisces, quot polus astra tenet.  
Infinita polo ceu lucent sidera picto,  
10 Innumeras sic tu fers quoque mentis opes,  
Scilicet a Domino concessi dona talenti  
Exercens, fructum nocte dieque facis,  
Dulcibus invigilans Musis, ceu lumine Titan  
Lustrat humum, noctis seu venit umbra, studes,  
15 Nec studio fructus, nec desunt commoda centum,  
Utilis est Domino quem geris iste labor.  
Fervida nam docto quae pendet ab ore iuventus,  
Eloquii sentit flumina larga tui.  
Quae tua demirans facundae carmina Musae  
20 Discit in alternos cogere verba pedes:  
Verba Dei, spurcos non fers Colacine poetas,  
Exsulat impietas, carmina sacra placent.  
Unde ministerii sanctissima iura subire,  
Atque rudi poterit voce praeesse gregi,  
25 Impia Romanae contundens somnia plebis,  
Somnia pro verbo quae coluere Dei.

2 peperere decus] Sil. 7, 692.

20 in alternos cogere verba pedes] Ov. trist. 3, 7, 10.

Talibus es meritis longaevae praemia vitae  
 Officiis talem Christe tuere virum,  
 Sed mihi nescio quae tristissima nuntia fama,  
 30 De rebus tulit haec, o Colacine, tuis.  
 Pro bene non itidem, tibi factis facta referri,  
 Laetaque iam tristes tecta habitare lupos,  
 Mansuetam nutrire prius quae tecta iuventam  
 Fama refert, terrae quod grave pondus alunt,  
 35 Quaeque tribus tabulae linguis patuere notatae  
 Subiicit has lateri turba nefanda suo.  
 Heu te carminibus decorata cathedra venustis,  
 Num tua sunt etiam ligna cremata foco.  
 Te praeacuta ausus quisquis violare securi,  
 40 Ille manu dignus qui conruisset, erat,  
 Ast mihi non tantum pariunt haec parva dolorem,  
 Quae proprio sensu quae ratione carent.  
 Est mage flebilibus quod persequar usque querelis,  
 Est cur ex animo te, Colacine, fleam?  
 45 Impius et meritorum ingratus miles habetur,  
 Quem ducis infelix non movet hora pii,  
 „Tunc sua cognoscunt homines mala, quando bonorum  
 Usibus, et dulci commoditate carent.”  
 Hei mihi, quanta novem fecerunt damna sorores,  
 50 Ni regis Aonidum, rector, ut ante chorum,  
 Non ita Zolnenses tollentur ad aethera cives  
 Laudibus ob doctam, quas meruere scholam,  
 Non huc longinquus studiorum nomine civis,  
 Non mittet natos clara Vienna suos.  
 55 Quaeque Sepusiacas inter caput extulit urbes,  
 Leuczovia veniet nullus ab urbe puer.  
 Semita nobilibus nunc est praeclusa propinquis,  
 Qua soliti teneros ferre fuere pedes  
 Ante frequens, nunc iam cessabit adesse Bohemus,  
 60 Inclita quem potuit fama vocare scholae.  
 Vos quoque Zolnenses longis quaeretis in oris  
 Filioli spretas absque decore deas,  
 „Felices iuvenes primo sub flore iuventae

29 nuntia fama] Verg. Aen. 9, 474; Ov. epist. 16, 38.

55 caput extulit urbes] Verg. ecl. 1, 24; Sil. 8, 250.

56 ab urbe puer] Mart. 9, 17, 4.

58 teneros ferre fuere pedes] cf. Ov. ars 2, 534.

- Dogmata sumserunt qui Colacine, tua.”
- 65 Sive etenim spectes divini semina verbi  
 Omnia sunt verbis enucleata tuis.  
 Sive prius nostris obscuras finibus artes  
 Eloquio lucem quae peperere tuo.  
 Plurima grandaevos fugiunt aetate magistros,
- 70 Quae didicit parvus te praeunte puer.  
 Lingua Palaestinae non multis cognita gentis,  
 Per digitos pueris est recitata manus.  
 Graecaque cum lingua novit praecepta Latina,  
 Quae tibi praeceptor subdita turba fuit.
- 75 Ergo decet maesto suffundere lumina fletu,  
 Impius est, qui non corde dolente gemit,  
 Si qua prius tristem meruerunt tempora luctum,  
 Convenit his siccis non tenuisse genas.  
 Rex Macedum cuius celebrant quoque facta prophetae,
- 80 Scripsit Aristoteli talia verba sopho,  
 Grata quidem mentis praeconia reddo tonanti,  
 Quod sobolem luci prodidit ipse meam.  
 Sed maiora meum perfundunt gaudia pectus,  
 Gaudia magnanimo digna parente fero.
- 85 Tempore quod dulcis sumpsit primordia vitae  
 Coepit et hic aevo magne vir esse tuo.  
 Qui teneri poteris mores inflectere nati,  
 Et puero sophiam tradere voce sacram.  
 Rex velut oblato celebrabat magna Philippus
- 90 Gaudia, natalis tempore filioli:  
 Sic vos ablato Zolnenses pectora cives  
 Tundite, qui sobolem vultis habere bonam.  
 „Scilicet heroas generoso sanguine cretos  
 Mansuetis cultos artibus esse decet.
- 95 Gratia pro vitae tribuenda parentibus ortu  
 Est, bene quod vivas sed referenda scholae.”  
 Quae schola si docto careat fraudata magistro,  
 A vitio turpi nomen et omen habet.  
 Otia Nicoleo sub praeceptore fuerunt
- 100 Sancta, placent studiis qualia nempe sacris  
 Bacchica dum celebrans cursabat turba per urbem

83 gaudia pectus] Verg. Aen. 1, 502.

84 digna parente] Ov. met. 8, 847; Ov. trist. 4, 2, 40; Ov. Pont. 2, 2, 82; Ov. Pont. 2, 9, 38; Sil. 12, 346.

80–89 Scripsit Aristoteli ... natalis tempore filioli] Plut. Alex. 8, 4, 1–8, 4, 4.

Festa, nihil sana quae ratione gerit.  
 Turpia Thyrsigeri furias et festa perosus,  
 Nobiscum studiis deditus ille fuit.  
 105 Otia nec tulit huic canis Erigoneius aestu,  
 Frigida sed studiis templa dedere locum.  
 Templam nimis parvae quae sunt vicina Sareptae,  
 Quippe schola templis nil prius esse potest.  
 Haec dat doctiloquos vicina petita ministros  
 110 Pastores Domini non aliunde gregis,  
 Haec bene prudentes tibi dat respublica cives,  
 Evehit obscuros cultaque saepe viros.  
 Ut Maro testis et est Romanae gloria linguae  
 Tullius, obscuro natus uterque patre.  
 115 Atque parentales hac tu ratione penates  
 Et patris ornasti nobilitate domum.  
 Excellens proprio populares nomine cunctos,  
 Dum recolis Musas, pectore, mente, sacras.  
 Unde geris sancto nactus baptismate nomen  
 120 Omina nominibus nam quis inesse neget?  
 Fallor? Es hoc etiam, quod vincis, nomine dictus,  
 Omne voluptatum sed utilitate genus.  
 Sedulitate parem nam longis tractibus ullum  
 Vera cano, potui non reperire tibi.  
 125 Hinc desiderio quoties redisse volebam,  
 Atque tuae rursus quaerere tecta scholae.  
 Talia sollicito versanti pectore quadam  
 Astitit ante meos nocte Minerva pedes.  
 Atque ita sollicitus iuvenis, cur angeris inquit?  
 130 Quando tenebrosae noctis aguntur equi?  
 An quia sede parum prudentem paenitet alma  
 In longas peregre sic abiisse vias.  
 Aut praeceptorem pedibus precibusque petitum  
 Ereptum – votis – angeris esse tuis:  
 135 Desine languidulas cura siccare medullas,  
 Nil iuvat elapsis cor cruciare malis.  
 Ecce Patakina, quem luges lector in urbe ,  
 Militiae cuius castra sequaris erit.  
 Dixerat et tenues mox se subduxit in auras,  
 140 Exequor edictum, docta Minerva, tuum.  
 Ac duodena regit qui signa volubilis anni

*Militia.*

105 canis Erigoneius] Ov. met. 6, 125; Ov. met. 10, 450–451; Ov. fast. 5, 723.

Sol caeli totum pene peregit iter,  
 Ex quo Bodrogii piscosum salvus ad amnem,  
 Hic procul a patria sede remotus ago.  
 145 Hic ubi quem toties optabam cernere, vivit  
 Caesar Caesareo nomine nomen habens.  
 Et velut Euryalo tibi iunctus amore Mathias  
 Qui triplicis linguae cognitione praest.  
 Sic igitur, siquidem statuit suprema voluntas,  
 150 Hic remanens laeti tempora veris agam.  
 Inde reversurus cupidos carosque parentes,  
 Et te, praeceptor care, videbo, vale.

*Georgius Caesar  
 Cassoviensis, rector  
 scholae Patakiensis. Vir  
 doctissimus praeceptor  
 meus.*

## 10.

[20]

### Iocus ad Valentinum Helnerum Coronensem Transsylvanarum

Vergilius tenuem formavit carminis orsum,  
 A culice incipiens ludere metra levi.  
 Posterius graviore sed est sermone locutus,  
 Troiani referens bellica facta ducis.  
 5 Ergo celebrati vestigia recta poetae  
 Aonio debet qui bibit amne sequi  
 Deque prius levibus conscribere carmina rebus,  
 Qualia vel culicis pondus habere solent.  
 Sic ego qui socio sum tecum foedere pactus  
 10 (Foedera mortales inviolata decent),  
 Ut simul alternos segura per otia versus  
 Accipias nostros, rursus et ipse tuos.  
 Incipiam brevibus te compellare loquelis,  
 Festivis miscens seria verba iocis:  
 15 Rusticus extremam vitae cum cerneret horam  
 Quodque foret mortis meta propinqua suae.  
 Omnia commendans praesentibus aeger amicis  
 Ambiguum tremulo fudit ab ore sonum:  
 Batte, tibi carum quem summe diligo Gallum,  
 20 Batte, tibi lego iam moriturus ego,

142 Sol ... peregit iter] cf. Ov. trist. 4, 7, 2.

146 nomine nomen habens] Ov. fast. 3, 412; Ov. fast. 6, 26.

147 tibi iunctus amore] Ov. trist. 1, 8, 30; Ov. Pont. 1, 7, 31.

10 Foedera mortales] cf. Sil. 13, 284.

Scilicet huic Gallus lucis praenuntius ales  
 Et Galla servus de genetrice fuit.  
 Fallor? An hic servum vel avem legaverit illi,  
 Causa Valentino discutienda datur.  
 25 Quem matura senem reddit prudentia, quamvis  
 Signet ei teneras parvula barba genas.  
 Haec ad candelam sero sub vespere lusi,  
 Tu quoque respondens, quando licebit, eris.

**App. 11.**

**11.**

[24]

**Valerianus Mader, Valentino Helnero**

Ut tua Pierio conspersa lepore tulisti  
 Carmina iudicii dexteritate, valens.  
 Dulcibus intentus dapibus, duo candida tinxi  
 Qua, tuis oculis res ea visa fuit.  
 5 Dulce cibus stomacho, sunt dulcia fercla palato,  
 Carmine sed non est dulcior ore cibus,  
 Ergo tuae captus doctae dulcedine Musae,  
 Ova procul, dixi, tolle repente puer.  
 Nunc animum farcire iuvat, quae sola voluptas  
 10 Aonii debet corda levare gregis.  
 Hic meus ardor erat tua quando poemata vidi,  
 Ut legi, sed enim gaudia quanta tuli?  
 Non ita Thalenses altis in montibus uvae  
 Collectae dulces, crede, fuere mihi.  
 15 Neque ita suave recens attractum stramine mustum  
 E plenis memini dulce fuisse cadis:  
 Ceu tua quae facili deducis carmina vena,  
 Ceu tua disparibus verba ligata modis.  
 Prima statim doctae monstrant praeludia Musae  
 20 Ingenii quam sit copia larga tui.  
 Dum tibi carminibus languentia corpora fingis  
 E media in vitam morte redisse meis.

21 Gallus] Mart. 3, 81. Lásd még: SZENTMÁRTONI SZABÓ 2010; lucis praenuntius ales] Ov. fast. 2, 767.

12 gaudia quanta tuli] Ov. met. 9, 483.

15 stramine mustum] cf. Sil. 13, 814: *stramine fultum*.

Est bene, quod tantas habeant mea carmina vires,  
 Corpora de tumulis ut relevare queant.  
 25 Nostra tibi longam producent carmina vitam,  
 Fama nec est umquam deperitura tua,  
 Quin etiam gravibus conspersa modestia verbis,  
 Per totum lucet quod mihi scribis opus.  
 Thesaurum quereris te neglexisse decorum,  
 30 Quem natura dedit mentibus ipsa parens,  
 Mille bonas tentas quando volitare per artes,  
 Et iurista bonus rhetor et esse volens.  
 Nec tamen optato studiorum fine potitus,  
 Semina naturae deperiisse bonae.  
 35 Unde fit ut fugias, inquis, consortia vatium,  
 Quodque scias solum te modo scire, velis,  
 Talibus extenuans sed docta poemata verbis.  
 Grandibus assurgit tunc tua Musa sonis.  
 Ac velut unda fluens tenui scaturigine fontis,  
 40 Angustis primum mox spatio a viis:  
 Sic tua per longam se fundunt carmina chartam,  
 Sic ductu placido fluminis instar eunt.  
 Cum tibi sunt igitur felicia dona sororum,  
 Cur ita demirror Martia signa fugis.  
 45 Heu cur indoctum, dicens, me Marte lacessis,  
 Quid mihi demandas tam grave Martis opus,  
 Quamvis cristatus movit tibi praelia Gallus:  
 Inferior tamen est viribus ille tuis.  
 Cernis ut elatum collumque et rostra repressit,  
 50 Cernis ut hunc pugnae militiaeque pudet?  
 Forsitan infelix si praescivisset idipsum  
 Venturas pluvias ante videre sciens,  
 Martia pugnaci numquam cum milite bella  
 Tentasset meditans tradere terga fugae.  
 55 Nec tamen omnino victor laetare triumpho,  
 Ecce meus Gallus rursus ad arma vocat.  
 Rursus ad arma vocat, strictumque recolligit ensem,  
 Audacesque cupit conseruisse manus.

23 quod tantas habeant mea carmina vires] Ov. trist. 1, 6, 29.

42 fluminis instar eunt] Ov. epist. 8, 62.

46 grave Martis opus] Verg. Aen. 8, 516.

56 rursus ad arma vocat] Ov. rem. 282.

58 conseruisse manus] Ov. fast. 3, 282.

Sed satis est hodie pugnatum Marte cruento,  
60 Militibus tacita sit quoque nocte quies.

12.

[26]

**In nuptias egregii domini Petri Barossii et honestae virginis Elisabethae  
Hroncoviae, Trenczinii et Illaviae celebratas**

Accipe praeceptor teneros in carmine fetus,  
Discipuli taedis quos peperere tuis.  
Splendida qui nequeunt tibi munera ferre, rependunt  
Pertenui quamvis carmina ducta stilo.  
5 Dent alii nummos, carnes dent atque ferinas,  
Sat dabit is, qui dat, quod dare cumque potest.  
Carmine dona ferunt pauci meliora vocati,  
Crede mihi pondus munera mentis habent.  
Sic gener insignis magnique Melanthonis ille  
10 Gloria Pieridum magna Sabinus ait:  
„Si quis Erythraeas gemmas donaris et aurum,  
Haud meliora tibi carmine dona dabit.”  
Ergo iuventutis commissae carmina sponsae,  
Ista precor vultu candidiore legas,  
15 Pectora qui nivibus fers candidiora lapillo,  
Si qua carent cultu, ne preme cuncta nigro:  
„Qui nescit teneros criticus tolerare Tyrones,  
Non poterit felix ille docere rudes.”  
Nil nocet in primis pravos confingere versus,  
20 Qui mala nunc, olim carmina docta dabit,  
Scilicet haud rigidum nimium decet esse magistrum,  
Qui iuvenum turbae rite praeesse cupit.  
Ipse ego cum facerem versus puerilibus annis,  
Multa licet taetra digna fuere nota,  
25 Omnia sed prudens non pressit verba magister,  
Ut studio vires adderet ille meo.  
Qui non ulla prius scripserunt carmina, scribunt  
En tibi, nam tuus es dignus honore torus.

59 Marte cruento] Sil. 11, 375; Val. Fl. 8, 395; Lucan. 4, 24.

60 nocte quies] Verg. Aen. 12, 909; Tib. 3, 4, 2.

23 puerilibus annis] Ov. epist. 5, 157; Ov. met. 2, 55; Ov. fast. 6, 417; Sil. 11, 145.

28 torus] Az eredeti *chorus* alak a nyomtatványban kézzel *thorusra* javítva.

Virgineas alii ducant celebrentque choreas,  
30 Nos decet hunc versu concelebrare diem.

**13.**

[27]

**Echo**

Montibus et saxis habitans resonabilis Echo  
Proxima quae templo moenia nostra colis,  
Dic mihi, namque potes quaesita referre petenti:  
Anne virum virgo nunc Elisabeth? Echo: habet.  
5 Hanc, reor, ardenti Petrus dilexit amore  
Et sociam lecti iam sibi quaerit? Erit.  
Est formosa, bonis exultaque moribus, illam  
Barosius semper Petrus amabit, abit.

**14.**

[27]

**Aliud. Honestatem, necessitatem et utilitatem sacri coniugii continens**

Dicite, Pierides sponso nova gaudia Musae,  
Dicite, sponsus enim numina vestra colit.  
Carminis authorem versu celebrate Camenae,  
Coniugio gaudens dignus honore vir est:  
5 „Coniugii Deus est sancti protector et author,  
Iura tori temnens numina temnit homo.”  
Quae Deus instituit primo pia gaudia Adamo,  
Gaudia sunt omni percipienda viro.  
„Quod Deus instituit, nulli contemnere fas est,  
10 Omne bonum praestans efficit author opus.”  
O genus invisum monachi, turpissima pestis,  
Arma Deum contra qui scelerata struunt.  
Hi pugnare pia pro virginitate videri,  
Dum servant scortis claustra repleta, volunt.  
15 Usque adeo bellum naturae inferre potenti  
Non pudet insanos consiliique leves.

1 resonabilis Echo] Ov. met. 3, 358.

2 moenia nostra] Verg. Aen. 4, 96; Stat. Theb. 12, 690; Sil. 2, 294.

3 petenti] Az eredeti *potenti* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

Commoda coniugii quis nescit plurima sancti?  
 Vix maiora quibus commoda mundus habet.  
 Per sacra coniugii Domino connubia Christo,  
 20 Immenso crescit coetus in orbe pius.  
 Hinc electa Deo latis ecclesia terris  
 Laetitia caeli perfruitura venit.  
 Omnipotens cuius tanto perflagrat amore,  
 In mortem ut natum traderet ipse suum,  
 25 Scilicet est ingens caelestis gratia patris  
 In genus hoc, vivit quod per amoris opus.

Omnibus auxilio quis non opus esse putabis,  
 Auxilium caro fert bona nupta viro.  
 Pinguia pervertit si quando rura colonus,  
 30 Venturo reparat sedula sponsa cibum.  
 Dum tua pervigili faciebas munia cura,  
 Ingressus vacuam coniuge, Petre, domum.  
 Ah quoties, carae post tristia fata Brigidae,  
 Optato agnoscis te caruisse cibo.  
 35 Passus es adversos privatus coniuge casus,  
 Res tibi cum fida coniuge quanta perit?  
 Quae mala distractos comitentur damna maritos,  
 Exemplo res est sat manifesta tuo.  
 Neglectumque pecus domina moriente ministrat  
 40 Corvis et canibus pascua crudivoris.  
 Omnia furantur, nunc hoc nunc deperit illud,  
 Furibus est vidui quaeque repleta domus.  
 Sed quid praeteritos tento renovare dolores,  
 Tristibus exactis carmina laeta canam.  
 45 Quae tibi sunt serva, sed quae periere relinque,  
 Aucupis e manibus missa volucris, ait.  
 Quem tibi per tumultum peperit Brigida dolorem,  
 Leniat hunc thalamo dulcis Elisa suo,  
 Ut prior illa suum dominum constanter amabat  
 50 Et redamata pari rursus amore fuit:  
 Sic nova te placidum redamabit sponsa maritum,  
 Sic vobis dulcis pectora iunget Hymen.  
 Rebus in adversis, rebus pariterque secundis,  
 Sedula promissam praestitit illa fidem.  
 55 Sic – nam vera queunt etiam praedicere vates –  
 Praeclari, similis, nominis uxor erit.  
 „Virgineos mores clara cognovit in aula,

Quae venit ex aula candida virgo venit.”  
 Moribus egregiis cultas decet esse puellas,  
 60 Quaecumque heroum splendida tecta colunt.  
 Qualis es Illaviae turritas qui regis arces,  
 Magne vir, ingenio et nobilitate potens.  
 Turpia cur igitur leve fers mendacia vulgus?  
 Quando cupis famam dedecorare bonam,  
 65 Qui mala de sponsae sunt nomine falsa locuti,  
 Et male qui dictis cumque dedere fidem,  
 Ut suspendantur, digna est pro crimine poena  
 Auribus hi, lingua pars sed iniqua, sua.  
 „Non hominum linguis fato sociantur amantes,  
 70 Nil facit adversus lingua scelesti Deum.”  
 Illi sponsa fuit curae, cum nulla parente  
 Praesidia aut cara matre reposta forent.  
 „Vidi ego quam multos opibus caruisse paternis,  
 Auxilio sed enim non caruere Dei.”  
 75 „Non est divitiis umquam fas credere fluxis,  
 Sunt inconstantes quas habet orbis opes.”  
 „Est Deus ipse potens materque paterque rogatus  
 Divitias, usus si ferat, ille dabit.”  
 Hic tibi nil dubita, plenas exporriget ulnas,  
 80 Sponse decus clarii, Pieriique chori.  
 Hic tibi sponsa suo praesens velut ante solebat  
 Auxilio, casta mente rogatus erit.

## 15.

[30]

### Ad Georgium Bulgar, Valerianus Mader

Nuper Musaei discendi sede relicta,  
 Et petii gressu tecta paterna meo.  
 Doctior ut fiam prudentis ab ore parentis,  
 Qui mihi praeceptor, qui pater estque simul.  
 5 Nam mihi cum moles incumbit magna laborum  
 Fessus ad hunc semper quo relevarer eo,  
 Unde gradus nuper referentem, me tua tali  
 Alloquitur quae vult nubere voce soror.  
 Siste pedem vicine, meis ac parce loquelis,  
 10 Neve velis graviter, quas dabo ferre, preces.  
 Dixerat, attentis hanc auribus audio, tandem

- Virgineis tulit haec mollia verba labris:  
Scis bene Bannovii qui scepra scholastica gestat,  
Fraterno quod sit iunctus amore mihi.
- 15 Huic rogo quapropter nostro tu nomine scribas  
Ad thalami ut veniat sacra colenda mei.  
Ista pudibundo postquam dedit ore, puella  
Promissis abiit reddita certa meis.
- 20 Ad sacra coniugii venias idcirco vocatas,  
Non illis quam tu gratior hospes erit.  
Fratres es, ergo tuae fac sis conviva sororis,  
Cum veniet thalami coniugiique dies.  
Coniugibus vult nos Christus salvator adesse,  
Quod Christus fecit nec tibi turpe puta.

16.

[31]

**Carmen sapphicum patriam, parentes, educationem, res gestas et exitum vitae  
Ioannis Baptistae breviter continens**

- Si Deus cuius reperitur ore  
Nil doli, summo celebrat favore  
Elisabethae sobolem, Ioannem  
Nomine dictum.
- 5 Cur tuos nostrum celebrare carmen  
Cessat, o vates pie, sancte, honores  
Editus quo non spatioso in orbe  
Celsior arte.
- Natus est orbis Solymae potentis  
10 Moenibus, sedes fuerat sacrati  
Quae Dei verbi pariterque Iesu  
Omnipotentis.
- Patre lucem Zacharia ministro  
Seminis divi, genitricis atque  
15 Hausit ex casta, sterilis fuit quae  
Prorsus Elisa.
- Vilibus ventrem saturavit ille,  
Melle silvestri pariter locustis,

20           Corporis non hic habitum probavit  
                  Splendidiorem.

Hic Dei prolem digito, abluentem  
Sanguine et nostros proprio reatus  
Monstrat, atque hunc Iordanis iste vates  
                                  Mersit in unda.

25 Sed quod atrocis scelerosa taxat  
Crimina Herodis, iubet ut miselli  
Ense praecisum caput adferatur  
                                  Lance Ioannis.

30           Cede crudeli perit hic beatus  
Vera qui Christi documenta sparsit,  
Sic malus sanctis tribuit ministris  
                                  Praemia mundus.

O Deus, vasti fabricator orbis,  
Robora nostras pietate mentes,  
35           Ut tuo pro nomine perferamus  
                                  Cuncta pericla.

## 17.

[32]

### **Ad egregium dominum Ioannem Storcium, sympatriotam carissimum dedicatoria**

Civibus ingenuae quos enutriere Camenae,  
Debetur duplici nomine dignus honos,  
Tum quia consilio prudenti iura gubernant,  
Tunc quia res illis publica clara manet.  
5 „Urbibus haud magnam dant splendida moenia laudem,  
Quod sensu lapides et ratione carent.”  
Est neque divitiis respublica clara caducis:  
Divitiae pereunt, moenia celsa ruunt.  
Si quid habet verae celeberrima patria laudis,  
10           Hoc habet a doctis quos nutrit illa viris.  
Storcus in quorum celebratur classe Ioannes,

35 *perferamus*] Az eredeti *proferamus* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

Storcius egregio de genitore satus.  
 Consilio totam qui rexit saepius urbem,  
 Est neque dissimilis filius ipse patri.  
 15 Ergo tua cum sis dignus virtute, Ioannes,  
 Ut quodque tu versu concelebrare meo.  
 Accipe sincerum testantia carmina amorem,  
 Atque eadem placida carmina mente lege.  
 Versibus his magnus celebratur laude Ioannes,  
 20 Quo maior vasto nullus in orbe fuit.  
 Cuius habes pulchrum quoque tu de nomine nomen,  
 Omina saepe viris nomina tanta ferunt.  
 Hac te, Iane, procul graviores pellere curas  
 Convenit et patrio vivere more die.  
 25 Vive diu, longos tibi det Deus optimus annos,  
 Quae mea ne careant pondere vota, vale.

18.

[33]

**De certamine Gallorum, gallinaceorum, lusus scholasticus**

Gallorum tenui modulabor arundine pugnam,  
 Et prima illius fuerit quae causa duelli,  
 Commodaque hinc tenerae quae debent carpere mentes.

Oblita cum glacie pedibus sit semita nostris,  
 5 Qua proni in vicium ruimus, peioraque semper  
 Insequimur, varios tentati inquirere nervos,  
 Hi quorum esse solet melior sapientia menti,  
 Humano ut possent fragili succurrere lapsu.  
 Ergo alii fictos scripserunt carmine ludos,  
 Sub specie soliti figmenti abscondere verum,  
 10 Et velut extenso monstrarunt indice, vitae  
 Quod sit iter nobis fugiendum, quodve sequendum.  
 Nonnulli in brutis exempla imitanda dederunt,  
 Fecerat ut prudens Lacedaemonis urbe Lyncurgus,  
 Dum populo geminos produxerat ille catellos,  
 15 Quanta malae, erudiens vis consuetudinis esset.  
 Absimilis cui pugna fuit non ista volucrum,  
 Pergama turritae tulerant exordia Troiae

12–13 Nonnulli ... Lyncurgus] Plut. De educatione liberorum, 2F–3B.

Cuius prima, daret vitae ut vestigia rectae.  
His male vivendi quibus est nondum impius usus,  
20 Ad nostra hinc longo manavit tempora more.  
Ne vero haec animi careant spectacula fructu  
Corporis externa et pascamus lumina tantum,  
Omnibus haec pariter bis quinque imitanda dabuntur.

I. Cervicem attollit velut in certamine gallus,  
25 Gallus ovansque suos figit cum pondere gressus  
Ingenuo vultu, sic te decet esse palaestram  
Qui petis hanc, clarias recolis qui rite Camenas.

II. Cominus adversum dum fertur in antagonistam  
Innuit is, laqueis tractare haud bella dolosis  
30 Esse pium telis, sed contra opponere frontem.

III. De domitis alas quatiens velut hostibus ille  
Gestit et excelsum culmen petit in bene gestis,  
Sic decet eximiam rebus gestire iuventam.  
Ast victus veluti tenebras inquirat opacas:  
35 Sic quoque devicti capiat confusio vultum.

IV. Viribus at victus ceu mox redit ille renatis,  
Rem dubiam rostro tentans decernere acuto,  
Haud aliter studii faciet sectator honesti  
Intendetque suae summo conamine mentis  
40 Vires, ut socium in cursu praevertere possit.

V. Ceu loca celsa petit cristis circumdatus ales,  
Sic alacris tu virtutis fastigia scandas,  
Atque tuos semper studeas superare sodales.

VI. Non somno indulget, sed voce silentia turbat  
45 Excubitorque diem mortalibus indicat ales  
Plumea, dum silvis repetunt animalia nidos,  
Scilicet et tepidas rostrum fixere sub alas.  
„Nec tibi fas molli totam requiescere lecto,  
Esse putes noctem, Nyphalia sacra colenda  
50 Sunt tibi, continuant alii dum nocte quietem.”

48 requiescere lecto] Tib. 1, 1, 43; Prop. 1, 8b, 33.

50 nocte quietem] Sil. 17, 160; Verg. Aen. 7, 414.

VII. Oviparae gaudet gallus velut atque cohorti  
Assiduum doctas, sic te qui tendis ad artes  
Perpetuumque bonos inter decet esse sodales.

55 VIII. Pullorum velut esse solet dux, quando parentis  
Orbati auxilio certa sine sede vagantur,  
Officiis sic ultro piis servire decebit  
Auxilium duris poscenti rebus amico,  
Praecipue pueris infirma aetate tenellis.

60 IX. Territat ut dirum gallus clangore leonem  
Indomitum silvis animal, quem taetra frementem  
Silvae omnes, atque antra tremunt montesque resultant.  
Sic durum poteris Satanam saeva arma minantem  
Voce Evangelii doctus terrere potenter.  
Immanes ipsa voce exanimare tyrannos  
65 Cogitur imperium quorum tolerare colonus.

X. Pura legit verso gallus ceu pulvere grana  
Pura ita de scriptis nos carpere grana iuvabit.  
„Et modo quid dicam postremum haud esse sequendum,  
Scilicet ore fimum fodiens dum quaeritat escam  
70 Inventam spernit gemmam, ac magis expetit hilum,  
Nos vero e scriptis effossum iaspida mentis  
Egregios inter thesauros condere oportet.”

## 19.

[35]

### Paraenesis, ad colendam Auroram

Iam rursus nostris redeunt bona tempora Musis,  
Autumni gelidos sole vehente dies,  
Umbraque maiores distendit densa tenebras,  
Exsuperet longo tempore ut illa diem.  
5 Ergo vigil totam non sterte scholastice noctem,  
Membra sed ad lumen saepe levato tua,  
Auroram studiis cognosces multa daturam  
Commoda, sed Dominus si Deus addet opem.  
Ni Deus humano dederit nam augmenta labori,  
10 Irritus et vanus tunc erit ille labor.  
Regius in sacro haec testatur codice vates,

- Repletus sacro pneumate verba canens:  
Quod sine caelesti mortales numine, noctes  
Referat insomnes ducere saepe nihil.
- 15 Consilium sed quando Deus dat rebus agendis  
Tunc faustum, felix, redditur illud opus,  
Primo igitur vili demittens membra grabato,  
Grata Deo grato pectore vota cane.
- Incolumem quod te ad redeuntis tempora lucis  
20 Restituit, Satanae nec dedit in laqueos.  
Crura de hinc caligis, corpus circumdato veste,  
Hinc faciem puro fonte lavato tuam,  
Mox iterum forti caelestia numina voto.  
Assiduaque Deum sollicitato prece!
- 25 Ut tibi se adiungat Palinurum, ac vela potenter,  
Ingenii praesens dirigat ipse tui.

**20.**

[36]

**Ad Nicolaum Mednienski**

- Nunc ego privatam si nescis transigo vitam,  
Invigilans studiis tecta paterna colo.  
Nunc rectore caret siquidem mea patria digno,  
Suntque rudi puero tradita scepra scholae.
- 5 Thurrius huc ad nos emissus dicitur esse  
Praevius adventus, o Colacine, tui.  
Hinc mea laetitiam capient praecordia quantam?  
Splendida cum caelo fulserit illa dies,  
Tunc ego nunc Musae lapsum renovabo vigorem,
- 10 Dignaque te culta carmina mente canam.  
Fata regunt nostros, sum certo, certior actus:  
Sint, o sint Musis mitia fata meis!  
Tu quid habes calamo defer mihi quaeso fideli,  
Propositi, frater, maxima cura mei.

25 Palinurus] Aeneas kormányosa, aki a tengerbe fulladt. Verg. Aen. 3, 202; 3, 513; 3, 562; 5, 12; 5, 833–871; 6, 337–373.

## 21.

[37]

**Ad carissimum dominum patrem, Nicolaum Mader, offensae deprecatio**

Suscipe, nec doctas venientes respue Musas,

Qui colis et Musas qui reverenter amas.

Sive iacens durum sentis per membra dolorem,

Sive – quod optarem – prosperitate vales.

5 Cum Musis potis es latio certare lepore,

Et Ciceroneo si cupis ore loqui,

Ergone tam tristem patiar sine fine dolorem?

Qui cor qui mentem laedit ad usque necem?

Nulla mihi superest lapso iam gratia? Nulla

10 Spes, patris ut cari rursus amore fruar?

Hei mihi, quid prodest patriis quod verser in oris?

Atque oculis cerno tecta paterna meis.

Haec siquidem trepido non ausim tangere gressu,

Offensum verbis nonque domare patrem.

15 Qui iusta natum peccantem corripit ira,

Discat, ut exiguo cautior esse malo.

„Quem non parva movent nati peccata parentem,

Grandia post frustra prendere facta volet,”

„Exiguos graviter par est, ut conterat ausus,

20 Qui magnis bene vult consuluisse malis.”

Ast ego, qua tanto crucior iam tempore, poenam,

(Quod tensi cari iussa verenda patris),

Aut minui, prorsus vel tolli pectore vellem,

Nam mihi tristitiam res parit ista gravem,

25 „Et gravis iratum res est habuisse parentem,

Et gravius summo non obedisse Deo.”

„Sit modus in poenis iusta quoque sit modus ira,

Nam virtus medium debet habere locum.”

Haec te Pieridum per numina sancta sororum

30 Perque novem, genitor, quas colo posco deas.

*Exemplum obedientiae  
filiorum erga parentes.*

3 per membra dolorem] cf. Lucr. 6, 657.

11 *Hei mihi, quid prodest*] A margón kézírással jelezve, hogy erre a helyre beszúrandó a *quid* szó.

28 *Nam virtus medium debet habere locum*] Lásd: Arist. Nic. eth. 2. könyv.

Apollo.

Nullius est hominum tantos componere motus.  
Iratos animos offensaque pectora verbis  
Demulcere Deus praecordia flectit at ipse.  
Ipse potest duras hominum convertere mentes,  
35 Commotos animos solo compescere nutu,  
Ponderi Nestoreis nec sunt tam grandia verbis,  
Nec quicquam faciet docti persuasio civis.  
Auribus ergo tuis Musae quaecumque loquentur,  
Instructae nostris monitis, haec percipe verba,  
40 Quem quondam sacras scimus coluisse Camenas,  
Candida cum primum tondenti barba cadebat  
Id quod tempus erat fulvo pretiosius auro.

Calliope.

O multis celebris finibus et locis,  
Doctrina simul et consiliis potens,  
45 Cives praecipuos inter et optimos,  
Qui non exiguum iure tenes locum.

Huc ad te venimus veste novem Deae  
Indutae varia pectore candidae,  
Quod iunxit sacra concordia vinculo,  
50 Pacis non studium, nos bona mens iuvat.

Sic quicumque colunt numina candida,  
Et nostris studiis pectora molliunt,  
Affecti decet, ut sintque placabiles  
Offensas animo reiiciant suo.

55 Idcirco numero convenimus novem,  
Ut nostrae valeant quas ferimus preces,  
Et nato facilis des veniam tuo,  
Qui peccata dolet tristitia gravi.

Nostras hic sequitur cum studio vias

41 Candida ... barba cadebat] Verg. ecl. 1, 28.

42 fulvo pretiosius auro] Ov. am. 3, 8, 3.

60 Pauper, nec refugit culmina scandere  
Ad quae difficilis semita sit licet,  
Quam per delicias non datur ingredi.

Clio.

Est ingens amor in bonos parentum  
Semper filiolos et obsequentes,  
65 Quales qui genuit pater beatus  
Felicissimus estque prorsus ille,  
Sed paucos nimium solet beare.

Natorum pietas pios parentes,  
Nam natura manet prioris omnes,  
70 Peccatrix hominis maligna natos,  
Haec contra Dominum Deumque peccat,  
Caros saepius haec movet parentes.

Thalia.

Ut Deus mundo facilis maligno  
Parcit ingentes miserando culpas,  
75 Si graves deflent, homines dolentque  
Pectore lapsus.

Sic iubet nostris etiam remitti  
Proximis peccata domesticisque  
Nempe laudatam cupientibus iam  
80 Ducere vitam.

Euterpe.

Omnibus est vita sors haec communis in ista  
Ut peccata patrent.

Filius offendit pravus saepissime patrem,  
Matrem nata piam.

76 Pectore lapsus] Ov. ars. 3, 745.

85 Raraque germanos est inter gratia fratres  
Tentant saepe necem.

In cunctus vicium naturae regnat iniqua  
Multos ira gravat.

Erato.

Eros amoris nomen est,  
90 Vates deam sic nominant  
Me quod colo concordiam  
Et quod quietem diligo.

Contentionem noxiam  
Iramque detestor malam  
95 Mites amo, ac iniurias  
Quicumque condonant suas.

Amore sincero suum  
Amplectitur qui filium  
Pater, misertus suscipit  
100 Quando precatur gratiam.

Polymnia.

Multa quod memini bona  
Dicor inde Polymnia  
Immemor mala negligo.  
Mente condo sed optima,  
105 Est pium mala pellere,  
Semper ex animo procul.

Melpomene.

Et angeli solent Deo laudem dare,  
Laetique concinunt melos cum perditus  
Gemendo paenitentiam de crimine  
110 Agit, simulque vult pius iam vivere.

Terpsichore.

Me delectat amans chori,  
Et quem musica commovet optima,  
Is nostrum sequitur gregem  
Flectit cordaque nostris precibus sua.

Urania.

115 Grata Deo est pietas peccata remittere parva,  
Maiora vero gratior est omnibus haec pietas.  
Haec breviter Musis mandavit Apollo disertis,  
Scilicet ad Dominum verba ferenda patrem.  
Sed prius a nobis mansueta voce rogatus,  
120 Nemo nisi implorans sentiet huius opem.  
Cur vero doctas ad te, pater optime, Musas  
Mitto, nec insignes nobilitate viros.  
Id causam facio nimirum propter honestam  
Consilii ratio nec reprobanda mei est,  
125 Si quid in his positum est, si verbis gratia, docti  
Si locus est precibus nobilis atque viri,  
Omnibus his dignas quis non putet esse Camenas.  
Omne quibus nostrum statque caditque decus,  
Sit locus ergo sacris, reverentia sitque Deabus  
130 Fac, pater, ut Musae quod petiere ferant.

22.

[41]

**Ad egregium dominum Petrum Barossium, praeceptorem carissimum**

Haec mea Trencinii portetur littera in urbem.  
In patriam redeat littera missa meam,  
Barossioque velim tradatur nomine Petro,  
Qui tenet excelsae sceptra verenda scholae.  
5 Unde leves elegi missam tibi, Petre, salutem,  
Prae reliquis constans, quaeris, amice, ferant?  
Hanc tibi Maderius transmittit Valerianus,  
Qui te non ficto fidus amore colit.

128 statque caditque decus] Ov. Pont 2, 3, 10; Ov. fast. 1, 18.

- Arx ubi Beczkoviae liquidas consurgit ad undas,  
 10 Quas Vagus a rubro vertice tortus agit,  
 Qui vagus et nostras humectat flumine ripas,  
 Saxaque delapsis fluctibus alta secat.  
 Cur moror hic longo, miraris, tempore? Dicam  
 Cur celeres solito non fero more pedes.  
 15 Quippe prius quoties quemquam visurus adibam,  
 Per tantos tenuit me mora nulla dies.  
 Regredior sed nunc ob causam tardior istam,  
 Sufficiet Petro quae puto causa meo.  
 Detinet ingenuus pastoris me favor, isto  
 20 Qui rogat ut maneam, ne properemque loco,  
 Is mihi quotidie convivia lauta ministrat,  
 Colloquiis horas transigo saepe leves,  
 Interdum doceo pueros et carmina condo,  
 Quae tempus nobis suppeditatque locus.  
 25 Si bene quid de te merui, praeceptor amande,  
 Fac, quaeso, pueros huc mihi mitte duos:  
 Ioannem et tenui cantantem voce Iacobum,  
 Georgius his etiam, si volet esto comes.  
 Dante Deo mecum nullo remorante redibunt,  
 30 Et sua praestabunt munia, dante Deo.  
 Nam celebraturus sua cras natalia Bamphi,  
 Cum pastore simul iussit adesse chorum.  
 Qui faceret pulchris laetas contentibus aures,  
 Scilicet hunc nostra nil magis arte iuvat.  
 35 Quod superest, carum salvere iubeto parentem,  
 Tu quoque cum reliquis, candide Petre, vale.

*Magnificus dominus  
 Ladislaus Bamphi, in die  
 Ladislai regis.*

### 23.

[42]

#### Poena adulterii et periurii

Oppida quae rapidis inter populosa pererrat  
 Nitra, suis campos fluxibus atque rigat.  
 Est quoque Baimocii gaudens cognomine pingui  
 Det quia ruricolis fertilitate solum.

10 vertice tortus] Ov. Pont 4, 10, 48.

16 nulla] Az eredeti *mille* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

- 5 Namque ferax Cereris tellus dulcisque Lyaei,  
 Quodque ciet risus, fert humus illa crocum.  
 Hic fuit incestu furtivo femina corpus  
 Prostituens, pretium sic male sana merens.  
 Talia furtivo, nequam sub corde volutans,  
 10 Nemo tui facti conscius – inquit – erit.  
 Ast occulta Deus qui introspicit omnia vindex,  
 Huius in apricum protulit ipse scelus.  
 „Fama etenim celeri velocior alite quovis  
 Mox ad vicini proxima tecta subit.”  
 15 Parva metu primo, maior sed facta subinde  
 Protinus accessit iudicis illa domum.  
 Cuius ubi patulas primum percelluit aures,  
 Ad faciem iussit sistat ut illa suam.  
 Sistit at in cassum, nam se scelerosa tuetur,  
 20 Non tanti lacrimans, criminis esse ream,  
 Atque ait: obtestor superos ac fulmina posco,  
 Ausa fui corpus si maculare meum.  
 Fugerat illa quidem terreni iudicis iras,  
 Sed non iudicium fugerat illa Dei.  
 25 Nam sua quando metunt sudantes farra coloni  
 Tempora gramineis nexibus atque ligant,  
 Conductis mercede cibum messoribus, atque  
 Cum lupulo coctam forte ferebat aquam.  
 Quorum epulis ubi pulsa fames mensaeque remotae  
 30 Et potu siccam dum pepulere sitim.  
 Illa suos referens gressus properabat in urbem,  
 Felicesque opus hoc perficiatis ait.  
 Interea magno misceri murmurae caelum  
 Incipit ingenti cumque fragore furit.  
 35 In terram fundens pluvias cum grandine mixtas  
 Messores agris quae pepulere suis.  
 Quam quoque tempestas et caeli compulit imber  
 Congestae cumulum forte subire zae.  
 Mox ibi terribili postrata est fulmine sanctum  
 40 Ausa fuit nomen quod temerare Dei,  
 Illiusque simul penitus cum corpore flamma  
 Absum sit magnam triticeamque struem.

5 Namque ferax Cereris tellus dulcisque Lyaei] Sen. Herc. f. 697.

8 male sana] Verg. Aen. 4, 8; Ov. ars 3, 713; Ov. met. 9, 600.

13 Fama ... subit] Verg. Aen. 4, 174–190.

29 epulis ubi ... remotae] Verg. Aen. 1, 216.

Disce tuam alterius poenis disponere vitam,  
Periueros summi iudicis ira manet.

24.

[44]

**Gratulatorium in adventum sympatriotae sui, egregii domini Adami Maczac,  
iudicis Trencziniensis**

Ceu miranda foret nimium res flumine tractas  
Trenczinio Zolnam, posse venire, rates,  
Esse videbatur mihi sic mirabilis iste,  
Adventus Zolnam, dulcis Adame, tuus.  
5 Et nisi te proprio vidissem lumine, certe  
Debebam dubius nulli habuisse fidem.  
Ergo quod huc fausto venisti sidere salvus  
Exiguo, pando gaudia magna, stilo,  
Namque decet grato, gratari carmine, civi  
10 Es qualis patriae, tu quoque Adame, meae  
Exornans pulchris illam virtutibus urbem,  
Quae nutrit claros nobilitate viros.  
Det Deus incolumis redeas quo rursus in aedes,  
Atque parentales, limina cara, domos,  
15 Sive per undosum descendes remige Vagum,  
Seu curru propriis vectus abibis equis,  
Oro Deum precibus puro de pectore fuis,  
Ut salvis patriam rebus adire queas.

25.

[45]

**Ad egregium iuvenem Nicolaum Mednienski, fratrem consobrinum, Patakino  
Claudiopolim in Transsylvaniam proficiscentem**

Cum tibi stridenti cupio rescribere penna,  
In dubium varia sic ego mente trahor.  
Nescio metra tibi, vel verba soluta remittam  
Ut faciam scriptum, cogit utrumque tuum.  
5 Namque Varadina quam scribis epistola ab urbe,  
Dulcia mox prima carmina fronte sonat.

2 mente trahor] Stat. silv. 1, 3, 38.

Carmina fraternalium quae contestantur amorem,  
 Conspersit quali pectora nostra Deus,  
 Altera postremo quoque littera missa recessu  
 10 Non minus egregio carmine tincta fluit.  
 Utraque non sterilis perfragens mentis odorem,  
 Utraque iudicii littera plena boni.  
 Haec tua pervigili quae pangis carmina cura,  
 Scribere cunctanti carmine, calcar erant.  
 15 Ergo novem quamvis non sint mihi dona sororum  
 In numeros ut vix cogere verba sciam,  
 Cogo tamen versu tibi respondere laborans,  
 Tuque velut longis versibus addo breves.  
 Desine mirari: non littera certior ulla  
 20 Factus eras a me quod Nicolae diu,  
 Qui prius ad caros, te contestante, sodales  
 Dum potuit semper scripta legenda dedi.  
 Nam tuus in nostro praesens quasi pectore vultus  
 Haeret et oblitum non sinit esse tui.  
 25 Plurima qui studiis passus communia mecum,  
 Qui condiscipulus, qui mihi frater eras.  
 Cum nos in lucem genuinae genuere sorores  
 Pectore sub memori, te mihi crede gero.  
 Unicus erudit siquidem praeceptor utrumque  
 30 Pectore sub memori, te mihi crede gero:  
 Causa morae sed enim diuturnae, vera fatebor  
 Nulla quod a nobis littera missa fuit.  
 Dividimur vastis terrarum tractibus ambo,  
 Invia scis posita est inter utrumque via,  
 35 Nomine terribiles propter famaue Valachos  
 Transsylvania cupit rarus adire loca.  
 Nuper Leucorea quidam remeabat ab urbe  
 Saxo, notas potuit qui tibi ferre meas.  
 Sed modo, iam promptas animo quis perferet angor  
 40 Vanus erit noster forsitan iste labor.  
 Quicquid erit, coeptum tamen exequar usque laborem  
 Et responsa prius verba notabo tuis.  
 Fama peregrinas est divulgata per oras,  
 Quae celebrat docti nomen ab arte viri.  
 45 Cuius uterque sumus Musarum castra secuti,  
 Sic tua principio littera missa sonat.

14 *erant*] Az eredeti *erat* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

*Claudiopolis.*  
*Ioannes Lascovius vir*  
*eloquentissimus, iam*  
*Transsylvanici vaivodae*  
*orator.*

Unde refers clarum quod propter nomen eundem ,  
    Claudia percupiat scepra levare scholae.  
Claudia Lascovio gaudens populosa magistro,  
50 Ingenio cuius maius habere nequit.  
Ampla quidem vestris non fallor civibus est res  
    Attalicas superant sed bona mentis opes.  
Haec duo quapropter si congrederentur in unum  
    Lumina, res felix publica nonne foret?  
55 Ne tamen ulla tuam spes mentem fallat inanis  
    De praeceptoris sic quoque rebus habe.  
Ipsius iste scopus, studium, iucunda voluptas,  
    Aonium propria quo iuвет arte chorum,  
Pondera curarum non hic perferre recusat.  
60 Non hunc longinquum carpere taedet iter,  
Nec calcare nives piget aériosque per Alpes,  
    Plena latrociniis scandere quaeque loca.  
Sed thalami consors, sed dulcia pignora lecti  
    Hunc procul a patriis sedibus ire vetant.  
65 „Adde quod exactum par est ut compleat annum,  
    Quippe datam credit fallere turpe fidem.”  
Denique non ficto cum complectatur amore  
    A duce Musarum Pieridumque choro.  
Quo sacra per populos hunc numina sponte vocarunt,  
70 Constituit cupida vivere pace diu.  
Aetherea donec miseratus ab arce creator,  
    Ut patriae possit voce praeesse, dabit.  
Hanc utinam dextro Tithonia sidere coniunx,  
    Felicem nobis proferat orta diem.  
75 Hic ego nil dubito quam primum certior esses  
    Quin tua conspicerem vultibus ora meis.  
Si te maioris natu reverentia fratris,  
    Si pietas, matris denique tangit amor.  
Et praeceptoris trahit inclita fama fidelis,  
80 Huc ades, haec studiis elige tecta tuis;  
Nosse cupis rutili stellas et sidera caeli,  
    Huc ades, hic habitat caelifer alter Atlas,  
Hebraeae neu te capiant obliviae linguae,

51–52 res Attalicas] cf. Plin. nat. 7, 126; Plin. nat. 8, 196; Plin. nat. 33, 148.

57 iucunda voluptas] Prop. 1, 10, 3; Lucr. 2, 3.

58 Aonium ... chorum] cf. Ov. rem. 756.

70 *Constituit*] Az eredeti *Constituti* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

73 sidere coniunx] Catull. 64, 329.

- Nostra docet recte grammata sancta scholae.
- 85 Argolicam melius si vis cognoscere linguam,  
 Huc misit doctos Graecia docta viros.  
 Carmina divini modulans decantat Homeri  
 Unus et Hesiodi concinit alter opus.  
 Hic quoque naturae fulgent mysteria membra,
- 90 Quo finxit Dominus scilicet ista modo.  
 Quos tibi si dulces pergam pertexere fructus,  
 Ilias est operis magna futura mei  
 Corporis hoc etiam mediocris tempore pastus,  
 Esse solet, ventris si tibi cura tui
- 95 Nonnunquam caules coctis cum lentibus assunt.  
 Hausta solet duram pellere lora sitim,  
 Si qua dies panem communi farre paratum  
 Non habet, en pueri plena canistra ferunt.  
 Pingua cum lardo farcimina nostra culina
- 100 Torreri numquam non videt igne micans.  
 Indurata mihi nec desunt quandoque pruna  
 Rustica sollicita quae dedit ipsa manu.  
 Talibus officiis, si nunc optatus adesses,  
 Hic animum vellem demeruisse tuum.
- 105 Sique serena mihi vultu fortuna favebit  
 Omnibus in rebus tu mihi frater eris.  
 Tu modo delictum nostrum cordisque voluptas,  
 Irrita ne fiant fac mea vota vide.  
 Nostra duos capiet concordia foedere iunctos
- 110 Mensa, locum Burdin si remeabit habet,  
 Officium missi cui muneris ante rependam,  
 Non fessos cernam quam retulisse pedes.  
 Haec quoque carminibus tibi non reticenda putavi,  
 Scilicet et nummos hic aliquando dari.
- 115 „Paupertas etenim quam commoda plurima praestat,  
 Contentus paucis qui studet esse potest  
 Dedita deliciis non est me iudice vita  
 Digna sopho, talem qui fugit, ille sapit.”  
 Viscera difficili esurie mea quando premuntur
- 120 Ingenio possum commodiore frui.  
 Esuriens ieiuna tamen non fecit Homerus,  
 Sed ieiuna satur carmina quisque facit.

91 pergam pertexere] Lucr. 6, 42.

98 plena canistra] Prop. 3, 13, 28.

- Sic inopem nec tu debes postponere vitam,  
 Nec doctam propter, commoda vana, scholam.
- 125 Haec est consilii ratio suadelaque nostri  
 Fraternalis quam me scribere iussit amor.  
 Caetera digna tua quae cognitione putabo,  
 Non tam difficili persequar ipse, stilo.  
 Id superest scripti, poscit bonus ordo probandi,
- 130 Ut prece claudatur littera nostra pia.  
 Sic tibi felicem Ianus pater inchoet annum  
 Factus qui vitae est ianua vera, precor.  
 Sic tibi vel venies, vel sede manebis in una  
 Auxilio praesens adsit ubique Deus.
- 135 **Verus Amor Longos Extet Robustus In Annos,  
 Mutuus Ardori Deditus Esto Rogo.**

**26.**

[49]

**Gratiarum actio pro conservatione a periculo incendii in schola Zolnensi**

- Quis tuum dignis celebrare nomen  
 Laudibus, caeli poterit creator?  
 Nostra quod tristi pie, liberasti  
 Corpora flamma.
- 5 Flamma, quae nostris inimica tectis  
 Serpere, et pubem teneram severo  
 Spem gregis Christi laniare ovilis  
 Coeperat ore.
- Spiritus taetri id truculentus Orci  
 10 Per suos fecit dubie haud ministros,  
 Sacra qui sacri documenta verbi  
 Turbat et odit.
- Ni tui nobis famulante coetus  
 Robore adiutus, fateor, fuisset  
 15 Coetus hic atro penitus perisset  
 Turbine flammae.

126 scribere iussit amor] Ov. epist. 4, 10; Ov. epist. 20, 230.

Ergo supreme, o merito creator  
Solvimus vero tibi corde grates,  
Semper acturi, dum erit hoc in usque  
20 Corpore sanguis.

27.

[50]

**Ad clarissimum virum, dominum Nicolaum Colacinum**

Docte vir et nostris quo non est maior in oris,  
Scilicet ingenii nobilitate sui.  
Quo nil Trenczinii maius reperitur in urbe,  
Divitiis quamvis clara sit atque viris.  
5 Te dignum valeo nequaquam mittere munus,  
Sed pira filiolo parvula mitto tuo.  
Ac rogo pastoris te supplex nomine nostri,  
Qui solet Hungarico rite praeesse gregi.  
Imo meis etiam – si quae sunt pondera – verbis,  
10 Vir pie, vir praestans, vir peramande rogo,  
Ut qui parva tuae tradit munuscula dextrae,  
Accipias puerum sub tua sceptrum rudem,  
Olim doctus erit docto qui pendet ab ore,  
E puero magnus paupere surgit homo.

28.

[50]

**Ad eundem dominum, Nicolaum Colacinum**

Quae prius obscurum, sine Musis nomen habebant,  
Mossoviae celebres littera quaere domos.  
Illic invenies haec cui mea scripta feruntur  
Laude Colacinum, facta per ampla, gravem.  
5 Illius de doctam tanges ubi tradita dextram  
Prospera, dic illi nomine multa meo.  
Accipe Pegaseae, praeceptor, munera pennae,  
Scilicet auspicio munera parta tuo.  
Te duce quos carpsi puerili tempore flores,

13 pendet ab ore] Ov. epist. 1, 30.

3 scripta feruntur] Mart. 6, 61, 5.

10     Hos ego constanti nunc quoque mente lego.  
       Nec solitam versus abieci scribere pennam,  
       Nec magis est quod me plus Helicone iuuet.  
       Nunc vero tua me firmat sententia claves,  
       Has avida capiam ne rudis ipse manu.  
 15     „Nam patriae gratus si possem tradita vellem  
       Dona mihi clemens quae dedit ipse Deus.”  
       Sim licet a populis ad munia sacra vocatus,  
       Sed superat vires functio tanta meas.  
       Omnis et officii spes est mihi prorsus adempta.  
 20     Quo possem patriam demeruisse meam,  
       Qualiter? Haec lingua praestat cognosse loquenti  
       Vox perit at longo tempore scripta manent,  
       Quare de nostris scitabere rebus ab istis,  
       Qui repetunt sibi quas proposuere vias.  
 25     Interea non segnitiam sectabor inertem,  
       Non ego desidiam pigritiamque sequar.  
       Quae docuisse iuvat pueros, ea scita revolvam,  
       Si dabitur pueros quando docere rudes,  
       „Solaborque meos, qua possum parte dolores,”  
 30     Servire est patriae non potuisse dolor.  
       Illa dies donec niveis revoluta quadrigis  
       Ad nos, praeceptor te peramande vehet.  
       Tunc ego quod dudum precio precibusque cupibam,  
       Discipulus fiam numine dante tuus,  
 35     Quaeque puer, stupidis, ignarus, sensibus, hausi,  
       Omnibus his fiam certior, ore tuo.  
       Aureus hanc nobis lucem sol proferat ortu,  
       Qua praeceptorem, qua videamque patrem,  
       Hic ubi sublimes tolluntur ad aethera turre,  
 40     Maioresque illis nobilitate viri.  
       Hic ubi Musarum non est incommoda sedes,  
       Quae cupiunt altis esse cacuminibus.  
       Hic ubi collectus longinquis coetus ab oris,  
       Hospitio posset commodiore frui.  
 45     Hic ubi non serpunt dirae contagia pestis,  
       Usque adeo sani est aeris iste locus.  
       Hic utinam placidos contempler lumine vultus  
       Oraque mellitis anteferenda favis.  
       Porro si qua potest per te mihi ianua pandi

*Periphrasis civitatis  
 Trenciniensis.*

45 contagia pestis] Lucan. 6, 89.

- 50 Ad sacra Musarum Pieriamque domum,  
 Quaeso novenarum per numina sacra sororum,  
 Magne vir, ut propria me gravitate, iuves  
 Commendesque meas – mereor si forsā – opellas.  
 Desertae tradant quo mihi scepra scholae
- 55 Sentibus et spinis ne horrescat prorsus acutis,  
 Tu donec nobis cultior hospes eas,  
 Sic tibi quod superest, eat hic feliciter annus  
 Cum consorte tori, filioloque, vale.

29.

[52]

**Ad egregium dominum Simonem Iessenski, etc. Valerianus Mader**

- Mane novo gradiens lapidosi in littore Vagi  
 Talia sollicito pectore questus eram.  
 Post ubi iam celeris transirem fluminis undas,  
 Qua pons directas ducit ab urbe vias.
- 5 Scilicet hic virides cernuntur protinus horti  
 Materiam menti qui peperere meae.  
 Hos ego cum proprio conspexi lumine, dixi  
 In tacito volvens talia verba sinu:  
 Nulla adeo totos res est lustranda per hortos,
- 10 Quae placidos fructus non aliquando daret  
 Et salices circum virgultis undique saeptae,  
 Ecce dabunt palos sub sua saepta novos.  
 Fructiferis niveus candescit in arboribus flos,  
 Dulcia qui Domino commoda mille dabit.
- 15 Quid referam rubos? Et grati germina odoris  
 Quae dant virgineo florida sarta choro.  
 Aemula purpureum referentia lilia florem  
 Et violae tepido quae modo vere nitent.  
 Ruta virens abigit quae saevos ictibus angues,
- 20 Et quae mollita gaudet hysopus humo.  
 Et quae nomen habet Cypridis de nomine cypris,  
 Forte quod hanc teneri mater amoris amat.  
 Cuncta dabunt gratos maturo haec tempore fructus  
 Deciduo latum flore tegente solum.

2 pectore questus] Verg. Aen. 4, 553; Verg. Aen. 5, 780; Val. Fl. 4, 117; Lucan. 1, 247.  
 3 fluminis undas] Sil. 13, 66; Lucan. 1, 222.

- 25 Solus ego nequeo iuvenilibus integer annis  
 Officiis patriam demeruisse meis?  
 Quae quoties animo studiis operante subibat,  
 Crescebat toties sedulitate labor.  
 Saepe famem duramque sitim perferre coactus
- 30 Difficile infracta mente sequebar iter.  
 Est et amara meo radix gustata palato,  
 Fine cui dulcis fertur inesse sapor,  
 Hunc ego non aliter possum contingere finem  
 Pieriam studiis quam relevando scholam.
- 35 Nam nec rastra, graves didici nec ferre ligones,  
 Astris non rastris cura studere fuit:  
 „Ingenuas colerem peregre tradebar ut artes,”  
 (Pauca domi peregre discere plura licet).  
 Iamque redux partos nequeo conferre labores
- 40 In iuvenes patria quos tenet urbe mora.  
 Qui mihi perpetuo patrone favore favebas,  
 Ergo velis rebus consuluisse meis.  
 Ianua doctorum per te mihi aperta virorum est  
 Currenti ad Musas tu mihi calcar eras.
- 45 Non modo me verbis animans ad coepta disertis  
 Aera sed ad longas dans mihi larga vias,  
 Qui mihi fautor eras puerilibus optimus annis  
 Iam mihi, iam iuveni consuluisse velis.  
 Sic ego consultum rebus tamen expeto nostris
- 50 Consilium hoc aliis ne nocuisse queat.  
 Alterius damnis nolo mea commoda ferre,  
 Christiadam vetat hoc velle benignus amor.  
 Si potes atque datur medio rationis honestae  
 Auxilium praestes vir mihi docte tuum.
- 55 Te magni proceres, te totus in urbe senatus,  
 Instar Apollinei numinis ipse colit,  
 Scilicet ingenio divino praeditus illum  
 Arte pari, sano consilioque refers,  
 Est data magna tuae, facundia, gratia, linguae
- 60 Ut superes dulci Nestora voce senem.  
 Iudicio quaecumque probas sanoque bonoque  
 Haec eadem cives non aliena probant.  
 Ergo potes reliquae mea, vir doctissime, turbae,

28 sedulitate labor] Ov. fast. 4, 434.

39 conferre labores] Lucan. 7, 144.

- Officia et studium significare bonum.
- 65 Quamvis Teutonicas optarim visere terras  
 Atque rudis doctos quaerere in orbe viros.  
 „Sed male suada vetat paupertas ista parentum,  
 Nemo potest longas pauper adire vias.  
 Hospitis esse gravem fulvo decet aere crumenam,  
 70 Aere nihil gratis destituyente datur.”  
 Ergo domi vellem residere, docere iuventam  
 Quaeque scio, tenero tradere voce gregi:  
 Hanc quia non possum sine te contigere metam,  
 A te consilium, docte patrone, peto.
- 75 Sic tibi felici procedant tramite cuncta,  
 Sic virtute tua sit tibi dignus honor,  
 Sic placeas summisque viris et civibus ipsis,  
 Qui cupiunt vitae tempora longa tuae.

### 30.

[55]

#### **Ad Michaellem Leporinum, amicum singularem, carmen consolatorium pro iis, quibus patria carendum est**

- Reddita Pragensi nobis est littera ab urbe,  
 Scripta fuit manibus quae Leporine tuis.  
 O lepidis Leporine iocis salibusque referte,  
 Seu calamo incipias scribere, sive loqui.
- 5 Haec mihi te primum coniunxit gratia linguae,  
 Quod facili mentes scis recreare ioco.  
 Ingenua est certe res difficilisque iocari,  
 Gloria perpaucis contigit illa viris,  
 Nobilis eversor Troiae polymorphus Ulysses,  
 10 Talis erat coniunx Icarioni tuus.  
 Talis erat culto Pelignus carmine vates,  
 Quo didicit salse Roma iocante loqui.  
 Hos lepidus sequitur Leporinus tramite recto,  
 Nec minus hic illi quam placuere placent.
- 15 Sunt mihi Nasonis gratissima scripta poetae,  
 Delectant simili me tua scripta modo.  
 Ad quae simplicibus numeris tenuique Camena  
 Iam responsa tibi, mi Leporine, dabo.

78 tempora longa tuae] Ov. Pont. 2, 1, 54.

- Quod tua mox prima proponit epistola fronte  
 20 Aggrediar coeptis Musa faveto meis.  
 Instabili fortuna rota quae volvitur, et te  
 Enumeras miserum qualiter illa premat.  
 Cum procul a patria maneat tellure remotus,  
 Nec datur optatis vivere posse locis.  
 25 Cum caris nequeas, ceu vis, servire propinquis  
 Officio nec eos demeruisse suo.  
 „Pectore nemo fuit tam duro natus in orbe,  
 Patria quem nullo prorsus amore trahat.”  
 Hunc opifex rerum nobis insaevit amorem,  
 30 Splendida cum mundi machina facta foret.  
 Ergo quod afflicto sentis sub corde dolorem  
 Indeque tristitiam moestitiamque capis,  
 Signa pii sunt haec animi documentaque mitis  
 Ingenii, affectus quod scit habere bonos.  
 35 Quamvis durus erat bellique peritus Ulysses,  
 Ipse tamen patrios optat habere focos.  
 Quam vel devictae tam pulchra palatia Troiae,  
 Dulcia vel Circes oscula facta deae,  
 Non hunc Sirenes tenuerunt voce canorae  
 40 Virgineo doctae fallere more viros.  
 (Tales cum foveat Sirenes terra Boemum,  
 Illecebris harum ne moveare cave.)  
 Aequoreas tranavit aquas scopulosque tremendos  
 Transiit, ut patrios possit adire Lares,  
 45 Usque adeo dulcis res est traducere vitam,  
 Hic ubi quis vitae munera prima tulit.  
 Quod vero talis te sors affligat iniqua,  
 Ut plerumque bonos sors inimica gravat.  
 Non equidem solum te talia fata sequuntur,  
 50 Non patria solus, dulcis amice, cares.  
 Arpinis natus Cicero, nutritus in urbe est  
 Orbis quae vasti dicitur esse caput. *Cicero.*  
 Ense caput miseri praecisum deinde cruento,  
 Exitus heu quantum flebilis iste fuit.  
 55 Mantua Vergilium genuit praeclara Maronem, *Vergilius.*  
 Inclita Parthenope quem tumulavit humo.  
 Sulmonensis erat Naso facundus alumnus, *Ovidius.*

37 *devictae*] Az eredeti *divictae* alak a nyomtatványban kézzel javítva.  
 49 *tempora longa tuae*] Stat. Theb. 1, 213; Catull. 64, 326.

- Qui Scythico vitam finiit exilio.  
 Comica quid referam scribentem carmina vatem , *Terentius.*
- 60 Qui pure Latio nos docet ore loqui.  
 Primos urbe tulit magna Carthaginis ortus,  
 Post studiis doctus Roma diserta tuis,  
 Arcadia corpus posuit regione caducum  
 Tantum post cineres inclita fama manet.
- 65 Hic exempla mihi sacris de fontibus hausta  
 Et similes casus commemorare libet.  
 Hortus erat primo praebens habitacula patri  
 Qualibet hic patria suavior hortus erat,  
 Non opus hic duros fuerat sufferre labores
- 70 Fertilis incultus parturiebat ager,  
 Frigora non ullas laeserunt corpore partes,  
 Candida splendebat solis ab orbe cutis.  
 Humidus autumnus, nec proxima tempora brumae,  
 Mitia sed semper tempora veris erant.
- 75 Cogitur ire tamen iucundo pulsus ab horto *Adam.*  
 Ignotasque sequi res miseranda vias  
 Primus homo, vetita quod carpsit ab arbore fructum , *Causa nostrorum*  
 Sic patris exilii nos quoque poena manet. *exiliorum.*  
 Hinc toto certis sine sedibus orbe vagamur,
- 80 Praecipue studiis dedita turba sacris,  
 Fratribus invisus, iusto sine crimine, Ioseph *Ioseph.*  
 Exiguo Phariis venditur aere viris,  
 Et Cananaeorum terram carique reliquit  
 Tecta patris, summo sic statuente Deo.
- 85 „Profuit utilius Ioseph nam fratribus exul,  
 Quam patria pastor si viguisset humo.”  
 Canus in Aegyptum pater hunc cum prole secutus, *Iacob.*  
 A nato vitae praemia digna tulit.  
 Extremumque diem peregrinus clausit in oris,
- 90 Iusta patri Ioseph perficiente seni.  
 Haec exempla tibi constanti pectore volve,  
 Te quoties patriae cura molesta trahit.  
 „Non patria est tantum, primos quae praebuit ortus,

60 *docet*] Valószínű, hogy az eredetiben álló *docet* sajtóhiba a *docet* helyett.

64 *inclita fama manet*] Ov. fast. 4, 156.

71 *non ullas laeserunt corpore partes*] cf. Ov. met. 15, 528.

74 *tempora veris erant*] Ov. fast. 1, 496.

77 *carpsit ab arbore fructum*] Prop. 4, 3, 19.

88 *praemia digna tulit*] Verg. Aen. 1, 605; Ov. ars 2, 702.

- Sed quocumque datur vivere dulce loco.”
- 95 Ipse meae post te convertam vela carinae  
 Atque peregrinus regna aliena petam,  
 Et patriae fines et dulcia tecta relinquam,  
 Tecta quibus semper dulce studere fuit.  
 Nam mihi communis tecum sors, atque prophetae
- 100 In patria nullus prorsus habetur honos.  
 Non sumus his tantum subiecti casibus, ipsi  
 Obruit innumeros ista procella viros.  
 Et qui praeterita celebres aetate fuerunt,  
 Et quorum nostro tempore fama viget.
- 105 Quare damna decet communia ferre decenter,  
 Nec facile adversis succubuisse malis.  
 Sed tu quae reputas esse adversantia, nobis  
 Haec, finem laetum iam peperere, vale.

### 31.

[58]

#### **Ad dominum Nicolaum Medniensi, rectorem Beczkoviensem**

- Cras, ubi sol medio libraverit aethere currum  
 Summa poli, scandent dum loca solis equi,  
 Ibimus in calidas fumanti sulphure thermas,  
 Nobiscum dulcis, te rogo, frater eas.
- 5 Illaviam tecum nil prorsus adire gravabor,  
 Tam breve cur tecum nempe gravarer iter?  
 Oceani extremos cum quo contingere fines  
 Et vellem liquidas aequoris ire vias.  
 Exiguam grandi iuveni committe iuventam,
- 10 Pastoris venia nec nisi iussus abi.  
 Qui tibi Germani patris est ratione colendus,  
 Nam pastor simul est et pater ille tuus.  
 Est mihi sufficiet, sumptus, communis utrique,  
 Est gravis aere mihi dextera, bursa gravis,
- 15 Tecum dulcisonas, cum fratribus, accipe partes  
 Nostrae fiet ibi dedita turba scholae.

97 tecta relinquam] cf. Ov. meta. 4, 86; Ov. met. 13, 421.

102 Obruit innumeros ista procella viros] Ov. fast. 1, 488.

10 nec nisi iussus abi] Stat. Ach. 2, 152.

32.

[59]

**Ad egregium dominum Ioannem Storcium, sympatriotam carissimum**

Languida praestanti relevantur corpora vino,  
Vilia vel sanos laedere vina solent.  
Atque recens mustum quamvis laudetur ubique,  
Antiquo melius non tamen esse potest,  
Gratia nam maior vinis solet esse vetustis,  
Turbida ventriculo pocula pota nocent.  
Ergo mihi cum sit pastor peregrinus et aeger,  
Cui foret antiquum grata medela merum,  
Te rogo supplicibus Storci clarissime verbis,  
Vende vetus nummis quo tibi mitto merum.  
Quae pietas ut grata Deo, sic grata petenti  
Fiet et est pretium sic habitura suum.

33.

[60]

**Ad studiosos Trenczinienses, discipulos suos**

Ut bonus assiduo tractatu frangitur arcus,  
Ipsius et nullus qui fuit, usus erit:  
Ingenium sic saepe bonum vitiatur et artum  
Fit, nullum in studiis quod scit habere modum.  
5 Cantoris multo rauescunt guttura cantu,  
Quaque prius potuit voce sonare nequit.  
Quique laboriferis manibus vult parcere numquam,  
Destruet infirmas ille labore manus.  
Sic nos cantandi defessi vocibus arte,  
10 Sive docendo rudes seu celebrando Deum.  
Amplius a solito cessabimus usque labore,  
Dum capiant vires organa nostra novas.  
Intereaque graves animus fert linquere Musas,  
Atque simul nostrae splendida tecta scholae.  
15 Ibimus ad nostris vicinam moenibus urbem,  
Quae stat post montem conspicienda rubrum,  
Sobrinum studio visendi ardoreque fratrem,  
Periam propria qui regit arte scholam.  
Nec non divini qui spargit dogmata verbi  
20 Quippe virum sancta religione gravem,

- Sed velut oeconomi res non est ista fidelis  
 Neglectam prorsus deseruisse domum,  
 Sic prius haud dictos faciemus nos quoque gressus,  
 Quam capiat finem res peragenda domi.  
 25 Ergo per hos iuvenes numeros per et ista monemus  
 Carmina, stet faciem quilibet ante meam.  
 Praesenti praesens et quod cupit ore loquatur,  
 Propositum dicat quilibet atque suum.  
 Multos, nescio quo dicunt discedere velle,  
 30 Et patrium multos cernere velle solum,  
 Sed quia nil istis certi de rebus habetur,  
 Nec mihi quis minimo detulit ista sono.  
 Quid statuit, pro se, debet mihi quisque referre,  
 Officii quod ego nomine mando mei.  
 35 Haec mihi concessa est a praeceptore facultas,  
 Non propriis ausis haec ego facta sequor.  
 Si quis habet iustas, cur hinc discedere causas,  
 Atque scholae nostrae linquere, tecta velit,  
 „Non hunc invitum volumus tenuisse scholarem,”  
 40 Venatum invito nil iuvat ire cane.  
 Non carcer, ludus, sed enim schola dicitur esse.  
 Qualibet ingeniis est schola docta bonis.  
 Sed qui Trenczinii cum posset discere non vult,  
 Hunc puto nec Praegae discere posse magis.  
 45 Crimine si quisquam me falso damnet iniquus,  
 Ingrati faciunt quod modo discipuli,  
 Detestor turpes quod poena vindice mores,  
 Et quod lurcones non ego ferre queam.  
 Nil tamen ista meam laedent convicia famam,  
 50 Quandoquidem recti conscia corda gero,  
 „Qui bonus est, studiisque sacris incumbit, honore  
 Hunc ego quam fratrem non leviole colo.  
 Et qui mandatis non contradicit honestis  
 Est etiam iuvenis dignus amore meo.”  
 55 Non possum durae cervicis ferre latrones,  
 Saxea qui infracto pectore corda gerunt,  
 Qui turpes adeunt obscura nocte tabernas,  
 Inque schola turbas armaque saeva movent.  
 Tale quis indomitum novit se pectus habere,  
 60 Discedat quo vult, nec rediturus eat.

60 nec rediturus eat] cf. Ov. epist. 17, 158.

Hortulus est iuvenum quidam schola culta bonorum,  
 Pravus in hac nullum debet habere locum.  
 „Unius impietas corrupti denique mores,  
 Mille queunt iuvenes commaculare bonos,  
 65 Ad mala praecipiti mortales facta feruntur,  
 Quae bona sunt rarus facta probare solet.”  
 Tales inde procul cedant fugiantque scelesti,  
 Si caesi nolunt hinc abiisse flagris,  
 Arbor ut utilibus quae non est fructibus aucta  
 70 Scinditur et duro verberata cadit.  
 Intereaque locum melior plantatur in illum,  
 Quae fructum domino fert onerosa suo.  
 Non aliter fucos, fruges consumere natos,  
 Hinc procul a nostris sedibus esse velim.  
 75 Qui non discendi studio Musaea sequuntur,  
 Sed multum ut comedant absque labore cibum.  
 Qui, si non plenis aliquando fertur in ollis,  
 Aut albo si non capsula pane tumet,  
 Mox alias dicunt, fratres abeamus in oras,  
 80 Crescit ubi in studiis docta iuventa magis.  
 Scilicet hic studium florens his dicitur esse,  
 Sunt ubi praepingui viscera plena cibo.  
 Tales si cupiunt abeant ventris studiosi,  
 Exigua non sint hic maneantque mora,  
 85 Fors aderunt fucis hinc discedentibus istis,  
 Doctrinae et tanget quos pietatis amor.  
 Non aliis istud Musaeis praefero doctis,  
 Sunt magis qui nobis nobiliora docent,  
 Diversis diversa Deus nam munera donat.  
 90 Huic Deus eloquii flumina larga dedit,  
 Ut quodcumque velit facili depromere lingua,  
 Seu cupiat calamo verba notare, queat,  
 Illi consilium prudens est pectore robur  
 Ast aliis maius corporis esse solet.  
 95 Corporis alter habet speciosam (res bona) formam,  
 At lucem mentis corpore turpis habet.  
 „Vivit at ex omni nullus vir parte beatus,”  
 Naturae naevos fert homo quisque suae.  
 Et mihi concessi non desunt dona talenti,  
 100 Pro quibus est summo gratia habenda Deo

95–98 Corporis ... quisque suae] Lásd a 37. számú vers 14. sorának jegyzetét.

- Et me culpa patris primi circumstat Adami,  
 Et me prima statim fecit origo malum:  
 „Scilicet, ante Deum non est homo crimine purus,  
 Nullus in hoc insons criminis orbe fuit.”
- 105 Hoc pietatis at est verorum discipulorum,  
 Qui optant discipulos post habuisse pares,  
 Ut praeceptorum tolerent errata suorum,  
 Ceu tolerat patris filius ipse sui.  
 Quidam praecipitem mox excandescit in iram,
- 110 Quam tamen haud longo tempore corde tenet.  
 Tales discipuli debent avertere flammam,  
 Non irae causam sponte suaapte dare,  
 Hunc ego confiteor naturae, agnoscoque naevum,  
 Me turpis quoties efficit ira ferum.
- 115 Contritoque meum detestor pectore lapsum,  
 Et vehemens quod sim quandoque corde gemo,  
 Christus ab iratis velut est mala passus Hebraeis,  
 Sic culpae poenas pertulit ipse meae.  
 Haec ego dum pecco semper solatia quaero,
- 120 Et credo clemens quod mihi Christus erit.  
 Propositum redeo, sed iam pertexere finem,  
 Sermo sequens ad vos dicitur iste meus:  
 Ad vos ingenuae quos enutriere Camenae,  
 Pectora qui fertis candidiora nive,
- 125 Astuta prorsus qui fraude doloque caretis,  
 Vos istos placida sumite mente sonos.  
 Non possum vobis multos promittere nummos,  
 Fercula, nec fluxae prosperitatis opes.  
 Non lautas etiam praebendas, his ego namque
- 130 Destituor, vita est pauper inopsque mea.  
 Quae vos, haec quoque me paupertas opprimit ingens,  
 Qui fertur vobis hunc ego sumo cibum.  
 Omnia sed vestri haec tolero patienter amore  
 A summo expectans praemia digna Deo.
- 135 At quaecumque in me Dominus largusque bonusque  
 Contulit et larga pro bonitate dedit.  
 Inque scholis doctis didici quaecumque moratus,  
 Seu Colacine tua, seu Severine tua,  
 Illa tibi – multum carissima turba – fideli

104 *Nullus*] Az eredeti *Nullas* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

124 *candidiora nive*] Ov. am. 3, 7, 8; Catull. 80, 2.

- 140 Ceu par est cura, dogmata sancta dabo.  
 Sive cupis artes dicendi discere, sive  
 Scripturae sanctos praecipuosque locos,  
 Seu cupis amplexu compendia digna Philippi  
 Examen iusto nomine dicta, legi,  
 145 Stellati seu te delectant carmina vatis,  
 Quo non est toto doctior orbe liber.  
 Crede, mihi pariet tantum res nulla laborem,  
 Quem non te propter sustinuisse velim.  
 Insuper et Graecae tradentur grammata linguae  
 150 Hactenus in nostra non repetita schola,  
 Sed praestare iuvat plus quam promittere multa  
 Promissis certus quilibet esto meis.  
 Ergo quod admonui subito ad me quisque venite,  
 Consiliumque mihi voce referte suum.

### 34.

[65]

#### Dehortatio a celebratione furiarum Bacchi

- Mentis inops sanae, dum cuncta per oppida vulgus  
 Hisce furens Bacchi festa diebus agit.  
 Liberius dum quisque suum dissolvit Adamum,  
 Legibus excussis, dumque pudore vocat.  
 5 Nos quorum a puero format Tritonia mores  
 Nunc decet in sacris convigilare libris:  
 „Pythia cantantem, Musis pariterque vacantem,  
 A Bacchi furiis abstinuisse decet.”  
 Multa nefanda quibus patrantur crimina, multa  
 10 Crimina iudicium non fugitura Dei.  
 Scilicet haec nequeunt peragi sine caede cruenta,  
 Legitimi fieri nec sine labe tori.  
 Sacra nurus Ciconum peragentes Bacchica, vatem  
 Orphea, sanguinea morte dedere neci.  
 15 Et pia legitimi conspurcant foedera lecti,  
 Orgia Romani dum sua perficiunt.  
 Sed quid ab antiquis exempla adducere tento?  
 Bacchica quae tulerint festa videbo domi.

3 *Liberius*] Az eredeti *Libertus* alak a nyomtatványban kézzel javítva.  
 13 nurus Ciconum] Ov. met. 11, 3.

Hisce meis oculis vidi meminique puellus  
 20     Existens patria haec gesta fuisse mea:  
 Ebrius in media cursabat rusticus urbe,  
       Ambusto frameam cum titione gerens,  
 Horridus in vultu, vestemque indutus, oviclae  
       Quae fuit e nigra rite parata cute,  
 25     Dum furit et pueros Bacchans terrere volebat,  
       Hunc alius minus haud sobrius alloquitur:  
 Incuteret pueris quare, sine mente, timorem,  
       Et sua cur larva clauderet ora, latro?  
 Ille refert contra: mea tu quia gaudia rumpis,  
 30     Me qualem dicis, talis es ipse latro.  
 Bile tumens ultra quae cum tolerare nequiret  
       Alter, cum tentat collaphisare manu,  
 Sed miser illius praeventus cuspidis ictu  
       Concidit, et passus vulnere pene necem.  
 35     Atque trium spatio est horarum nulla locutus  
       Verba, sed ex animi corpore mutus erat.  
 Quas meruit, iustas solvit pro crimine poenas  
       Auctor et exemplo pluribus ille fuit.  
 Talia tu reputans Musis addicta iuventus  
 40     Officii faciens munia, stato domi.  
 Scilicet ingenuas exercens Palladis artes,  
       Otia Bacchorum turpia despiciens.  
 Spernit et haec aliquis si forsán, tristia cernat  
       Tempora in interitum iam quia cuncta ruunt,  
 45     Vel terram spectes, vel sidera lucida caeli,  
       Undique sunt irae nil nisi signa Dei.  
 Luna bis elapso caligine condidit anno  
       Lumen, et est visus crine cometa nitens.  
 Quis queat ah nimium laetos assumere vultus:  
 50     Thracius in patriae dum furit hostis agros.  
 Tempore quo bellum cum Poenis Roma gerebat,  
       Res fuit innumeris publica pressa malis.  
 Incola tunc quidam caput ex bipatente fenestra,  
       Etulit innectens florea sarta comis.  
 55     Vidit ut hunc, tristi laetantem forte senatus  
       Tempore, mox duro carcere strinxit eum.  
 Collaque subiecit connexae rite catenae,

37 solvit pro crimine poenas] Val. Fl. 4, 430; Lucan. 8, 781.

54 florea sarta comis] Mart. 8, 77, 4.

Discat ut hic patriae condoluisse vicem.  
 At vero maiora modo accelerare pericla  
 60 Cernentes, quam tum Martia Roma tulit,  
 Venturae memores, cur non pia vota, ruinae  
 Quam potius Bacchum concelebrando, damus,  
 Ergo nihil quamquam lugubria tempora curat  
 Plebs, furit in medio dum modo stulta foro.  
 65 Nos tamen istius colimus qui tecta Sareptae  
 Artibus et clariis tempora nostra damus,  
 Turpe lupercales ludos celebrare putantes  
 Tractemus vigili pensa diurna manu.  
 Insuper oremus, quo in crimina nostra tonantis  
 70 Offensi fiat mitior ira Dei.

35.

[67]

**Ad egregium dominum Nicolaum Mednienski, fratrem consobrinum**

I, puer in molli, non laedes pulvere plantas,  
 Ad Dominum tempus nam remeare tuum est.  
 Huc ubi stant altae fissis in rupibus arces  
 Seps ubi cornigeras continet alta feras:  
 5 Syrius ingenium perturbat fervidus atque  
 Hinc raro nobis scripta ligata damus,  
 Ast intermissum scribendi carmine munus,  
 Idque licet tarde, iam renovare libet,  
 „Ut sterilescit ager fecundus si bene cultus  
 10 Non fuerit bobus, vel peraratus equis,  
 Sentibus et spinis quoque sic horrescit acutis  
 Mens execratio non renovata novo.”  
 Cur ego difficiles pueriles scriboque versus,  
 Sollicitus, causam scis, quod amator eram,  
 15 Nam mihi non tantum canis Erigoneius aestu,  
 Me quantum flammis noxius ussit amor.  
 Intima qui facibus praecordia nostra coquebas,  
 Cognovi flammam, dire Cupido, tuas.  
 Efficiam posthac ne me tua tela lacessant,  
 20 Astutis capiar non ego blandiciis.  
 Haec tibi materies scribendi carminis esto,  
 Quando voles ad me scribere, scribe, vale.

1 pulvere plantas] Sil. 14, 507.

## 36.

[68]

**Valerianus Mader ad egregium dominum Nicolaum Mednicenum,  
fratrem carissimum**

- Dum me nescio quem reris, Nicolae, poetam,  
 Nostraque sublimi carmina laude vehis,  
 Non equidem miror nam carus amicus amici  
 Parva solet magnis facta referre modis.  
 5 Inde tamen non sum te sic laudante superbus,  
 Ingenii nosco parvula dona mei.  
 Tu quem care tuo defers mihi, frater honorem  
 Carmine, iudicio dignus es ipse meo,  
 Scribere scis longos, cultos scis scribere versus,  
 10 Me tua plus – fateor – quam mea scripta iuvant,  
 Namque ego dum variis rumpor conamine curis  
 Vix possum doctos promere mente sonos.  
 Tu nullo captas gratam turbante quietem  
 In matris recubans, otia grata, domo  
 15 Et quamvis carae tangat te cura parentis,  
 Cura tamen studiis nil nocet ista tuis,  
 Namque genitrici qui servit filius almae,  
 Huic tribuit vitae tempora longa Deus,  
 Omnia succedunt illi felicia nato,  
 20 Qui nescit matrem deseruisse suam.  
 Ergo piam neque tu moneo nunc desere matrem,  
 Nam sancto pietas haec quoque grata Deo est,  
 Ast ego subsidium nequeo tibi ferre petenti.  
 Aevi maturos consule nempe viros,  
 25 Qui causas norunt docte tractare forenses,  
 Consilium possunt hi tibi ferre bonum,  
 Litibus his numquam scis me studuisse, nec opto  
 Talis ut eveniat vita molesta mihi.  
 Est animus teneram semper docuisse iuventam,  
 30 Quam longos tribuent mitia fata dies,  
 Aut si legitime fuero ad maiora vocatus,  
 Et Domini pastor facta stupenda canam,  
 Sublimem scandens, altus satis ipse, cathedram,  
 Semina, quae paleis, pura, docebo, carent.

16 *tuis*] Az eredeti *tuas* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

- 35 Hos Deus omnipotens in me rogo firmet ut ausus  
 Ad bona tam, sanctus me iuuet ipse Deus,  
 Caetera de caro quae scribis carmina fratre.  
 Carmina sunt votis haec quoque grata meis,  
 Affectu quali te diligo non minus illum.
- 40 Fraterno constans semper amore colam,  
 Indeque sincero scio quantulacumque favore,  
 Ut sciat hic operam, frater amande, dabo.  
 Si nequeo nummis illum ditare caducis,  
 Munera sed numquam deperitura feram,
- 45 Hunc ad nos igitur quo tu vis tempore cumque  
 Mitte, tibi semper sit mea certa fides,  
 Et iam quod superest felices transige soles,  
 Sit bona, quaque leges carmina nostra, dies.

37.

[69]

**In libellum medicum Marsilii Ficini**

- Paeonias studio qui vult volitare per artes  
 Et medicas aegris applicuisse manus.  
 Herbarum varias multarum noscere vires,  
 Et cupit humanis, pharmaca ferre malis.
- 5 Docta terat manibus docti monimenta Ficini,  
 Quae scripsit Latio sedulus ille stilo.  
 Est vetus ille quidem, quem nos modo diximus author,  
 Eius et est paucis cognita fama viris,  
 Attamen antiquis quae sunt fabricata sub annis
- 10 A scriptis non sunt illa minora novis.  
 Nostra etiam multos medicos licet afferat aetas,  
 Seu Latium, seu quos Teutonis ora fovet.  
 Idcirco non est hic despiciendus ab alto,  
 Omnia non uni dat sua dona Deus.
- 15 Qualia vix alii scriptis meminere disertis  
 Horum Marsilius multa Ficinus habet.  
 Ergo cui valetudo placet, longaevaue vita,  
 Hinc discat morbos arte fugare suos.  
 „Dignus honore, vir est medicus medicinaque iusto,

2 medicas aegris applicuisse manus] Sulpicia Tib. 3, 10.

14 Omnia non uni dat sua dona Deus] cf. Verg. ecl. 8, 63; Lucan. 2, 146; Liv. 22, 51, 4.

20 Ergo etiam iusto est dignus honore liber.”

38.

[70]

**De Filii Dei admiranda nativitate in honorem et gloriam ipsius dedicata, in  
Cassoviensi Camera, caesareae maiestatis consiliario, domino Antonio Thal**

Annus ut iste tibi sit felix auspice Christo

Nobilis eximia vir pietate, precor.

Teque puer vena deductos paupere versus

Hos, rogo, praesenti sumere mente velis.

5 Orbe quibus nati cecini cunabula regis,

Nostra venit cuius munere parta salus.

Ipse velut circum raro de vimine septam,

O dolor, in vilem cogitur ire domum,

Tristia perpessus glacialis frigora brumae,

10 Haec adeo puero sors truculenta fuit.

„Ast tu forte volens puero succurrere Iesu

Largiter ipsius membra relictia iuva.”

O puer Emanuel, pueri tu dirige pennam

Per cunas qui vult laudibus ire tuas.

15 Namque dies agitur, celsi qua Rector Olympi

Existens, casta virgine natus homo es.

Quae, mihi cum linguis si plurima guttura dentur,

Laudabo numeris, num tua facta satis?

Non, si psalmographi tribuatur copia linguae,

20 Angelico vel sim praeditus eloquio,

Qui sine principio, cui non est terminus ullus,

Hunc elegis brevibus prendere posse putas?

Tu prius, immensi fieret quam machina mundi,

Cum Patre, cum sacro flamine Nate manes,

25 Aeterni Verbum tu diceris esse parentis,

Quo capiunt vitam cuncta creata suam:

„Indivisus ut est solis cum corpore fulgor,

Sic tu naturam cum Genitore geris.”

Immensam veluti perfundit lumine terram,

30 Sol ubi flagrant aequore ducit equos,

Sic tuus illustrat mortalia pectora fulgor,

Qui tribui nulli te nisi dante potest.

Iussit ad immundum quae te descendere mundum

15 Rector Olympi] cf. Ov. met. 2, 60; Ov. met. 9, 499; Lucan. 2, 4; Lucan. 5, 620.

Causa puerque Dei linquere tecta Patris?  
 35 Caelestes superant terrestria climata sedes?  
 Res est in terris maior? An axe poli?  
 Huc tua te bonitas, huc efficiens voluntas  
 Non tulit ullius commoditatis opus.  
 Nam dedit ut casto te virgo puerpera partu,  
 40 Asperior quavis sors tua sorte fuit:  
 Ver aberat tandem tepidus, non affuit aestas,  
 Nec fuit autumnus, sed glacialis hiems.  
 Irus habet brumae calfactum tempore tectum,  
 Ast te, Nate Deo, frigida tecta tenent,  
 45 Sordidior non hac tota locus ullus in aede.  
 Quam quo declinas Christe fuisset, erat:  
 Non tibi de molli substernit gramine lectum,  
 Mater at o sanctum stramine ponit onus.  
 Stramina quae bruto pecori substrata fuerunt  
 50 Sunt tibi pro molli, sancte puella toro.  
 Non igitur propria spe commoditatis adactus  
 Nascaris, illius nos tibi causa sumus.  
 Nempe tuo nobis ut munere vita rediret,  
 Peccato primus quam violavit homo.  
 55 Nec tamen interea sancti tua turba ministri,  
 Haec tanta in tacita gaudia mente premunt,  
 Gloria caelesti ast aiunt: sit honorque parenti  
 Promissum explevit quod bonitatis opus.  
 Terricolis vero fiat, pax alma salutis  
 60 Quicumque in Nato spem posuere Dei.  
 Angelicus magnum si tantis laudibus effert  
 Hoc opus aetherea missus ab arce chorus,  
 Nostra quibus verbis et quo tibi carmine grates  
 Musa, Dei soboles inclita Christe canet?  
 65 Laus tibi sit Nato, sit honos et gloria semper,  
 Cuius salva manet munere nostra salus.  
 Rursus ut amissis potiamur sedibus, olim  
 Excussus quibus est labe notatus homo,  
 Quin itidem summo, sit honos et gloria Patri,  
 70 Cuius tu nobis es bonitate datus.  
 Nec non Spiritui sit honos et gloria sancto,  
 Virgine conceptus Filius unde Dei es,  
 At vero summi Iesu, puer alme, tonantis

43 Irus] Hom. Od. 18, 1–13.

Nomine nos miseri poscimus ista tuo:  
 75 Per populos, saevo grassantem comprime Turcam  
     Vulnere, qui vera te pietate colunt.  
 Nam licet hoc aevi quodcumque est nos mala multa  
     Crimina flagitiis accumulata manent.  
 Tu tamen, Emanuel, facilis ut concipis iras  
 80 Peccato, clemens sic posuisse velis.  
 Quando tua coram nos maiestate fatemur  
     Immersi turpes criminis esse reos,  
 Est etiam nobis veniae spes certa futurae,  
     Quod puer es natus, sontibus atque datus.  
 85 Non ideo ut tumidos propria virtute reducas,  
     Sed capiunt prompti qui tua dona, venis.  
 „Haud opus est validis, aegro sed corde Redemptor  
     Paeonias miseris suppeditare manus.”  
 Ipse gravi cunctos peccati pondere pressos  
 90 Ad tua si cupiant regna venire vocas,  
 Currentes igitur, clemens quos ante vocasti.  
     Ne fuge, sed promptas porrige, Christe, manus.

### 39.

[73]

#### Ad dominum patrem Nicolaum Mader

„Usibus humanis sunt omnia condita, solus  
     Ut celebret Dominum laude creatus homo est,”  
 Atque Dei laudes quo sedulus iret, in illum  
     Contulit omnipotens talia dona Deus:  
 5 Frigora pelluntur calida mordentia veste,  
     Quam facere ex varia pellio pelle solet.  
 Quidam mactati gaudent de pellibus agni,  
     Astutae quidam tegmina vulpis habent.  
 Hic fert exuvias immanis dentibus ursi,  
 10 Alter crudivori terga prehensa lupi.  
 Sed te nobilior qua non est corpore martes,  
     Non nisi nobilium splendida turba gerit.  
 Nempe velut facie superas animalia molli,  
     Sic tibi praecipue dignus habetur honor.  
 15 Unde suis armis nobis gratissima martes  
     Te meruit clarus nobilitate, pater.  
 His homines saevos hiemis depellere morsus

Et sua pelliculis membra onerare solent.  
 Tempore praecipue brumae, qui sacra frequentant  
 20 Limina, deberent veste decente tegi.  
 „Sed fortuna pios exercet semper iniqua,  
 Successum interea mundus iniquus habet,”  
 Ergo, care pater nato, succurre paternam  
 Qui non ingrato pectore figet opem:  
 25 Solus es, immensi post numina sacra parentis,  
 Spes mea praesidium gloria cura decus.  
 Patria prosequitur quod tanto clara favore,  
 Me tuus est tanti causa favoris honos:  
 O praedulce patris prudentis nomen honestum,  
 30 Has ego divitias arbitror esse meas.  
 At decus ornatumque solet quia vestis honesta  
 Conspicuo qui stant addere nempe loco.  
 Fac precor ut pietas tua nostros induat artus,  
 Pendeat eque humeris vestis honesta meis:  
 35 Excitet hoc hominum ut facias te fama bonorum,  
 Laudibus id factum qui super astra ferent,  
 Atque celebrabunt animum sermone paternum,  
 Maxima quod sobolis sit tibi cura tuae.  
 Sit tibi cura tuae sobolis dum munere vitae  
 40 Fungeris, hoc caeli qui regit astra cupit.

#### 40.

[75]

### Ad eundem dominum patrem carissimum

Rara avis et vario pennas conspersa colore  
 Mittitur a nato quae tibi, care pater.  
 Est herbas inter prata atque virentia densas  
 Ad dextrum curva falce secata latus.  
 5 Maternis pullos alis dum protegit, ipsa  
 Dum pullis vitam praeparat, icta cadit.  
 Est amor in pullos brutis quia tantus aviclis,  
 Cur sobolem sapiens non redamaret homo.  
 Symbolon ergo tibi naturae mitto potentis,  
 10 O pater, ut noster sic quoque duret amor.

10 duret amor] Ov. ars 1, 38.

## 41.

[75]

**Gratulatorium reverendo atque pio viro domino Nicodemo Sartorio  
Novisoliensi, nunc pastori Veterisoliensi dignissimo, Valerianus Mader**

Scripserunt alii tibi vota propemptica vates,  
 Dum, Nicodeme, tuas ingrederere vias.  
 Vota quibus superis nil constat gratius esse,  
 E vera modo sint illa profecta fide.  
 5 Non ita mactatis placantur numina Tauris,  
 „Ulla nec est adeo victima grata Deo.  
 Sobria ut ad caelos tendens oratio mente,  
 Ut pia cum vera carmina iuncta fide.  
 Atque poetarum laudem mos iste meretur,”  
 10 Cui non dissimilem pagina sacra refert.  
 Paulus enim quoties mittit sua scripta beatus  
 Pro ipsius ut fiant vota salute, rogat.  
 Quique voluntatem caelesti detulit arce  
 Magna Dei soboles, talia Christus ait:  
 15 Ferte preces aliis sanctas pro fratribus atque  
 Pro cunctis omni tempore, ferte preces  
 Mandati proprium nobis paradigma reliquit,  
 Qualia sint supero thura ferenda patri,  
 Non igitur tractant vatum rem turba profanam,  
 20 Nec nugas, hominum ut pars bona sentit, agunt.  
 Cum sacra pervigili confingunt carmina cura  
 Et meditata prius non nisi verba sonant,  
 Cum meritos digna iuvenes quoque laude coronant,  
 Qui gravibus studiis excoluere caput.  
 25 Nec somno longas studuerunt ducere noctes,  
 Otia nec media turpia luce sequi.  
 Sic tua quod meruit virtus, Nicodeme, dederunt  
 Carminis authores carmina digna tibi.  
 Quorum supplicibus numeris et carmine victi,  
 30 Te reducem superi restituere boni.  
 Ergo quod et salvus, sanctis et honoribus auctus,  
 Nil quibus est vasto maius in orbe, redis.  
 Atque meos vultus vultu laetante revisis:

5 numina Tauris] Hdt. hist. 4, 103.

8 iuncta fide] Ov. trist. 1, 3, 66.

Gratulor atque hilari gaudia mente gero,  
 35 „Fama boni iucunda nimis solet esse sodalis,  
     Cuius mellifluo candor in ore sedet.  
 Sed qui fucato faciunt animo omnia fratres,  
     Illorum est tristis commeminisse dolor:”  
 Nil aliud quando loqueris, nisi dulcia narras  
 40 Verba, queunt mellis quae superare favos.  
 Sermonemque studes numquam tractare profanum,  
     Omnis in eloquio est, sed tua cura sacro.  
 Auguror, haud fallent nostram praesagia mentem,  
     Auguror in ventos verba nec ista loquor.  
 45 Eximios inter numerabere rite ministros,  
     Divini fies gloria magna chori.  
 Pascua ceu mites ad laeta feruntur oviclae,  
     Ad tua concursus dogmata tantus erit.  
 Quando arcana sacri pandes oracula verbi  
 50 Suggesto doctum cum caput eque feres,  
 Non insueta rudi propones scita cohorti,  
     Haereseosque malae nullius author eris.  
 Si quae forsitan erunt, ut erunt terrentia, dura  
     (in Christo cunctis experienda piis)  
 55 Spiritus infracto donet te robore sanctus,  
     Ut constans quodvis perpetiare iugum.  
 Indivisa manet crux fidos fida ministros,  
     Quod multi tolerant, tu quoque disce pati.  
 Victoris populi non falso nomine gaudes,  
 60 Sis patiens populi, sic quoque victor eris.  
 Non tu – ceu multos nostri fert temporis aetas –  
     Sacra ministerii iura tuenda subis,  
 Ut cumules summos amplis cum rebus honores,  
     Ut paupertatem suffugasque gravem.  
 65 Id faciunt homines verae pietatis egentes,  
     Inscitia et quorum pectora vexat iners,  
 Non, inquam, tali tu munia fine subisti  
     Ista tuo haud cessit sanctus ab ore pudor.  
 Novi legitima quam sis ratione vocatus,  
 70 Ac velut extrusus tam grave, sumis onus.  
 Nam non voce rudis seductus simplice vulgi es,  
     Est tua iudicio causa probata bono.  
 Dignus es a doctis doceas ut et ipse repertus  
     Et pura claris relligione viris  
 75 Omnes quotquot habet iunctos ecclesia fratres,

- Splendida qua Bitczae tecta videnda patent.  
 Continuos ubi tres heroum cara per annos  
 Pignora formasti non sine laude virum.  
 Omnes unanimi testati mente fuerunt,  
 80 Quod tibi sit tantus iure ferendus honos.  
 Nam Paulus dotes quas in pastore requirit,  
 Ingenio radiant lucida ut astra tuo.  
 „Sobrius invigilans, doctus, pariterque modestus,  
 Doctrinaeque tenax verbera dira cavens,”  
 85 Turpis avaritiae detestans pectore crimen,  
 Integer annorum iudicioque gravis.  
 Inque pio maneat constans sermone bonique  
 Perpetuo retinens conscia corda viri.  
 Id superest dulci ut laeteris coniuge tantum,  
 90 Pastorem quam vult Paulus habere bonum.  
 Pace tua sed enim fas sit mihi dicere, debes  
 Et tu coniugii foedus inire sacri.  
 Has propter dotes animi, laudandaque dona  
 Ille ministrorum te sacer ordo colit,  
 95 Singula quid memorem doctorum nomina? Quorum  
 Prosequitur summus te, Nicodeme, favor,  
 Anxia filiolum veluti discere mater,  
 Dum videt in longas difficilesque vias.  
 Absentis semper luctatur imagine nati,  
 100 Sive dies noctis, seu venit umbra nigrae,  
 Plurima sollicita dum cernit mente pericla,  
 Quorum saepe miser multa viator habet.  
 Fatalem metuens obeat ne quandoque mortem,  
 Hospes et ignota ne tumuletur humo.  
 105 Intereaque bona spe se sustentat et illum  
 Qualibet expectat posse venire die.  
 Sic ingens tangit Colacinum cura viarum  
 Quis status et vitae sit, Nicodeme, tuae,  
 Te comitabatur iuvenum stipante caterva,  
 110 Declarans animum signa per ista suum:  
 Lucida tunc puras tollens ad sidera palmas  
 Te, affatus superos sic abeunte fuit.  
 Angelici praesens tibi sit custodia coetus,  
 Illic salvus eas, salvus et inde redi,  
 115 Quos igitur plausus et gaudia quanta parenti?

97 *discere mater*] interlineáris *de: discede mater?*

- Praeceptor similis, te redeunte dabit,  
 Qui decus hac summum et nomen sibi laude paravit,  
 Discipulos quod amet ceu pater ipse bonos.  
 Nec pater affectu durus sua pignora tanto  
 120 Diligit, et natam non ita mater amat.  
 Quanto prosequeris, praeceptor amande, favore,  
 Qui praebent aures iussibus usque tuis.  
 Hi sunt maiori vigilantes parte ministri,  
 Quique iuventuti voce praeesse student.  
 125 Quae Bergere tua celebrabis gaudia mente?  
 Quae nova laetitiae munera, Petre, dabis,  
 Cum tua quem leto servabant tecta propinquum,  
 Consistet faciem salvus is ante tuam?  
 Dulcia facturus proprio es convivium more,  
 130 Optatus fesso portus et hospes eris,  
 Quid quoque Cubinius proavorum sanguine clarus,  
 Ingenio clarus, carmine clarus aget.  
 Qui tibi fraternum testatus corde favorem est,  
 Duriter adversa sorte ubi pressus eras,  
 135 Istud amicitiae sanctum et venerabile foedus  
 Indicium verae nobilitatis habet.  
 Quid dicam reliquos reverendos ordine patres?  
 Auspicio haec quorum munia tanta subis,  
 Nomina qui partim nobis incognita gestant,  
 140 Versibus his partim non bene iuncta sonant,  
 Hi te iucundis mulcebunt vocibus omnes,  
 Cum tua conspicient vultibus ora suis.  
 Utere concessis felici sidere donis,  
 Et reliquum a nobis perfice sospes iter.  
 145 Utere – spes superest – Spartam quam nactus es orna,  
 Tu tua fac, praesens caetera Christus aget.

*Propria descriptio  
 boni viri, nam vere est  
 hospitalis.*

*Christophorus Cubinius  
 iunior, familiaris et  
 a consiliis magnifici  
 domini Emerici Forgacz  
 de Gimes, equitis aurati,  
 etc.*

42.

[80]

**Ad generosum ac egregium dominum Ioannem Zaluzki de Zaluz, secretarium  
 reverendissimi domini Stephani Radecii, locumtenentis sacrae caesareae  
 regiaeque maiestatis in Hungaria**

Iamne tot optatus votis venisse Ioannes  
 Fertur, in hac aliquam qui trahat urbe moram.  
 His ego quem toties oculis spectare volebam,

Ipsi hic quoties mentio facta fuit.  
 5 Nam nostros celebri complevit nomine fines,  
 Omnis ut hunc populi coetus in ore ferat,  
 Talibus instillans hominum rumoribus aures  
 (Eius ut adventus cognita fama fuit),  
 Cui secreta solet magnus committere praesul,  
 10 Consilia et sentit quo relevatus opem.  
 Zaluzki patrias ascendere fertur in oras,  
 Zaluzki propria nobilitate potens.  
 Huic non causa fuit tantum repetisse penates  
 Adventus quamvis haec quoque causa fuit,  
 15 Vicinam sed enim quo curet Trenczinio arcem,  
 Scilicet oeconomio quae caret orba suo,  
 Hic quoque dum nostras rumor pervenit ad aures,  
 Nuntia mire animo grata fuere meo.  
 Nam quis non tanto complaudat amicus amico,  
 20 Quo maior non est sanguinitate mihi,  
 Scilicet eximio superasti solus honore  
 In nostra quotquot sanguinitate manent.  
 Attamen obscuros non est fas temnere amicos,  
 Ipsorum ex alto donaque desplicere.  
 25 Divitiis qui sunt amplis opibusque beati,  
 Hi tibi ceu par est splendida dona ferant  
 Non ego cum maius, dignum te, munus habebam,  
 En tibi divitias, carmina mitto meas.  
 Carmina quae gratas testantur gaudia mentis  
 30 Multaque sincero pectore fausta favent.  
 „Qui non multa potest aliis praestare, precetur  
 Praestet ut omnipotens, qui regit astra, Deus.”

### 43.

[81]

### **Ad egregium dominum Ioannem Halachi de Bobrownic, praefectum bonorum arcis Beczko, patronum suum**

Vivifico Dominus qui providet omnia nutu  
 Et dapibus pascit cuncta creata suis.  
 Prae reliquis cura genus hoc mortale paterna,

17 pervenit ad aures] Ov. ars 2, 449; Ov. met. 5, 256; Ov. met. 7, 694; Ov. met. 9, 8; Ov. fast. 3, 661; Stat. Ach. 1, 728.

Prospicit atque pii more parentis alit.  
 5 Ipsius in primis sed qui reverenter adorant  
 Numen, habent certas ad bona multa manus.  
 Sive novem studiis sectantur castra sororum,  
 Officium quavis seu ratione gerunt,  
 Ac sacra Pieridum studio qui castra sequuntur,  
 10 Per varios Dominus provehit ipse modos.  
 Scilicet his tribuens largosque bonosque patronos,  
 Ad bona qui miseros et pia coepta iuvent.  
 Magnificos aliis opibus nummisque parentes  
 Dans soboli ut possint consuluisse suae,  
 15 His nisi contingat mediantibus ire per artes  
 Omnis inutilis est et sine fruge labor.  
 Non opus exemplis hac in re pluribus uti,  
 Docte vir, exemplo tu mihi solus eris.  
 Cui sacra virtutis tendenti ad culmina, dives  
 20 Auxilium genitor detulit ipse suum.  
 Ast ego cum patre sim de paupere natus et aegro,  
 Quem species morbi dira podagra premit.  
 (Tollere quam possunt medicorum pharmaca nulla,  
 Usque adeo est morbus quem premit iste miser.)  
 25 Ingenuas nequeo sine Maecenate per artes  
 Ire, nec Aonidum plus Helicone frui,  
 Est gravis ad doctas, angustaque semita Musas  
 Pauperie presso nec gradienda viro,  
 Ergo tuam supplex pietatem, docte Ioannes,  
 30 Ingenii praestans nobilitate rogo.  
 Viginti facili mihi mente numismata solvas,  
 Quippe meo debes quae numerare patri  
 Ditiore unde meis factus conatibus assit,  
 Atque rudem doctos mittat adire viros  
 35 Quinque bis illustris commisit Bamphius heros  
 Reddere, praefectus cuius es ipse potens  
 Ast alios reliquis de rebus solvere denos.  
 Convenit, ah Georgi Chotessovine, tuis  
 Sic tibi successu faveat fortuna secundo,  
 40 Nobilis egregia vir pietate, vale.

44.

[82]

**Ad Georgium Bulgar, Valerianus Mader**

Si qua parte tui capitis relevare dolorem  
Et possem morbo consuluisse tuo.  
O mihi praecipuos inter numerate sodales,  
Hunc proprio pro te corpore ferre velim.  
5 Tristia perturbant adeo mihi nuntia mentem,  
Nuntia quae nobis littera missa tulit.  
Tu vero non es solus qui talia perfers  
Et nostram morbus concutit iste scholam.  
Tres velut exsanguis decumbunt corpore ephebi,  
10 Invasit quorum, proh dolor, iste caput.  
Nec capitis tantum dolor hic, sed corpore toto  
Incensi nimio ceu focus igne cremant.  
Hos desiderium, nec tangit cura ciborum,  
Sic miseri tristi corpora peste necant,  
15 Scilicet ingentis facit hoc vis illa caloris,  
Laedere qui stomachum cunctaque membra potest.  
In stomacho capitis causam tu quaere doloris  
Et stomachi primum sit tibi cura tui.  
Si durus, molles escas, tu sumere debes  
20 Dulcia cum prunis iuscula cocta bibe,  
Sic male quod calidus stomachus digessit, abibit,  
Et veniet Domino pristina dante salus.

45.

[83]

**Ad pastorem Birovicensem**

Inter convivas, Andrea care, futuros  
Nunc nequeo praesens hospes adesse tuos.  
Tradita cura mihi est a praeceptore iuventae  
Et vespertini tradita cura chori:  
5 Ergo intellectos psallam de pectore psalmos.  
Pectore vult, tantum non Deus ore – coli –  
Et quia finitos sequitur mox vespera psalmos  
Sol et in aequoreas lumina condit aquas.  
„Obscura non est tutum de nocte vagari,

- 10 Et nox quod noceat scis bene nomen habet.”  
Si nequeo clara conviva die tuus esse,  
Non etiam sera nocte molestus ero.  
Tempore quo tu me non invitabis amice  
Cum potero, vestrae tecta videbo domus.
- 15 Scilicet ignavum veniam non pascere venerem,  
Mentis non vestris tu mihi fercla dabis.  
Talis erit tibi nunc conviva Barossius, illum  
Philosophi debes more cibare virum.  
Et qui verba Dei nostris dat civibus illum,
- 20 Dignus ut est digno tu quoque honore cole.  
Cum tantis poteris sat laetus vivere amicis,  
Vive diu, laetus sis, bene iamque vale.

46.

[84]

**Ad egregium dominum Nicolaum Mednienski de vocatione praepositi, responsio  
Valeriani Mader**

- Prae reliquis positi Casparis verba relegi  
Exornata tuo, mi Nicolae, stilo.  
Verba quibus sacros defert mihi gratus honores  
Adque Dei veram pandit ovile viam.
- 5 Ipsius officii quo sim collega recentis,  
Ut doceam populos qui docui pueros.  
Haec est grata mihi nimium nimiumque voluntas,  
Gratus in hac tuus est et mihi parte labor.  
Nostra quod amborum coniungis carmine corda,
- 10 Cum mihi patroni verba benigna refers,  
Arcanos animi sensus et tute recludis.  
Ipsi, nempe meo quos ego gesto sinu,  
Iam vero quaesit nostrae sententia mentis,  
Haec illi nostro nomine verba refer.
- 15 Seria sublimi de re cum scripta relegi  
Talis eram vultu, corpore talis eram.  
Est facies rubro mihi mox suffusa colore,  
Elixus qualem cancer habere solet.  
Aut veluti flammis flagrantem proximus ignem
- 20 Astarem, gelidas calfaceremque genas,  
Cor insperato perculsum munere namque

- Sic terrore gravi contremuitque metu,  
 Fervidus extrema ut sanguis perfusus in ora,  
 Cor exsanguie mihi membraque desereret.
- 25 Hinc valido pulsu pavidum mihi contremuit cor,  
 Vera tibi, frater, non ego ficta loquor.  
 Namque inopina magis laedunt praecordia tela,  
 Quam quae luminibus conspicienda cadunt.
- 30 Tantarum rerum securus nil quia rebar,  
 Me praesens vitae linquere posse genus.  
 Talia quin etiam tacito sum corde locutus,  
 (Quod sentit mea mens id quoque penna notat)  
 An rudis accedes doctrinae ad limina magna?
- 35 Disce prius, sacros sume deinde gradus,  
 Candida nam nec adhuc tua scripta, Philippe, relegi,  
 Quae pastor debet quisque tenere pius,  
 Is pius est pastor doctus pariterque vocandus,  
 Qui relegens discit scripta, Philippe, tua.  
 Maximus haec magni fertur fecisse Lutherus,
- 40 Et sic Eulogio concelebrasse suo:  
 Diceret ut nullum, post Biblia sacra laborem,  
 Tantum communes exuperare locos.  
 Utque omnes massam patres agerentur in unam  
 Tale tamen fieri posse negabat opus.
- 45 Imo suis scriptis tua, docte Philippe, Lutherus  
 Praetulit et multo iussit honore coli.  
 Usque adeo ut vellet sua mortua, dum modo longae  
 Communes posset vita manere locos.  
 Ergo prius versanda manu sunt scripta Philippi,
- 50 Aut quaecumque illis consona rite docent.  
 Ordinibus quam subiiciar de more verendis  
 Ad magnique procul nominis ibo viros.  
 Ne rudis hos – ut sum – subito si forsan adirem,  
 Nec studio sacro tempora certa darem.
- 55 Contemptus nostro vestroque pudore reversus  
 Inscitiae poenas commeritasque darem.  
 Fama est, non rudibus sacra committuntur asellis  
 Dogmata, sed possunt qui docuisse viris.  
 Quique salutarem cognorunt relligionem,
- 60 Et certi fidei sunt sat in articulis.

22 contremuitque metu] Val. Fl. 7, 80.

51 *quam*] Az eredeti *quem* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

Hoc me difficilis modo cur sim commovet, hoc me  
 Ad sacra ne properem suscipienda monet.  
 Perplexo, videar sed ne sermone locutus,  
 Perplexo daemon ceu solet ore loqui.  
 65 Hoc siquidem non est mihi tempore tanta facultas  
 Doctrinae pleni sed neque iudicii,  
 Ac docti iuvenes et idonea turba virorum  
 Munus ut hoc tradat quod mihi tradit agunt,  
 Transferat hunc a me, quo non sum dignus, honorem  
 70 Qui me ceu natum diligit, oro patrem,  
 Dum mage caelesti potabo fonte liquores,  
 Ora Palaestinis atque rigabo vadis,  
 Intereaue sacri qui sit collega laboris,  
 Eligat arbitrio quem volet ipse suo.  
 75 Seu qui magnifico natam de sanguine prolem  
 Artibus erudiit, magne Balassa, tuam.  
 Artibus ingenio iuvenis pietateque praestans  
 Et suavi linguae praeditus eloquio.  
 Hunnobrodae seu qui cantandi dirigit artem  
 80 Et claves simul et Musica sceptra tenens.  
 Et pietate gravis, pius et gravitate Ioanne,  
 Lanigeram superans pectore mitis ovem,  
 Ambo praestantes virtutibus, artibus ambo  
 Ingenuis culti, moribus ambo bonis,  
 85 Exuperant gradibus, qui me, me iudice tantis,  
 Arx imas veluti Trencziniana domos.  
 In studiis postquam melius profecero sacris  
 Iudicioque gravi cum magis auctus ero.  
 Missus ad examen, quo possem laetus abire  
 90 Iustaque quaesitis verba referre datis.  
 Certa fides illi mea sit, tunc certa voluntas  
 Quod mihi vox magni ponderis eius erit:  
 Quam quoque nunc grata, ceu debeo mente capesso,  
 Contigit hoc maior non mihi nullus honos.  
 95 Ergo ne collatum non grato pectore honorem  
 Acciperem, superi vos prohibite Dii.  
 Si possem vellem, nunc id praestare, sed eheu,  
 Est nostris maius viribus istud onus.  
 Quare si qua tibi referendi copia fiet,  
 100 Haec illi referes, nomine verba meo.

*Ioannes Guidovicus  
 paedagogus magnifici  
 domini Andreae Balassa  
 filiorum.*

79 Hunnobrodae] Magyarbród (Uherský Brod, CZ). A nyomtatvány *Huanobroadae* alakjából javítva.

Post scripta.

Sic statuit de me siquidem divina voluntas,  
Ut fiam verbi, precoque duxque sacri  
Hunc – licet infirmus – non ferre recuso laborem,  
Id volo quod summus vultque iubetque Deus.  
105 Ergo velut par est et iustus id ordo requirit  
Praepositus scriptis me vocet ipse suis.

47.

[87]

**Ad Georgium Bulgar, Valerianus Mader**

Desine mirari, frater dilecte Georgi,  
Quod responsa tuis non ego verba dedi,  
In parva magnam charta mihi quando salutem,  
Misisti sanctae pignus amicitiae.  
5 Tunc etenim retulit iuvenis ne forte, premebar  
Innumerabilibus sollicitudinibus.  
Tristia tunc duris nostro certamina verbis  
Cum pastore nimis namque fuere mihi.  
Quae neque commemorare libet, neque digna relatus  
10 Autumno quin prohibet facta ab utroque fides,  
Sumserunt laetum certamina turpia finem,  
Causaque iam prorsus nostra sepulta iacet.  
Adde quod immodico me torsit Syrius aestu,  
Qui facit et mentem corpore languidulam,  
15 Est tua namque scio simul experientia testis,  
Aegra quod et menti corpora saepe nocent.  
Si domus inficitur mala per contagia quaequam,  
Hospes ab infecta laeditur ipse domo:  
Aedibus est hospes, nostro ceu corpore mens est,  
20 Mente gubernantur carnea membra duce,  
Sed me non tantum canis Erigoneius aestu,  
In studiis quantum noxius ussit amor.  
Namque fatebor enim fido mea fata sodali,  
Quod sua me saevus sub iuga traxit amor.  
25 Saevus amor nostrum transfixit arundine pectus,  
In lucem mater quem Cytherea tulit.

*Nunc in peste hoc  
experimur.*

*Nam et hic amicus  
optimus in peste  
expiravit Bannovii 1585.*

4 pignus amicitiae] Mart. 9, 99, 6.

Iupiter has sensit dominante Cupidine flammis,  
 Vulnus id expertus Mars truculentus erat,  
 Non igitur mirum si flammis urimur et nos,  
 30 Quas tanti quondam sustinuerunt dii  
 „Omnibus est illud rebus commune creatis,  
 Coniugii sanctum quo venerentur opus.”  
 Cuius eram tanto succensus amore puellae,  
 Huic alium iunxit pronuba Iuno virum.  
 35 Divitiis multo qui fortunatior est me,  
 (Nobilitas magnae sunt modo divitiae)  
 „A nostro sed enim tam longe distat honore  
 A summo quantum terra remota polo est.”  
 Ipsi hic mater liquidis est mersa sub undis,  
 40 Carnificis forti praecipitata manu.  
 Lurida quod proprio miscens aconita marito,  
 Mergere Lethaeis hunc cupiebat aquis.  
 Sed tanto iustas solvit pro crimine poenas,  
 Aeternum natis dedecus atque tulit.  
 45 Conqueror infamis quod me superaverit hostis,  
 Deploro casum cumque dolore meum.  
 Hinc nostro nullus superest in carmine cultus,  
 Hinc macies Bulgar carminis ista mei.  
 Si mihi, quod spero, praesens erit augur Apollo  
 50 Inque dabit vires carmina nostra novas,  
 Exiguam quamvis tamen experire poetam,  
 Quando tuae matris facta nefanda canam.  
 O soboles pravae matris perverse Menalca,  
 Luminibus numquam conspiciende meis.  
 55 Tu siquidem arte vales de nostro scribito casu  
 Exprime et affectus ceu potes oro meos.  
 Si quid Mossovia rerum scis urbe novarum  
 Carminibus fiam certior ipse tuis.

43 Sed tanto ... pro crimine poenas] Mart. epigr. 10, 3. Lásd még: Val. Fl. 4, 430.

## Ad Georgium Bulgar, Valerianus Mader

- Bannoviae rector legat haec mea scripta iuventae,  
 Qui proprium nomen rura colentis habet.  
 Salve Bannoviae decus, o Bulgaria proles,  
 Quo patriae celebris fama rigente viget.  
 5 Ignea ceu rapido fertur scintilla volatu,  
 Quam pellit tumido folle premente faber.  
 Nec mora splendentem volitans amittere lucem,  
 Cogitur, in cinerem versa repente levem.  
 Nostra Cupidinea sic corda accensa furore  
 10 Fragrabant nimio mons velut Aetna rogo.  
 Ut subito ex arsi sacro succensus amore,  
 Sic cito conceptus pectore fugit amor.  
 Qui tepido gelidas de corde recessit in auras  
 Nec magis excruciat corque caputque meum.  
 15 Quis faber hos in me – quaeris – commoverit ignes,  
 Scilicet is mundi qui fabricavit opus,  
 Non Cytherea tui didici praecepta magistri  
 Qui teneri doctus scriptor amoris erat.  
 Virginei socius nec quoquam tempore coetus,  
 20 Tu mihi testis eris, Bulgar amande, fui.  
 Ast in amore valet ratio nil, nilque voluntas,  
 Naturae sequimur semina quisque suae.  
 Decoquit appositas natura Mulciber undas  
 Nec tamen id faciat qua ratione tenet,  
 25 Omnes naturae sic hos parere necesse est,  
 Qui primo nati de Genitore sumus.  
 Ne vero doleam quod me solaris amice,  
 Maxima pars animae sic quod adempta meae.  
 Officium veri praestas fidiq̄ue sodalis  
 30 Nam tua me multum carmina blanda iuvant.  
 Quae quoties relego, cogor ridere, meaeque  
 Tristitiae carmen pharmacon illud erit.  
 Talia quin etiam mihi tu medicamina plura  
 Ne cessa quaeso, mittere, mitte vale.

*Propertius.*

2 *proprium*] Az eredeti *propium* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

10 *succensus amore*] Verg. Aen. 7, 496; Ovid. epist. 15, 167.

13 *recessit in auras*] Verg. Aen. 2, 791.

25 *parere necesse est*] Lucan. 6, 494; Iuv. 3, 290.

**Ad Georgium Bulgar, Valerianus Mader**

- Iam mihi respondes versu, cera atque papyro  
 Ante quibus semper parcius usus eras.  
 Scilicet ob scriptam quam non ego respuo causam  
 Scribere quod sapiens pauca soletque loqui.
- 5 „Docta queunt curta complecti verba papyro  
 Et breviter qui scit scribere multa potest.”  
 Fallor? Philosophi Zolnae qui nomen habebas  
 Anne fuit ratio nominis ista tui?  
 Quod perpauca loqui, cunctis sed grata solebas,
- 10 Philosophos etenim res decet ista viros:  
 Ante habuit specimen tantum virtutis amatae,  
 Nunc habitum Bulgar, sed sapientis habet.  
 „Est aliquid tenero didicisse tacere sub aevo,  
 Est aliquid brevibus dicere multa sonis.”
- 15 Ergo redargutus brevitatis, care Georgi,  
 Fecisse id studio me mihi crede bono:  
 Ipse ego si stimulis non exstimularer amicis,  
 Ipsis pauca nimis verba legenda darem.  
 Sic quoque ne longa tua Musa quiete periret,
- 20 (Ingenium vitat nobile, longa quies),  
 Exhortandus eras, verbis sed amice benignis,  
 Saepius ut nobis verba legenda dares.  
 Non cupio multam perdas scribendo papyrum,  
 Quae tibi difficili venditur aere, scio.
- 25 Sed mihi dic quaeso! Num tam pretiosa papyrus?  
 Non obolo ut quivis ternio detur? Ibi  
 Hanc mercatores vestri mercede revendent,  
 Non, puto, maiori quam mihi emenda venit.  
 Tu magis es nummis ego quam ditatus avaris
- 30 Praemia quod proprii digna laboris habes.  
 Maior enim toto pars non est, ast mea pars est,  
 Est igitur maior, pars tua parte mea.  
 Unde mihi nimium iam prodigus esse videris,  
 Quod fortuna tibi blanda favore favet:
- 35 Plurima tam lata clausisti carmina cera,  
 Publica ceu quando res sua scripta facit.  
 Tunc ego cum caperem manibus tua scripta, putabam  
 Littera quod nobis aere repleta venit.

Et pater ipse meus, tibi qui bona cuncta precatur,  
 40 Hanc relegens dixit talia verba mihi:  
 Sic obsignavit lato sua scripta sigillo,  
 Ut putet haec magni, qui videt, esse ducis.  
 Ista tibi volui subito responsa referre  
 Gratia nam scripto quod mora tardat abest,  
 45 Caetera praesenti coram sermone loquemur,  
 Cum veniens nostrae cernere tecta scholae,  
 Cum venies sacra coniugii celebrare sororis,  
 Exemplo ornavit quae Deus ipse suo.  
 Non execrandas sed enim ducendo choreas,  
 50 Ut male qui discunt, Biblia sacra, docent  
 Tunc te si venies hilari carissime vultu,  
 Conspiciam, mentis signaque grata dabo.  
 Pocula si pleno non gutture multa bibemus,  
 Si non oppiparis te recreabo cibus.  
 55 Sed iucunda piis de rebus verba loquemur,  
 Miscentes levibus seria quaeque iocis,  
 Harmonicis etiam te delectabo figuris  
 Quae sunt laetitiae maxima causa meae.  
 Sic alternatim cantando multa, bibemus  
 60 Pauca, sed e longis fortia musta locis.  
 Quod superest longos tibi det Deus optimus annos,  
 Ut patriae referas commoda grata tuae.

## 50.

[93]

### Iocus ad dominum Georgium Conradi

Me quia festivo cunctantem Marte lacessis,  
 Carmine proque tuo carmen habere cupis,  
 Quamvis vatidici desit mihi vena liquoris,  
 Qui fuit et quondam deperit ille vigor,  
 5 Ne tamen assuetos desuescam fingere versus  
 Quaestio responsum tale iocosa ferat:  
 Unica demta viro cum sit tantummodo costa  
 Unde creata fuit pulchra virago viro,  
 Mirum cur plures possimus amare puellas?

39 *qui*] Az eredeti *quae* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

44 Gratia nam scripto quod mora tardat abest] Ov. Pont. 3, 4, 52.

- 10 Aut viduas, quas tu nubere, Paule, iubes,  
 Una sat est tantum naturae costula lege,  
 Cuilibet, ast quosdam scimus habere duas,  
 Has inter donec comedia finiet actum  
 Est opus ingenio iudicioque gravi.
- 15 Virginibus mens est stolidis innata superba,  
 Quaelibet ut Paridem poscat habere virum,  
 Si qua gerit cultos operoso vertice crines,  
 Si qua patris clari nobilitate viget,  
 Si rubicunda genas, si sit colorata papillas,
- 20 Aut picturato si pede calcet humum.  
 Facundus tali non persuadebit Ulysses,  
 Quod potuit Circe quodve Calypso tibi,  
 Primum divitias virgo perquirat inanes,  
 Aeris habet multum divitis, eius erit.
- 25 Pendeat ex humeris vestis pretiosa deinde,  
 Trita decus nullum quippe lacerna dabit.  
 Ingenio iuvenes iam nil confidite docto!  
 Non cernit doctum virgo superba virum.  
 Scribimus experti haec experto crede Madero,
- 30 Quem minime docuit lectio Naso tua.  
 Sordidus est nobis cerdo quia ditior, ergo  
 Cerdoni debes nubere, dives eris.  
 Fabrorum genus est fulvo locupletius auro,  
 Si poteris fabro nubere, dives eris;
- 35 Pinguia quotidie lanii dat fercula mensa,  
 Ut poteris lanio nubere, pinguis eris.  
 Divitiis fulgent praestantes arte chirurgi,  
 Culta quibus vestis, culta nitetque cutis.  
 Felix cui talem contingit habere maritum
- 40 Corpora Paeonia qui levat aegra manu.  
 Nos vero sexus miseros sic despicit amens  
 Virgineus, tamquam non habeamus opes?  
 Pro crepidis dulces dabimus fortasse libellos?  
 An penna maior malleus ullus erit?
- 45 Et nos mactamus pingues holocausta per aras  
 Aeterno qui nos pascit alitque Deo.  
 Et nos insanas sanamus corpore mentes,  
 Omnipotens maius qua dedit arte nihil.

22 *Calypso*] Az eredetiben *Calysto* szerepel, de annak nincs értelme Odüsszeusszal kapcsolatban. Valószínűleg nyomdahiba.

- I nunc et studium virgo contemnito nostrum  
 50 Et tibi mechanicum quaere superba virum.  
 Frigidus autumnus moneat te dicis at illum  
 Atque sequens cano vertice tristis hiems,  
 Et naturali recrees quo membra calore  
 Igneus uxorem ducere cogat amor.  
 55 Indidit hos ignes casti Deus author amoris?  
 Omnibus atque hominum nascitur inde genus.  
 Coniugii vitam quare sectabor honestam,  
 Quam primum grata commoditate fruar.  
 Nam quia curarum distentus mole premebar  
 60 Hactenus, officii quas grave pondus habet,  
 Persensi nullum Cytherei vulnus amoris,  
 Quod nisi quae placeat tollere virgo potest.  
 Caetera praesenti coram sermone loquemur  
 Cum veniam cari cernere tecta patris.  
 65 Vosque – adeo multum carissima turba – sodales  
 Saepe sonat quorum nomen in ore meo.

51.

[93]

**Nutheticorum Phocillidis carminum, aliquot versio acta Patakini et publice recitata**

- Musa Phocillidis haec Graio dictaverat ore,  
 Quae nunc Romanis carmina pando metris.  
 Hinc breviter Sophiae moralis dogmata disces  
 Hinc poterit vitam quisque docere suam.  
 5 Ne Cypriae cupidis tua pollue corpora furtis, 1.  
 Turpe Sodomorum neve operere scelus.  
 Fraus absit, circumvenias non arte dolosa. 2.  
 Alterius madeat sanguine dextra cave. 3.  
 Divitias iusta quaeras ratione, nec ullis 4.  
 10 Utere quae non sunt parta labore tuo.  
 Non aliena tuis assiscere commoda rebus, 5.  
 Sed sortem forti pectore ferre velis.  
 Quandoquidem fures mendacibus aequi parantur, 6.  
 Omnia de lingua verba probata fluant.

61 vulnus amoris] Ov. epist. 7, 190.

66 nomen in ore meo] Ov. epist. 19, 40; Mart. 3, 5, 4.

15	Primus honos cultusque Deo debetur, ab illo Alter honorari debet uterque parens.	7.
	Iustitiam oblato corruptus munere sanctam Ne viola, cunctis sed dato iusta viris.	8.
	Dives habet pauperque Dei de munere vitam,	9.
20	Non minor est igitur divite pauper homo, Iustitiam cole, nam stabis summi ante tribunal Iudicis iniustos conteret ira Dei.	10.
	Conservare decus casti contende pudoris, Promissam fallax, nec temerato fidem.	11.
25	Ne quatiams falsam vendens in pondere lancem, Sit modus in rebus iustaque libra tuis.	12.
	Perniciosa tibi si vis periuria vita, Odit periuros nam Deus ipse viros.	13.
	Exsecranda nimis res est defossa profunde	14.
30	Semina furaci diripuisse manu. Semina furaci nascentia laedere dextra Est ea terribili res prohibenda cruce.	
	Commeriti promptus mercedem pende laboris, Pende nec oppressum plus preme pauperie.	15.
35	Arcanum tacito sermonem pectore serva, Praemeditata prius nec nisi verba refer.	16.
	Nec modo tu miseris debes iniurius esse, Hoc alio sed enim nec faciente, pati.	17.
	Crastina nec pretium miseris in tempora differ,	18.
40	Nil hodie qui dat eras minus ille dabit, Quin tua si rebus gaudet fortuna secundis Qua potes hac miseros parte levare, leva.	
	Omnis in ancipiti casu fortuna rotatur	19.
	Navigio incertum sed magis esse nequit,	
45	Humanas igitur decet haec miseratio mentes, Naufragium passos triste dolere viros.	
	Daemonis est, hominem risu vexare cadentem, Qui facit, haec similis daemonis esse solet.	20.
	Impia sed veluti res est ridere cadentem,	
50	Tollere collapsum sic pietatis erit. Nullus adhuc expers fortunae vixit in orbe, Sors eadem multos quam gerit unus habet.	21.
	Quippe trocho celeri quem gyrat verbere pubes Dissimilis non est vita caduca virum.	
55	Si non ampla tuo respondent fata labori, De paucis etiam si potes affer opem.	22.

	Omnia communes Dominus fabricavit in usus, Alter in alterius commoda natus homo est.	
	Accinctus valido dependeat ensis ab armo,	23.
60	Non ut is insidias, sed tibi portet opem.	
	Quin neque devictum crudeli morte necabis,	24.
	Qui vitam voluit ferre mucrone tuam.	
	Victori decus est victis donare salutem,	25.
	Qui necat est fusi sanguinis ille reus.	
65	Fraude, tuae sulcos adiungere desine terrae,	26.
	Nec tuus alterius iugera vomer aret.	
	Est furti species alienos laedere fructus,	27.
	Fructiferos igitur ne populemur agros.	
	Advena patricio cum cive meretur honore,	28.
70	Sic quoque natura praecipiente coli.	
	Nullus adhuc stabilem sedem possedit in orbe,	29.
	Omnis in hac exul valle moratur homo.	
	Pestis avaritiae vitiis alimenta ministrat,	30.
	Cogit in omne seclus pestis avaritiae.	
75	Immunes quis enim vidit fraudisque dolique? Quem sic nummorum foeda Cupido tenet.	
	Haec rabies sanctos corrumpit et impia mores, Non alit hoc mundus foedius iste scelus,	
	Atque utinam natum numquam genitumque fuisset	
80	Per quod tot reges tot cecidere duces.	
	Cognatas intermiscet fera praelia dextras, Sanguine devinctis bella necemque struit,	
	Multi namque suos fratresque patresque trucidant, Quos tenet hoc caeco, turpe furore scelus.	
85	Qui non illa referi quae sentit pectore verba, Mendacis vere nomen et omen habet.	31.
	Si tibi contingat rerum prudentia maior, Consilio socios dirige sponte tuos.	32.
	Unicus est vere dives sapiensque potensque	33.
90	Haec tria dans nobis munera magna Deus. Ergo licet doctus, sapiens, robustus, haberis	
	Authori laus est illa ferenda Deo.	
	Tristia praeteritis de rebus corda medullas Exiccant vitae parturiuntque necem.	34.
95	Nil iuvat elapsos tristem pervolvere casus, Quod semel est factum fata redire negant.	
	Verbera praecipiti caveasmittere dextra, Fervida saepe gravem suscitatur ira necem.	35.

	Non cadit in sanam vesana superbia mentem,	36.
100	Qui nimis alta sapit desipit ille nimis.	
	Turpis inest rebus luxus plerumque secundis,	37.
	Pauperibus rarum carius ergo bonum est.	
	Ceu tumidi crebris redduntur flatibus vires	38.
	Inflat sic usus perniciosus opum.	
105	Ne tua concipiant facilem praecordia bilem,	39.
	Ira gravi numquam stulta furore caret.	
	Omnia iudicio sano quaecumque probaris,	40.
	Perge, nec a coepta dimoveare via.	
	Praeclaros ausos rebus fortuna tuetur,	
110	Impedit audaces ad mala facta viros:	
	Est decus aeternae virtutis amore teneri,	41.
	Dedecus Idaliae matris amore trahi.	
	Caelica semideum reddit prudentia civem,	42.
	Prae reliquis sapiens dignus honore vir est.	
115	Immodicis caveas escis distendere ventrem,	43.
	Non levis est animus cum grave ventris onus.	
	Guttura perpetuo nec sint madefacta liquore,	44.
	Pocula cum stulta garrulitate fuge,	
	Quae solet in laetis tristari noxia rebus.	
120	Effuge, ceu pestem qui sapis invidiam!	45.
	An non stelliferum servat concordia caelum?	
	Solis an est radiis aemula luna suis?	
	Flumina nec pelago nec tellus invida caelus est,	
	Invidet alterius commoda solus homo.	
125	Iam dudum supera de sede ruisset Olympus,	
	Corpora si caeli livor haberet iners.	
	Sobria vita tuo placeat sanctissima cordi,	46.
	Vita hominis monstrat, sobria, spurca sues,	
	Dedita deliciis numquam est sine crimine vita,	
130	Sobria mens placidis est mimica malis.	
	Saeviat adversum vindex non ullus in hostem,	47.
	Ultrici gladium corripiatque manu.	
	Ista magistratus sint publica munia sancti,	
	Sontibus ultrices inferat ipse manus,	
135	Vindictam summo vel tu committe tonanti,	
	Causam legitimo vel tueare foro.	
	Vincere quam vinci benefactis pulchrior est res,	48.
	Ingratus poenam sentit ubique suam.	
	Quamlibet exigui fit maior gratia doni,	
140	Tempore quam longo quod mora tardat iners.	

- Si tibi quis debet, nec habet quo solvere possit, 49.  
 Exactor ne sis tristis acerbus atrox.  
 Impietas volucrum teneros est tollere fetus 50.  
 Nidifica prorsus cum genitrice loco.  
 145 Iudicii subeant sapientes munia cives 51.  
 Turba rudis recti nescia iudicii est.  
 Sutores crepidis cerdones pellibus assint,  
 Et iudex artis quilibet esto suae.  
 Ignotas quicumque sibi diiudicat artes  
 150 Falsa quidem, sed non dicere vera potest. 52.  
 Assentatores ceu nigros effuge corvos,  
 Qui nisi te propter commoda ventris amant.  
 Prandia qui saltem coenas et fercula quaerunt,  
 Est et amicitiae maxima causa cibus.  
 155 Ignis, vulgus, aquae, certis sunt plena periclis, 53.  
 His temere nullus credere debet homo.  
 Fac tua non laceres ignavis pectora curis, 54.  
 Ad mortem multos sollicitudo dedit.

52.

[100]

**Ad Eliam et Briccium discipulos suos**

- Arida si duro secuistis verbere ligna,  
 Scilicet in parvo ligna cremanda foco.  
 Mittite nam gelidis – ferventis frigore brumae –  
 Tempus aquis ignem supposuisse levem,  
 5 Est animus calido sordes purgare lavacro,  
 Balneaque in nostra grata parare domo,  
 Vitrea depellit maculas a corpore lympha,  
 Ut baptismus animae diluit omne scelus,  
 Unda iuvat sanos, aegris medicamina praestat,  
 10 Commoda fert homini, multa salubris aqua:  
 Inter at egregias quae praestant balnea vires,  
 Carmine vas debet nomen habere meo.  
 Corpora quo cari semper relevatis amici  
 Ante sacram quando lux venit orta diem.  
 15 Est vas ingenti quod fecit mole vietor,  
 Tresque alii magni nominis artifices,  
 Arte mathematicas callens compingere mensas,  
 Et frangens dura qui premit aera manu.

Et figulus currente rota qui praeeparat ollas,  
20 Hoc fornace etiam nobile iuuit opus,  
Ianua demissos tantum quae continet artus,  
Mobilis angustam praebet aperta viam.  
Circulus in medio vitreus dat vase fenestram,  
Qua spargit radios clarus Apollo suos.  
25 Haec oculis praestat quam dicta referre, tueri,  
Visa solet certam res habuisse fidem.  
Pallida si vultis nobiscum tingere membra  
Vos quibus adfertur charta venire velim.

53.

[101]

**Super dictum: Multitudo errantium, non facit errori patrocinium**

Ergone sacrificos divino lumine cassos  
Idcirco dices fasque piumque sequi?  
Quod numerosa cohors illorum claustra sequatur,  
Plurima ceu sequitur Turcica castra cohors.  
5 Semita lata patet tristem quae ducit in orcum,  
Angusta Christus sed iubet ire via.  
Parvus in immundo, mundo est ecclesia coetus  
Historiae sancti, quod meminere graphi,  
Ipse typum sponsae primus vir gessit amatae  
10 Cum consorte pia pignoribusque tori.  
Exiguus numero coetus fuit ille, sed in quo  
Promissum summo culmine semen, erat.  
Anne, quod hoc verum sit tute fateberis ipse  
In medio Christum velle manere trium,  
15 Eius corde, pio qui nomen et ore fatentur,  
Quaque decet, vera religione, colunt.  
Occidit aequoreis hominum pars maxima in undis  
Caelitus immissi tempore diluvii.  
Navigat in mediis, ecclesia parva procellis,  
20 At submersorum quanta caterva perit?  
Non Deus immensam nullo discrimine plebem  
Eligit, ast eius quae pia iussa facit.  
Moenia quid Sodomae referam vastata per ignem  
Sulphure magnificas depopulante domos.

iubet ire via] Val. Fl. 4, 371.

- 25 Mastupratorum iuvenesque virique senesque  
    Millia quot rutilo sunt iugulata rogo,  
Unde senex tantum multis de millibus unus  
    Feminea eductus prole superstes abit.  
Prostrati statuam multi Babylonis adorant,  
30 Quod iuvenes renuunt tres pietate pares,  
„Regia nec curant edicta minantia flammam,  
    Mandata humanis sunt graviora Dei.  
Atque prius flammis uri crudelibus optant,  
    Quam statuam flexo poplite et ore colant.”  
35 Quippe trium tandem puerorum causa triumphat,  
    Tortoresque truces flamma repulsa necat.  
Sic vos flamma vorax inferni, idola colentes  
    Si non paeniteat, secula longa premet.  
Niliacasque fame est Iacob compulsus ut oras  
40 Quaereret a patrio regna remota solo,  
Hic ubi frumenti sapiens praefectus Ioseph  
    Aegypti magnas accumularat opes.  
Exul in hoc tandem visa est ecclesia coetu,  
    Quae custos verae religionis erat.  
45 Qua regio Aegypti tunc relligione carebat,  
    Hanc patriarcha sua nutriit ipse domo,  
Tempore quo Christus nostros assumserat artus  
    Credentum videas quantula turba fuit.  
Scilicet abiecti pastores cumque cohorte  
50 Piscatorum, aliquot tunc modo feminae erant.  
Infinita rei possunt exempla referri,  
    Huius at ista sat hoc sit meminisse loco.  
Ergo quod istorum seductus, care Mathaeae,  
    Sis numero statuas qui et simulacra colunt,  
55 Iamque tuam a lapsu revocas erroreque mentem  
    Devia et haud pergis, sed meliore via,  
Gratulor et toto laetor de pectore, cuius  
    Symbolon hoc nostri carmen amoris habes.

54.

[103]

**Ad pastorem Birovicensem**

- En tibi quae dudum studio legisse volebas,  
Bergeri mitto scripta polita mei.  
Quae cupio nobis iterum perlecta remitti,  
Sive alio quovis tempore, sive statim,  
5 Dorotheae vero tortam quoque mitto rotundam,  
Namque Dei donum talia dona decent,  
Divinum coniunx vere est carissima donum,  
Tale mihi donum Christe benigne dato.  
Nam mea – sed castis – torquentur pectora flammis,  
10 Inque meo flagrat corde receptus amor.  
Castus amor nostrum transfixit arundine pectus,  
Saucius unde meo vulnera corde gero,  
Vulnus at hoc spero tempus mihi tollet et hora  
Gaudia successu temporis ire solent.  
15 Tu tenerum nosti, carissime frater, amorem,  
Scis bene quin etiam quod bene pectus amo.  
Haec ad te volui brevibus nunc scribere verbis,  
Te quoque ne pigeat scribere pauca, vale.

55.

[104]

**Ad Ioannem Grundelium Varraliensem, in reditu Patakino**

- Assumus e celebri venientes urbe Camenas  
Bodrogii doctas quae prope flumen alit;  
Assumus atque simul praesens haec littera nostro  
Adventu natus quam tibi mittit adest.  
5 Hanc tuus effinxit scribendi doctus in arte  
Filius, ardenti sedulitate studens.  
Qui licet optatam scriptis ferat ipse salutem  
Ore tamen nostro dicere fausta iubet.  
His etenim verbis salvum, precor, esse parentem.  
10 Usus erat quando iam sequeremur iter,  
Ergo tuae iussi vitae bona cuncta precamur

9 pectora flammis] Sil. 17, 294.

4 *quam*] Az eredeti *quem* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

Vir quo Varralia est maius in urbe nihil,  
Sic tibi longaevam producant fata senectam  
Grundeli salvus sic peramande, vale.

56.

[104]

**Ad Nicolaum Tolnensem**

Nudus eram tenui texisti corpora lino,  
Pauper et adiuvit me tua larga manus.  
O Nicolae, quibus tantum pietatis amorem  
Eloquar eloquiis et tibi gratus ero.  
5 Grata Deo pietas vitae promissa futurae  
Accipit et fruitur munere laeta suo.  
Et tibi nil dubita pro tali munere largus  
Veridicusque dabit praemia digna Deus.  
Ad quem supplicibus pro te suspiro querelis,  
10 Quae mea ne careant pondere vota, vale.

57.

[105]

**Ad Valentinum N. pastorem in Schiroka ultra Varralium**

Inclita Musarum studiis nunc tecta relinquens  
Suscepi longum iam pede fessus iter.  
Propter quos mecum debebam ferre libellos,  
Cum tuus in Schiroka scilicet hospes eram.  
5 Fructiferae quando regnabant tempora messis,  
Syrius et calidos usserat igne dies.  
Sed tua difficiles pietas me corporis aestus  
Ferre dolens, verbis talibus usa fuit:  
Aedibus in nostris quae portas pondera linque,  
10 Haec ego transmittam, Valeriane, tibi.  
Sic feci interea sed magna incommoda sensi,  
Dum carui placidis utilibusque libris,  
Atque velut duram nullus proscindit aratro  
Instructus, ni sic bobus arator humum.  
15 Sic ego non potui procul existentibus illis,  
Officii recte munia obire mei.  
Ergo velim puero tradantur protinus isti,

Iunctus is est fratris sanguinitate mihi.  
Nam quia non missi, causam, reor esse, fuerunt  
20 Hactenus, est paucis nunc adhibenda fides.  
Nulla fides pravo prorsus dominatur in orbe,  
Huic tua sed pietas debet habere fidem.  
Quin quoque susceptae libet hoc subiungere chartae  
Scribere paupertas quod male suada iubet,  
25 Admonet atque tuae pietatis grata voluntas,  
Cuius te memini signa dedisse mihi.  
Tempore mercatus dum congregederemur in unum,  
Laurentis quando plebs pia festa colit,  
Hic ubi colloquio multas transegimus horas  
30 Alberto tecum res peragente sacras,  
Scilicet adversis pugnans pro partibus ille,  
Tu vero quae sit semita vera docens.  
Hic mihi coniunctum te consuetudinis usu,  
Signa voluntatis dico dedisse piae.  
35 Nil dubitans igitur te supplice quaeso libello,  
Dat quoque supplicibus quae petiere Deus.  
Sunt tibi – namque scio – sacri bona dona lavacri  
Candelae, matris iam parientis opus.  
Et quoque Pergameo dictas de homine chartas  
40 Usibus ereptas impietatis habes,  
Quo potes ergo valens, nil paupertate valentem  
Auxilio releva, perpetuoque vale.

58.

[106]

### **Ad dominum Martinum Malobicenum**

Docte vir et multum sacris addicte Camenis  
Brodensem propria qui regis arte scholam,  
Sinceram placida tibi defero mente salutem.  
Contingit Domino quae nisi dante Deo,  
5 Nostra tibi forsán quid portet littera quaeris?  
Littera pertenui nuntia scripta stilo?  
Est ea causa levis, causam nec iudico dignam  
Quae merito ad tantum sit referenda virum.  
Ut tamen hoc tenui pateat mihi ianua scripto  
10 Notitiae dudum iam referenda tuae.  
Quin scribam prorsus res me non ulla moratur,

Parva licet res sit non feret illa moram.  
Difficile est alba quemquam caruisse papyro,  
Qui cupit Aonio rite praeesse gregi.  
15 Miles habet veluti vacuum cognomen inermis,  
Absque suo velut est nullus arator agro,  
Copia chartarum sic plurima convenit, ut sit  
Huic animi qui vult scribere sensa sui.  
Ergo ego quo patria non possum sede potiri,  
20 Te precor his supplex, vir peramande, metris.  
Candida rura mihi praesentes mitte per istos,  
Quae niger inficiat candida rura color.  
Officiis gratus pro talibus esse studebo,  
Teque iterum studiis demeruisse meis.

59.

[107]

**Ad Ioannem et Paulum Prunones, fratres Germanos Galgocienses, doctos  
et pios viros**

Salve longinquis doctrina cognite terris  
Et patris et patriae gloria magna tuae.  
Care Deo doctisque viris, dilecte Ioannes,  
Germanique mihi fratris amande loco.  
5 Tuque adeo consors studiorum, Paule, meorum  
Lanigeram superans pectore mitis ovem.  
Ambo praestantes virtutibus, artibus ambo  
Eximiis culti, moribus ambo pares.  
Laudibus o dignis matrem super astra vehendam,  
10 Talia quae genuit lumina clara duo.  
Rara solet similes mater producere natos,  
Ut fiant culti moribus ambo bonis,  
Sed plerumque bonus si sit contingat ut unus,  
Alterius mores degener ardor habet.  
15 Eva velut primo gignit duo pignora patri  
Legitimo quamvis pignora nata toro.  
Quorum primus Abel matrique patrique placebat,  
Quo caruit natu maior amore Cain.  
Sic permixta bonis mala sunt et tristia laetis,  
20 Cuncta per alternas dat Deus ipse vices.  
At vos unanimes, doctissima pectora fratres,  
Quae peperit tantum gaudia mater habet.

Somnia fallacis fierent si vera papatus,  
 Nemo quibus sapiens credere debet homo.  
 25 Vestra foret genitrix propria virtute beata,  
 Cuius vos dulcis munere vita manet.  
 Sed quibus ad caelum vos laudibus effero, forsan  
 Non facio officio sic satis ipse meo,  
 Ingenio magnis similes heroibus estis,  
 30 Ingenium superat nobilitatis opes,  
 Inclita quo memorant heroum facta poetae,  
 Maeonio est virtus vestra canenda modo.  
 Tale mihi praeses non dictat carmen Apollo,  
 Difficile invito est scribere metra Deo.  
 35 Hactenus haec ad vos versu scripsisse sat esto,  
 Caetera post numeris verba soluta dabo.

60.

[108]

**Stephano Raciceno Vittebergam pro sacris ordinibus eunti, Valerianus Mader**

Quisquis divini vult spargere semina verbi,  
 Ille bonum votis captat et optat opus.  
 Nec meliora queunt contingere munia vitae,  
 Quam sacra caelestis spargere verba Patris,  
 5 Qui solet infirmis vires augere ministris,  
 Solvit et in laudes ora tenella suas.  
 Hic tua, mi Stephane, exopto pia coepta secundet,  
 Dum sequeris sanctae conditionis iter,  
 Sic tibi Teutonicas liceat transire per oras,  
 10 Atque iterum patriae cernere rura tuae.  
 Sic procedat opus Christo duce et auspice faustum,  
 Sit Christus capitis pulchra corona tui.  
 Qui tibi militiae dignissima praemia sanctae,  
 Scilicet in caelis illa reposta dabit.  
 15 Perge ergo forti pede, recto tramite perge,  
 Quo Deus et populus, dulcis amice, vocant,  
 Vana nihil metuens et inania fulmina mundi,  
 Fulmina terribili quae crepat ore suo.  
 Vicit adhuc semperque tulit grex ille triumphum,  
 20 Qui bene de Christi nomine nomen habet.

6 ora] Az eredeti *ore* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

- „Humanis sed non vicit conatibus et vi,  
Arma piis verbum dat praeacuta Dei,  
Ipse Deus dextra defendit vindice causam  
Partibus a veris quae sua castra locat.”  
25 Miles in his castris, Stephane, es quia care futurus,  
Tolle crucem Christum iamque sequare ducem.

61.

[109]

**Ad dominum Stephanum Racicenum, condiscipulum et tamquam  
fratrem carissimum**

- Sero mihi cupidam dicis, Racicene, salutem,  
Sera licet tamen est haec mihi grata salus.  
Quae testatur adhuc veteris meminisse sodalis,  
Oblitum neque te nominis esse mei.  
5 Atque Vagus fontes citius vertetur in ipsos,  
Huc ubi Carpathicis effluit ille iugis.  
Et citius valles nostra arx descendet ad imas,  
Urbs subiecta illi celsaque saxa petet.  
Fana prius Sancti Benedicti nomine dicta  
10 In nostrae salient tecta remota scholae,  
Quam Stephani nostro carum de pectore nomen  
Excidet, o verae nexus amicitiae.  
Namque fatebor enim quoties ego cumque recordor,  
Sincerae inter nos vincula amicitiae,  
15 Aut inopina statim gemitu suspiria duco,  
Aut lacrimis subito lumina nostra madent.  
Vera loquor, frater carissime, vera loquenti  
Crede mihi, non me ficta referre iuvat.  
Unde sed hic gemitus suspiria, denique luctus  
20 In promptu nostri causa doloris adest:  
Sorte ego cum dura nimium quandoque premebar,  
Tu mihi tristanti dulce levamen eras.  
Invida conatus nostros cum turba studebat  
Rumpere, languenti tu mihi calcar eras.  
25 Te studio quoties memini defessus adibam  
Signa voluntatis quam mihi grata dabas.  
Sed modo quis talem praestat mihi, quaeso, favorem?

3 meminisse sodalis] Ov. Pont. 3, 6, 11.

Nullus adest verus, nullus amicus adest.  
 Infinitas cui deferrem forte querelas,  
 30 Arbitrio cuius quae fero dura darem.  
 Talia cum mecum solus benefacta revolvo,  
 Discessu doleo dulcis amice tuo.  
 Idque magis tanto quod dextram iungere dextrae  
 Non potui a nobis cum sequereris iter,  
 35 Extremumque vale haud potui tibi dicere saltem,  
 Ultima nec pleno pocula ferre mero.  
 Quis scit an his oculis te post aliquando videbo,  
 An tecum hoc praesens amplius ore loquar.  
 Mortalis nihil est aliud nisi fabula vita,  
 40 Fabula ceu brevis est sic quoque vita brevis.  
 Nostra licet longo sint dissita corpora tractu,  
 Coniunctos animis nos tamen esse decet,  
 Usque adeo firma est sanctae coniunctio mentis,  
 Nullus ut hanc possit dissociare locus,  
 45 Sic mecum Stephanus, Stephano cum Valerianus,  
 Coniuncti donec vita manebit, erunt.  
 „In caelis etiam sancto potiemur amore,  
 In Christo verus quos sociavit amor.”

62.

[111]

**Domino Andreae Carponensi, Vitteberga redeunti**

Te mihi Leucorea referebant quando redisse  
 Urbe simulque huius tecta subisse scholae.  
 Andrea, reditus salvi signata volebam,  
 Quam fuerint animo nuntia grata meo.  
 5 Grata nimis fateor, iam longo tempore namque  
 Te data cernendi copia nulla fuit:  
 Fabricio claram Thoma quo linquimus urbem,  
 Hausimus Aonii nos ubi fontis aquas.  
 Tu rebus patriam unde es revocatus onustis,  
 10 Ast ego post ignis plurima damna mali,  
 Ergo quod huc laeto remeasti sidere salvus  
 Emensus longas fessus at ipse vias,  
 Gratulor, aeternum numen votisque fatigo

*Mentio Bartphae, quae  
 claruit post Leonbardi  
 Stöckelii obitum per  
 Thomam Fabricium,  
 virum undiquaque  
 doctissimum.*

9 ə] Az eredeti olvashatatlan alak a nyomtatványban kézzel javítva.

- Pectoribus fusas respicit ille preces.
- 15 Incolumis caris ut restituare propinquis,  
 Quos modo dextra Getae sanguinolenta premit.  
 Ac velut ore lupus mites infestat oviclas,  
 Dicitur – ah! – patriam sic lacerare tuam,  
 Turba nefanda trahens ad stupra nefanda puellas,
- 20 Et quod adhuc multo plus feritatis habet:  
 Infigens pueros praeacutis cuspidе palis,  
 Cuncta quibus belli parcere iura solent.  
 Horum te rabiem contra defendat et horum  
 Eripiat dura de feritate Deus.
- 25 Nec plagiatorum permittat viribus unum,  
 Vel capitis pilum tollere posse tui.  
 Id precor esse ratum caelesti numine Christus,  
 Id velit omnipotentes rexque paterque Deus.

63.

[112]

**In festo Simonis et Iudae apostolorum anno Domini 1580. Ad egregium dominum Simonem Iessenski notarium comitatus et civitatis Trencziniensis fidelissimum, cuius nomen initia versuum continent**

Sancta divorum celebremus una  
 Sobrio sed pectore apostolorum  
 Festa, quae tandem revolutus orbi  
 Attulit annus.

- 5 In Dei laus haec veniat supremi  
 Mortuis hi nil faciunt, honores  
 Non decet sanctis dare, sed benigno  
 Vota tonanti.

- Magna caelestis documenta patris  
 10 Tradidit Simon pariterque Iudas,  
 Hoc die quorum celebratur amplo  
 Nomen in orbe.

tit. *Iessenski*] Lásd a 6. vers jegyzetét.

8 Vota tonanti] Stat. Theb. 11, 209.

12 Nomen in orbe] Ov. epist. 15, 28; Ov. ars 2, 740.

Obque fervorem pietatis ille  
Scilicet Simon Solymis beatus  
15 Est tuo pro nomine Christe passus  
In cruce mortem.

Nulla constantem valuere Christi  
Martyrem sic tormina terruisse,  
Ut mori mallet pretiose, quam te  
20 Christe, negaret.

„Ista fideles decet et ministros,  
Et pios constantia Christianos,  
Quam suo nobis statuit beatus  
Sanguine Simon.”

25 Alter at Iudas socius laborum  
Martyr, optatae sociusque mortis  
Hac die latum celebratur omni  
Laude per orbem.

Scandit aequalis deitate patri  
30 Filius virtute potentiaque  
Aetheris postquam petiitque summi  
Culmina Christus.

Scribitur multas docuisse gentes  
Atque Persarum peragrasse terram  
35 Vulnera et Iesu documenta Christi  
Sacra professus.

Ethnicis illic manibus peremptus  
Morte doctrinam propriaque firmans  
Reddidit nobis quoque certiozem  
40 Sanguine fuso.

Nos trucem vero doleamus omnes  
Corde, sanctorum, pietate, mortem,  
Vera, Christi dogmata sic parati  
Morte tueri.

45 Summe, qui clemens animas tuorum,  
O Deus, post hanc recipis ruinam

Atque grassantem in tua membra poenis  
Afficis orbem.

50     Contere immanis truculenta Turcae  
       Arma, qui sanctos satagit necare  
       Quique veros persequitur ministros  
              Carcere et igne.

55     Intimis hoc te, Pater, obsecramus  
       Pectoris nostri precibus piaque  
       In fide stantes patientiaque  
              Poscimus, amen.

64.

[114]

**Ad Nicolaum Tolnai, condiscipulum suum Patakinii**

Nunc mihi quam verus fueras, Nicolae, sodalis  
In cunctis, schola quos haec nutrit alma, scio.  
Cum discedo procul tanto cariturus amico,  
O mihi, qui mentis tot monimenta dedit.  
5     Laudibus ob sanctae si quis pietatis amorem  
       Ad caelos umquam concelebrandus erat.  
       Unus eris celebris sanctae pietatis amore  
       Salvifica quod sis praeditus atque fide.  
       Tu mihi, quo proprium texisti corpus amictum,  
10    O pietas caelo retribuenda, dabas.  
       Largus ut es latum celebris Martine per orbem,  
       Nuda quod abscissa corpora veste tegis.  
       Assidua simili celebrabo laude sodalem  
       Iam patriae repetens dulcia rura meae.

65.

[115]

**Ad magnificum dominum Sebastianum Tekeli, etc.**

Sic tibi perpetuis faveat fortuna quadrigis  
Efferat in summum teque, Sebaste, virum.  
Blanda patrem soboles carum ceu diligit, heros  
Alme, colat sic te subdita turba diu.

- 5 Subdita divino qui praevidet omnia nutu  
 Turba, suum noscat te celebretque ducem.  
 Ipse Deus proprii monstret tibi signa favoris  
 Aeternis ditet te cumuletque bonis.  
 Nomina castalio celebrent tua carmine vates,
- 10 Omni quaque datur sedulitate, canant:  
 Tu quibus ut studiis possint incumbere coeptis  
 Ex larga, largus, porrigis aera, manu.  
 Cum sed pauperies et dura fatiget egestas  
 Et me, Pieridum qui quoque castra sequor.
- 15 Larga fac pressus relever munimine dextrae  
 In qua multiplices fers opulentus opes.

66.

[115]

**Ad Andream Sarosium**

- Ante quidem verbis blandis testatus amorem es,  
 Nunc in nos pietas iam tua vera patet.  
 Doctrina pietate, gravis vultuve Sarosi  
 Rebus ego grates pro quibus unus ago.
- 5 Et tua si potero benefacta referre studebo,  
 Aeternus gratos respicit ipse Deus.  
 Scilicet officio pro parvo plurima praestas,  
 Attribuens lautos fercula grata cibos,  
 „Rara peregrinos gens nutrit alitque studentes,
- 10 Omnibus hoc vitium gentibus esse solet.”  
 Solus es in multis qui spretos diligis, huius  
 Indicium missum munus amoris habet.

67.

[116]

**In natalem suum Valerianus Mader, qui natus est die ascensionis Domini nostri Iesu Christi, anno 1558. Ad egregium dominum Iohannem Petroni, compatrem observandissimum, magnifici domini domini Stephani Balassa de Gyarmath et in Detrekő, etc. sacrae caesareae regiaeque maiestatis dapiferi, etc. familiarem et causarum directorem**

Edidit hac genitrix in lucem me mea luce,  
 Gaudens qua Christus caelica regna petit.

- Regnat ubi Patris ad dextram simul omnipotentis  
 Et donis homines afficit omnigenis.
- 5 Gratia me cuius verbi dedit esse ministrum,  
 Indignum licet, ast gratia magna Dei est.  
 O quam praesentem multis cumulavit in annum,  
 Divinae, referam, me pietatis amor,  
 Ortus mane novo sum sexta infantulus hora
- 10 **M**ente Deum sobria fors ut et ore colam:  
 „Idcirco ut superum celebremus laude parentem  
 Nascimur, et fruimur munere quisque suo.”  
**O**fficium scandens ad caelos hoc mihi Christus  
 Indidit, ut doceam dogma salubre alios,
- 15 **O**b finem quoties sum conservatus et istum  
**H**umano maior res erit ingenio.  
**A**rx stat in Hungaricis Sintavia finibus, illa  
 Nutritus didici prima elementa puer.  
 Nondum transegi vitae duo lustra tenellae,
- 20 **I**urgia non colui, non maledicta dedi,  
**P**arvula cum in viridi ludebam gramine turba  
 Et nemo adversum qui metuisset erat.  
**T**unc taetro bombardae globo ruit, en prostratum  
**R**es miseranda meum, corpus et ossa iacent.
- 25 **O**mnes mirantur pollutum sanguine corpus,  
 Nec qui sincere non doluisset erat,  
**I**n media qui me servasti morte, Redemptor,  
**O** des ut celebrem nomen honore tuum.

68.

[117]

**Epitaphium in obitum Andreae, filioli Georgii Schelendorf**

- Descendens caelo noster Salvator ab alto,  
 Assumensque hominis carnea membra Deus  
 Ad se clementi pueros sermone vocabat,  
 Ut veniant celeri parvula turba pede.
- 5 **H**aeredes vitae quos dixerat esse futurae,  
 Nunc etiam tales ad sua regna vocat.  
**I**nfantes etenim translati, funere parvi,  
 Hanc causam subito cur moriantur habent:  
 Scilicet aetati non sunt peccata tenellae,
- 10 **Q**uae propriis factis et levitate patrent.

Corporibus teneris turpi sine crimine mens est,  
 Mens qualem Dominus diligit ipse Deus.  
 „Vita gravis, gravibus simul est obnoxia culpis,  
 Plus qui vivit homo, plus quoque peccat homo.”  
 15 „Ergo vocat tenerum Deus ad sua gaudia coetum  
 Angelici socius qui queat esse chori.”  
 Proptereaque gravem pueris immittere pestem,  
 Vult Deus, ut salvi regna beata petant.  
 Sic infans terra qui condidit ossa sub ista,  
 20 Nunc animae in caelis gaudia laeta capit.  
 Salvifico Andreas nomen baptismate sumsit,  
 Oblatus primum cum fuit ipse Deo.  
 Atque licet fuerit de sanguine natus equestri  
 Nobilis et patris nobilitate sui.  
 25 Non tamen idcirco caelestes possidet auras,  
 Nil genus ante Deum nobile iuris habet:  
 Sola via ad superos Christi sacra vulnera Iesu,  
 Quaeque his est omni tempore nixa fides.

## 69.

[118]

### In tumulum Stephani Chirurgi praestantissimi

Seu sacra venisti praesens audire viator,  
 Verba, sepulchrorum cernere sive locum,  
 Siste pedem, cognosce quis hac requiescat in urna,  
 Atque meo exemplo tu quoque disce mori.  
 5 Nomen eram Stephani nactus baptismate sacro,  
 Natus ubi vitae munera prima tuli,  
 Tunc ubi divini sum factus pars quoque coetus  
 Et mea sunt Christo nomina scripta Deo.  
 Materno pietatem hausit cum lacte senexque  
 10 Imbutus simili post pietate fui.  
 Quaque inopem vivus potui defendere vitam,  
 Ars mihi sanandi vulnera nota fuit,  
 Multis restitui percussis vulnere vitam,  
 Qui prope iam tristis limina mortis erant.  
 15 Fatalem sed nemo potest evadere mortem,  
 Cuilibet est mortis meta statuta suae.  
 Sic ego qui potui manibus curare peritis  
 Aegros, non potui pharmaca ferre mihi.

- „Donec fata volunt vitam tibi pharmaca praestant,  
20 Illa nihil prosunt hora ubi mortis adest:  
Mors nihil est dulcis vitam nisi ianua ad illam,  
Gaudia quae numquam deperitura feret.”  
Dum vixi, variis angebar pectore curis,  
Optata tandem pace quiete fruor.  
25 Aetati levis est mors, sed crux vita senili:  
„Grata quies homini mors solet esse seni.”  
Et natura mihi canos produxerat annos,  
Et mihi difficilis pigra senecta fuit.  
„Ante oculos senibus mors omni tempore oberrat,  
30 Ante videtur quae mors minus illa nocet,  
A tergo iuvenes praeter spem corripit atque  
Insperata magis laedere tela solent.  
Quisquis es in Christo vitam tibi pone, viator,  
Qui Christo vivit morte perire nequit.”

70.

[119]

**Epicedion in obitum Georgii Cabat, civis Trencziniensis praestantissimi  
atque gravissimi**

- Ut rosa purpurei quae floret tempore veris,  
Cultori referens commoda grata suo.  
Post ubi candidulos conspersit sanguine flores,  
In terram fato praecipitante cadit.  
5 Sic peragens aevi melioris tempora, ponit  
Ut rosa maturo tempore corpus humo.  
Qui fuerat nostrae flos urbis splendidus, atque  
Inter honoratos gloria magna viros.  
Ingenii propter virtutes gessit habenas  
10 Urbis et est functus iudicis officio.  
Omnibus in rebus gravis et pius esse studebat,  
Huic pupillorum maxima cura fuit.  
Semper enim leti memor istaec verba sonabat:  
Causa relictorum cum peragenda fuit.  
15 Iustitiam miseris par est deferre relictis,  
Post obitum fiet nostra relictis domus:  
Sciverat hic vitae quod sit brevis hora caducae,

26 *hominis*] Az eredeti *hominis* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

Iustitiaeque sacrae munera danda Deo.  
 Ergo licet caras maesta cum coniuge natas,  
 20 Deserat et caeli gaudia mente colat.  
 Has tamen et lacrimis moriens et voce reliquit  
 Ac Domini curae tradidit ipse Dei,  
 In cuius gremio placide requiescit, ovansque  
 Percipit in caelis gaudia facta piis.  
 25 Haec tibi iusta, gravi sunt a me facta dolore,  
 Optimus in vivis qui mihi fautor eras.

71.

[120]

**Epitaphium honestissimae matronae Elisabethae relictæ, quondam Aegidii  
 Luczatsinski, erectum pietatis filialis ergo a Ioanne Luczatsinski, matri  
 dilectissimæ et honorandæ**

Hoc tibi cara parens in nati pignus amoris  
 Et statuo fletus haec monimenta mei,  
 Ne iaceat rigido tua fama inclusa sepulchro,  
 Munere Musarum nescia fama meri.  
 5 Inviolata sacri servasti foedera lecti,  
 Quinque suo generans pignora nata viro,  
 Nempe duo sexus, quae sunt potiora virilis  
 Et tria virginei dulcia dona chori,  
 Quorum nunc etiam post tristia funera matris  
 10 Post mortemque pia, vita caduca manet.  
 Non equidem duris ereptam casibus (aevi  
 Cum matura fores) me doluisse iuvat.  
 Namque molesta gravi pressit te morte senectus,  
 Est durum senibus vivere, dulce mori.  
 15 Sed merito querulis implemus vocibus auras  
 Eque oculis fletus flumina larga fluunt.  
 Digna quod a nobis tibi gratia reddita nulla est  
 Pro meritis in nos mater amanda tuis,  
 Tu mihi testis eris postrema luce resurgens,  
 20 Hic locus testis, testis eritque cinis,  
 In te quod fuerit pietas mihi plena favoris  
 Signa voluntatis quod tibi grata dedi.  
 Clarus in Aegypto Cananaeus vixit Ioseph,

1 pignus amoris] Verg. Aen. 5, 538; Verg. Aen. 5, 572; Ov. epist. 4, 100; Ov. epist. 11, 113; Ov. ars 2, 248; Ov. met. 3, 283; Ov. met. 8, 92; Sil. 8, 149; Stat. Theb. 9, 62; Stat. silv. 3, 2, 81.

Hic etiam canum nutriit ipse patrem.  
 25 Sic procul, o genitrix, huc a natalibus oris  
     Te duxi infirmam quo nutriisse queam,  
 Hinc ubi dat rubri ditissima dona metalli  
     Nobilis auriferis Pannonis ora iugis.  
 Si longaeva magis numerasses tempora vitae,  
 30 Sensisses gratum me magis atque magis.  
 At dum fata volunt, fatis parere necesse est,  
     Omnibus est mortis certa statuta dies.  
 Vel cito, vel sero vitam mors omnibus aufert,  
     Virgo, puer, iuvenis morte caditque senex.  
 35 „Nos quoque, cara parens, te mox fortasse sequemur  
     Nunc improvisam peste minante necem.”  
 Ultima vel mundi nos obruet illa ruina,  
     Quae ventura orbi creditur esse cito.  
 Omnia quandoquidem sumunt praesagia finem,  
 40 Fatidico Christus quae dedit ipse sono.  
 Luna frequens taetra celat caligine vultus,  
     Cynthus et terris lumina clara negat,  
 Chasmata nulla prius viderunt secula tanta  
     Apparent supra quam modo multa caput  
 45 Caetera praetereo quae nobis signa minantur  
 Extremum mundo non procul esse diem.  
     Hac nos Christe die clementer maxime serva,  
 Qui colimus cordis nomen honore tuum.  
     Hac iterum, mea te mater carissima, luce  
 50 Spes superest oculis certa videbo meis.  
     Illic maternis Daniel tibi ludet in ulnis,  
 Qui plorans cunis te moriente fuit.  
     Ingenui Daniel vultus puer et pietatis  
 Et verae speciem iam probitatis habens.  
 55 Forsan et ipse simul iuvenilibus integer annis,  
 Haec relegens luctus signa videnda mei,  
     Et veteris renovans vestigia trita sepulchri,  
 Docta parentali carmina more dabit.  
     Desino iam lacrimis exundant flumina fusis,  
 60 Tristia flebilibus dum loquor ista modis.  
     Cara mihi genitrix aeterna in tempora cara,  
 Seu vivam moriar, seu quoque cara, vale.

40 *Fatidico*] Eredetileg a nyomtatványban a *Vatidico* alak szerepel.

**In tumulum egregiae Barbarae Adamovska, coniugis Caspari Criva, etc.**

- Mortua cur titulis signantur corpora scriptis  
 Vatibus incumbit quae pia cura sacris,  
 Ne cum corporibus moriatur nomen honestum,  
 Nomen enim vivax, Musa perenne dabit.
- 5 Corpora putrescunt, animae post fata quiescunt,  
 In terris hominum gloria fine caret.  
 Posteritas quam sera sequi virtute parentum,  
 Debet et in vivis ad decus omne trahi.
- 10 Femina sic tumba quae condidit ossa sub ista  
 Digna per hos elegos quae celebretur erat.  
 Barbara matronis nomen commune gerebat,  
 Moribus haud sed erat praedita barbaricis.  
 Quamvis egregio de sanguine nata parentum,  
 Aucta tamen propriis dotibus illa fuit.
- 15 Casta, pudica, domus custos, pietatis amatrix,  
 Fida, sui constans atque in amore viri.  
 Quo viduata suos caelebs traduxerat annos,  
 Sic cupiens Domino nempe placere Deo.  
 Id quod Tarsensis testatur epistola Pauli
- 20 Nempe Corinthiacis quam dedit ille viris,  
 Nupta suo tantum vult complacuisse marito  
 Quae vidua est Domino si placet illa sat est,  
 Coniuge femineam caroque superstite prolem  
 Edidit et matris munere functa piae est.
- 25 Nam sibi concessam divino munere natam  
 Moribus et monitis imbuit ipsa piis.  
 Imbuit et nuptam Martino tradidit illam  
 Racocio, quem nunc maesta relicta gemit,  
 Qui vir in Aonia magnus fuit arte, poetas
- 30 Laurigeros inter qui numeratus erat.  
 Hunc nisi Musa satis laudasset docta colesci,  
 Nostra etiam ferret laude Thalia pari.  
 Tanto filiolum coniunxit viva marito,  
 Qui quoque correptus morte tremante iacet.
- 35 Sic sequimur caros ad caeli gaudia amicos,  
 Omnibus est nobis haec adeunda via.

19–20 testatur epistola Pauli nempe Corinthiacis...] 1Kor 7, 8.

32 *laude Thalia*] Az eredeti *lauda talia* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

73.

[124]

**Parentalia patri honorandissimo nobili viro Nicolao Mader civi Trencziniensi,  
qui Christo animam suam commendans obiit anno Domini 1585. die  
decimoseptimo Martii.**

**Posita a filiis eiusdem Nicolao, Valeriano et Iosepho Mader, filialis observantiae  
et memoriae ergo**

**App. 12.**

- Hac nos, care pater, lacrimarum in valle relinquis  
Passus ubi es miseris tu quoque multa modis.  
Artibus informans iuvenes praecebrasque colonis  
Magnatum, functus iudicis officiosos.
- 5 Caesar quanta tibi fuerit facundia novit  
Et vera iussit nobilitate frui.  
Gloria sed mundi sumit licet ardua finem,  
In Domino demum gloria fine caret.  
Symbolon hoc ergo fideique speique tenebas,
- 10 Cum Iobo similes passus et ipse vices:  
Credo, quod in supera vivit meus arce, Redemptor,  
Vivit et ipse meus Vivificator erit.  
His oculis huius cinctus velamine pellis,  
Conspiciam vultus, Christe benigne, tuos.
- 15 Haec spes firma manet, nec me frustrabitur, ecce  
Non procul est, veniet maximus ille dies.  
Hac nos, care pater, lacrimarum in valle relinquis,  
O patriae semper fata dolenda meae:  
Pestis acerba viros inopina morte celebres
- 20 Prostravit, quorum nomina clara vigent.  
Colle sub hoc, Colacine, iaces, praeceptor amande;  
Anthoni, Christi pastor amorque gregis;  
Zahorski patriae decus urbis dulcis Adame,  
Florere incipiens peste necante cadis.
- 25 Hac nos, care pater, lacrimarum in valle relinquis,  
Nos etiam melius te foret usque sequi:

1 lacrimarum in valle] Zsolt 84, 7. (A Vulgata fordítja „könnyek völgyének”, vagyis siralomvölgynek ezt a részt: *In valle lacrimarum, in loco quem posuit.*)

Flevimus exincti, mox post tua funera, fratris  
 Davidis casum qui tibi carus erat.  
 Flevimus exinctum subita quoque morte Ioannem,  
 30 Austriacis sedes est ubi principibus.  
 Nunc etiam flores nobis lugemus ademptos  
 Filiolum carum filiolumque simul.  
 O dulces animas, o dilectissima, Christe  
 Pectora, des oculis posse videre meis.  
 35 Iam cessent lacrimae, cordis dolor omnis abesto,  
 In vitam lacrimis non revocatur homo.  
 Salve care cinis matrisque patrisque piorum  
 Et quorum sunt hoc corpora cumque loco.

74.

[126]

**In tumulum Iuliae, filiulae magnifici domini domini Ladislai Popelii a  
 Lobkovicz et in Zbyrow comitis comitatus Trencziniensis**

Ante sacram veniens, si nescis, quis iacet aram,  
 Ista scies, quisquis carmina pauca leges.  
 Magnorum solet hic tantum locus esse virorum,  
 Qui de Magnifico nomine nomen habent.  
 5 „Scilicet hi primum ceu debent templa tueri,  
 Sic primum debent iure tenere locum.  
 Principibus primi merito debentur honores  
 Sancta quibus pietas religiove placet.”  
 Iulia Popelii generoso sanguine nata  
 10 In Christo moriens, hic tumulata iacet.  
 Iulia, filiolas inter postrema priores:  
 Grata, quibus superest, munere, vita, Dei.  
 Vix bene luciferi conspexit lumina solis,  
 Lumina iam claudit, morte premente, sua.  
 15 Hinc desiderium maius lacrimasque parentis  
 Movit et hinc gemitus inclita mater habet.

35 *abesto*] A nyomtatvány *ab esto* alakjából javítva.

**Epitaphium filiis et filiabus generosi domini Basilii Marothi**

- Christus ad astra vocat pueros aetate tenellos  
 Et roseo illorum sanguine membra lavat.  
 Utque sacris illos laetus gestabat in ulnis,  
 Cum summo in terras a Patre missus erat.  
 5 Credimus illorum simili quod flagret amore,  
 Nunc ubi tam multas possidet ille domos.  
 Hac igitur maesti spe vos relevate parentes,  
 Vos quorum tumulo hoc pignora cara iacent.  
 Pignora cara iacent tumulo cooperta sub isto,  
 10 Bis tria pestifera quae cecidere lue:  
 Bis duo virginei sexus, duo deinde virilis,  
 Haec patris, illa piaie spes genitricis erant.  
 Sex menses, duo lustra, duos Zuzanna per annos,  
 Vixit, virginei gloria magna chori.  
 15 Pro thalamo tumulum, molli, suscepit honestum,  
 Nascimur in thalamis condimur in tumulis.  
 Castae Christus amat fidei mentisque puellas,  
 Sola fides castos efficit ante Deum.  
 Quae fuit hac annis natu minor Anna duobus,  
 20 Cum cara iacet hic cara sorore soror,  
 Annos sex mensesque duo Magdolna superstes.  
 Hic etiam mortis falce secata iacet  
 Clara, suas inter natu postrema sorores,  
 Triginta vixit quae modo quinque dies,  
 25 Pestifera sequitur sublatas morte sorores,  
 Atque harum lateri iunxit et ipsa latus.  
 Sic vos ad caeli, caelestis, gaudia, sponsus,  
 Sunt ubi deliciis omnia plena, vocat.  
 Sic vos ante Dei qui crimina transtulit, agnum,  
 30 Angelicus laetas conspicit esse chorus;  
 Quattuor Emericus vixit Gabrielque duobus  
 Annis et septem mensibus iste super.  
 Invida mors hominumque nimis sitibunda cruoris,  
 Hos etiam pueros peste volante necat,  
 35 Sed meliora velim maesti sperate parentes.  
 Pignora sex quorum hoc sunt tumulata loco,  
 Illorum gaudent animae, vos ergo doletis  
 Laetos flere nihil commoditatis habet.

Cum Christo vivunt illi, sine fine, beati,  
 40 Creditis hos vere vivere, flete nihil.  
 Credite dum propriae cingemur tegmine pellis  
 Nostraque de gremio corpora terra dabit,  
 His oculis, largis, quos fletibus excaecatis  
 Cernetis vestri pignora cara tori,  
 45 Quin etiam ignotos hic cognoscemus amicos,  
 Qui capiti Christo turba dicata sumus.  
 Quisquis, Christe, tui donatus cognitione est,  
 Cernet ibi cunctos res pretiosa pios.

76.

[128]

**Versificatio cantionis: Dies irae dies illa, solvet mundum cum favilla, etc.**

Quam metuenda malis fiet lux illa, tonantis  
 Qua gnatus mundo, fata suprema vehet  
 Totius in cineres solvetur machina mundi,  
 Sed faciem rursus induet illa novam.  
 5 Vaticinam legimus ceu praedixisse Sibyllam,  
 David et in Psalmis occinuisse pium.  
 Tunc tuba terribili clangit per inania voce  
 Dispescens hominum membra sopore gravi  
 Ad faciem steterint ubi iudicis: ecce legetur  
 10 Complectens scelerum millia multa liber.  
 Unde suis sumet pro factis impius orbis  
 Praemia, dum capient gaudia grata pii.  
 Ergo ego tunc, miser ah, quo vertam lumina, vel quae  
 Hoc coram iusto iudice verba seram.  
 15 Num quaeram sanctos demens, pietatis et expers,  
 Qui mihi tunc ferrent forte patrocinium.  
 Ni proprio fuerit pectore fiducia ducta,  
 Hac nimium fies tu quoque luce miser.  
 „Imo etiam propria efficerent quem facta beatum,  
 20 Non aliquis sistet iudicis ante thronum,  
 Hic tua non ullus poterit delere piacula,  
 Innocuus solvit qui mala nostra nisi.”  
 Te precor ergo mihi praesens sis, Christe, Redemptor,  
 Pro meritis solvas praemia neve meis.  
 25 Sed velut in terris habitans, peccata dolentes  
 Solvisti scelerum pondere sancte Deus.

Indignum sic me salvabis, maxime Iesu,  
Dum mihi vitalis contrahit ossa calor.  
Qui simul ac tenues fuerit resolutus ad auras  
30 Cernere da vultus lumina clara tui.

77.

[129]

**In lectorem nasutum**

Forsitan haec aliquis Theonino carmina dente  
Roserit, Aonia qui nihil arte valet.  
Carminis authorem quod dedecet esse ministrum  
Praecipue vera qui pietate flagret,  
5 Multa sacris vates tractant contraria scriptis,  
Cuncta tamen vatium scripta profana nego.  
Haeretici spargunt etiam mendacia multi,  
Haereticus pastor num gregis omnis erit,  
Ingenuos digna spoliat qui laude poetas?  
10 Improbat hic summi splendida dona Dei,  
Totius ipse vocat fictorem se Deus orbis,  
Nec titulum sacri vatis habere pudet,  
Dicitur estque Deus cunctorum vena bonorum,  
Humanis venam quam dedit ingeniis.  
15 Non igitur modica formidans mente superbum,  
Qui nisi quae novit nulla scienda putat.  
Sume chelyn digitis dulces et concute chordas,  
Quodque iuvet doctos concine Musa melos!

**Finis libelli exercitiorum poeseos.**

1 Theonino dente] Hor. epist. 1, 18, 82. Horatius utalását vette át az egyébként ismeretlen, gonosz nyelvű és mindent kritizáló Augustus-korabeli Theónról.

[131]

**Libellus adoptivus.**

**Hoc est: amicorum scripta, quae, sicut liberi adoptivi amantur, ita amore  
omnium bonorum sunt digna.**

App. 13–43.

**Appendices**

**Appendix 1.**

[A6]

**Ioannes Philomates in insignia Valeriani Mader**

Arma tibi sol sunt pulchra cum virgine, martes

Conveniunt rebus saepius arma suis.

Nam fulgens radiis circumdata solis imago

Candidius reliquis inter ut astra micat,

5 Sic micet ut virtus tua, Valeriane, labores

Prae reliquis, aetas quos facit esse pares?

Et ceu virgineus iuvenes ad se allicit ardor,

Dum rapido fibras igne Cupido coquit.

Virginei sic alliciat te gloria coetus

10 Nomen ab Aonio qui bene fonte gerit,

Et veluti martes magnatibus, omnia praeter,

Bruta magis cordi scilicet esse solet,

Sic quoque doctrina placeas magnatibus, ut tu

Des operam quovis, Valeriane, modo.

**Appendix 2.**

[A6]

**Vel sic**

Artibus ingenuis, quorum dulcedine, dura

Pectora mollescunt, doctus Apollo praeest.

Virgo dein Pallas belli moderatur habenas,

Et belli varias haec facit esse vices.

5 Martes agricolis curae est, ut vendere captum

4 *Candidius*] Az eredeti *candidus* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

8 *rapido*] Az eredeti *rabido* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

12 *cordi*] Az eredeti *corde* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

Rite queant, domui crescat et inde lucrum.  
Fallor an? Haec vobis non sint absque omine quodam,  
Arma datat et tantis omen inesse solet.  
Aut igitur quondam magno sudore docebis,  
10 Aulicus aut fies, aut bene rura coles.  
Sol etenim virgoque simul cum marte videntur,  
Haec signare tibi, Valeriane, vale.

### **Appendix 3.**

[A6 ]

#### **Nicolaus Tolnensis**

Impetus ille sacer, superum de sede peritus,  
Quo recolis doctos, Valeriane, viros,  
Arguit, ingenii sollers industria, tandem  
Qua foret illustri laude beanda tui.  
5 Nempe ut fama vigens te tollat ad aethera sursum,  
Sitque senectutis dulcis alumna tuae.

### **Appendix 4.**

[A6 ]

#### **Ioannes Nagy Transsylvanus**

Quod mihi misisti, iuvenis doctissime, carmen,  
Perpetui semper pignus amoris erit.  
Dum calidus sanguis spirantia membra fovebit,  
Artus virales dum reget aura meos.  
5 Dum mare turgebit, dum sol fulgebit Olympo,  
Nilus in aequoreas dum vada volvet aquas,  
Vivet honos nomenque tuum praeclaraque fama  
Et grates toto pectore semper agam.  
Semper agam grates, nobis dum verba manebunt,  
10 Atque tuum vivet nomen in ore meo.  
Semper ero memor absentis, memor esto sodalis,  
Tu quoque dum vives, Valeriane, tui.  
Ergo vale aeternum, Mader, vale et hospita tellus,  
Urbsque iuventutis, dulcis alumna, meae.

**Appendix 5.**  
[A7]  
**Ioachimus Hynconius**

Ingenuas coluisse deas non ultima laus est,  
    Omne quibus nostrum statque vigetque decus.  
Dum datur ergo tibi Musarum amplexibus uti,  
    Utere et accepta non moveare via.  
5 Ut per te tandem resonet Parnassia rupes,  
    Et Maderi ornetur per tua plectra domus.

**Appendix 6.**  
[A7]  
**Matthias Zeybigius Chemnicensis Bohemus**

Volvitur ingenio: nullo discrimine habentur  
    Caetera, mors aequae sub sua iura trahit.  
Quae fata Aeneas, quae bella exhausta canebat,  
    Nil tamen ista brevi ne moreretur agunt.  
5 Magna quidem pietas humeris subiisse parentem  
    Longaevum, ut tali flamma det ipsa viam.  
Ni tamen ingenium carmenque fuisset Homeri  
    Nominis ista sui fama sepulta foret.  
Sola immortalis vita donare, morisque  
10 Dignum laude virum Musa vetare valet.  
Hoc quoque vir Macedo voluit rex magnus Achivum,  
    Cum te praekonem quaerit, Homere,  
Usque adeo felix volitare per ora poetae,  
    Cui datur innumeris anteferenda bonis.  
Ergo tibi gratare domus Trenczina Maderum  
    Praekonem doctae mentis adepta virum,  
Quem non paenituit Parnassi ascendere culmen  
    Et de Castalio fonte levare sitim,  
15 Ut decus et nomen per posteritatis alumnos  
    Ornatum possit carmine ferre tuum.

## Appendix 7.

[\*]

**Elegia in Libellum exercitiorum poeseos scholasticorum reverendi viri, domini  
Valeriani Mader, etc. in gratiam eiusdem. Scripta a Hieremia Sartorio Arvensi,  
iam rectore scholae Trencziniensis**

- Cui sincera sedet culto sub pectore virtus,  
    Quique boni nomen gaudet habere viri:  
Perdus et per nox ad publica commoda rerum  
    Excubat arte, manu, sedulitate, fide.  
5 Tu quoque cuius agit bonitas sub pectore regnum,  
    Virtutisque geris, Valeriane, decus.  
Non sat habes cultas pro te retinere Camenas,  
    Nec premere ingenii vis monumenta tui:  
Omnia sed potius communes promissis ad usus,  
10 „Qui sibi quique aliis scit sapere ille sapit.”  
Tu sacra verbigeni rimatus tesqua Sionis  
    Pergis ad clarios, docte Madere, greges.  
Huc ubi laurigeri stipatus Apollo deabus  
    Plena caballinae pocla propinat aquae.  
15 Quae facili dum mente et dextra haud deside sumis,  
    Affatim totum pectus et ora rigas.  
Hinc est quod sacri caelestia dogmata verbi,  
    Ingenii tanta dexteritate doces.  
Et certa ad caeli monstras compendia portam,  
20 „Munere quo nullum maius habere potes.”  
Hinc nitor in verbis in rebus forma relucet,  
    Seu calamo cupias, seu magis ore loqui.  
Sive sonos Tullii gaudes depromere labris,  
    Sermo tibi laxo syrmate liber abit.  
25 Sive cics suetas modulari carmina Musas,  
    Sponte fluunt teneris verba ligata modis.

- Sed quia non tantum bonus esse, Madere, poeta,  
    Sed vis – quae magis est – vir simul esse bonus:  
En Deus ipse tuo hos motus in pectore fingit,  
30 „Usibus ut vitae commoda scripta seras.  
Illustrare aliqua nostro aevo luce Camenas,  
    Est stabulum Augiae sorde levare sua.  
Sic iam tota prope heu sordescit Cyrrha Mephiti,”  
    Sic iam Castaliae concidit artis honos.  
35 Ante latex purus Clario de fonte fluebat,

Nunc latus et tantum turpis amurca scatet.  
Si quid adhuc retinent Pimplae nemora alta viroris  
Mundi desidies hunc violabit iners.

„Haec sors cum tristes exerceat undique Musas

40 In primis patriae fata dolenda tamen:  
Quae dum Bistonio misere populatur ab hoste,  
Cogitur Aonius vertere terga chorus.  
Dumque ferox passim ferro grassatur et igne,  
Secum barbariem barbatus hostis agit.”

45 Ergo si laus est hosti se opponere ferro  
Et pacem patriis asseruisse focus,  
Laus quoque barbariem docta perstringere penna,  
Atque hanc a patrio rure fugare procul.  
Et quanto magis haec hoste illo noxia pestis,

50 Haec illa tanto laus celebranda magis.  
Fortunas corpusque immanis ubi abstulit hostis,  
Amplius hic nil quod tollere possit, habet.  
Sed cum barbaries laxat sibi lora furoris  
Hic animae aeternam saevit ad usque necem.

55 Inficit et stygia caecas prurigine mentes  
Confunditque uno fasque nefasque loco.  
Dum sacra scita Dei taetra loligine fucat,  
Et sic haereseon plurima monstra parit.  
„Est via perpetuae in verbo quaerenda salutis  
60 Promit et in verbo se Deus ipse suo.  
Sed verbi assequitur nemo pia sensa sacrati,  
Barbaries tristi quem ditione premit.”

Ergo salutiflua bene de pietate mereris  
Et laus debetur, Valeriane, tibi.

65 Dum tibi scire tuum, non soli scire, sed esse  
Publica doctrinae vis monumenta tuae.  
Privata exultas non claudis in aede Camenas,  
Sed sinis has passim plectra ciere foris.  
Nunc age barbaries procul hinc inculta facesse,  
70 Turpeque continuo pone supercilium.  
En inde a puero quam Valerianus amabat,  
Intendit resonam Calliopea chelym.

At tu iam Icaros sub pectore concipe motus  
Ardua quae Phoebi claustra iuvenda colis.

75 Namque tibi pius ingenii bonitate Maderus

- Aonidum facilem pandit ad antra viam.  
 Culta cito ascendes nemorosae culmina Pimplae,  
 Si modo suscipias quod tibi monstrat iter.  
 „Tutius est aliena sequi vestigia, quam si  
 80 Arripias nullo te praeunte viam.  
 Qui ductore carent, Phoebe delubra sequentes,  
 Saepius in salebras praecipitanter eunt.”  
 Immo suo tales nutrit Trophonius antro  
 Conspurcans taetris pectus et ora notis.  
 85 Si sapis ergo, cupisque cito super ardua Cynthi  
 Doctus in offensos culmina ferre pedes.  
 Excipe Maderi tersissima carmina vatis,  
 Illaque non segni volve revolve manu.  
 Non laudem propriam sed publica commoda quaerit,  
 90 In lucem ingenii dans monimenta sui.  
 Non igitur stringas violentos, Zoile, morsus,  
 Invidiae non te flamma perurat iners.  
 Aut meliora scholae, quod si potes, affer in usus,  
 Aut noli iambos ingeminare truces.
- 95 Interea viridi cingas tua tempora lauro  
 Sollicitaque tuam, Valeriane, chelym.  
 „Cantus avem prodit de fructu noscitur arbos,  
 Authorem sapiunt carmina, vina cados.”  
 Tu quoque dum facili promis tua carmina plectro,  
 100 Ingenii qualis sit tibi vena doces.  
 Hinc laudis numquam moriturae insigne reportas,  
 Atque tuum nomen fama loquetur anus.  
 Perge – precor – sacris lucem addere perge Camenis,  
 Perge tuo ingenio commodus esse scholis!  
 105 Perge sacros etiam plures emittere libros,  
 Utque diu possis pergere, vive diu, amen.

## Appendix 8.

[\*3]

### Ad authorem poematis epigramma

Ut genitor patrii storeas declarat amoris  
 In sobolem et sobolis germina cara suae.  
 Sic mihi ceu nostro soboles enixa labore,  
 Dilectum ingenium est, Valeriane, tuum.

- 5 Sed nunc ingenii qui prodit fetus in auras,  
 Ille loco cari – crede – nepotis erit.  
 Interea cultos generas dum pectore fetus,  
 Vive – precor – longos cara propago dies.  
 Ingenii ut possis gaudere nepotibus, atque  
 10 Laudibus a sera posteritate vehi.

*P. B. fecit.*

### Appendix 9.

[\*3 ]

#### Christophorus Mazurkius Teutolipchensis, synerga scholae Trencziniensis

- Multum, crede mihi, debent iuvenesque senesque  
 Seraque posteritas, Valeriane, tibi.  
 Qui memori Musa condis monimenta virorum,  
 Non secus ac succum sedula condit apis.  
 5 Te doctum fidumque virum cui sedulitate  
 Iam decus et virtus lausque parata manent,  
 Non nostrum est spreto et tenui modulamine laudis  
 Commendare omnibus atque malis.  
 Surge cito, Colacine – precor – tu carmine lauda  
 10 Discipulum, qui sic te et tua scripta colit.  
 Surge cito, venerande parens, fac carmine nato,  
 Cuius virtutis pectore regnat amor.  
 Iam celeri cursu transibunt cuncta, sed horum  
 Quae liber hic servat, fama perennis erit.

### Appendix 10.

[\*3 ]

#### Georgius Fabricius Chemnicensis

- Dicebat puero, clarus pietate Melanchthon:  
 Disce bona imparibus iungere verba modis.  
 His Domino grates ut possis dicere Christo, 1.  
 Et sanctas dulci voce referre preces. 2.  
 5 Neve mali studiis possint impune nocere, 3.  
 Ingenii ut timeant libera tela tui. 4.

14 fama perennis erit] Ov. am. 1, 10, 62; Verg. Aen. 9, 79.

## Appendix 11.

[21]

### Valentini Helneri, ad quaestionem Valeriani Mader iocosam

- Aeger eram, dextro stillans mihi nare catarrhus  
Insanis mentem praecipitarat aquis.  
Non animo sensus nec erant in corpore vires,  
Parte mei vivus, parte sepultus eram,  
5 Cum mihi docta tuae defertur littera Musae,  
Docta Sabinis littera pota vadis.  
Quid dicam? Subito fugit de corpore languor,  
Et redit ingenio sensus, ut ante, meo.  
Tunc animo sensus et erant in corpore vires,  
10 Parte mei tota, res bona, vivus eram.  
Sint tibi perpetuae laudes, aeternaque facti  
Gratia, sit duplici nomine dicta tibi.  
Tum quia vesani relevasti tormina morbi,  
Quem Deus Aonia vix relevasset ope.  
15 Tum quia carminibus felici flumine fuis  
Exagitas nostrae dissona plectra lyrae,  
Est aliquid magnis naturae excellere donis,  
Maius naturae semina velle sequi,  
Me quoque quid taceam? Natura benigna bearat  
20 Legibus et sanctis iungere verba metris.  
Saepius invitum memini me scribere carmen  
Et retuli pleno nescius ore modos,  
Sed demens alias studio dum prosequor artes,  
Ingenii negligens insita dona mei,  
25 Et quas optavi nec quicquam consequor artes,  
Et quae neglexi diriguere bona.  
Hinc mihi nulla venus, quicquid vel scribere tento,  
Dicere quod tento gratia nulla subest.  
Hinc odi lucem, fugio consortia vatam,  
30 Quodque scio solum me modo scire velim.  
Iamque pudet nostri, pudet indulsisse labori,  
Si quid composui, composuisse pudet.  
Heu cur indoctum tam docto Marte laccessis,  
Cur mihi demandas tam grave Martis opus?  
35 Cur quae celavi luci me prodere cogis  
Et bene quod latuit non latuisse sinis?  
Quid faciam? Pugnemne, vel hosti terga relinquam,  
Mens iubet hoc, illud iusque fidesque iubet.

Quicquid agam neutrum certe sine crimine possum,  
 40 Si pugno pereo, ast fallere turpe fidem.  
 Alea iacta iacet, satius succumbere leto,  
 Sobria quam fidei fallere pacta datae,  
 Quo res cumque cadet, sum respondere paratus.  
 Si bene non potui, sit voluisse satis!  
 45 Dexter ades, Paean, nostrae tutela Thaliae,  
 Dirige scribentis docta virago manum.  
 Incipiam, duplicem referunt tua carmina Gallum,  
 Alter Gallus homo, Gallus et alter avis.  
 Gallus ut alter homo, morientis in aede manebat:  
 50 Mansit in hac ipsa, sic quoque Gallus avis.  
 Ambigua quaeris quem voce notaverit ille,  
 Dicendo Gallum suscipe Batte meum.  
 Gallum, quo non est mihi carior ulla supellex,  
 Hunc quaeso resequi, Batte, favore velis.  
 55 Ardua res, dubia trahor in contraria mente,  
 Haec tamen ut vero pars magis apta placet?  
 Scilicet hunc nec avem, nec servum nomine Gallum,  
 Sed potius Gallam voce notasse senem.  
 In plano res est, nam quilibet illa libenter  
 60 Tuta cupit, quorum flagrat amore magis.  
 Quilibet et rursus sibi deligit illud amandum,  
 Quod mage delectans commoda plura parit,  
 Iam certe nostrum Gallus non alter et alter,  
 Sic delectavit quam bona Galla senem.  
 65 Dulcior hac etenim non dicitur esse voluptas,  
 Quae venit in dulci iure petita toro.  
 Nec, si vera ferunt, amor est vehementior ullus,  
 Quam qui de dulci Cypridos igne micat.  
 Nec minus agricolae nostro fuit utilis illa,  
 70 Duxit ab hac vitam Gallus uterque suam,  
 Haec peperit Gallum nutritque haec semine Gallum.  
 Huius erat Gallus, Gallus et huius erat,  
 Nil igitur Galla, nil Galla suavius ipsa,  
 Hanc igitur Batto credidit ille suo.  
 75 Cur dicis Gallum Gallae pro nomine dixit?  
 Cur falso falsos protulit ore sonos?  
 Accipe, nil Galla differt a nomine Galli,  
 Saepe ego cum Gallam de noto Gallo loquor,

41 Alea iacta iacet] Suet. Iul. 33, 1, 1.

- Promptius est Gallum senibus quam dicere Gallam  
 80 A iuvenes, o, sed curva senecta potest.  
 Anne quod et senii vitium commune loquendi,  
 Pro Galla facile dicere Galle dedit.  
 Nonne vides, canum quoties adfaris amicum,  
 Quam depravatos cogat ab ore sonos.  
 85 Quam quoque non iustum moveat tibi saepe coachinum,  
 Dum tonat impressis manca susurra labris,  
 Quo magis hic medio perfusus frigore leti,  
 Pro Galla potuit dicere Galle, miser.  
 Haec igitur nostrae stabit sententia menti,  
 90 Dum me non contra fortior hostis eat.  
 Si tibi non vafro placet assentire sophismo  
 Impete, nos certe nulla movebit hiems.

### Appendix 12.

[124]

#### Petrus Barossius

Cum titulis ornas aliorum busta piorum,  
 Id decet ut facias, Valeriane, patri.  
 Hoc pietas nati virtusque paterna requirit,  
 Exigit officium mutuus istud amor.

### Appendix 13.

[131]

#### Epigramma in insignia reverendi et clarissimi viri, pietate, humanitate, doctrina morumque gravitate ornatissimi domini Valeriani Mader, etc.

- Harpurias alius, pardos, vel iactet echidnas  
 Terribiles rostro, dentibus, ungue, feras:  
 Solem atque alipedem, pura cum virgine, martem,  
 Pingis in insigni, Valeriane, tuo.  
 5 Virtutis fuerant prius haec monumenta paternae,  
 Sunt hodie meritis debita dona tuis.  
 Sol tibi Iustitia est Christus radiante coruscans,  
 Hoc sole illustri nil nocet umbra necis.

85 *coachinum*] Értelmetlen szó, amellyel a metrum sem jön ki. Talán a *cachinnum* torzult alakja. (Az ötletért Petneházi Gábornak tartozom köszönettel.)

Virgo sic est purum retinens ecclesia verbum,  
 10 Felix virgo sinu quem fovet ista suo,  
 At martes campo quae currit anhela patienti  
 Designat verbi libera lora sacri.  
 Sic quoque per populos diductis latius alis,  
 Verba Dei per te sparsa, Madere, volant.  
 15 Macte animi istius Christi venerande minister,  
 Voce Deum et calamo liberiore sones.  
 Sol Christus rutilet tibi, teque ecclesia virgo  
 In gremio foveat, Valeriane, suo.

*Hieremias Sartorius Arvensis, paedotriba in schola Trencziniensi, faciebat.*

#### Appendix 14.

[132]

#### Nicolaus Mader ad filium Valerianum in scholam Bartphensem

Quae mihi misisti, fili carissime, nuper  
 Carmina, mire animo grata fuere meo.  
 Carmina quae tenerae monstrant documenta iuventae  
 Et quo sit soboles instituenda modo,  
 5 Nec non Pierii testantur culmina montis  
 Te petere audaci constituisse gradu.  
 „A teneris annis – fateor – consuescere multum est,  
 Fitque senex talis qualis ephebus erat.  
 Viribus humanis nescit natura revelli,  
 10 Sive sit illa parens sive noverca tibi,”  
 Consuetudo tamen creberrima, saepe potentis  
 Vincere naturae semina firma solet,  
 „Scilicet usus alit naturam saepe latentem,  
 Ponere nec facile est quae placuere diu.”  
 15 Sole perustus Arabs niveos prius induet artus,  
 Nigrantes plumas induet albus olor.  
 Mens opus assuetum quam confirmata relinquet,  
 Desinet et stimulis corda ferire suis,  
 „Testa recens calidis quos ignibus hausit odores,  
 20 Hos servat donec fracta recumbat humi,”  
 Ergo necesse probum est, doctumque adhibere magistrum  
 Sincerae qui sit vir pietatis amans,

*Quae requiruntur in  
 bono praeceptore.*

9 sic est] Az eredeti *si est* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

- Qui sciat incautam frenis cohibere iuventam,  
 Ne forsán praecipés in scelus omne ruat.  
 25 Et cogat molles animos assuescere, honestis  
 Exemplis vitam condecorétque suam.  
 Talis cum tibi nunc, o Valeriane, magister,  
 Contigit, Aonium quo duce capis iter.  
 Gratulor ex animo tibi, mi carissime fili,  
 30 Atque precor studiis prospera cuncta tuis.  
 Ipse Deus tibi sit caelesti numine praesens,  
 Cursibus et tribuat vela secunda tuis.  
 Quod superest sacras – hortor – ne desere Musas  
 Linque, nec auricomi plectra sonora Dei.  
 35 „Perge sequi veterum vestigia clara virorum,  
 Perge nec a coepta dimoveare via!  
 Sic insigne feres nomen, sic gloria fontis  
 Pegasus alato quem pede fecit, eris.”  
 Dignus et existes patriis virtutibus, haeres  
 40 Ornabisque meam per tua facta domum.  
 Nunc age, plura tuae mittas mihi carmina Musae,  
 Carmina si mittes munera nate, feres.

*Thomas Faber et  
 Georgius Radashinus,  
 Bartphenses.*

### Appendix 15.

[134]

#### Ioannes Pruno, Valeriano Mader

Salutem in eo qui est salus et redemptio nostra, quod tardius, quam tua vel mea ferebat opinio. Valeriane carissime, ad litteras respondeam tuas, ne quaeso oblivioni amicitiae nostrae, sed moli occupationum, quibus dici non potest quantopere destinear, ascribas. Quanta enim impedimenta, quanta remorae, pene quolibet momento offerant se nobis, qui in his umbraculis et in isto pulvere scholastico vivimus, tibi qui eiusdem pulveris non parum devorasti, plus satis notum esse existimo. Itaque neque animus scribendi, neque tabellariorum opportunitas, mihi defuit, imo vero et superfuit, sola temporis quo maxime destituimur, inopia, nos a scribendo retraxit. Sed omissa longiore apologia ad rem ipsam, ne praeter rem plura quam oportet. Litterae tuae duplici nomine nobis gratissimae atque exoptatissimae acciderunt: partim quod carmine cultissimo et humanitatis, doctrinae, officii et benevolentiae plenissimo, fuerint exornatae, partim vero quod nos de rebus Colacinatis, viri omni genere laudis dignissimi cumulatissime plenissime et planissime edocuerunt. Legimus autem carmen tuum infrequentia multorum amicorum et digno cohonestavimus eulogio, qui et

25 *animos*] Az eredeti *animus* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

praeclare de te sentiunt ac loquuntur et ut in hoc studio pergas te hortantur, quibus et ego meam, adiungo cohortationem. Neque autem tempus patitur neque tu a nobis id [135] fortassis requiris, ut te ad divinissimum poeseos studium multis admonitionibus et obtestationibus inflammemus. Magna esse te in expectatione cum apud omnes, tum apud nos amicos tuos, non est nescius, cui ut respondeas, tibi annitendum et al-laborandum est. Ingenium ad omnia summa natum et prope divinum ac cum ad alias omnes artes, tum potissimum ad hoc studium naturae quadam pronitate, propensum et inclinatum situ et rubigine obduci si patieris, rem sane omnibus detestandam committes, sed bona spes est, te ea diligentia, qua coepisti haec studia continuaturum ad laudem sanctissimi nominis divini et emolumentum patriae tuae. Satis igitur iam mihi factum fuerit, si te currentem breviter veluti quadam manuum complosione concitavero. Quod autem scribis de rebus Colacinatis Phoenicis illius nostri, conatus videlicet ipsius pios in iuvandis bonis litteris, variis fortunae procellis expositos esse, eumque duriter exerceri in humanitate hominum inhumanissimorum et a litteris alienissimorum fateor mihi deesse verba quibus dolorem meum exprimam, quem concipio ex hoc ipsius afflictissimo statu et ex hoc veluti fatali quodam incendio et ruina bonarum litterarum et scholarum, quae cum maxime efflorescere debebant, hoc exulceratissimo seculo, ingratitude hominum, aut desertae ruinam minantur, aut ita frigent, ut parum subsidii ab iis communi saluti expectandum sit. Nostrum autem est qui in hanc molestissimam stationem, a Deo collocati [136] sumus, labescentibus litteris succurrere et nutantes nostra industria fulcire, nec propter ingratitude hominum amusorum, honestum studium propagandae caelestis doctrinae et aliarum liberalium artium deserere, sed quemadmodum hi quorum navis dubitans, haesitans, circumspectans in immenso vehitur mari, nequaquam remittunt laborem, fracti saevitia tempestatum, sed remos maiore contentione agitant et a Deo petunt, ne ante in ipso cursu obruantur, quam portum prospicere atque attingere possint: ita nos in his asperitatibus temporum et difficultatibus rerum, non abiiciamus operam studiumque docendi et discendi. Sed ex fontibus Israel, levationem dolorum nostrorum hauriamus et eventum qualiscumque tandem futurus sit, Deo commendemus cursumque nostrum urgeamus, sancta dicendo et sancta faciendo, sed haec fortassis pluribus, quam oportuit. Quare quod reliquum est, te quam divitissime, salvum et florentem valere cupio, utque squalori et maciei litterarum nostrarum parcas oro. Antidoron tibi misissem versiculos aliquos, quos tamen nobis invitus dictavit Apollo, nisi festinus vestrorum discessus ad describendum illos tempus mihi eripuisset. Ideoque et de statu meo scribere iam non licet. Iterum vale, decimoquarto Octobris.

*Salutat te frater meus. Salutatem plenam officii et humanitatis ascribo humanissimo viro domino Petro Barossio.*

## Appendix 16.

[137]

### Nicolaus Colacinus ad dominum Nicolaum Mader

Ergo tui genitor gnati lege credulus ista,  
Valeriani quae Musa tenella dedit  
Ipsius haec, studii fetum – teneris licet – esse,  
Ipsa etiam faciet nostra cathedra fidem  
5 Multa, sed haud atro sunt cuncta premenda lapillo,  
Qui male non scripsit, nec bene scribet homo.  
Sed ni quis coeptum studeat finire laborem,  
Omne quod incepit sponte peribit opus.  
Ergo age vir praestans, nati fac provehe coepta,  
10 Praestabis veri sic patris effcium.

## Appendix 17.

[137]

### Briccius Fonticulus

Tendite nubiferas mea pignora missa per Alpes  
Atque vias, vagi, carpite, versus aquas,  
Adiacet his Bamphi validis circumdata muris  
Urbs, quae Beczkoviae nobile nomen habet,  
5 Hic spargit iuvenis divini semina verbi,  
Maderiusque vigil pascit ovile Dei.  
Huc vos ire velim, vos hunc inquirere, magnum  
Qui decus Aonii dicitur, estque chori  
Aligeri, septem consurgunt Caesaris urbes,  
10 Nobile quas iactat Pannonis ora decus.  
Hic ubi turba gravi latitans sub pondere terrae,  
Eruit artificii fulva metalla manu.  
Hinc tibi Maderii, claro de sanguine creto,  
In teneros adsunt verba coacta pedes.  
15 Verba per aerios montes, huc nobile nomen  
Missa salutatum, Valeriane, tuum:  
Ecquid adhuc memori nostrum fers pectore nomen?  
Excidit ex animo Briccius anne tuo?  
Tempore perpetuo partos constanter amicos  
20 Pectore Theseo nos coluisse decet.  
Ipse prius paribus volitare per aera pennis  
Grande pecus cernas, dulcis amice, bovem,

Atque vagum tepidos sua cornua flectere ad ortus,  
 Quam dilecte, tui non memor esse velim.  
 25 Sed iam Cremnicii degens ad Caesaris urbem  
 Forte quid hoc rerum tempore, quaeris, agam?  
 Condo leves quandoque elegos puerosque tenellos,  
 Qua fieri, doceo, sedulitate, potest.  
 Si tamen hac superi vellent me cedere ab urbe,  
 30 Nil animo posset gratius esse meo.  
 Nam mihi non sacra fas est in Apollonis aede  
 Cremnicii studiis incubuisse bonis,  
 Scilicet ingenuas dum raro praelegat artes,  
 Atque magis Bacchi pocula rector amet.  
 35 Hei mihi quam vereor studiorum damna meorum,  
 Ne accedente brevi tempore magna luam.  
 Quippe sacris nosti Musis addictus et ipse,  
 Ille suis studiis commoda quanta ferat,  
 In ludo docti qui pendes ab ore magistri,  
 40 Illius et vivos haurit ab ore sonos.  
 Contra, quanta ferant incommoda saepe videmus  
 Qui praeceptorum destituuntur ope.  
 Sed nunc haec elegis ad te scripsisse sat esto,  
 Praestaret coram dicere plura tibi.  
 45 Vive valeque senis longos in Nestoris annos  
 Gloria Pierii, Valeriane, chori!  
 Utque sciam nostri memorem te nominis esse,  
 Cum poteris rursus scribere, scribe mihi.

### Appendix 18.

[139]

#### Valentinus Helnerus Coronaeus

Ecce probe longo fueras mihi cognitus usu,  
 Nunc repetis patrios, Valeriane, Lares.  
 Dividimur, nexus nec spes est ulla futuri,  
 Crede tibi dempto, sine carendus ero.  
 5 Spes est illa tamen vitae bene firma futurae,  
 Sed nimium longa nititur illa die.  
 Tunc iterum nostrae cingemur tegmine pellis,  
 Tunc oculis reddar, Valeriane, tuis.

## Appendix 19.

[139]

### Nicolaus Mednienski Valeriano Mader, nomine Casparis Mrziglod Misniceni praepositi ecclesiae Wyheliensis christiani

- Prae reliquis positus Caspar pastoribus, ille  
Haec tibi me iussit reddere verba metris:  
Munia divini si vis ambire ministri,  
Te volo sacratos, summere velle, gradus.  
5 Teque velut par est ad munia tanta vocabo,  
Vox hominis fiet, solius illa Dei.  
Nil opus est alium te consultare magistrum,  
Tu tibi quod sanum est consuluisse potes,  
Est – fateor – fas velle suo parere magistro,  
10 Saepe tamen curis lassus inepta monet.  
Laude quod est aequum, vel honesto nomine dignum,  
Id nisi vesano displicuisse nequit,  
Ergo tuus genitor, quod ego, si suaserit illud,  
Illius et monitis te iuvet ire meis.  
15 Testibus his binis legatus habebere verus,  
Si criticos, aptus, nos fore, reris, eris  
Insuper, unanimi volet hoc ecclesia sensu,  
Nuper in hac curis urbe dicata meis.  
Cur igitur cupias plures asciscere testes  
20 Nescio, sat binis, aut tribus esse scio,  
Diversi diversa viri tibi sensa recludent,  
Si diversa meis removebor, erunt.  
Nunc docti iuvenes et idonea turba virorum  
Munus ut his tradam, quod tibi trado, rogant,  
25 Sed te prae reliquis nobis adiungere vellem  
Hunc animum grata mente repende velim.

## Appendix 20.

[140]

### Andreas Werner Novisoliensis, Valeriano Mader Trencziniensi, ad ministerium verbi divini confirmato, scripsit tertio Calendas Aprilis anno 1582

Valeriane mihi cum sis modo factus amicus,  
Qui mihi non oculis ante videndus eras,  
Iure queas a me quoddam deposcere munus  
Et signum quo te non simulanter amem,

- 5 Ast me caelati non est penes aeris acervus,  
 Nec mihi donorum copia magna domi est:  
 Quid tibi si tenui properatum carmen avena?  
 In fidae donem pignus amicitiae.  
 Scilicet id faciam, nec enim dubitare necesse est,
- 10 Quin facias, haec sint qualiacumque boni,  
 At rude quid quaerat carmen sibi, quaerere noli,  
 Gratari cupio, Valeriane, tibi:  
 Quod Deus ad sua te nuper vineta vocarit,  
 Quorum cultorem te velit esse suum,
- 15 Ut sibi voce tua plantaria consita surgant,  
 Quae sint in laudes officiosa suas,  
 Nam Deus hac gaudet nosci ratione colique,  
 Hoc et conservat fine ministerium.  
 „Non contemnenda est igitur tibi gloria parta,
- 20 Cuius caelipotens utitur officio.”  
 Hic tibi concedat sanas in corpore vires  
 Et servum verbi te sinat esse diu.  
 Successumque tuis, clemens, conatibus addat,  
 Ut per te crescant caelica regna magis,
- 25 Ut fiant plures qui vivi, aut funera passi  
 Perpetuo laudent nomen honore Dei.  
 Hoc tibi depromptum fido de pectore votum  
 Nuncupo, sis memor ut Valeriane mei.

### Appendix 21.

[141]

**Conditiones boni pastoris ac ministri ecclesiae, ex divi Pauli apostoli epistola ad  
 Timotheum priore capite tertio decerptae, et in gratiam clarissimi atque piissimi  
 viri, domini Valeriani Mader Trencziniensis initiandi sacris carmine Phalecio  
 compraehensae.**

**Authore Petro Barossio a Bellus, notario civitatis Trencziniensis fidelissimo**

- Mores qui deceant pios ministros  
 Id Paulus breviter docet beatus,  
 Dicens: sit sine repraehensione,  
 Quisquis Christe tuo praeeest ovili,
- 5 Non vitam sibi caelibem furenter  
 Proponat, sit at unius tori vir.

tit. *fidelissimo*] Az eredeti *fidelissimi* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

- Et munus vigili labore tractet,  
 Verseturque loco modestus omni.  
 Servans hospitii sacrata iura,  
 10 Doctus fiat et aptus ad docendum,  
 Non vini rapiatur hic furore,  
 Nec lucris inhiet malis avarus.  
 Non sit verbero, servet aequitatem  
 Disponatque domum suam decenter  
 15 Subiectos sibi liberos habebit  
 Omni cum reverentia atque cultu.  
 Sit rerum minime rudis sacrarum  
 Cultor relligionis et novellus,  
 Inflatusque superbiam cavebit,  
 20 Ne casses cadat in calumniantis.  
 Haec sint, Valeriane, norma vitae,  
 Haec sint ceu speculum actuum tuorum,  
 Hos Paulus serie brevi recenset  
 Mores qui deceant pios ministros.

*Facti et dati domi meae, die 5. Martii anno 1582.*

## Appendix 22.

[142]

**Aliud. In laudem sacri ministerii scriptum a Nicolao Mednienski Illavensis, secretario magnifici domini domini Ladislai Bamphi de Also Lindua, magistri agazonum regalium per Hungariam, etc.**

- Ut maneat vivax, tentat sublimia virtus  
 Cuius edax, superat secula longa, labor.  
 Nobile nil adeo, tentat sublimeque virtus,  
 Ut sudore sagax altus ire queat.  
 5 Quam si caelestis doctrinae munus amabit,  
 Dignior hac nullus sit statione status.  
 Ergo tibi talem, frater, gratamur honorem,  
 Gratus honos, grati quem peperere viri:  
 „Nam, velut es dignus Bamphi generosus amat te,  
 10 Laus est dilectum principis esse virum.”  
 Dignus ut es, digne te laudat nobilis aula,  
 Nobilibus notus notior esse solet.  
 Munera te charitum carum fecere quibusque,  
 Namque hominem doctum quisque fidelis amat.

- 15 Carus es ingenii quia polles dotibus amplis,  
Carior officio, quod modo sumis, eris.  
Hoc ut sit felix devota mente precamur,  
Devotas audi, Christe benigne, preces.  
Ac iussu Domini quia debes esse viator,  
20 Carpe Deo felix auspice, frater, iter.  
Sacra tibi faustis currat fortuna quadrigis,  
Ut salvus nobis ire, redire, queas.

### Appendix 23.

[143]

**Albertus Sickius venerando viro domino Valeriano Mader in sui memoriam  
scribebat 5. Calendas Aprilis anno Christi 1582**

- „Qui petit officium spargendi semina verbi,  
Caelitus allati, rem petit ille bonam.”  
Nam fons doctrinae Deus est caelestis et author  
Doctores fructum quo tribuente ferunt  
5 Ille ministerium servat, regit ille ministros  
Ut non sint irae vasa, sed apta Deo.  
Humanis quamquam divina vocatio nervis  
Est impar, facilis fit moderante Deo.  
Sed tu funde preces imo de pectore ductas,  
10 Et praesta officium, Valeriane, sacrum.  
Quem Deus ut laetis praesens successibus ornet,  
Vota illi supplex, corde gemente, fero:  
Sic procedat opus faustum, sic messis opima  
Auspicium, felix sic tibi finis eat.

### Appendix 24.

[144]

**Ioannes Iessenski Vratislaviensis**

In Christo sancte qui vult traducere vitam  
Cogitur in mundo multa dolenda pati.  
Multa pericla velut patitur qui trans mare currit,  
Ni reprimat tumidas navita Christus aquas.  
Hoc duce tutus eris contra, Madere, furorem  
Et mundi strepitus, hoc duce tutus eris.

## Appendix 25.

[144]

### Georgius Bulgar, Valeriano Mader

- Vade salutem mea littera Valerianum,  
Qui manet in patria Trenczinii, inque schola.  
Salve Pieridum decus et pars Trencziniensium  
Ex animo semper prospera cuncta precor:  
5 Desine flere tuos infelices hymenaeos,  
Desine, mi frater Valeriane, rogo.  
Quod semel est factum, tibi quod semel est et ademptum,  
Iam valeat, lacrimis mitte rigare tuis.  
Est ea dempta tibi licet optatissima virgo,  
10 Invenies aliam qua potiare cito.  
Alter habet quod tu voluisti, frater, habere.  
Quare? Ni quia tu desidiosus eras?  
„Nemo potest hominum dominis servire duobus,  
Alter amat Venerem, Pallada et alter amat.  
15 Pallada quisquis amat, Venerem postponat oportet,  
Namque Venus Musis est inimica bonis.”  
Qui se amare volet, non inpalescere chartis,  
Non studiis debet se cruciari nimis.  
Tu quia commissam tibi formas arte iuventam,  
20 Instruis et castis moribus usque piam.  
Haud potes et studiis et amori deditus esse,  
Quodque magis curas negligis alterutrum.  
Adde quod in iustis sunt omnibus omnia fatis  
Tradita, disponit quae Deus ipse potens,  
25 Non Deus hanc ulli sociabit foedere lecti,  
Quam tibi servat adhuc, si modo credis ei.  
Non Paris es, cupias Helenam qui obtingere pulchram,  
Xanthippem querulam suscipe Socraticam!  
Hanc vis, quae non vult, quae vult hanc respuis, illam  
30 Sed cape te quae vult virgo pudica virum.  
Sit pietatis amans modo, casta sit atque pudica,  
Formam ne specta, tu neque divitias.  
Haec nunc plura alias properabat nuntius, his tu  
Obsecro, frater, ne moveare, vale.

7 *Quod*] Az eredeti *quo* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

13–14 *Nemo potest ... amat*] Bibliái eredetű közmondás: „Nemo potest duobus dominis servire. Aut enim unum odio habebit et alterum diliget, aut unum sustinebit et alterum contemnet. Non potestis Deo servire et mammonae.” (Mt6, 24).

31 *pietatis*] Az eredeti *pietas* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

## Appendix 26.

[145]

### Georgius Bulgar, Valeriano Mader

- Salve, Valeriane Mader, quo Trencziniensis  
Publica res gaudet rite regente scholam.  
Ad tua responsum tibi quod Bulgarius ille  
Bannovii regitur quo schola mittit habe.
- 5 Grata tibi quod sint mea carmina, dulcis amice,  
Accipitis et grata quod mea scripta manu.  
Est mihi pergratum, quid enim mihi gratius esse,  
Quam mea laudari carmina blanda putem?  
O mihi prae reliquis unus memorande sodalis,
- 10 Quem candor, studium quem mihi iunxit amor.  
Te reliquos inter colui, te semper amore  
Cognovi fratrem me coluisse pari,  
Quando meis mihi tu fueras in rebus asilum,  
Aut mea cum fuerat commoda Musa tibi,
- 15 Tunc sat uterque pari respondebamus amore  
Et fuit inter nos par studium atque labor.  
Alter in alterius veniens Musaeola Zolnae,  
Aut spatiaturo flumen ad usque Vagi:  
Contulimus variis de rebus, seria dulces
- 20 Miscentes inter quandoque blanditias.  
O mihi nunc talem spatitari vespere campum,  
Atque suburbanos cernere fonticulos,  
Illis cum sociis studium quos iunxerat unum,  
Consuerant mecum qui mala quaeque pati.
- 25 Heu mihi distractos quis consociabit amicos,  
Una quibus cordi lex pietasve sue fuit.  
Interea quosdam nobis vicinia iunxit,  
Disiunxit sed et hos montibus altiugis.  
Quos – veluti te cum primis, mi Valeriane –
- 30 Nunc quia non nobis viscere posse datur.  
Carmina nostra, bonis nostram testantia mentem  
Cum tibi, tum reliquis fratribus ista damus.  
Affuerit istic nostrorum forsitan ante  
Pars studiorum qui pars et amoris erant.
- 35 Omnibus his ex me multam refer, oro, salutem  
His studium quoque dic officiumque meum,  
Etsi forte mero et poclis certare repletis  
Contigerit, laetos, fac meminisse mei.

Praebibo, Bulgarii, dicat tibi nomine, quisque  
 40 Noster Bulgar adhuc vivat ut ille diu.  
 Id qui praestiterit fidum mihi semper amicum  
 Sese, meque sibi credat ubique fore,  
 Iamque vale longos vivens in Nestoris annos  
 Et patriae florens utilis esto tuae,  
 45 Et reliqui valeant bene nostri semper amici  
 Inque pia positi sint statione viri.  
 Te rogo, si quid habes rerum perscribe novarum  
 Deque tuis rebus certior esse velim.  
 Ad calcem, fac emens mihi mittas pignus amoris,  
 50 Fac mercaturae me quoque participem.

### Appendix 27.

[147]

Nicolaus Mednienski, Valeriano Mader

Haec mea doctiloquo tradatur charta Madero,  
 Hic ubi Trenczinii moenia amoena patent.  
 Tu formas elegos quicquid conscribere mens est,  
 Te magis haud dubie, Phocidos unda iuvat.  
 5 Fingere si quicquam conor, sermone soluto  
 Vix possum iustis reddere verba sonis,  
 Ergo quod e tenui gignis bona pignora sensu,  
 Me crasso pudor est – arguis – ore loqui.  
 Scilicet ex uno quod et hausimus amne liquorem,  
 10 Cultius ergo decet me quoque verba dare,  
 (Sic meditare scio) sed enim fatearis oportet  
 Me, te, si possem velle praeire, sequor.  
 Te paribus (fratrem tolera) contingere plantis,  
 Non valeo, tamen i, sed moderare, cado.  
 15 Sollicitis, mea cara parens, obnoxia curis  
 In varias praeceps labitur aegra vices.  
 Sospes et hac relevatur, et hac mage moeret in hora,  
 Ista frequens remeat, rarior illa venit.  
 Anxius afflictam dum sic dolor occupat, illi  
 20 Tristitiae iubeo ponere signa, facit.  
 Et monet, assidua lacrimandoque voce fatigat,  
 Ut mala qua possem parte levare, levem.  
 Multa, refert, multum me cura domestica torquet,  
 Nec bene continuus cedit ubique labor:

- 25 Iudicis iniusti trux me sententia terret,  
 Undique dum a multis in sua iura trahor,  
 „Raro vides victrix ut inops fora femina portet,  
 Non lex iustitiae iure, sed aere, datur,”  
 Ut queritur, sic condoleo, tu compatiaris
- 30 Fertur ut a multis sors ita saeva labat:  
 Scilicet hic mira depellit ut arte nocentem,  
 Sic a se removet baiulus ille gravem.  
 Si potes ergo meos conatus provehe, fas est,  
 Promeret auxilium carus amicus homo.
- 35 Heroas placet officiis devincere, ius est,  
 Si pius est, dicis, aulicus ipse placet.  
 His qui me genuere libet succurrere par est,  
 Antipelagian dans, bona cuncta tenet,  
 Tu sed ut optatum liceat pertingere portum,
- 40 Fratri qui nimium fluctuat, adfer opem.  
 Conveniens fac ut hanc personam functio tangat,  
 Nolo, scias, ut iners docta lycea regam.

### Appendix 28.

[149]

**Egregia virtute, doctrina et iudicio ornatissimo viro domino Nicolao Mader,  
 Trenczinii civi prudentissimo et studiorum Maecenati longe humanissimo  
 patronoque suo plurimum honorando, Georgius Bulgar Bannoviensis**

- Salve, doctrina vir praestans iudicioque,  
 Virtutum nec non dotibus aucte piis!  
 Salve, Maecenas studiorum ac artis honestae,  
 Laus et Apollineae gloria magna domus!
- 5 Salve, prima suos inter cui gloria cives  
 Debetur, tribui debet abundus honos.  
 Trenczinii quo cive diu respublica floret,  
 O vigeat semper talibus illa viris,  
 Est sed causa mihi, vir prudentissime, cuius
- 10 Ad Dominum causa nunc properanter eo,  
 Ante tamen cogor patronos quaerere causae,  
 Quae pia, quae levis et non inhonesta mihi est.  
 Hanc rogo cognoscat tua vir prudentia primum  
 Et me consilio iudicioque iuvet:
- 15 Sique potest Dominum non dedignetur adire,  
 Atque patrocinium quod ferat, oro, potest.

En tibi dextra fidesque meae, dum spiritus artus  
Hos reget et donec vita superstes erit,  
Nostra tuas laudes, famam nomenque perenne  
20 Carmine Castalio casta Thalia canet.

### Appendix 29.

[150]

**Nobili et eximio viro, doctrina, sapientia et virtute praestanti domino Nicolao Mader, civi iurato liberae civitatis Trencziensis in furiis Bacchi morbo articulari correpto, domino compatri et patrono suo officiose colendo Georgius Chotessovius fecit**

Quando alii cingunt cornutis tempora larvis  
Et choreis aptant pressas sub poplite suras,  
Hae quoque ridentes geminant et pocula siccant.  
Tu caput obvolvis pannis, tu crura revincis,  
5 Sic medica medicans ardentem arte dolorem.  
Tu reficis tenui sitiencia guttura potu  
Ingeminans ohe, ohe, et luctibus ora resolvis,  
Haud secus atque iacens ad divitis ostia pauper,  
Lazarus, aegroto gratantes lumine cernit,  
10 Ipse expers laeti, at capitur dulcedine leti,  
Tu quoque sic alios cernis modo tristis ovare.  
Felix o nimium felix, qui talia passus,  
Haud fremis adversus Dominum, sed talia passus  
Agnoscis peccata, tibi credisque remitti:  
15 „Solius ob dulcis merita et pia vulnera Christi  
Corpore in infirmo tua cum fiducia firma est.  
Dulcia caelestis gustat solatia vitae.  
Corpore sic igitur pateris, non mente dolores,”  
Vivida mens, ignara mali mens, nescia leti  
20 Gaudet et haec merito poterit prosperrima dici,  
Contra at sunt vani vanissima gaudia mundi.

### Appendix 30.

[151]

**Mortis cum Georgio Chotessovio, sorti ac strenuo milite Christi, colloquium**

Mors:

Mors ego quam toties audebas spernere, tandem  
En victrix de te laeta trophaea fero.

Mortuus:

Desine Grassatrix tibi me victum esse fateri  
Is victus? Christo qui caret atque fide.

Mors:

5 Quid prodest docuisse rudem sacra dogmata plebem  
Pectora quid studiis excoluisse sacris?

Mortuus:

Exemplis vivaque Deum sum voce professus  
Iam me, quem docui Christus ad astra feret.

Mors:

10 Ipsum te lactas et spe solaris inani,  
Cum tua mox gelidae membra dabantur humo.

Mortuus:

Me mea non fallet summe spes fixa tonanti,  
Promittit verus non nisi vera Deus.

Mors:

Dic mihi num velles mundi ad connexa reverti  
Et longos vitae rursus habere dies?

Mortuus:

15 Naufragus ut tumidas optat maris ire per undas  
Opto mundana sic ego luce frui.

Mors:

Ergo putas mortem tibi iam non esse timendam  
Meque in te veris iuris habere nihil?

Mortuus:

20 Sic puto, nam Christi roseo sum sanguine lotus,  
Qui fregit victor lurida colla tibi.

Mors:

Te ne putas superas venturum rursus ad auras,  
Inque tua summum carne videre Deum.

4 *caret*] Az eredeti *cares* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

14 *longos*] Az eredeti *longas* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

Mortuus:

Parta mihi credo per Christum gaudia caeli  
Inveni portum, mors Satanasque vale.

### Appendix 31.

[152]

**Martinus Hrabowski, alias Dolevina Trencziniensis suo carissimo sympatriotae,  
Valeriano Mader navigio in patriam abeunti anno 1580**

Marmoreo quoniam committere carbasa ponto,  
Atque cupis rapidis tradere vela notis,  
Christe precor saevos Boreae compescito fluctus,  
Ne pereat nimiis obruta navis aquis,  
5 Cymodoceque rati praesit securius astrum,  
Dicitur hoc nautis in freta dira potens,  
Iniice vincla notis tranquillo ut numine currant,  
Tangat et optatos fessa carina sinus  
At tu me simili, quo te Martinus amore  
10 Prosequor, observes, Valeriane, vale.

### Appendix 32.

[152]

**Ad eundem, Martinus Hrabowski**

Intellexi ex vitrico meo, carissime Valeriane, te ad munus synergi in schola patriae nostrae, [153] legitime accitum esse, quod cum auditu mihi fuerit iucundissimum, non potui intermittere, quin tibi congratularer. Nam sicut amicorum malis condolere est pietatis, sic laetis illorum congratulari est iudicium benevoli et non fucari animi. Gratulor itaque tibi, optime Valeriane, de hac tua statione ac simul Deum oro, ut tibi adsit, successum donet denique cursum tuae vocationis feliciter regat et ad nominis fui gloriam ecclesiae aedificationem labores tuos provehat. Tu modo da operam, ne sis asilos pluros, talentum tibi concreditum diligenter exerce et Spartam, quam nactus es orna, vide etiam, ut pia institutione iuventutis, eam ad Christum adducas, eique ex hoc pusillo grege quam plurimos lucrifacias, quod opus omnium missificatorum, sacrificulorum et monachorum omnia opera excedit. Deinde quoniam paedagogorum fidelitas nunc fere ubique alget, et pauci sint, qui officii sui habeant rationem, privignum meum, qui olim quoque sub tua fuit disciplina, ad te mitto, eumque in tuam fidem et clientelam commendo, teque peramanter rogo, ut curam eius geras in eum animadversas, ne inaniter tempus, quo nihil pretiosius terat. Mores eius sunt tibi perspecti, fac itaque ut ferocia eius aut mitigetur, aut omnino severitate excutiatur:

Est opus ardentem frenis arcere iuventam,  
Nec sinere in mores luxuriare malos.

[154] Hoc sic feceris, sicut iam te facturum vel fecisse credo, ego ipse, me abs te non mediocri affectum beneficio iudicabo, et pro hoc officio mea vicissim studia in te promptissima et paratissima semper constabunt. Pluribus ad te scripsissem, nisi promptitudo animi tui erga me et meos, mihi optime esset cognita. Dominum parentum tuum, bonum illum et pium senem (cui utinam nostra respublica multos habeat pares) meo nomine addictis simul meis officiis, officiosissime salutabis, quem ut Deus saturum dierum in aeternam patriam ad se transferat, ardentibus gemitibus oro, ubi omnes Deum sine fine videbimus, sine fastidio amabimus, sine fatigatione laudabimus. Cum his feliciter vale. In Dubowicz, quinto Aprilis, anno Domini 1581.

*Martinus Hrabowski, alias Dolevina Trencziniensis tuus ex animo et sine simulatione.*

### Appendix 33.

[154]

#### **Echo gratulatoria in felix coniugii auspiciis reverendi atque docti viri, domini Valeriani Mader. Authore Nicolao Mednienski fratre consobrino**

Euge maritalis quot erunt mihi commoda vitae  
Caelibe mutata? Grande levamen /Echo/: amen.  
Ergo faves, Echo, dic o resonabilis Echo:  
Qualiter haec dulcis vita fit? Oro: /Echo/ toro.  
5 Es Dea, fortunatus ero sub iure iugali?  
Nam genus hoc vitae dulce fateris: /Echo/ eris.  
„Valeriane, novo Dorcae facieris amore,  
Constat amore torus, tu bene fide /Echo/ fide.”  
Aspice Dorotheam facie candente maritam!  
10 Haec ego, dum moeret cor mihi, solor /Echo/ olor.  
Dornula cara mihi nunc his amplexibus adsis,  
Quisquis es, invidiam ferre caveto, /Echo/ veto.  
Haec, Echo, mecum sortem portabit eundem,  
Sive serenabit, sive tonabit, Echo, abit.

## Appendix 34.

[155]

### Epithalamion eidem scriptum a reverendo domino Georgio Beczkoviensi, praeposito Wyheliensi dignissimo, anno 1582

Ecquid Musa novi? Quid quaeso iubila dictant?  
Tantaque laetitiae quid sibi signa volunt?  
Heu quid tam vultu rediit nunc ecce sereno  
Maderius, causam dic mihi Musa velim.

Musa ad authorem:

- 5 Laetitiae causam, reverende Pater, tibi pandam,  
Et repetam plausus dulcia signa novi:  
Quapropter tacitas iam iam tu sedulus aures,  
Arrige, namque tibi nuntia grata fero.  
Eximius iuvenis, claro de stimate natus,  
10 Maderum, subiit pignora sacra tori.  
Causa novae est haec laetitiae vultusque sereni  
Postulat hoc praesens hora diesque novus,  
Vir venerande, tuam frontem vultusque serenos.  
Erige et hunc sponsum mente foveto, novum  
15 Excipias laeto, sponsum sponsamque pudicam,  
Ut decet et manui iunge repente manum.  
Duc age tendentes hos vestras laetus in aedes,  
Atque hilares ut sint, hos recreato mero,  
Hoc sponsi pietas, studium virtusque merentur  
20 Dorotheae mores mensque pudica piae.

Author ad sponsum:

- Salve Valeriane mihi venerande synergia!  
Salve, inquam, fratris semper amate loco.  
Gratulator, o felix merito iam diceris esse,  
Quod nunc optatum limen adire licet,  
25 Prae reliquis pariter felix tu diceris esse,  
O tam praeclaro Dornula iuncta viro.  
Belle res cecidit votis, quod saepe petebas,  
Intras iam thalamum Valeriane tuum.  
Hic ubi saepe suum coniunx complexa maritum  
30 Datque suo raptim basia mille, viro.  
Felix nunc iterum, felix hi diceris esse,

Valeriane, tori qui nova vincla subis.  
Vive igitur felix, felicia tempora vitae  
Nestoris atque annos continuato, precor.  
35 Det vobis Christus multas numerare calendas,  
Amborum firmus pectora iungat Hymen  
Lisque inimicitiae procul et discordia caedant,  
Atque dulci prole replete domum.

### Appendix 35.

[157]

**Albertus Husselius, Valeriano Mader**

Et magna petis, mi Valeriane, et subito. Non est mihi copia disputationis illius contra choreas, nec tempus recogitandi argumenta praecipua. Nam ego cum viderem eam consuetudinem ducendi choreas adeo iam invaluisse, ut nec meis, nec tuis, nec alterius hominis rationibus prohiberi possent, cum habeant ingentes patronos, pessimi tyranni consuetudini se accommodantes, iam ferme intermisi etiam de his rebus vane concionari aut rationes vel argumenta contra choreas meditari. Satis est quod ipsimet chorearum sectatores ore suo testantur eas nihil utilitatis afferre, quin imo sine prava concupiscentia accidi non posse, sunt enim corruptela iuventutis et vana oblectamenta carnis, numquam digna vel competentia viris gravibus at pueris insensatis, viris ebriis, et simiis Aesopicis, alioqui virum sobrium vix umquam saltare videbis, nisi sobrius idem de amoribus illicitis et concupiscentiarum flammis ebrius fuerit. Hoc urge, hoc tuere, nec latum concedas unguem. Praecipuum vero sit hoc argumentum, quod quaecumque incendunt libidinem, non possunt honesta dici, neque approbari, tanto minus concedi, si quis urgeat exemplum Davidis, si virginum, si matronarum choros ducentium in Bibliis, quaere de causa efficiente et formali et finali. Videbis efficientem, laetitiam fuisse propter victorias vel alia eximia dona Dei. [158] Formalem, solas feminas, finalem, honorem Dei, modernarum chorearum efficiens causa est, libido et gaudium carnale. Formalis ex utroque sexu periculosa permixtio. Finalis, voluptas ipsa, nequidem semel divinae laudis memor, ac plane libidini sensuum se accommodans, quae auribus, oculis, tactu, etc. sentitur in choreis istis Herodianis. Intelligenti satis dictum. Plura si scire voles, ad me in mercatu proximo divi Laurentii veni, existimo enim notarium oppidi nostri copiam, meae disputationis habere, cuius copiam tibi tunc daturus est inspiciendam, sed non puto auferendam. Vale ac me ama. Datum Prividiae, in crepusculo diei tertio Augusti, anno 1580.

## Appendix 36.

[158]

### Ioannes Pruno, Valeriano Mader salutem plurimam dicit

*Quem nunc  
Galgocium  
pastorem  
gaudet  
habendo.*

Pluribus tibi commendarem, Valeriane carissime, doctissimum hunc virum, Ioannem Fabriciadem Arvensem, si vel temporis quod ad scribendum conceditur, angustia vel dona ipsius eximia quibus ornatus est, id paterentur, aut a me exquirerent. Ut enim nihil de pietate ipsius singulari dicam, quae tanta est, ut revera domicilium et templum Spiritus Sancti dici et esse possit, nihil de insigni eius eruditione scribam, quae tanta est ut mihi persuasum omnino habeam, cum ecclesiae Dei emolumento et patriae nostrae ornamento futurum, si aeternus [159] Deus diuturniorem huius lucis usuram ipsi concesserit: Ut, inquam, nihil de his omnibus hic adiciam, hoc certe fateri possum, quantum ex hac brevi conversatione intelligere licuit, virtutes in ipso excellentes ac prope divinas esse singulas et universas. Neque hoc solius meum est iudicium, sed et honestissima inclitae huius academiae testimonia ipsi concessa de his abunde lectorem docere, et ipse de se locupletissimus testis esse poterit, quem tu quidem vel prima fronte, ex mutuo colloquio facile ut leonem ex ungue agnosces. Cum itaque de rebus maximis satius sit tacere, ut ille de Carthagine dicebat, quam pauca loqui, commendationem reverendi huius viri abrumpo. Nolo enim nimius esse laudum alienarum ebuccinator, cum et alios commendare sit periculosissimum, et in multiloquio veritas periclitetur. Hoc saltem te oro, et meo et ipsius nomine, ut eum tibi commendatissimum habeas, et in numerum amicorum tuorum cooptes. Ad extremum illud etiam te amanter et vehementer rogo, ut dulcissimum ad me scribendi officium in te iure et merito desiderari non patiaris, quin potius et me ad scribendum invites, et si quid fuerit, quod mea intersit scire, me certiolem facias, idque quam primum. Neque haec ideo scribo, quod de singulari tua et constanti erga amicos fide addubitem, sed quia ita mos est rogandi. Bene vale et me tibi commendatum habe. Vittebergae, quarto Septembris, anno 1581. [160]

Salutem plenam officii et humanitatis ascribo ornatissimis et amplissimis viris, domino parenti tuo et domino Simoni Iessenski, item domino Petro Barossio.

O utinam nostri profferret temporis aetas  
Prunones plures Fabriciosque pios,  
Gloria tunc vasto divini nominis orbe  
Cresceret in templis, cresceret inque scholis.

## Appendix 37.

[160]

**Mathias Carthicius, Valeriano Mader**

- Ne crucient longo vigiles te examine curae,  
Qua patria, aut quo sim de genitore satus.  
„Non ortus, morum ratio nobis sed habenda est,  
Ingenii dotes stemmate pluris erunt.”
- 5 Huic decus aeternum partum est, Gryneus Apollo,  
Pocula cui clarae plena ministrat aquae.  
His etenim fies toto memorabilis orbe,  
Crescit post cineres his quoque maior honos.
- 10 Hinc mea me tibi non commendat epistola: peccat  
Qui commendandum se putat esse suis.  
Tu sequeris montem, gemino qui vertice surgit  
Et mihi Castalio fonte bibuntur aquae.  
Sunt Musae nobis comites et carminis author,  
Sunt hausti versus Phocidos amne tibi.
- 15 Figimus ad decus ut paribus vestigia curis,  
Sic virtutis idem calle teramus iter.  
Sic virtute pares memori superabimus aevo,  
Sic ambos virtus eximat alma rogo,  
Ut splendet fratris Latonia lumine tacta
- 20 Et per nos noster sic tueatur honos.  
Lumina subtraheret si Titan clara sorori,  
Num Phoebe lucem posset habere suam?  
Sic quoque, ne fiant nostrae dispendia famaе,  
Nos decet alternis laude praeire modis.
- 25 Haec sunt, quae nostra volui te voce monere,  
Iam portum teneo, Valeriane, vale.  
Haec vacuis animis, haec excute et exige tecum:  
Qui sim, non quo sim de genitore satus.

## Appendix 38.

[161]

**Mathias Carthicius Novisoliensis, Valeriano Mader salutem**

- Opto tuis gregibus contingant pascua laeta,  
Ut feti fiant ubera lacte sacro.
- Opto ita lina trahas, sacris operatus, in altum  
In tua quo multus retia piscis eat.
- 5 Carmina, quae memorant sacri sacra munia mystae,  
Sunt hodie nobis nomine missa tuo.  
Illa notant morum fastigia summa tuorum,  
Atque status cursum, Valeriane, tui.
- Utpote quae deceant operatos sacra ministros,  
10 Conveniant capiti quae tegumenta pio.  
Edidit haec Petrus Barossius ore diserto,  
Facundo retinens mystica sacra metro.  
Valeriane, tibi meritas fero carmine grates,  
Carmina misisti quod prior ipse mihi.
- 15 Nam tua qua ratione magis munuscula laudem,  
Quam si pro numerus verba ligata feram?  
Quid, recolens Helicon, potest transmittere maius,  
Munera Cyrrhaeo quam perarata lacu?  
Ergo Dei numen sancta inter dona precatus,  
20 Limina conspergas thuris odore sacra.  
Hinc inter populos suggesto nixus eburno,  
Agmen suppositum luminis orbe legens,  
Verba tona legis, casus reatricis ad omnes,  
Ut pietate rudes conscius error agat.
- 25 Inde tenax fidei quod sit Deus aetheris alti,  
Ex adytis vatium carmina vera canens,  
Quod veniae indulgens semper sit numen Olympi,  
(Parcit, cum possit laedere iure Deus).
- Qui vitia abiiciunt et habent a fraude regressum,  
30 In Domino his semper statque manetque salus.  
Ad normam hanc rediges si tu sacra membra sacerdos,  
Qui vere ducat callis in astra docens,  
Rite pius rerum cultor potes esse sacrarum,  
Contusis animis caelica iura ferens.
- 35 Sic tibi, sicque tuis producant licia parcae,  
Sic facunda tuo Pallas ab ore fluat.

### Appendix 39.

[162]

**Propempticon reverendo ac virtute conspicuo viro Valeriano Mader pastori  
animarum in Cripolcz, etc. eunti rerum suarum causa Trenczinium,  
scriptum a Mathia Carthicio Novisoliensi, amoris ergo, anno 1586. die 10.  
Ianuarii in Malaczka**

Quo sugis? Aut quaenam haec animo sententia surgit?

Valeriane sacro non male note choro,

Ut consorte tori, coetu Christique relicto

Frigoribus inediis ingrediare viam?

5 Cernis ut excipiat pisces Hyperion aquosus?

Ut gelidum Bacchi munera frigus edat?

Respice, quam densum tacitarum vellus aquarum

Defluat in vultus, defluat inque sinus?

Aspice rorantem nasum barbamque rigentem

10 Frigore et in glaciem flumina versa nota,

Anne vides, venti terras ut turbine perflect,

Ut Boreas rigido mugiat ore ferox?

Te tamen oblitum flatus hiemisque rigorem,

Non prohibet duram carpere bruma viam.

15 Heu quid non cogit duris in rebus egestas?

Pervia quae nobis invia quaeque facit.

Scilicet est dulce et iucundum propria habere,

Ipsa ales nidos gaudet habere suos.

Commoda sed tua ne longo sermone moremur,

20 (Qui spectat fratris commoda, frater is est).

I, ducente Deo, faustus, Madere, viator,

Hoc duce felici sidere carpe viam.

Est cuicumque viae auxilium Deus ipse petitem

Is tanto felix auspice tanget iter,

25 Ergo viatorem, Christi te gratia inumbret,

Atque tuae praestet coepta secunda viae.

Sepserat utque viatorem iuvenem ales Olympi,

Sic quoque te circum castra locare velit.

Aeolus ingentis ventos premat obice molis,

30 Ne superinducant flamina frigus iners.

Sustineant orbis ferratos flumina tergo,

Suscipiatque citas orbita plana rotas.

Ad caelum duplices subnixo poplite palmas

Tendo, tuae poscens mollia fata viae.

35 Sic me iussit amor, sic nostri mutuus ardor,

Sic suasit pietas, sic pietatis amor.  
 Tutus eas, latus alituum cingente corona,  
 Te sacra cum stipent agmina, tutus eas.  
 Sic ubi dura viae superabis taedia coeptae,  
 40 Et tanges cari lumina cara soli.  
 Barossii cum dextra cohaerebit tua dextrae,  
 Pasceturque tuus vultus in ore suo:  
 Illi doctarum Musarum nomine dices,  
 Vive, vale, flore, sospes in orbe diu;  
 45 Tu decus es nostrum, tu Phoebi dulcis alumnus,  
 Tu laus, tu sacri gloria magna chori.  
 Nec non Nicoleo Mednenski plurima fausta  
 Carthicii prima voce precere tui.  
 Hos, aliosque mihi coniungens foedere amoris,  
 50 Ut mihi rescribant, care rogato Mader.  
 Scribere nos quoque nunc minime piguisset ad illos,  
 Non fuerat scripti, sed seges ulla mei.  
 Illorum subiet postquam mea limina Musa,  
 Pieriis solvens ora rigata modis.  
 55 Tunc nostro ludent faciles in carmine Musae,  
 Tunc mihi Gorgoneo fonte bibentur aquae.  
 Vade, favente Deo, et caeli praeunte ministro,  
 His ducibus felix ire, redire potes.

### Appendix 40.

[164]

#### Proteus.

**Ad magnificum dominum dominum Simonem Forgacz de Gyms, sacrae  
caesareae regiaeque maiestatis consiliarium, etc.**

Proteus undifluum primo vertatur in aequor  
 Hoc mare sit rapidus ventus et aura furens,  
 Hinc elementorum turpis confusio fiat,  
 Quale fuisse chaos secula prisca docent.  
 5 Ex his consurgat fulvum referendo colorem,  
 Aspectu informis terribilisque leo.  
 Post niger et liquidum volitando per aera corvus,  
 Horrendumque fremens taetra sequatur avis.  
 Huic ales subeat vario distinctus amictu,  
 10 Iunonis quondam deliciae atque decus.  
 Inde creetur olor niveo candore coruscans,

Mox flavus referens cerea terga draco.  
Denique cum fuerit rubro decoratus amictu,  
Tunc operis finem totius esse puta.  
15 Pristina namque Deo species et forma redibit,  
Nec sua mutabit membra decora magis.  
Sic domitus Proteus subtili aenigmate magnum,  
Magne Baro sacrae denotat artis opus,  
Illud opus, quo non habet hic praestantius orbis,  
20 Quodque tegunt merito turba sacrata sophi  
Illud opus, quod nequiquam plebs improba quaerit,  
Atque ultro praeceps in sua damna ruit.

*In gratiam eiusdem domini lusit P. B. die 13. Iulii, anno 1586.*

#### Appendix 41.

[165]

#### Ioannes Marci

Vir reverende, bonis multum virtutibus aucte  
Et mihi perpetuo fratris amande loco.  
Etsi sim varia curarum mole gravatus,  
Propter longinuae taedia magna viae.  
5 Ne videar tibi sinceros tamen inter amicos,  
Improbis et vitae pars aliena tuae.  
Do desiderio gratus quoque carmina pauca,  
Care mihi semper Valeriane tuo.

#### Appendix 42.

[166]

#### Praecatiuncula Simonis Iessenski, notarii comitatus et civitatis Trencziniensis in gratiam Valeriani Mader scripta manu sua

Me mihi deme Deus, deduc tibi me Deus ad te,  
Ut totus valeam deditus esse tibi.  
Utque tuae faciam sanctae dictamina legis,  
Teque pia semper speque fideque colam,  
5 Donec in angelicis cantem tibi gloria turbis  
Et praesens vultu perfruar ipse tuo.

1 *deme*] Az eredeti *de me* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

4 *pia*] Az eredeti *via* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

## Appendix 43.

[166]

### Eiusdem domini Simonis Iessenski epitaphium, quod ipse sibi in vivis statuit

Dum vixi semper studui didicisse quid essem,  
Nil didici nisi quod pulvis et umbra forem.  
Pulvis et ossa sui, vis nosse? Reclude sepulchrum  
Corporis id monstrant pulvis et ossa mei.  
Haec tibi, lector, erunt nostri monumenta sepulchri,  
Ut cures sortem tu quoque nosse tuam.

### Bejegyzések

#### [Bejegyzés 1]

Az egyetlen ismert példány az Österreichische Nationalbibliothekben (\*35.X.164) Hieremias Sartorius példánya volt, amelyet 1588. június 14-én adott oda egy olvashatatlan nevű orvosnak. A bejegyzés a kötés belső oldalán található.

<...>

Medicinae Licenciato d[omino] d[omino]  
hunc libellum, amicitiae  
ergo Hieremias Sartorius  
jam Scholae Trenchinii Rector  
14 Junij: Anno D[omini] 1588.

[[\*4]]

#### [Bejegyzés 2]

Némiképp megváltoztatott szöveg: Tacitus, *Dialogus de oratoribus* 5, 4, 1–5, 5, 1.

Exercitiûm illius artis tutum, utilissimumque  
est, qua armati semper praesidium  
amicis, opem alienis, salutem periclitantibus,  
invidis verò et inimicis metum  
et terrorem ultrò inferimus, ipsi autem  
securi, velut perpetua quadam potentia ac  
potestate muniti sumus. Tacitus  
in Dialogo de Oratore.

2 pulvis et umbra sumus] Hor. carm. 4, 7, 16. Később proverbium.

# Jegyzetek



1.

Mader címlapverse Petrus Lotichius Secundus Ioachim Camerariusnak írt versének a 11–14. sora (LOTICHIUS 1586, 95).

2.

*Palingenio*] Valamikor a 15. század vége és a 16. század eleje között született szerző, aki a *Zodiacus vitae* 1531-es első kiadásának címlapján Marcello Palingenio Stellatóként szerepel. PALINGENIO 1531. A nápolyi Pier Angelo Manzolival (Manzolli) való azonosításáról lásd: PALUMBO 2007. Legújabb magyar nyelvű szakirodalmi összefoglalóját és a régi magyar irodalommal való kapcsolatát, lásd: KNAPP 2018.

*Spes famae ... multos*] Palingenio, *Zodiacus vitae* 1, 29.

*litterae Pythagoricae*] A „Herkules a választúton” toposszal összefüggésbe hozható „Y” betű, amely az ember életútja során a szabad akaratból történő választásokat szimbolizálja. Ezzel függ össze a „széles út, keskeny út” bibliai motívuma is (Mt7, 13–14).

*Melicheor Balassa*] (I.) Balassa Menyhárt (1511–1568), honti és barsi főispán, dunáninneni országos főkapitány.

*Stephano Balassa*] (I.) Balassa Menyhárt fia (lásd a névjegyzékben).

*Helenaе Zrini*] Zrínyi Ilona (1546–1577 előtt) a szigetvári hős Zrínyi Miklósnak a leánya, aki Balassa István első felesége volt.

*Hercules cum a voluptate et virtute*] A Herkules a választúton toposzra céloz Mader. *Mathia Carthicio*] Mathias Carthicius Novisoliensis (lásd a névjegyzékben).

*Fama per ingenuas ... amor*] Georg Sabinus Luxemburgi Zsigmondról (1368–1437) írott verséből két sornak (45–46. sor) szinte szó szerinti átvétele (parafrázisa?): „Fama per ingenuas et gloria quaeritur artes, / His favor ac regum conciliatur amor.” SABINUS 1563, Q2<sup>r</sup>.

3.

22 *morte redemit oves*] cf. Johann Stigel „Dominica II. Ioan. 10.” című disztichonjának második sora: „Ille sua miseris morte redemit oves.” STIGEL 1566, B2<sup>r</sup>.

23 *Origene*] Órigenész (kb. 184–254).

4.

Trencsén városának címeréről.

1 *Qui patitur vincit*] Lásd a mottót: „Vincit qui patitur.”

5.

tit. *Zbyrow*] Zboró (Zborov, SK).

1 *Qualia Romani capiebant gaudia cives*] Georg Sabinus 11. elégiájának a kezdő sora: „Qualia Dardanii capiebant gaudia cives” (SABINUS 1563, N3<sup>v</sup>).

2 *Grataque ... dedere suae*] Nathan Chyträus egyik sorára utal: „Gramina, laetitiae signa dedere suae.” (CHYTRÄUS 1579, Bb3<sup>v</sup>).

9 *Omnes ... precantur*] Matteo Gribaldi „Physionomachiae”-jának egyik sora: „Omnes gratantur reduci, faustumque precantur” (GRIBALDI 1556, G<sup>r</sup>).

17 *Magna ... profectis*] Johannes Clajusnál (1535–1592) többször is felbukkanó szófordulat: „precibus de corde profectis” (CLAJUS 1575, 87, 136, 628).

19 *Alter ... Maderius*] Mader apja: Nicolaus Mader (lásd a névjegyzékben).

29 *Storcius*] Ioannes Storcius (lásd a névjegyzékben).

*Aoniis*] Aonius: A görög mitológiában Poszeidón egyik fia Aón, akit főleg Boiótiában tiszteltek leszármazottai az aónok. És mivel itt található a Helikón hegység, a múzsáknak is az egyik megnevezése: *Aonides*, vagy *Aoniae sorores*, amelyből származik a szó jelzői – ’múzsai’ – értelme is.

30 *Talia gratanti ... facit*] Lásd még SABINUS 1563, F5<sup>r</sup>: „Talia gratanti pectore verba dabas.”

36 *Adamus*] Adam Maczak (Macák) trencsényi polgármester (lásd a névjegyzékben).

40 *Barosius*] Petrus Barossius (lásd a névjegyzékben).

41 *Thursonum*] A Thurzó család.

6.

tit. *De cometa ... novembris*] Az 1577-es nagy üstökös, amelyet Tycho Brahe (1546–1601) írt le részletesen.

5 *crassae ... Musae*] Lásd még Erasmus, *Adagium* 37.

- 7–10 *Namque ferunt ... cape]* Gyakori toposz, amely szerint a szegény költő nem adhat drága kincseket, csak verset, de az múlhatatlan értékkel bír, nem úgy, mint az arany.
- 10 *Irus]* Arnaeus (Ἀρναῖος) ithakai koldus (Hom. Od. 18, 1–13). Devecseri Gábor fordításában: „Koldus jött közibük, ki a nép közt járt Ithakában / koldulgatva a városon át, és kapzsi hasával / tűnt ki: csak enni meg inni akart örökös-szakadatlan; / nem volt izmos-erős, de a termete szemre magas volt. / Arnaiosz - legalább így hívta az anyja, az úrnő, / már születésétől: de az ifjak mind csak eképen: / Írosz, mert hordozta a hírt, ha ki küldte közülük. / Jött s el akarta saját házából űzni Odüsszeuszt, / és vele csúfolkodva, ilyen szárnyas szavakat szólt: »Menj ki, öreg, mert még lábaddnál fogva kihúzunk. / Nem veszed észre: az ifjak mind hunyorítanak énrám, / hogy vonszoljalak innét el. Csak fékez a szégyen. / Hát takarodj, mielőtt a kezünk is kezd civakodni.«”
- 49–50 *Vidit ... malum]* cf. Melanchthon az 1556-os üstökösről: „Nulla aetas vidit flagrantem impune Cometen / Non leve venturum nuntiat ille malum.” (MELANHCTHON 1579, S4<sup>v</sup>).
- 67 *Aut bellum ... regum]* Lásd a latin közmondást: „Bellum famem pestemque mortalibus affert, est igitur bellum peius utroque malum.” (A háború éhínséget és pestist hoz a halandókra, a háború tehát rosszabb mindkettőnél.)
- 73 *Sareptam]* Sarepta: tengerparti föníciai város volt a mai Libanon területén. Illés próféta története miatt emlékezetes (1Rg17, 8–24).
- 94 *Herois Derstfi]* A Dersffy családra, azon belül pedig (II.) Dersffy Miklós, később honti főispánra és Dersffy Ferenc későbbi főpohárnokra és sárosi főispánra utalhat.

## 7.

- 5 *tua numina pronus adoro]* Cf. EOBANUS 1548, 74: „Ad te confugio, tua numina pronus adoro.” Az eredeti *nomina* alak a nyomtatványban kézzel javítva.

## 8.

- 5 *Quod legis ... ab oris]* Cf. Janus Pannonius, Ad Galeottum Narniensem: „Haec tibi Pannonicis, epigrammata mittit, ab oris.”
- 8 *urbs Patakina]* Sárospatak.
- 16 *Cassovia]* Kassa.
- 22 *Getae]* A törökök.
- 26 *plena latrociniis]* SABINUS 1563, [D7<sup>v</sup>].
- 32 *Thalia]* Thaleia (Θάληια) Zeusz és Mnémoszüné leánya; a komédia és a pásztorének műzsája. Attribútumai a vidám álarc, a pásztorbot és a repkénykoszorú.
- 36 *Monte ... agit]* A Kárpátokra utal.
- 41 *metuendi dentibus aprí]* SABINUS 1563, [S6<sup>v</sup>].

- 51 *caecis*] Az eredeti *caecus* alak a nyomtatványban kézzel javítva.  
 56 *nova causa mali*] SABINUS 1563, B2<sup>v</sup>.  
 74 *Acta sed eventu res meliore fuit*] SABINUS 1563, B3<sup>r</sup>.  
 79 *ingenuas mansuescant corda per artes*] LOTICHIUS 1586, 6.  
 89 *Demodocum*] Démodokosz az Odüsszeiából ismert (8, 62–67), szeretett műzsájától megvakított phaiák énekes.  
 97 *Barossi*] Mader trencsényi tanára (lásd a névjegyzékben).  
 104 *Mundus adhuc expers cum pietatis erat*] SABINUS 1563, D5<sup>v</sup>.  
 111 *vairvodae ... aula*] Gyulaféhevár (püspöki palota?).  
 114 *Saxo*] Szászok. De az állítása, hogy a rómaiak által odateleptített földműveseket fegyverrel űzték volna el a szászok később, nem igaz.  
 115 *Carolus*] Valószínűleg I. Károlyra, vagyis Károly Róbertre gondol, aki ellen ismeretlen okokból 1323-ban fellázadnak a szászok.  
 118 *Hunne*] Itt a hunokon székelyek értendők.  
 136 *Arrius*] Arius (250/256–336) presbiter az arianizmus keresztény mozgalom szellemi atyja; *Eumenidum*] Eumenides, a fúriák. Itt Mader a korabeli Erdély unitárius mozgalomára utal.  
*Arrius Eumenidum sanguine cretus erat*] SABINUS 1563, E5<sup>v</sup>.  
 143 *Franciscus peste Davidis*] Dávid Ferenc (ca. 1520–1579).  
 145 *Blandrata*] Giorgio Blandrata/Biandrata (1515–1588).  
 196 *senis Pylii*] Nesztór, bölcs és magas életkort megélt püloszi király. Lásd például Ov. met. 8, 365–366.

## 9.

- 2 *peperere*] Az eredeti *properere* alak a nyomtatványban kézzel javítva.  
 4 *vitae tempora longa tuae*] Battista Mantovano, *Epigrammata iuvenilia*, 15. eiusdem ad quendam amicum, 98. sor: *Non erunt vitae tempora longa suae*.  
 6 *Nestoreosque dies*] Lásd fentebb, Nesztór.  
 19 *facundae carmina Musae*] SABINUS 1563, F2<sup>v</sup>.  
 38 *ligna cremata foco*] SABINUS 1563, [V6<sup>v</sup>].  
 49 *Hei mihi, quanta novem fecerunt damna sorores*] SABINUS 1563, F5<sup>v</sup>. De Sabinus forrása Johannes Sapidus (1490–1561), aki Erasmus halálára Andreas Criacusnak (Andrzej Krzycki, 1482–1537) írt versében ugyanezt olvashatjuk a 39. sorban.  
 55 *Sepusiacas ... urbes*] Szepesi városok.  
 56 *Leuczovia*] Az eredetiben hibásan *Leiczovia* áll Lőcse latin neve helyett: *Leutschovia*, *Leutsovia*, *Leuchovia*. Mivel a bevett latin alakok sokfélesége miatt nem akartam átírni teljesen az eredeti alakot, ezért csak az „i” magánhangzót cseréltem ki a szóban, mert az minden névváltozat alapján is félírás lehet.  
 63 *primo sub flore iuventae*] SABINUS 1563, [C8<sup>r</sup>].  
 71 *Lingua Palestinae*] Héber.

- 93 *heroas generoso sanguine cretos*] SABINUS 1563, O<sup>r</sup>.
- 97–98 *Quae schola ... nomen et omen habet*] Itt valószínűleg a zsolnai iskola felszámolására és Colacinus elűzésére céloz.
- 103 *Thyrsigeri*] A thyrshordozó Bacchusra vonatkozik.
- 105 *canis Erigoneius*] Az érigonéi kutyával Ikariosz (latinul *Icarus*, vagyis könnyen összekeverhető Ikarossal) leányának, Érigonének (Ἐριγώνη) a történetére utal. Ikariosz attikai földműves volt, aki vendégül látta Dionüszoszt. Jutalmul megtanította a bortermelésre és borostömlőket adott neki ajándékba. Meg akarta ismertetni és kóstoltatni az isteni nedűt mindenkivel. Azonban a részeg parasztok, mert azt hitték, megmérgezte őket, agyonverték husángokkal, és egy kiszáradt kútba hajították. Érigoné kutyájával, Mairával találta meg. Bánatában felakasztotta magát. Az istenek az égre helyezték őket: Érigonéból lett a Szűz csillagkép, Ikarioszból az Ökörhajcsár és Maira a Canis minor csillagkép legfényesebb csillaga, a Procyon.
- 107 *Sareptae*] Sarepta: tengerparti föníciai város volt a mai Libanon területén. Illés próféta története miatt emlékezetes (1Rg17, 8–24).
- 130 *Quando tenebrosae noctis aguntur equi*] SABINUS 1563, V3<sup>v</sup>.
- 143–144 *Ex quo Bodrogii ... remotus ago*] SABINUS 1563, G2<sup>v</sup>: *Ex quo Danubii gelidum flaventis ad amnem, / Hic procul a patria sede remotus ago*.
- 146 *Georgius Caesar Cassoviensis...*] Kassai Császár György (1550–1586) Kassán született, majd Sárospatakon tanult, ahol wittenbergi tanulmányai után 1578–1579-ben rektor lett, ahol 1586-os haláláig tanított és a sárospataki egyháznak lelképásztora is volt. (SZOMBATHI, SOLTÉSZ 1864, 407–411.)
- 147 *Euryalo ... amore*] Euryalus (Εὐρύαλος) és Nisus (Νῆσος) barátságára utal. Lásd például: Verg. Aen. 5, 9; *Mathias*] Matthias Thoraconymus Breznóbányán (Brezno, SK) született. Bártfán, majd Jihláván kezdte meg tanulmányait, aztán 1569-ben beiratkozott a wittenbergi egyetemre. 1570–1571-ben ismét Bártfán lektor Thomas Faber mellett. 1572-től 1578-ig a késmárki iskola rektora. 1579-ben Sátoraljújhelyen lelkész, majd nyáron Sárospatakon tanít is. Dobó Ferenc közbenjárására, 1580-tól Kassai Császár György mellett a sárospataki iskola rektora. 1586. június 22-én halt meg Sárospatakon (SZOMBATHI, SOLTÉSZ 1864, 412–420).
- 149 *Sic igitur, siquidem statuit suprema voluntas*] SABINUS 1563, [C6<sup>r</sup>]: *Sed quia sic rerum statuit suprema voluntas*.

## 10.

- 1–2 *Vergilius ... metra levi*] Mader az Appendix Vergiliana *Culex* című darabjára céloz. Sokáig Vergiliusnak tulajdonított komikus kiséposz a szűnyogról.
- 17 *Omnia commendans praesentibus aeger amicis*] SABINUS 1563, B3<sup>r</sup>: *Omnia commemorans praesentibus aeger amicis*.

25–26 *Quem matura senem reddit prudentia, quamvis / signet ei teneras parvula barba genas.*] SABINUS 1563, M4<sup>r</sup>: *Te matura senem reddit prudentia, quamvis / signet adhuc teneras vix tibi barba genas.*

11.

- 13 *Thalenses*] Valószínűleg a tokaj-hegyaljai borvidék településére, Tállyára gondol, és így a tállyai édes borra. Lásd még Bocatius versét a tállyai borról, amelyben a Tállya, Tália, Thalia nevekkel játszik: BOCATIUS, szerk. CSONKA 1990, 243–244 (no. 187).
- 17 *Ceu tua quae facili deducis carmina vena*] EOBANUS 1539, 283<sup>v</sup>: *Quod bona tam facili deducis carmina vena.*
- 18 *Ceu tua disparibus verba ligata modis*] REUSNER 1593, 136 (4. könyv 2. elégia): *Imparibus iungo verba ligata modis.*
- 32 *iurista bonus rhetor*] cf. *Nemo bonus iurista nisi bartolista* közismert középkori szállóigéjével, amely az itáliai jogász Bartolus de Saxoferrato (1313–1357) műveire és tudására vonatkozik.
- 33 *Nec tamen optato studiorum fine potitus*] SEIDEL 1555, 72: *Optato iam sum studiorum fine potitus.*
- 43 *Cum tibi sunt igitur felicia dona sororum*] SABINUS 1563, F3<sup>r</sup>: *Sunt mihi Pieridum felicia dona sororum.*
- 53 *Martia pugnaci*] SABINUS 1563, [L6<sup>v</sup>].

12.

- 1–8 *Accipe ... habent*] Gyakran felbukkanó toposz: a költő drága ajándékok helyett csak tollát és versét adhatja. Lásd például Andrea Alciati Konrad Peutingerhez (1465–1547) szóló praefatióját. ALCIATI 1531, A2<sup>r</sup>.
- 10–12 *Sabinus ait: ... dabit*] SABINUS 1563, [A6<sup>r</sup>], 5–6. sor.

14.

- 9–10 *Quod Deus ... opus*] cf. Decretum Gratiani I, D. 26 c. 3: „*Uxorem ducere crimen est, an non est crimen? Si crimen est, ergo (ut prefata uenia dixerim) erit auctor in culpa, qui, ut crimina committerentur, in paradiso precepit, cum ipse eos benedixit. Si vero non est crimen, quia quod Deus instituit nefas est crimen appellari, et Salomon addidit: »Etenim a Deo preparatur viro uxor,« quomodo creditur inter crimina esse dimissum quod Deo auctore legitur consummatum?»*”
- 46 *Aucupis e manibus missa volucris*] Érdemes megjegyezni ennek a szexuális szimbólumát is. Lásd: GRIECO 2010.
- 59 *cultas decet esse puellas*] Vesd össze Makó Pál (1723–1793) soraival: *Quid facis? Aiebam; cultus decet iste puellas.* MAKÓ, szerk. SZÁDOCZKI 2018, 107, 148.

18.

49 *Nyphalia sacra*] Szent józanság: *sacra sobria*. „*Sobrium, graecum Nyphaleon etiam vigilantem, perspicacem et rebus suis attentum significat, sed non ita proprie: et Nyphalia dicebantur sacra sobria, in quibus aqua pro vino bibebatur.*”  
BOTTENS 1703, 306.

19.

19 *redeuntis tempora lucis*] STIGEL 1577, 12<sup>r</sup>.

20.

5 *Thurrius*] Nem ismerünk Thúri nevű rektort. Lásd: OKÁL 1986, 150.

10 *carmina mente canam*] STIGEL 1577, 12<sup>r</sup>.

12 *mitia fata meis*] Lásd a *Mitia fata mihi* jelmondatot.

21.

A vers mintája Johann Stigel epithalamiuma lehet, amit Georg Sabinusnak írt.

Ezt is közli Sabinus a kötetében: SABINUS 1563, a7<sup>v</sup>–b8<sup>r</sup>.

16 *cautior esse malo*] SABINUS 1563, T7<sup>v</sup>.

22 *cari iussa verenda patris*] SABINUS 1563, D3<sup>r</sup>.

46 *Qui non exiguum iure tenes locum*] SABINUS 1563, b<sup>v</sup>.

22.

9–10 *Arx ubi Beczkoviae liquidas consurgit ad undas / Quas Vagus a rubro vertice tortus agit*] SABINUS 1563, L3<sup>v</sup>: *Regius argentes ubi mons consurgit ad undas / Bregela quas crebro vortice tortus agit.*

31 *in die Ladislai regis*] Június 27.

23.

2 *Nitra*] Nyitra, a Vág mellékfolyója.

3 *Baimocii*] Bajmóc (Bojnice, SK).

25.

33 *Dividimur vastis terrarum tractibus ambo*] SABINUS 1563, G3<sup>r</sup>.

37 *Leucorea*] Wittenberg.

47 *Ioannes Lascovius*] Laskay János (†1599) 1579 novemberétől 1580 nyaráig lektor a kolozsvári unitárius iskolában (GÁLFI 2011, 8–17; SZABÓ 2014; SZABÓ 2017, 182–183; GÁLFI 2015, 59–62).

48 *Claudia*] Claudiopolis, Claudianapolis: Kolozsvár.

51–52 *res Attalicas*] Pergamon utolsó királyának, III. Attalosz Philometor Euergetésznek (Kr. e. 171–Kr. e. 133) a gazdagságára utal, vagyis itt Kolozsvár gazdagságára.

- 60–64 *Non hunc longinquum carpere taedet iter ... sedibus ire vetant*] SABINUS 1563, G3<sup>r</sup>: *Non me longinquum carpere taedet iter: / nec calcare nives piget: aériasque per Alpes in via praeruptis scandere saxa iugis. / Sed thalami consors, sed dulcia pignora lecti, / Me procul a patriis sedibus ire vetant.*
- 73 *Tithonia*] Aurora, vagy görögül Éósz (Hajnal), aki szeretőjévé tette Tithónosz trójai királyfit.
- 73–74 *Hanc utinam dextro Tithonia sidere coniunx ... orta diem*] SABINUS 1563, F2<sup>r</sup>: *O utinam dextro Tithonia sidere coniunx, / Hunc mihi felicem proferat orta diem.*
- 103–104 *Talibus officiis ... demeruisse tuum*] SABINUS 1563, F3<sup>v</sup>: *O quibus officiis, si nunc optatus adesses, / Hic animum vellem demeruisse tuum.*
- 121–122 *Esuriens ieiuna ... quisque facit*] SABINUS 1563, V5<sup>v</sup>: *Esuriens ieiuna tamen non fecit Homerus, / Tu ieiuna satur carmina Plute facis.*
- 135–136 *Verus ... Rogo*] Akrosztichon: VALERIAN MADER.

## 28.

- 2 *Mossoviae*] Mosóc (Mošovce, SK).
- 23 *Quare de nostris scitabere rebus ab istis*] SABINUS 1563, [F8<sup>r</sup>]: *Caetera de nostris scitabere rebus ab isto.*
- 33 *precio*] Itt a szójáték miatt hagytam meg a *precio* alakot.
- 44 *Hospitio posset commodiore frui*] SABINUS 1563, [G6<sup>v</sup>]: *Hospitio poterant commodiore frui.*
- 46 *sani est aeris*] A korabeli hiedelem szerint a pestis kórokozója a levegőben terjed, ezért gondolták, hogy a járvány elkerülését a fertőzetlen levegőnek köszönhetik.

## 29.

- 19 *Ruta ... angues*] Cf. Plin. nat. 20, 133, 6–20, 134, 1.
- 69 *Hospitis esse gravem fulvo decet aere crumenam*] SABINUS 1563, A5<sup>v</sup>.

## 30.

- 10 *Icarioti*] Apjára, Ikariosz spártai királyra utalva: Pénélopé.
- 11 *Pelignus vates*] Ovidius. Ezzel kapcsolatban lásd Alciati *Inviolabiles telo Cupidinis* című emblémáját.
- 56 *Parthenope*] Nápoly. Vergilius valójában Brindisiben halt meg, bár Mantovától mindkét város messze van.
- 57 *Naso*] Az eredeti *naso* alak a nyomtatványban kézzel javítva.
- 58 *Scythico ... exilio*] A Fekete-tenger menti Tomiban (Constanța, RO) halt meg.
- 73 *Humidus autumnus*] cf. SABINUS 1563, [N8<sup>v</sup>]: *Humidus autumnus, vento turbatae caeli...*
- 79 *Hinc toto certis sine sedibus orbe vagamur*] SABINUS 1563, C2<sup>v</sup>: *Incertae toto sine sedibus orbe vagamur.*

93–94 *Non patria ... dulce loco*] LOTICHIUS 1586, 40: *Non patria est tantum, primos quae praebuit ortus, / Sed quocumque loco vivere dulce fuit.*

95 *convertam vela carinae*] SABINUS 1563, [F6<sup>v</sup>].

31.

1 *Cras, ubi sol medio librauerit aethere currum*] SABINUS 1563, L5<sup>r</sup>: *Cras, ubi sol medio librauerit aethere currum.*

33.

33 *Officii quod ego nomine mando mei*] SABINUS 1563, [L6<sup>v</sup>]: *Omnibus officii nomine mando mei.*

143 *compendia ... Philippi*] *Compendia Philippi*: Melanchthon dialektikai, grammatikai és retorikai összefoglalói a 16–17. században a protestáns iskola-rendszer legelterjedtebb tankönyvei közé tartoztak.

90 *flumina larga dedit*] SABINUS 1563, H3<sup>v</sup>.

34.

2 *Hisce furens Bacchi festa diebus agit*] SABINUS 1563, [L7<sup>v</sup>]: *Hisque furens Bacchi festa diebus agit.*

3 *Liberius*] Liber istenségre utalhat, ami aztán később egyszerűen 'bort' jelentett.

5 *Tritonia*] Minerva.

7 *Pythia*] A delphoi templom papnője.

13 *Ciconum*] A kikonok ókori trák nép. Eurüdiké és Orpheusz történetére céloz, akit végül kikon bacchánsnők tépték szét (Ov. met. 11). Odüsszeusz kalandját velük, lásd: Hom. Od. 9, 39–165.

39–42 *Musis addicta iuuentus ... Otia Bacchorum turpia despiciens*] SABINUS 1563, [L6<sup>r-v</sup>]: *Unde recognoscat musis addicta iuuentus, / Expleat officium qua ratione suum. / Scilicet ingenuas ut naviter excolat artes, / Ocia nec studio Palladis anteferat.*

48 *Luna bis ... visus crine cometa nitens*] A két holdfogyatkozás és az üstökös miatt (ezt a Tycho-féle üstököst Mader megénekelte egy másik versében is) az 1577-es évre utalhat.

53 *ex bipatente fenestra*] SABINUS 1563, E2<sup>v</sup>.

67 *lupercales ludos*] Lupercus istenre és az őt tisztelő papi rendre utalás, amelynek ünnepe, a Lupercalia február 15-én volt Rómában. Az ünnep megtisztulási rítus volt, amely során a papi rend tagjai – 20 és 40 év közötti fiatal férfiak – állatbőrökből készített szíjakkal fedve, szinte meztelenül futottak végig a városon. Ilyenkor a férjes asszonyok eléjük járulván szíjakkal verették magukat, hogy megtisztuljanak, és házasságuk áldott legyen. A terhes nőt is segítette. Később a bujaság szinonimája is.

70 *Offensi fiat mitior ira Dei*] LOTICHIUS 1586, 242: *Fiet et irati mitior ira Dei.*

35.

4 *Seps*] Szepesvár.

15 *canis Erigoneius*] Lásd 9. vers jegyzetében.

37.

1–4 *Paeonias ... malis*] Lásd Homérosz *Iliász*ának 5. könyvét, ahol maga a gyógyító isten, Παιήων orvosolta Hadész és Arész sebesülését. Lásd még az iskolás célra készült *Ilias Latinát* is (350–351): *quem doctus ab arte paterna Paeoniis curat iuuenis Podalirius herbis*).

2 *medicas aegris applicuisse manus*] A közvetlen forrás: SABINUS 1563, [M6<sup>r</sup>], 6 sor: *Et medicas aegris aplicuisse manus*. Sabinus Dorothea von Preußen, dán hercegnő halálára írta az epitaphiumot, amelyet a königsbergi dóm síremlékére is felvéstek.

14 *Omnia non uni dat sua dona Deus*] Hom. Od. 8.167–177. A jelenetben Odüsszeusz a phaiákok földjén azt magyarázza az őt ócsárló Eurüalosznak, hogy „nem kaphatunk meg minden jót az istenektől”: οὐτως οὐ πάντεσσι θεοὶ χαρίεντα διδοῦσιν ἀνδράσιν, οὔτε φυὴν οὔτ’ ἄρ φρένας οὔτ’ ἀγορητὺν („így hát az istenek nem adnak minden embernek jó alakot, észt és ékeszszólást is”). Vagyis Eurüalosznak hiába adatott fenséges külső, ha emellé bárgyú elmét (νόος ἀποφώλιος) kapott. Lásd még: Luther *De seruo arbitrio*-jának az elejét, amely a homéroszin kívül a Lucanus- és Vergilius-féle latin változatokat is megemlíti kiegészítve Pál szavaival (1Kor12, 4): *non uni dat cuncta deus, nec omnia possumus omnes, seu ut Paulus ait, distributiones donorum sunt, idem autem spiritus*.

38.

1–12 *Annus ... iuua*] Akrosztichon: ANTHONIO THAL.

43 *Irus*] Arnaeus (Ἀρναῖος) ithakai koldus (Hom. Od. 18, 1–13).

65 *Laus tibi sit Nato, sit honos et gloria semper*] SABINUS 1563, [K7<sup>v</sup>].

41.

5 *numina Tauris*] A tauroszok istenségeivel arra a Hérodotosznál olvasható történetre utal, amely szerint ez a mai Krím félszigeten (Cherronesus, Chersonesus Taurica) élő nép a hajótörötteket, vagy eltévedt vándorokat feláldozta Iphigeneiának, vagy Dianának. Fejbe verték őket egy bunkósbottal, levágott fejüket póznára tűzték és testüket a tengerbe dobták. Hdt. hist. 4, 103.

38 *Illorum est tristis commeminisse dolor*] cf. SABINUS 1563, H<sup>v</sup>.

75 *Bitczae*] Nagybiccse.

125 *Bergere ... mente*] Valószínűleg Petrus Bergerus biccsei lelkészre utal, aki Breznóbányán iskolamester is volt. Lásd az 54. vers jegyzetében.

- 131 *Christophorus Cubinius iunior*] Ifjabb Kubinyi Kristóf: Kubinyi László unokaöccsének, Kubinyi Kristófnak a fia; *Emerici Forgacz de Gimes*] Gimesi Forgách Imre, trencsényi gróf. Életét lásd: SZABÓ 1987, főleg 8–12.
- 145 *Spartam ... orna*] Erasmus, *Adagium* 1401: „*Spartam nactus es, hanc orna*. “*Ἦν ἔλαχες, Σπάρταν κόσμει, id est Spartam, quam nactus es, orna (sive administra).*” Lásd még KIS-VICZAY 1713, 488: „*Spartam quam nactus es orna*. Hogyha tisztet nyertél ’s becsületre mentél járj-el igazán (tisztesen) benne.”
- 46.
- 1 *Casparis*] Caspar Mrziglod (Marcigliodius).
- 26 *Vera tibi, frater, non ego ficta loquor*] SABINUS 1563, B5<sup>v</sup>: *Aspice, vera tibi, non ego ficta loquor*.
- 47.
- 33 *succensus amore puellae*] LOTICHIVS 1586, 180: *Pastor erat tenerae succensus amore puellae*.
- 52 *Quando tuae matris facta nefanda canam*] Apollo anyja Létó volt. De itt Mader mintha inkább Vénuszra célozna.
- 53 *Menalca*] Menalcas: Vergilius eclogáinak pásztor szereplője.
- 48.
- 2 *nomen rura colentis habet*] SABINUS 1563, E5<sup>v</sup>: *Militis, an nomen rura colentis habet?*
- 12 *pectore fugit amor*] SABINUS 1563, B<sup>v</sup>: *Longus an e vestro pectore fugit amor?*
- 17 *Non Cytherea ... amoris erat*] Ovidiusra céloz.
- 22 *Naturae sequimur semina quisque suae*] Prop. 3, 9, 20.
- 49.
- 2 *Caetera praesenti coram sermone loquemur*] SABINUS 1563, E5<sup>v</sup>.
- 45 *pingues holocausta per aras*] EOBANUS 1548, 116.
- 51.
- tit. *Phocillidis*] Phocylides (Phókülidész), Kr. 560 körül született milétoszi gnómaköltő, akinek a művét Ποίημα νουθητικόν cím alatt többször kiadták a 16. században.
- 53.
- tit. *Multitudo errantium, non facit errori patrocinium*] Latin proverbium. KIS-VICZAY 1713, 318 így adja vissza magyarul: „Ha mindenek tűzben szaladnának, ebben bele mennél-é te is?”

5–6 *Semita ... via*] Jól ismert latin szentencia. A „széles út, keskeny út” motívumának parafrázisa. WANDER 1867–1880, III, 15. Hasonló mondás: *Non est a terris mollis ad astra via!*

27 *senex*] Lót.

54.

2 *Bergeri*] Petrus Berger: Zólyomlipcsén született. 1563-tól Breznóbányán iskolamester. 1571. október 25-én szentelték fel Briegben. Ettől az évtől 1579-ig Breznóbányán, majd 1583-tól 1595-ig Biccseán lelkész, és 1583-tól felsőtrencsényi esperes is. (*ELEM I/1*, szerk. CSEPREGI 2014, 145.) Lásd ehhez még: OKÁL 1986, 154–155.

57.

39 *de homine Pergameo*] Homérosz Iliasára utalhat.

58.

2 *Brodensem*] Magyarbród (Uherský Brod, CZ).

59.

7 *Ambo praestantes virtutibus, artibus ambo*] LOTICHIUS 1586, 229: *Insignes ambo virtutibus, artibus ambo*

61.

9 *Fana prius Sancti Benedicti nomine dicta*] Valószínűleg Zoborhegyi Szent Benedek vágsziklási (Skalka nad Váhom, SK) zárandokhelyére utal.

62.

1 *Leucorea*] Wittenberg.

7 *Leonhardi Stöckelii*] A bártfai születésű humanista pedagógus és teológus Leonhard Stöckel (1510–1560), aki 1539-től haláláig vezette a bártfai iskolát (*ELEM I/3*, szerk. CSEPREGI 2016, 213); *Thomam Fabricium*] A Besztercebányán született Thomas Faber († 1592) Stöckel tanítványa volt Bártfán, ahol 1558-tól haláláig tanított és Stöckel után vezette a bártfai iskolát. 1561-ben feleségül vette Stöckel leányát, Annát (*ELEM I/1*, szerk. CSEPREGI 2014, 481).

15–16 *Incolumis ... dextra Getae ... premi*] 1578. július 7-én 1500 török támadta meg Korponát. A belvárosba nem tudtak betörni, de a külvárosból sok embert és jószágot elhajtottak.

63.

Az apostolok történetét a *Vitae sanctorum* alapján dolgozta fel. 1–56 Akrosztichon: SIMON IASSENSCI.

64.

1–14 Akrosztichon: NICOLAUS TOLNAI.  
14 *repetens dulcia rura*] LOTICHIUS 1586, 34.

65.

1–16 Akrosztichon: SEBASTIANO TECELI.

66.

1–12 Akrosztichon: ANDREA SAROSI.

67.

1–28 *Edidit ... honore tuum*] Akrosztichon: EGREGIO DOMINO IOHANNI PETRONIO.  
17 *Sintavia*] Sempte (Šintava, SK).

71.

40 *Fatidico*] A nyomtatványban a *Vatidico* alak szerepel.  
42 *Cynthius*] A Künthosz hegyre utal, vagyis künthoszi. Mader itt Artemiszre gondol.

72.

tit. *Barbara Adamovska*] Barbara Adamovska Martin Rakowski anyósa. Rakowski Dorothea Crivát vette feleségül, akinek az apja a címben jelzett Caspar Criva.  
19 *Tarsensis*] Tarsus, Tarsosoz: Pál apostol szülővárosa.  
27–28 *Martino ... Rakocio*] Martin Rakowski (ca. 1535–1579), vagy régiesen Rákóczi Márton jelentősnek mondható neolatin költő. Életművét Miloslav Okál adta ki (RAKOWSKI 1974). Nincs köze a Rákóczi családhoz. Humanista neve (Martinus Rakocius) születési helyére, Nagyrákóra (Rakovo, SK) utal.

73.

21 *Colacine*] Nicolaus Colacinus.

App. 7.

32 *stabulum Augiae*] Herkules történetére utal a mondás. Megtisztítani Augeiasz istállóját, vagyis rendet tenni a nagy rendtelenségben.  
33 *Cyrrha*] Delphoi kikötője, vagyis egyszerűen a város: Delphoi.  
*Mephiti*] Mephitis (vagy Mefitis) szamnisz eredetű istennő, aki a föld jellemzően vulkanikus, vagy mocsarakból felszálló ártalmas kigőzölgéseit űzi el.  
35 *Clario*] Az ióniai Klarosz, ahol Apollónnak volt temploma és orákuluma. Ebből nyerte egyik epithetonját is *Apollo Clarius*.

- 37 *Pimplae*] Sartorius a metrum miatt kihagy egy magánhangzót. Helyesen *Pimpleae* lenne, amely Pimpleiára, Orpheusznak és a múzsáknak szentelt egykori településre utal az Olümposzon. Innen jön a múzsák egyik jelzője is: Πιμπληίδεϛ, és ebből következik ’múzsza’ jelentése is.
- 83 *Trophonius antro*] Trophóniosz boiótiai hős. Trophóniosz barlangjába alászállni annyit jelent, hogy hatalmas félelem lesz úrrá valakin. Az Apollónhoz szóló homéroszi himnusz szerint Trophóniosz és Agamédész építették Apollón templomát Delphoiban.
- 85 *Cynthi*] Cynthius: a déloszi Künthosz (Κύνθος) hegyhez tartozó, ahol Apollón és Artemisz/Diana is született. Itt ismét Apollónra vonatkozik.
- 91 *Zoile*] Zoilus (Ζωΐλος) görög grammatikus (Kr. e. kb. 400–320). Később a Homéroszt is túlzó kritikával illető munkája miatt elnyerte a „Homéroszt ostorozó” (*Homéromasztix*) nevet. A humanista irodalomban a mindent kritizáló és gáncsoskodó olvasóra használt közismert név.

**App. 10.**

tit. *Georgius Fabricius Chemnicensis*] Lásd a névjegyzékben.

**App. 11.**

68 *Cypridos*] Grécizmus: Κύπρις genitivusa. Vénuszra vonatkozik.

**App. 13.**

1 *Harpyias*] A nyomtatvány eredeti alakja olvashatatlan. A kézzel írt javítás viszont hibás: *Harpiyas*.

**App. 14.**

34 *auricomi Dei*] Az aranyhajú isten: Apollón.

**App. 15.**

*Antidoron*] Viszontajándék: ἀντίδωρον.

**App. 29.**

tit. *Bacchi morbo*] Kiszáradással járó betegség.

**App. 31.**

5 *Cymodoceque*] Kümodoké, tengeri nimfa. A néreidák egyike.

**App. 32.**

*Spartam, quam nactus es orna*] Lásd 41. vers 145. sor jegyzetét.

*Est opus ... malos*] Baptista Mantuanus *Contra poetas impudice loquentes* című költeményének a 113–114. sora.

**App. 35.**

*Intelligenti satis dictum*] A *Sapientia* latin közmondás különböző változatokban ismert. Az idézett megfogalmazással pontosan megegyező hely: Thomas a Kempis, *De imitatione Christi*, 34, 1. (Deus meus et omnia. Intelligenti satis dictum est, et saepe repetere iucundum est amanti.)

*Prividia*] Privigyé (Prievidza, SK).

**App. 36.**

*Ioannem Fabriciadem Arvensem*] Johannes Fabricius (Fabritius): Árva vármegyében született. 1581-ben felsőszerdahelyi (Horná Streda, SK), 1581 és 1586 között galgóci lelkész és esperes (*ELEM I/1*, szerk. CSEPREGI 2014, 464).

**App. 37.**

5 *Gryneus Apollo*] A kis-ázsiai Grüneion város Apollónnak szentelt templomról és jóshelyről volt híres.

14 *versus Phocidos*] A delphoi orákulumokra utal.

19 *Latonia*] Létó leánya, vagyis Diana.

**App. 39.**

22 *carpe viam*] A *carpe diem* frázissal játszik.

**App. 40.**

tit. *Simonem Forgacz de Gyemes*] Forgách Simon (1527–1598), dunántúli főkapitány.



# A Mader-könyv verseinek címezettjei és szerzői



Az ábécésorrendbe szedett lista azon személyek életrajzi adatait foglalja össze, akik felbukkannak Mader könyvében. (A magyar irodalomtörténetben már jól ismert személyeknek csak a nevét adtam meg.) A felekezeti és nemzeti viták elkerülése miatt is jobbnak láttam a neveket latin alakjukban szerepeltetni. (Így aztán mindenki oda húzza be magának, vagy másnak, ahova akarja.) A nevek mögött szögletes zárójelben jeleztem a versek számát, amelyekben az említett személyek szerepelnek.

**Adamovska, Barbara** [72]: Martin Rakowski anyósa és Caspar Criva felesége.

**Balassa István, (II.)** (1548–1590) [2]: (I.) Balassa Menyhárt és Thurzó Anna fia. Feleségei: Zrínyi Ilona, Bebek István leánya és Devecseri Csoron Anna. Bornemisza Péter pártfogója. (NAGY 1857, 119, 123.)

**Barossius, Andreas** [45, 54]: lelkész Kisbirócon (Malé Birovce, SK) és Ádámfalván (Adamovce, SK).

**Barossius, Petrus** [12, 13, 14, 22; app. 8, app. 12, app. 21, app. 40]: A Trencséntől 30 kilométerre lévő Bellusban (Beluša, SK) született. Először Németlipcsén tanított, majd Trencsénben (Trenčín, SK), ahol Mader tanára is volt. Ugyanitt jegyző is volt. Első felesége, Brigitta halála után vette feleségül Elisabetha Hroncovát. Róla részletesen lásd: OKÁL 1971.

**Beczковиensis, Georgius** [app. 34]: beckői származású lelkész 1579–1580-ban Apátszentmihályon, majd 1586-ban Vágújhelyen. (*ELEM I/1*, szerk. CSEPREGI 2014, 112.) De a Madernek írt vers címe alapján 1582-ben már prépost is ugyanitt: *a [...] praeposito Wyheliensi [...], anno 1582*. És akkor Caspar Mrziglod volt a hivatalban az elődje. Okál szerint viszont a Georgius Beczковиensis név Georgius Chotessoviusra utal (OKÁL 1986, 155). Ám ha Chotessovius meghalt 1578 előtt, akkor nem írhatta meg epithalamiumát 1582-ben.

**Bulgar (Balgár), Georgius** (†1585) [15, 44, 47, 48, 49; app. 25, app. 26, app. 28]: Bánban született. Mader zsolnai iskolatársa. Selmecebányán, Zsarnócán, Késmárkon és Bánban is tanult. 1584. december 15-én ordinált Wittenbergben. 1580-tól tanár, majd 1584–1585-ben lelképásztor is Bánban. (*ELEM I/1*, szerk. CSEPREGI 2014, 76.)

**Cabat, Georgius** [70]: trencsényi bíró. Mader a fautorának nevezi.

**Carponensis (Crupinius), Andreas** [62]: Korponai (Krupina, SK) András. Mader bártfai iskolatársa. Krupinai András 1571-től 1575-ig tanult Bártfán. 1575 és 1576 között iskolamester Korponán. 1576. november 3-án iratkozott be a wittenbergi egyetemre, ahonnan 1578. október 15-ei felszentelése után tért haza Korponára, ahol szlovák prédikátor lett. (OKÁL 1986, 151; *ELEM I/1*, szerk. CSEPREGI 2014, 297.)

**Carthicius Novisoliensis, Mathias** [app. 37, app. 38, app. 39]: neve alapján besztercebányai (Banská Bystrica, SK). Balassa István fiának, (II.) Menyhártnak a házi praeceptor. Egy Madernek írt verse alapján 1586 januárjában Malackán (Malacky, SK) tartózkodik.

**Chotessovius, Georgius** [app. 29, app. 30]: kotessói származású tanár Trencsénben (1577) és Vágújhelyen (1578), ahol 1578-tól prépost is, de 1578. december 15-e előtt meghalt. (*ELEM I/1*, szerk. CSEPREGI 2014, 250.)

**Colacinus (Colacinales), Nicolaus** (†1583) [9, 27, 28; app. 16]: Mader zsolnai tanára. 1570-től Privigyén tanított, 1572-től 1579-ig a zsolnai (Žilina, SK) iskola rektora, amit Dersffy Ferenc számol fel 1579. december 2-án. Ekkor Biccse (Nagybiccse, Bytča, SK), 1582-ben Mosócra (Mošovce, SK), majd Trencsénbe ment, ahol az iskola rektoraként halt meg 1583-ban – Mader egyik verse szerint (no. 73) – pestisben. (KEVEHÁZI 1989, 29–30.)

**Conradi, Georgius** [51]: besztercebányai születésű tanár Klobusicban. Trencsénben és Zsolnán tanult. Majd 1578 és 1587 között Illavában rektor.

1587. október 11-ei wittenbergi felszentelése után az év végétől gallyasi, 1591-től beckói, majd 1601 és 1604 között vágújhelyi lelkész. (*ELEM I/1*, szerk. CSEPREGI 2014, 270.)

**Criva, Caspar (Krivai Gáspár)** [72]: Trencsén városi tanácsának a tagja, 1558 és 1561 között a város bírója volt. Felesége Barbara Adamovska. Leányukat, Dorothea Crivat (Krivai Dorottyát) Rakovszky Márton vette feleségül. BERNÁTOVÁ 2005, 93.

**Elias** [52]: Mader tanítványa Trencsénben.

**Fabricius, Georgius** [app. 10]: neve alapján chemnitzi származású. Talán azonos azzal a turócszentmihályi (Turčiansky Michal, SK) lelkésszel (1580–1610), majd 1602-ig turóci esperessel, aki Prágában tanult. (*ELEM I/1*, szerk. CSEPREGI 2014, 459.)

**Fonticulus, Briccius** [52; app. 17]: Mader tanítványa Trencsénben. Amikor Mader már Beckóban él, akkor Fonticulus Körmöcbányán tanít. Talán ő az, akit Fontanus (Fontani) néven ismerünk és később lelképásztor Svábfalván (Švábovce, SK). (*ELEM I/1*, szerk. CSEPREGI 2014, 509.)

**Grundelius Varraliensis, Ioannes** [55]: a neve minden bizonnyal Szepesváraljára utal. Fia, Mader pataki iskolatársa volt, akitől Mader levelet vitt neki. Talán rokona az a Szepes vármegyei Benjamin Grundelius, aki 1574 januárjában iratkozott be a wittenbergi egyetemre. (*ELEM I/1*, szerk. CSEPREGI 2014, 608.)

**Halachi de Bobrownic, Ioannes** [43]: a neve Bobrovníkra utal. A beckói vár birtokainak prefektusa. Mader a patrónusának nevezi.

**Helnerus, Valentinus** [10, 11; app. 11, app. 17]: Mader brassói (Braşov, RO) származású sárospataki iskolatársa.

**Hrabowski (Hrabovsky), Martinus** [app. 31, app. 32]: Trencsénben született. A sziléziai Brzegben (Brieg) ordinált 1570. május 13-án, majd ezután Késmárkon szlovák diakónus. (*ELEM I/1*, szerk. CSEPREGI 2014, 724.)

**Hroncovia, Elisabetha** [12, 13]: Petrus Barossius felesége Illavából, aki az illavai kastély urának családjában (Ostrošič) nevelkedett (OKÁL 1986, 158).

**Husselius (Hussel), Albertus** [app. 35]: 1554-ben született Privigyén (Prievidza, SK). 1564 és 1568 között Turócszentmártonon, 1569–1570 között Körmöc-

bányán tanult, majd 1572-ben Hájon (Áj, SK) tanít. 1573 és 1575 között jegyző Privigyén. 1576–1577-ben ismét tanult, de Lőcsén. 1577–1589-ben Zsolnán (kántorként is), 1580–1583 között Privigyén, majd 1583-tól 1584-ig Mosócon tanít. 1584. december 15-én ordinált Wittenbergben, majd 1584-től 1593-ig Privigyén lelkész, miközben 1587-ben bajmóci esperes is. 1593 és 1596 között Biccscsén udvari prédikátor, de közben 1593-ban báni, majd 1594 és 1596 között felső-trencsényi esperes. 1596 februárjában halt meg Biccscsén. (KEVEHÁZI 1989, 27; *ELEMI I*, szerk. CSEPREGI 2014, 738.)

**Hynconius, Ioachimus** [app. 5]: a csehországi Pacovban született. Elemi tanulmányait Jihlavában kezdte meg. 1575. szeptember 5-én szerezte meg baccalaureusi fokozatát Prágában. 1577 lelegejétől Trencsénben, majd később 1580-ban Selmezbányán tanított. 1583-ban katolikus hitre tért. 1585-től a csehországi Mikulovicében plébános. (*Rukověť* 1966, 376–378; OKÁL 1986, 154.)

**Jessenius (Jeszenszky, Jesensky), Simon** [6, 29, 63; app. 24, app. 42, app. 43]: a mai Turócsjeszenen (Turčianske Jaseno, SK) született 1529-ben Stephanus Jessenius és Barbara Rakovská fiaként. Bártfán (Bardejov, SK), majd 1555. május 31-én iratkozott be Wittenbergben (*AAV*, ed. FOERSTEMANN, 307). Hazatérve Turócszentmártonban (Martin, SK) és Németlipcsén (Partizánska Ľupča, SK) volt tanár. Ezután trencsényi várnagy és alispán, valamint jegyző és a trencsényi költői kör tagja. Mader trencsényi és bártfai tanulmányai mecénásának nevezi. A Mader-kötetben lévő három versén kívül ismert még egy 1560 körüli (inc. *Quem pietas Domino gratum virtusque decora*) és egy későbbi verse unokatestvérének Rakowski Mártonnak (inc. *Pulchra Magistratus tua dum ornamenta relegi*), valamint egy 1577-es költeménye Koppay György kötetében Miksa császár halálára (inc. *Maximus Imperii Rector, quo sospite nunquam*) ajánlva. (*Rukověť* 1966, 443; OKÁL, KOPPAY 1980, 96–97.)

**Leporinus, Michael** [30]: Wrocławban és Rostockban tanult körmöcbányai származású tanár, aki Prágában, majd Selmezbányán tanított. 1584. április 22-én ordinált Wittenbergben. 1584-től a tescheni hercegség-beli Puńcówban (Punzau), majd 1605-ben a csehországi Kunštátban lelkész. (OKÁL 1986, 151; *ELEMI I*, szerk. CSEPREGI 2014, 973.)

**Luczatinski, Aegidius** [71]: a neve Lucatóre (Lučatín, SK) utal.

**Luczatinski, Ioannes** [71]: Aegidius Luczatinski fia. Anyja egy bizonyos Elisabeth.

**Maczac (Macák), Adam** [24]: trencsényi bíró és polgármester.

**Mader, Nicolaus (Mikuláš)** [8, 21, 39, 40, 73; app. 14]: Valerian Mader apja. Befolyásos trencsényi polgár. Először főúri családok intézője, majd polgármester (OKÁL 1986, 160).

**Malobicenus, Martinus** [58]: Prágai tanulmányai befejezése után 1574 és 1582 között rektor Magyarbródon (Uherský Brod, CZ), majd Vizovicében és különböző kelet-morvaországi falvakban volt lelkész. 1588 körül Magyarbródon esperes volt. (*Rukověť* 1969, 253; OKÁL 1986, 149.)

**Marci, Ioannes** [app. 41]: galgóci tanulmányainak 1588-tól van nyoma. 1608-ban Bábászéken (Babiná, SK) lelkész. (*ELEM I/2*, szerk. CSEPREGI 2015, 23.)

**Marothius, Basilius** [75]

**Mazurkius Teutolipchensis, Christophorus** [app 9]: Németlipcsén született. 1588 elején Trencsénben segédtanító (a Madernek írt vers címe alapján). Radványon kántor, később tanár Galgócon, Lipnikben és Perauban. 1590. február 22-én ordinált Wittenbergben. 1590-től Domaželicében, 1597-től Přerovban és 1599–1600 között Németlipcsén lelkész. 1604 és 1610 között lipitói esperes. (*ELEM I/2*, szerk. CSEPREGI 2015, 52.)

**Mednienski, Nicolaus (Mednyánszky Miklós?)** [20, 25, 31, 35, 36, 46; app. 19, app. 22, app. 27, app. 33]. Illavában született, régi Trencsén vármegyei nemesi család sarja. Mader unokatestvére és trencsényi iskolatársa, később a beckói iskola rektora és Bánffy László titkára. Talán ő az, aki 1601-ben Trencsén vármegye főjegyzője. (NAGY 1860, 382–387.)

**Mrziglod (Marciglodius), Caspar** [app. 19]: 1580 és 1588 között vágújhelyi lelkész és prépost. (*ELEM I/2*, szerk. CSEPREGI 2015, 27.)

**N., Valentinus** [57]: sirokai lelkész (Široké, SK).

**Nagy Transsylvanus, Ioannes** (Nagy János) [app. 4]: Mader – talán – sárospataki iskolatársa.

**Petroni, Iohannes (Petron János, 1537–1613)** [67]: Balassa István familiárisa és a Balassa család uradalmainak jószágigazgatója. 1608-ban prefektus Malackán (Malacky, SK). 1613. november 27-én halt meg, Széleskúton (Solosnica, SK) temették el NAGY 1862, 846; DEÁK 1885, 54–56; SZENTMÁRTONI SZABÓ 2022, 208–210.

**Philomates, Ioannes** [app. 1, app. 2]: Privigyén született. 1578 és 1583 között Rózsahegyén (Ružomberok, SK) tanít. 1583–1587-ben Szentandráson (Liptovský Ondrej, SK), majd 1588 és 1591 között Bazinban (Pezinok, SK) lelkész. (*ELEMI/2*, szerk. CSEPREGI 2015, 292.)

**Popelius (Poppel) a Lobkowicz, Julia** [74]: Ladislaus Popelius (Poppel) a Lobkowicz fiatalon elhunyt kislánya.

**Popelius (Popel, Poppel) a Lobkowicz (Lobkovic, Lobkovicz, Lobkowitz), Ladislaus** [5, 74]: idősebb Ladislaus a Lobkowicz és Johanna Berková z Dubé fia. 1563-ban feleségül vette Magdalena a Salmist. Négy leányukat a Kurzbach, Solm, Trčka és Batthyány családba házasították be (KOLTAI 2012, 65–71). 1576-tól Trencsén zálogjogát bírja felerészben Ernfried von Ortenburghgal. Trencsén vármegye főispánja és királyi főkapitány is. 1582 és 1587 között a cseh kamara elnöke volt, de 1594-ben kegyvesztett lett, ezért magyarországi birtokaira menekült. 1583-ban a vár zálogjogát eladta Gimesi Forgách Imrének (KENYERES 1995, 21–22). Genealógiai táblázatot lásd: SOMMERSBERG 1730, 46–47.

**Prunonus (Pruno, Bruno), Ioannes** [59; app. 15, app. 36]: 1560-ban született Galgócon. 1577–1578-ban Zsolnán, Iglauban, Jénában és Lipcsében tanult, majd 1579. január 9-én a wittenbergi egyetemre iratkozott be. 1581-től tanár és 1582-től lelkész Galgócon, majd Colacinus halála után 1583-tól 1586. március 23-ai haláláig Trencsénben tanár. Thurzó György nevelője és a lutheri Kis káté első szlovák fordítója. (OKÁL 1986, 149; *ELEMI/2*, szerk. CSEPREGI 2015, 358.)

**Prunonus, Paulus** [59]: német polgár Galgócról (Hlohovec, SK), Ioannes Prunonus bátyja és Mader – valószínűleg – zsolnai iskolatársa. (OKÁL 1986, 149.)

**Racenus (Osvaldi), Stephanus** [60, 61]: 1560 körül született Rákosvölgyben (Račice, SK) (OKÁL 1985, 155 szerint viszont a morvaországi Račicében). Nyitraivéken, majd 1574-től Körmöcbányán és 1576-tól Trencsénben tanult. Okál szerint Mader iskolatársa Zsolnán (Okál 1986, 155). 1578-tól Bánon iskolamester. 1580. május 11-én ordinált Wittenbergben. 1580-tól Bánon, majd Beckón és Vágújhelyen, 1599-től Ószombaton (Sobotište, SK) és 1611-ben Szakolcán lelkész. (*ELEMI/2*, szerk. CSEPREGI 2015, 214.)

**Sarosius (Sárosi), Andreas** [66]: A neve Nagysárosra (Veľký Šariš, SK) utal. Sárosi 1581. április 26-án iratkozott be wittenbergi egyetemre. (OKÁL 1986, 153.)

**Sartorius, Hieremias Arvensis** [app. 7, app. 13]: az Árva (Orava, SK) melletti Nagyfaluban (Veličná, SK) született. 1584. március 4-én iratkozott be a wittenbergi egyetemre. 1588 és 1593 között Trencsénben tanár, de a Madernek írt vers és a könyvben olvasható ajánlás szerint az iskola rektora is. 1593-tól Nagyfaluban, 1594-től 1604-es haláláig Trencsénben lelkész. (*ELEMI/3*, szerk. CSEPREGI 2016, 16)

**Sartorius, Nicodemus** [41]: Besztercebányán született, Jihlavában (Iglau) tanult, majd a trencsényi iskola tanára lett. Később besztercebányai diakónus és 1588–1595 között zólyomi (Zvolen, SK) lelkész. Mader verse szerint bicscei lelkész is volt három évig, valószínűleg zólyomi szolgálata előtt, vagyis 1585 és 1588 között. 1595. január 21-én halt meg. (*ELEMI/3*, szerk. CSEPREGI 2016, 21)

**Schelendorf, Andreas** [68]: Georgius Schelendorf kisfia.

**Schelendorf, Georgius** [68]: trencsényi nemes. (Lásd: Österreichisches Staatsarchiv, Hoffinanz-Ungarn RN 33. Konv. 1576. október fol. 44–58.)

**Sickius (Sick), Albertus** [app. 23]: wrocławai születésű. (OKÁL 1986, 153)

**Storcus, Ioannes** [17, 32]: Mader verse szerint a „földije”. Trencsényi polgár, valószínűleg jogi végzettséggel a városi tanács tagja.

**Thal, Anthonius** [38]: a Szepesi Kamara császári tanácsosa.

**Thököly Sebestyén** (†1607) [65]: Róla lásd: OLÁH 2018, 518–520.

**Tolnai Katona Miklós (Nicolaus Tolnensis)** [56, 64; app. 3]: Mader sárospataki iskolatársa, később mezőtúri tanár és elsópap. (SZABÓ 1986, 493.)

**Werner Novisoliensis, Andreas** [app. 20]: besztercebányai.

**Zaluzki de Zaluz, Ioannes** [42]: Neve talán a ma már Vágbeszterce településrészenek számító Zálužra utal. Radéczy István, egri püspök titkára.

**Zeybigius Chemnicensis, Matthias** [app. 6]: neve alapján chemnitzi származású cseh személy. (Okál a *Chemnicensist* *Cremnicensis*nek olvasta, ami miatt körmöcbányainak írja: OKÁL 1986, 154.)



# Incipitmutató



<i>Accipe praeceptor teneros in carmine fetus</i>	23, 281
<i>Aeger eram, dextro stillans mihi nare catarrhus</i>	46, 376
<i>Annus ut iste tibi sit felix auspice Christo</i>	39, 59, 320
<i>Ante quidem verbis blandis testatus amorem es</i>	42, 59, 357
<i>Ante sacram veniens, si nescis, quis iacet aram</i>	26, 365
<i>Arida si duro secuistis verberere ligna</i>	54, 344
<i>Arma tibi sol sunt pulchra cum virgine, martes</i>	20, 369
<i>Artibus ingenuis, quorum dulcedine, dura</i>	21, 369
<i>Assumus e celebri venientes urbe Camenas</i>	34, 347
<i>Bannoviae rector legat haec mea scripta iuventae</i>	50, 336
<i>Ceu miranda foret nimium res flumine tractas</i>	34, 59, 298
<i>Christus ad astra vocat pueros aetate tenellos</i>	27, 366
<i>Civibus ingenuae quos enutriere Camenae</i>	27, 286
<i>Cras ubi sol medio libraverit aethere currum</i>	53, 310, 413
<i>Cui sincera sedet culto sub pectore virtus</i>	21, 372
<i>Cum tibi stridenti cupio rescribere penna</i>	37, 59, 298
<i>Cum titulis ornas aliorum busta piorum</i>	378
<i>Descendens caelo noster Salvator ab alto</i>	25, 358
<i>Desine mirari, frater dilecte Georgi</i>	48, 60, 334
<i>Dicebat puero, clarus pietate Melanchthon</i>	22, 375
<i>Dicite, Pierides sponso nova gaudia Musae</i>	24, 282
<i>Docte vir et multum sacris addictae Camenis</i>	53, 60, 349
<i>Docte vir et nostris quo non est maior in oris</i>	52, 60, 303
<i>Dum me nescio quem reris, Nicolae, poetam</i>	53, 318
<i>Dum vixi semper studui didicisse quid essem</i>	22, 404

<i>Ecce probe longo fueras mihi cognitus usu</i>	46, 383
<i>Ecquid Musa novi? Quid quaeso iubila dictant?</i>	14, 396
<i>Edidit hac genitrix in lucem me mea luce</i>	38, 357
<i>En tibi quae dudum studio legisse volebas</i>	54, 60, 347
<i>Ergo tui genitor gnati lege credulus ista</i>	22, 382
<i>Ergone sacrificos divino lumine cassos</i>	45, 345
<i>Est opus ardentem frenis arcere iuventam</i>	395
<i>Euge maritalis quot erunt mihi commoda vitae</i>	14, 395
<i>Fama per ingenuas et gloria ducitur artes</i>	20, 261
<i>Forsitan haec aliquis Theonino carmina dente</i>	19, 60, 368
<i>Gallorum tenui modulabor arundine pugnam</i>	46, 287
<i>Hac nos, care pater, lacrimarum in valle relinquis</i>	26, 60, 364
<i>Haec mea doctiloquo tradatur charta Madero</i>	390
<i>Haec mea Nicolao reddatur epistola Mader</i>	35, 59, 268
<i>Haec mea Trenczinii portetur littera in urbem</i>	40, 41, 60, 295
<i>Harpyias alius, pardos, vel iacet echidnas</i>	21, 378
<i>Hebraeo qui rite geris de nomine nomen</i>	47, 59, 265
<i>Hoc tibi cara parens in nati pignus amoris</i>	26, 361
<i>I, puer in molli, non laedes pulvere plantas</i>	317
<i>Iam mihi respondes versu, cera atque papyro</i>	52, 60, 337
<i>Iam rursus nostris redeunt bona tempora Musis</i>	43, 289
<i>Iamne tot optatus votis venisse Ioannes</i>	34, 59, 327
<i>Impetus ille sacer, superum de sede peritus</i>	42, 370
<i>In Christo sancte qui vult traducere vitam</i>	387
<i>Inclita Musarum studiis nunc tecta relinquens</i>	55, 59, 348
<i>Ingenuas coluisse deas non ultima laus est</i>	371
<i>Inter convivias, Andrea care, futuros</i>	54, 60, 330
<i>Languida praestanti relevantur corpora vino</i>	46, 311
<i>Magna fuit quondam sacri reverentia vatis</i>	259
<i>Mane novo gradiens lapidosi in littore Vagi</i>	27, 60, 305
<i>Marmoreo quoniam committere carbasa ponto</i>	13, 394
<i>Me mihi deme Deus, deduc tibi me Deus ad te</i>	403
<i>Me quia festivo cunctantem Marte lacessis</i>	50, 60, 338
<i>Mentis inops sanae, dum cuncta per oppida vulgus</i>	44, 59, 315
<i>Montibus et saxis habitans resonabilis Echo</i>	24, 282
<i>Mores qui deceant pios ministros</i>	14, 385
<i>Mors ego quam toties audebas spernere, tandem</i>	26, 392
<i>Mortua cur titulis signantur corpora scriptis</i>	26, 363
<i>Multum, crede mihi, debent iuvenesque senesque</i>	22, 375
<i>Musa Phocillidis haec Graio dictaverat ore</i>	43, 340
<i>Ne crucient longo vigiles te examine curae</i>	19, 399
<i>Nudus eram tenui textisti corpora lino</i>	42, 59, 348

<i>Nunc ego privatam si nescis transigo vitam</i>	53, 59, 290
<i>Nunc mihi quam verus fueras, Nicolae, sodalis</i>	42, 60, 356
<i>Nuper Musaei discendi sede relicta</i>	25, 284
<i>O utinam nostri proferret temporis aetas</i>	398
<i>Oppida quae rapidis inter populosa pererrat</i>	51, 296
<i>Opto tuis gregibus contingant pascua laeta</i>	19, 400
<i>Paeonias studio qui vult volitare per artes</i>	31, 319
<i>Prae reliquis positi Casparis verba relegi</i>	54, 60, 331
<i>Prae reliquis positus Caspar pastoribus, ille</i>	54, 384
<i>Proteus undifluum primo vertatur in aequor</i>	22, 402
<i>Quae mihi misisti, fili carissime, nuper</i>	22, 379
<i>Quae prius obscurum, sine Musis nomen habebant</i>	53, 60, 303
<i>Qualia Romani capiebant gaudia cives</i>	33, 60, 263, 406
<i>Quam metuenda malis fiet lux illa, tonantis</i>	45, 367
<i>Quando alii cingunt cornutis tempora larvis</i>	26, 392
<i>Qui patitur vincit, victoria laeta triumphat</i>	43, 263
<i>Qui petit officium spargendi semina verbi</i>	387
<i>Quis tuum dignis celebrare nomen</i>	41, 59, 302
<i>Quisquis divini vult spargere semina verbi</i>	29, 60, 351
<i>Quo sugis? Aut quaenam haec animo sententia surgit?</i>	14, 401
<i>Quod mihi misisti, iuvenis doctissime, carmen</i>	21, 370
<i>Rara avis et vario pennas conspersa colore</i>	29, 323
<i>Reddita Pragensi nobis est littera ab urbe</i>	43, 60, 307
<i>Salve Castalias praeceptor culte per artes</i>	30, 59, 274
<i>Salve longinquis doctrina cognite terris</i>	27, 59, 350
<i>Salve, doctrina vir praestans iudicioque</i>	391
<i>Salve, Valeriane Mader, quo Trencziniensis</i>	52, 389
<i>Sancta divorum celebremus una</i>	38, 60, 354
<i>Scripserunt alii tibi vota propemptica vates</i>	33, 60, 324
<i>Sero mihi cupidam dicis, Racicene, salutem</i>	29, 59, 352
<i>Seu sacra venisti praesens audire viator</i>	25, 359
<i>Si Deus cuius reperitur ore</i>	39, 285
<i>Si qua parte tui capitis relevare dolorem</i>	48, 59, 330
<i>Sic tibi perpetuis faveat fortuna quadrigis</i>	40, 60, 356
<i>Suscipe, nec doctas venientes respue Musas</i>	40, 291
<i>Te mihi Leucorea referebant quando redisse</i>	34, 59, 353
<i>Telluris caelique potens, pie rector, et author</i>	40, 268
<i>Tendite nubiferas mea pignora missa per Alpes</i>	54, 382
<i>Urbs ego, Trenczinii quae dicor nomine, regum</i>	42, 262
<i>Usibus humanis sunt omnia condita, solus</i>	29, 322
<i>Ut bonus assiduo tractatu frangitur arcus</i>	54, 60, 311
<i>Ut genitor patrii storeas declarat amoris</i>	22, 374

<i>Ut maneat vivax, tentat sublimia virtus</i>	54, 386
<i>Ut rosa purpurei quae floret tempore veris</i>	26, 360
<i>Ut tua Pierio conspersa lepore tulisti</i>	46, 279
<i>Vade salutem mea littera Valerianum</i>	49, 388
<i>Valeriane mihi cum sis modo factus amicus</i>	23, 384
<i>Vergilius tenuem formavit carminis orsum</i>	45, 278
<i>Vir reverende, bonis multum virtutibus aucte</i>	403
<i>Vivifico Dominus qui providet omnia nutu</i>	29, 328
<i>Volvitur ingenio: nullo discrimine habentur</i>	20, 371

# Irodalomjegyzék



*AAV*, ed. FOERSTEMANN

*Album Academiae Vitebergensis, I, 1502–1560*, ed. Karl Eduard Foerstemann (Leipzig: Karl Christian Philipp Tauchnitz, 1841).

*Adattár 11*, 1983

*A magyar könyvkultúra múltjából: Iványi Béla cikkei és anyaggyűjtése* (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 11), szerk. Herner János, Monok István (Szeged: JATE, 1983).

*Adattár 12*, 1984

*A Dernschwam-könyvtár: Egy magyarországi humanista könyvjegyzéke* (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 12), szerk. Keveházi Katalin, Monok István (Szeged: JATE, 1984).

*Adattár 12/2*, 1992

*A Zsámboky-könyvtár katalógusa (1587): Gulyás Pál olvasatában* (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 12/2), szerk. Monok István (Szeged: Scriptum Kft., 1992).

*Adattár 13/2*, 1992

*Magyarországi magánkönyvtárak II: 1588–1721* (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 13/2), szerk. Monok István (Szeged: Scriptum Kft., 1992).

*Adattár 13/4, 2009*

*Magyarországi magánkönyvtárak IV: 1552–1740* (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 13/4), szerk. Monok István (Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, 2009).

*Adattár 13/5, 2010*

*Magyarországi magánkönyvtárak V: 1643–1750* (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 13/5), szerk. Monok István (Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, 2010).

*Adattár 14, 1988*

*Partiumi könyvesházak 1623–1730 (Sárospatak, Debrecen, Szatmár, Nagybánya, Zilah)* (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 14), szerk. Fekete Csaba, Kulcsár György, Monok István, Varga András (Budapest–Szeged: MTA Könyvtára, 1988).

*Adattár 16/2, 1994*

*Erdélyi könyvesházak II. Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyenyed, Szászváros, Székelyudvarhely* (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 16/2), szerk. Monok István (Szeged: Scriptorum Kft., 1994).

*Adattár 16/3, 1994*

*Erdélyi könyvesházak III. 1563–1757. A Bethlen-család és környezete. Az Apafi-család és környezete. A Teleki-család és környezete. Vegyes források* (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 16/3), szerk. Monok István (Szeged: Scriptorum Kft., 1994).

*Adattár 17/1, 1990*

*Magyarországi jezsuita könyvtárak 1711-ig, I, Kassa, Pozsony, Sárospatak, Turóc, Ungvár* (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 17/1), szerk. Monok István, Varga András (Szeged: Scriptorum Kft., 1990).

*Adattár 17/2, 1997*

*Magyarországi jezsuita könyvtárak 1711-ig, II, Nagyszombat, 1632–1690* (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 17/2), szerk. Farkas Gábor Farkas, Monok István, Varga András (Szeged: Scriptorum Kft., 1997).

*Adattár 19/1, 2001*

*Katolikus intézményi könyvtárak Magyarországon, 1526–1726, Jegyzékszerű források* (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 19/1), szerk. Monok István, Zvara Edina (Szeged: Scriptorum Kft., 2001).

Adattár 19/3, 2008

*Katolikus intézményi könyvtárak Magyarországon: Ferences könyvtárak, 1681–1750* (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 19/3), szerk. Monok István, Zvara Edina (Budapest: Országos Széchényi Könyvtár, 2008).

Adattár 33/1, 1992

Szamosközy István (Stephanus Zamosius), *Analecta lapidum vetustorum et nonnullarum in Dacia antiquitatum, 1593. Inscriptiones Romanae in lapidibus antiquis Albae Iuliae et circa locorum, 1598* (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 33/1), szerk. Balázs Mihály, Monok István (Szeged: Scriptum, 1992).

ALCIATI 1531

*Viri clarissimi D. Andreae Alciati Iurisconsultiss. Mediol. ad D. Chonradum Peutingenum Augustanum, Iurisconsultum Emblematum liber* (Augsburg: Henricus Steynerus, 1531), (VD16 A 1641).

ALMÁSI 2022

Almási Gábor, *Astrology in the crossfire: the stormy debate after the comet of 1577 = Annals of Science* 79 (2022), 137–163.

BÄRBULESCU 1995

Mihai Bărbulescu, *Az „Inscriptiones Romanae” felirattani vonatkozásai = Szamosközy István (Stephanus Zamosius), Analecta lapidum vetustorum et nonnullarum in Dacia antiquitatum, 1593. Inscriptiones Romanae in lapidibus antiquis Albae Iuliae et circa locorum, 1598* (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 33/1), szerk. Balázs Mihály, Monok István (Szeged: Scriptum, 1992), 9–23.

BERNÁTOVÁ 2005

Viera Bernátová, *Rakovszky Borbála élete = Archivum Sala: a Pozsonyi Állami Levéltár Vágsellyei Fióklevéltárának évkönyve*, II. (Vágsellye – Šala: Pozsonyi Állami Levéltár Vágsellyei Fióklevéltár, 2005), 93–103.

BOCATIUS, szerk. CSONKA 1990

Ioannes Bocatius, *Opera quae exstant omnia: Poetica*, edidit Franciscus Csonka (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1990).

BORSA 1964

Borsa Gedeon, *XVI. századi magyarországi nyomtatványok a bécsi Nationalbibliothekban = Magyar Könyvszemle* 80 (1964), 162–166.

BOTTENS 1703

Fulgentius Bottens, *Commentaria in omnes epistolas B. Pauli Apostoli quibus hae omnes breviter et clare quantum Deus dedit, fere de verbo ad Verbum Explicantur ac dilucidantur [...]* (Brugge: Franciscus van Heurck, 1703).

CHYTRÄUS 1579

Nathan Chyträus, *Poematum Nathanis Chytraei praeter sacra omnium libri septendecim* (Rostock: Stephanus Myliander, 1579).

CLAJUS 1575

Johannes Clajus, *Explicationum anniversariorum evangeliorum lib. quatuor [...]* (Leipzig: Johann Steinmann, 1575).

DEÁK 1885

Deák Farkas, *Forgách Zsuzsánna: 1582–1632* (Budapest: Mehner, 1885).

DIENES, UGRAI 2013

Dienes Dénes, Ugrai János, *A Sárospataki Református Kollégium története* (Sárospatak: Hernád Kiadó, 2013).

*Disticha Catonis 1626 Dionysii Catonis disticha de moribus ad filium* (Leiden: Andreas Cloucqius, 1626).

DUDITH 1579

Andreae Dudithii *viri clarissimi de cometarum significatione commentariolus. In quo non minus eleganter, quam docte et vere mathematicorum quorundam in ea re vanitas refutatur. Addidimus D. Thomae Erasti eadem de re sententiam* (Bázel: Pietro Perna, 1579.)

ELEM I/1, szerk. CSEPREGI 2014

CSEPREGI Zoltán, *Evangélikus lelkészek Magyarországon (ELEM). Proszopográfiai rész I, A reformáció kezdetétől a zsolnai zsinatig (1610) I/1: A–L* (Budapest: MEDiT, 2014).

ELEM I/2, szerk. CSEPREGI 2015

CSEPREGI Zoltán, *Evangélikus lelkészek Magyarországon (ELEM). Proszopográfiai rész I, A reformáció kezdetétől a zsolnai zsinatig (1610) I/2: M–R* (Budapest: MEDiT, 2015).

ELEM I/3, szerk. CSEPREGI 2016

CSEPREGI Zoltán, *Evangélikus lelkészek Magyarországon (ELEM). Proszopográfiai rész I, A reformáció kezdetétől a zsolnai zsinatig (1610) I/3: S–Z* (Budapest: MEDiT, 2016).

ELEM II/3, szerk. CSEPREGI 2021

CSEPREGI Zoltán, *Evangélikus lelkészek Magyarországon (ELEM). A zsolnai zsinattól (1610) a soproni országgyűlésig (1681), II/3: Kelet-Magyarország (az ötvárosi egyházközség és az erdélyi magyar evangélikus gyülekezetek)* (Budapest: MEDiT, 2021).

EOBANUS 1539

*Operum Helii Eobani Hessi Farragines duae* [...] (Schwäbisch Hall: [Peter Braubach], 1539).

EOBANUS 1548

Eobanus Hessus, *Psalterium Davidis carmine redditum* [...] (Leipzig: Valentin Papa, 1548), (VD16 B 3190).

FARKAS 2010

Farkas Gábor Farkas, *Az 1577-es üstökös és Szenci Molnár Albert = "...mint gyümölcsös termett szőlőveszszöc..." Tanulmányok P. Vásárhelyi Judit tiszteletére*, szerk. Stemler Ágnes, Varga Bernadett (Budapest: OSZK–Balassi, 2010), 57–60.

FARKAS 2014

Farkas Gábor Farkas, *Stars or comets. Celestial phenomena in early modern prints = Kniha 40* (2014), 251–261.

FILICZKI 1614

Johannes Filiczki de Filefalva, *Carminum liber primus; Carminum liber secundus, sive miscella epigrammata* (Basileae: Typis Johannis Schroeteri, 1614), (RMK III 1130).

GÁLFI 2011

Gálfi Emőke, *Az aradi káptalan jegyzőkönyv-töredéke (1504–1518)* (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2011)

GÁLFI 2015

Gálfi Emőke, *A gyulafehérvári hiteleshely levélkeresői (1556–1690)* (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2015).

GENETTE 2001

Gérard Genette, *Paratexts: thresholds of interpretation*, tr. Jane E. Lewin, foreword by Richard Macksey (Cambridge: Cambridge University Press, 2001).

GRIBALDI 1556

Matthaeus Gribaldi Mophae, *De methodo ac ratione studendi libri tres* [...] (Lyon: Ioannes Frellonius, 1556).

GRIECO 2010

Allen J. Grieco, *From roosters to cocks: Italian Renaissance fowl and sexuality = Erotic Cultures of Renaissance Italy*, ed. Sara F. Matthews-Grieco (London – New York: Routledge, 2010), 89–140.

GYULAFFI 1894

Gyulafy Lestár följegyzései, közli Szilágyi Sándor (*Monumenta Hungariae Historica – Magyar Történelmi Emlékek*, 33), (Budapest: Akadémia, 1894).

HELLMANN 1977

C. Doris Hellmann, *The comet of 1577: Its place in the history of astronomy* (New York: AMS Press, 1977).

HOLUBY 1910

Holuby József, *A régi zsolnai ág. hitv. evang. egyházközség történetének rövid vázlatja*, ford. Krizsan Zsigmond (Budapest: Hornyánszky Viktor, 1910).

IVÁNYI 1926

*Mossóczy Zakariás és a magyar Corpus Juris keletkezése* [M. and the Hung. Corpus Juris]. Bp., 1926

JAKÓ 2004

*Erdélyi okmánytár. Oklevelek, levelek és más írásos emlékek Erdély történetéhez II. 1301–1339*, közzéteszi Jakó Zsigmond (Budapest: Magyar Országos Levéltár, 2004).

JANKOVITS 2018

Jankovits László, *A könnyező orvos. Rimay János Ilona-verse = Irodalomtörténeti Közlemények* 122 (2018), 785–802.

KATHONA 1974

Kathona Géza, *Fejezetek a török hódoltsági reformáció történetéből* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1974).

KENYERES 1995

Kenyeres István, *A trencsényi vár a XVI. században = Fons* 2 (1995), 5–72.

KEVEHÁZI 1989

Keveházi Katalin, *Az Evangélikus Országos levéltár V. 1. jelzetű levélgyűjteménye = Lymbus 1* (1989), 23–35.

KISS 2018

Kiss Farkas Gábor, *Istvánffy Miklós Oláh-panegyricusa = „A magyar történet folytatója” : Tanulmányok Istvánffy Miklósról*, szerk. Ács Pál, Tóth Gergely (Budapest: MTA BTK TTI, 2018), 207–224.

KIS-VICZAY 1713

Petrus Kis Viczay, *Selectiora adagia Latino-Hungarica in gratiam et usum scholasticae iuventutis collecta, et in alphabeti seriem concinnata* (Bártfa: Typis civitatis, 1713).

KNAPP 2018

Knapp Éva, *Palingenius Zodiacus vitae-je a régi magyar irodalomban = Irodalomtörténeti Közlemények 122* (2018), 127–144.

KOLTAI 2012

Koltai András, *Batthyány Ádám. Egy magyar főúr és udvara a XVII. század közepén* (Győr: Győri Egyházmegye Levéltár, 2012).

KOVÁCS 1995

Kovács András, *Humanista epigráfusok adalékai Gyulafehérvár közép- és koraiúj kori helyrajzához = Szamosközy István (Stephanus Zamosius), Analecta lapidum veterorum et nonnullarum in Dacia antiquitatum, 1593. Inscriptiones Romanae in lapidibus antiquis Albae Iuliae et circa locorum, 1598* (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez, 33/1), szerk. Balázs Mihály, Monok István (Szeged: Scriptorum, 1992), 25–35.

KRISTELLER 1973

Paulus Oskarius Kristeller, *Supplementum ficinianum*, 2 vol. (Firenze: Olschki, 1973).

KUBINYI 2009

Kubinyi András, *A városi rend kialakulásának előfeltételei és a főváros kereskedelme a 15. század végén = Kubinyi András, Tanulmányok Budapest középkori történetéről, I.* (Budapest: Budapest Főváros Levéltára, 2009).

LOTICHIUS 1586

*Petri Lotichii Secundi opera omnia [...]* (Leipzig: Hans Steinmann, 1586), (VD16 L 2856).

LOVAS 2022

Lovas Borbála, *Egy ismeretlen ismerős: Dávid Ferenc prédikációgyűjteménye = Dávid Ferenc és a kortárs prédikációirodalom: A reformáció első generációi*, szerk. Lovas Borbála, Szigeti Molnár Dávid (Budapest: Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet, 2022), 27–61.

MADER 1588

Valerianus Mader, *Libellus exercitiorum poeseos scholasticorum, propter tyrones artis versificatoriae, ut quomodo ea comparanda, promovenda, amanda, et conservanda sit, exemplum capiant, in lucem editus* (Galgócz: Typis Valentini Mantskovit, 1588), (RMNy 611).

MAKÓ, szerk. SZÁDOCZKI 2018

Makó Pál *költői munkái*, sajtó alá rendezte, bevezetést és jegyzeteket írta Szádoczki Vera (Budapest: MTA–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport, 2018).

MELANCHTHON 1579

Philipp Melanchthon, *Epigrammatum libri sex*, ed. Petrus Vincentius (Wittenberg: haereses Iohannis Cratonis, 1579), (VD16 M 3179).

MENANDER 1981

*Menander Rhetor*, ed., tr., com. by Donald Andrew Russell, Nigel Guy Wilson (Oxford: Clarendon Press, 1981).

MÉSZÁROS 1981

Mészáros István, *XVI. századi városi iskoláink és a „studies humanitatis”* (Budapest: Akadémiai, 1981).

MIHOLCSA 2022

Miholcsa Gyula, *Jön az üstökös!* (Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2022).

MIŠIANIK 1967

Jozef Mišanik, *Latinská humanistická príležitostná poézia od začiatkov do druhej polovice 17. storočia = Humanismus a renesancia na Slovensku v 15–16. storočí*, eds. Ľudovít Holotík, Anton Vantuch (Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967), 234–269.

MIŠIANIK 1967

Ján Mišanik, *Vývin humanizmu na Slovensku = Humanismus a renesancia na Slovensku v 15–16. storočí*, eds. Ľudovít Holotík, Anton Vantuch (Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1967), 198–233.

#### MISOCACUS 1578

*Prognosticon. Prognosticon, az wy cometa felől valo jövendülés, mely ez el múlt 1577. esztendőben Sz. András havában tetzet meg jövendöltetöt Dantzckába az Vilhelmus Misocakus mester által, és dedicáltat az felséges és hatalmas István királynac, Lengyel ország kirallyánac* (Kolozsvár: Heltainé, 1578), (RMNy 414).

#### MOLNÁR 2021a

Molnár Dávid, *Eius est paucis cognita fama viris : Janus Pannonius és Valerian Mader verse Marsilio Ficinóról = Irodalomtörténeti Közlemények* 125 (2021), 26–36.

#### MOLNÁR 2021b

Molnár Dávid, *In Hungaria vero dementis est quaerere Ficinum? : Valerian Mader's poem about Marsilio Ficino = Studi Finno-ugrici: annali dell'istituto universitario orientale di Napoli* 1 (2021), 1–24.

#### MOLNÁR 2024

Molnár Dávid, *Versőrlő malomkőnek korpája? Filefalvi Filiczki János költői életműve* (Budapest – Sárospatak: L'Harmattan – Tokaj-Hegyalja Egyetem, 2024).

#### NAGY 1857

Nagy Iván, *Magyarország családai czímerekkel és nemzékrendi táblákkal*. I. (Pest: Friebisz István, 1857).

#### NAGY 1860

Nagy Iván, *Magyarország családai czímerekkel és nemzékrendi táblákkal*. VII. (Pest: Ráth Mór, 1860).

#### NAGY 1862

Nagy Iván, *Magyarország családai czímerekkel és nemzékrendi táblákkal*. IX. (Pest: Ráth Mór, 1862).

#### OKÁL 1971

Miloslav Okál, *Peter Baroš, člen trenčianského básnického krúžku = Auriga* 13 (1971), 118–136.

#### OKÁL 1986

Miloslav Okál, *Život a dielo Valeriána Mádera = Literárnomúzejný letopis* 20 (1986), 144–176.

#### OKÁL, KOPPAY 1980

*Georgii Koppay opera omnia – Juraj Koppay Zobrané spisy*, ed. Miloslav Okál (Bratislava: Slovenská Akadémia Vied, 1980).

OLÁH 2018

*Miskolci Csulyak István késmárki kapcsolatai = Reformácia v strednej Európe: Reformáció Közép-Európában: Reformation in Mittel-Europa*, eds. Annamária Kónyová, Peter Kónya (Eperjes: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2018), 517–532.

PACH 1978

Pach Zsigmond Pál, *A levante-kereskedelem erdélyi útvonala a 15–16. század fordulóján = Századok* 112 (1978), 1005–1038.

PÁLFY 1965

Pálffy Miklós, *Katalog der Handschriftensammlung der Hallenser Ungarischen Bibliothek* (Halle-Saale: Max Niemeyer, 1965).

PALINGENIO 1531

*Zodiacus vitae. Pulcherrimum opus atque utilissimum, Marcelli Palingenii Stellati poetae ad illustrissimum Ferrariae ducem Herculem secundum foeliciter incipit* (Venezia: B. Vitalis, 1531?).

PALUMBO 2007

Margherita Palumbo, *Manzoli, Pier Angelo = Dizionario Biografico degli Italiani*, Vol. 69 (Roma: Istituto della Enciclopedia italiana, 2007).

PANOFSKY 1930

Erwin Panofsky, *Hercules am Scheidewege* (Leipzig – Berlin: Teubner, 1930).

RAKOWSKI 1974

*Martini Rakovský a Rakov Opera omnia*, ed. Miloslav Okál (Bratislava: Slovenská akadémia ved, 1974).

REUSNER 1593

Nicolaus Reusner, *Opera, pars prima continens elegiarum libros VI. Elegorum Graecanicorum I. Heroidum fragmenta* (Jena: Tobias Steinmann, 1593).

RITOÓKNÉ SZALAY 1984

Ritoókné Szalay Ágnes, *Hortus musarum: Egy irodalmi társaság emlékei* (Budapest: Magyar Iparművészeti Főiskola, 1984).

RITOÓKNÉ SZALAY 2021

Ritoókné Szalay Ágnes, „*Ob pietatem soli*”. *Megyericsei János tanúságtévő római köveiről = Arte et ingenio: Tanulmányok Kovács András hetvenötödik születésnapjára*, szerk. Gálfi Emőke, Kovács Zsolt, P. Kovács Klára (Kolozsvár–Budapest: Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 1984).

Rukověť 1966

*Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě: Enchiridion renatae poesis Latinae in Bohemia et Moravia cultae*, 2, Č-J, eds., Opus ab Antonio Truhlář et Carolo Hrdina inchoatum, Josef Hejnic et Jan Martínek continuaverunt (Praha: Academia, 1966).

Rukověť 1969

*Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě: Enchiridion renatae poesis Latinae in Bohemia et Moravia cultae*, 3, K-M, eds., Opus ab Antonio Truhlář et Carolo Hrdina inchoatum, Josef Hejnic et Jan Martínek continuaverunt (Praha: Academia, 1969).

Rukověť 2011

*Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě: Enchiridion renatae poesis Latinae in Bohemia et Moravia cultae*, 6, Supplementa A-Ž, eds. Josef Hejnic, Jan Martínek (Praha: Academia, 2011).

SABINUS 1563

Georg Sabinus Brandenburgensis, *Poemata* (Leipzig: Ernst Vögelin, 1563) (VD16 S 135).

SCALIGER 1561

Julius Caesar Scaliger, *Poetices libri septem: I. Historicus, II. Hyle, III. Idea, IIII. Parasceve, V. Criticus, VI. Hypercriticus, VII. Epinomis, ad Sylvium filium* ([Lyons]: Apud Antonium Vincentium, 1561).

SCHULEK 1939

Schulek Tibor, *Bornemisza Péter: 1535–1584* (Sopron – Budapest – Győr: Keresztyén Igazság, 1939).

SEBŐK 2007

Sebők Marcell, *Humanista a határon. A késmárki Sebastian Ambrosius története (1554–1600)* (Budapest: L'Harmattan, 2007).

SEBŐK 2017

Sebők Marcell, *Félúton az átmenetek közt. Dudith András értelmezése az 1577-es üstökösről, és a korabeli tudományosság kontextusai = Scientiarum miscellanea. Latin nyelvű tudományos irodalom Magyarországon a 15–18. században* (Convivia Neolatina Hungarica 2.), szerk. Kasza Péter, Kiss Farkas Gábor, Molnár Dávid (Szeged: Lazi Könyvkiadó, 2017), 95–113.

SEIDEL 1555

Brunonis Seidelii *Querfurdensis poematum libri septem* [...] (Basel: Ioannes Oporinus, 1555).

SOMMERSBERG 1730

Friedrich Wilhelm de Sommersberg, *Silesiacarum rerum scriptores aliquot adhuc inediti, quibus historia ab origine gentis ad obitum usque D. Imperatoris Rudolphi II. Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque regis potentissimi speciatim recensetur, accedunt tabulae genealogicae* [...] (Leipzig: Michael Hubertus, 1730).

STIGEL 1566

*Poematum Ioannis Stigellii liber I. continens sacra* (Jena: Donatus Ritzenhayn, Thomas Rebart, 1566), (VD16 S 9092).

STIGEL 1577

*Poematum Io. Stigellii Gothani, ex recensioe Adami Siberi. Volumen primum* (Ienae: Donatus Ritzenhayn, 1577).

SZABÓ 1986

Szabó András, *Melanchthontól Lipsiusig: Tanárok, diákok és prédikátorok Sárospatakon 1562–1598 = Irodalomtörténeti Közlemények* 90 (1986), 483–506.

SZABÓ 1987

*De Sigetho Hungariae propugnaculo. Zrínyi album*, kiad. Kőszeghy Péter, tan. Szabó András (Budapest: MTA Irodalomtudományi Intézet–Akadémiai Kiadó, 1987 (Bibliotheca Hungarica Antiqua, XV), 8–12.

SZABÓ 2004

Szabó András, *A késő humanizmus irodalma Sárospatakon (1558–1598)* (Debrecen: Hernád Kiadó, 2004).

SZABÓ 2008

Szabó András, *Kassai magyar lelkészek és tanárok a 16. század második felében = Urbs – Magyar várostörténeti évkönyv* 3. (Budapest: Budapest Főváros Levéltára, 2008), 179–191.

SZABÓ 2014

Szabó András, *Laskai János debreceni tanár és Aesopus életéről szóló munkája = Az irodalomoktatás új kihívásai – A Selye János Egyetem Tanárképző Karának tudományos közleményei* (Budapest: Gondolat, 2014), 225–253.

SZABÓ 2017

Szabó András, *Coetus Ungaricus: a wittenbergi magyar diáktársaság, 1555–1613* (Budapest: Balassi, 2017).

SZENCI MOLNÁR, kiad. SZABÓ 2003

*Szenci Molnár Albert naplója*, kiad. Szabó András (Budapest: Universitas, 2003).

SZENTMÁRTONI SZABÓ 2010

Szentmártoni Szabó Géza, *Janus Pannonius és a szekszárdi apátúr = Parthenope veszedelme. Újdonságok a Janus Pannonius-filológia köréből* (Budapest: Cédrus Művészeti Alapítvány–Napkút Kiadó, 2010), 152–167.

SZENTMÁRTONI SZABÓ 2022

Szentmártoni Szabó Géza, *Balassa Istvánné Zrínyi Ilona (1546–1570) párbeszédés epítáfiuma a széleskúti templomban = Antikvitás & Reneszánsz, Ünnepi különszám Lázár István Dávid 60. születésnapjára*, főszerk. Vigh Éva, szerk. Máté Ágnes, Kasza Péter (Szeged: SZTE Antikvitás és Reneszánsz – Források és Recepció Kutatóközpont, 2022), 197–221.

SZERÉMI 1890

Szerémi [Odescalchi Artúr], *A gróf Draskovich-család levéltárában talált XVII-ik századbeli feljegyzés* = Történelmi Tár 13 (1890), 370–377.

SZÉKELY 1982

Székely Júlia, *Justus Lipsius ismeretlen levelezőpartnere: Koppay György = Irodalomtörténeti Közlemények* 86 (1982), 649–652.

SZOMBATHI, SOLTÉSZ 1864

Szombathi János, *A sárospataki főiskola tanárainak életrajza*, szerk., ford. Soltész János (többekkel) = *Sárospataki Füzetek* 8 (1864), 120–136, 223–238, 303–317, 404–420, 521–530, 616–626, 687–705, 804–818, 873–899.

SZŐKE 2017

Szőke Kornélia, *Genealogia variabilis: Tanulmány a genealógia műfajairól a Thurzó-család példáján* (Miskolc, Doktori disszertáció, 2017).

VAN DAM 2015

Harm-Jan van Dam, *Poems on the Threshold: Neo-Latin carmina liminaria = Acta Conventus Neo-Latini Monasteriensis Proceedings of the Fifteenth International Congress of Neo-Latin Studies (Münster 2012)*, eds. Astrid Steiner-Weber, Karl A. E. Enenkel (Leiden–Boston: Brill, 2015), 50–81.

WANDER 1867–1880

Karl Friedrich Wilhelm Wander, *Deutsches Sprichwörter-Lexikon. Ein Hausschatz für das deutsche Volk*, Bd. I–V (Leipzig: Brockhaus, 1867–1880).

# Személy- és helynevek mutatója



## A, Á

- Ács Pál 439  
Ádámfalva (Adamovce, SK) 421  
*Adamóckobanóc (Adamovské Kochanovce, SK)* 54  
Adamovska, Barbara 26, 363, 417, 421, 423  
Aesopus 444  
Alciati, Andrea 23, 410, 412, 435  
Almási Gábor 47, 435  
Ambrosius, Sebastian 443  
Anjou, Károly Róbert 36, 408  
Antonius (Anthonius) lelkész 26  
Apafi család 434  
*Arad (RO)* 437  
Argead, Fülöp, II. 30  
Argead, Sándor, III. (Nagy Sándor) 20  
Arisztotelész 30  
Árpád-ház, László, Szent 41  
Árva (Orava, SK) 427  
Attalosz Philometor Euergetész, III. 411  
*Augsburg (Bayern, D)* 435

## B

- Bábaszék (Babiná, SK)* 425  
*Bajmóc (Bojnice, SK)* 51, 411, 424  
Balassa András 333  
Balassa család 19, 425  
Balassa István 19, 20, 38, 259, 260, 357, 405, 422, 425  
Balassa István, II. 19, 421  
Balassa Menyhért, I. 405, 421  
Balassa Menyhért, II. 19, 259, 260, 422  
Balázs Mihály 435, 439  
Balsaráti Vitus János 12  
*Bán (Bánovce nad Bebravou, SK)* 17  
Bánffy László (Bamphi, Ladislaus) 14, 41, 296, 329, 382, 386, 425  
Bărbulescu, Mihai 36, 435  
Barossius, Andreas 54, 421  
Barossius, Petrus (Baroš, Peter) 8, 10, 11, 14, 22, 23, 24, 27, 33, 35, 40, 41, 47, 50, 57, 264, 271, 281, 282, 295, 331, 378, 381, 385, 398, 400, 402, 406, 408, 421, 423, 441  
*Bártfa (Bardejov, SK)* 9, 10, 17, 22, 34, 35, 47, 55, 57, 409, 416, 422, 424, 439  
*Basilea* lásd Bázél  
Báthory család 456  
Báthory Kristóf 38  
Báthory István 47  
Batthyány Ádám 439  
Batthyány család 426  
*Bázél (Basilea, CH)* 31, 32, 437, 436  
*Bazin (Pezinok, SK)* 426  
Bebek István 421  
*Beckó (Beckov, SK)* 14, 16, 23, 29, 41, 44, 53, 54, 57, 422, 423, 425  
Beczковиensis, Georgius 14, 310, 296, 328, 382, 396, 411, 422  
*Bécs (Wien, A)* 8, 14, 15, 30, 435, 455  
*Bellus (Beluša, SK)* 421  
Benedek, Zoborhegyi Szent 29, 416  
Berger, Petrus 54, 414, 416  
Berková z Dubé, Johanna 426  
*Besztercebánya (Banská Bystrica, SK)* 23, 416, 422, 427  
Bethlen család 434  
Blandrata/Biandrata, Giorgio 36, 272, 408  
Bocatius, Ioannes 16, 410, 435  
Bornemisza Péter 14, 421, 443  
Borsa Gedeon 8, 9, 15, 435  
Bottens, Fulgentius 411, 436  
Brahe, Tycho 45, 47, 406

*Brassó (Braşov, RO)* 45, 423  
Braubach, Peter 437  
*Breznóbánya (Brezno, SK)* 409, 414, 416  
*Brieg (Brzeg, PL)* 416, 423  
*Brindisi (Puglia, I)* 412  
*Brugge (Bruges, BE)* 436  
Bulgar (Balgar), Georgius 9, 24, 25, 48, 49, 50, 52, 54, 284, 330, 334–337, 388–391, 422

## C

Cabat, Georgius lásd Thoraconymus, Matthias  
Camerarius Ioachim Secundus 405  
Carponensis (Crupinius), Andreas lásd Krupinai András  
Carthicius (Novisoliensis), Mathias 14, 260, 399, 400, 401, 402, 405, 422  
*Chemnitz (Sachsen, D)* 20, 371, 375, 416, 423, 427  
Chirurgus, Stephanus 25, 359  
Chotessovius, Georgius 9, 26, 392, 422  
Chyträus, Nathan 406, 436  
Cicero, Marcus Tullius 43, 44, 291, 308  
Clajus, Johannes 406, 436  
*Claudianapolis* lásd *Kolozsvár*  
*Claudiopolis* lásd *Kolozsvár*  
Cloucquius, Andreas 436  
Colacinus (Colacinales), Nicolaus 10–13, 22, 26, 30, 52, 53, 57, 274, 303, 326, 382, 409, 417, 422, 426  
Comenius, Johannes Amos 43  
Conradi, Georgius 49, 50, 51, 338, 422  
Crato, Iohannes 440  
Cricius, Andreas (Krzycki, Andrzej) 408  
Criva, Caspar 363, 417, 421, 423  
Criva, Dorothea 417, 423  
Csepregi Zoltán 9, 15, 416, 419, 422–427, 436, 437  
Csonka Ferenc 410, 435

## D

Dam, Harm-Jan van 31, 445  
Dávid Ferenc 36, 408, 440  
*Debrecen (Hajdú-Bihar, HU)* 32, 37, 434, 444  
*Delphoi (GR)* 413, 417, 418, 419  
Dernschwam, Hans 32, 433  
Dersffy család 10, 407  
Dersffy Ferenc 12, 30, 407, 422

Dersffy Miklós, II. 407  
Devecseri Csoron Anna 421  
Devecseri Gábor 407  
Dienes Dénes 12, 38, 43, 436  
Dobó Ferenc 12, 409  
*Dobronya (Dobrá Niva, SK)* 33  
*Domaželice (CZ)* 425  
Draskovich család 14, 41, 445  
Dudith András 47, 436, 443

## E

*Eger (Heves, HU)* 34, 427  
*Egyházahely (Kiripolc, Kostolište, SK)* 14, 19, 58  
Enenkel, Karl A. 445  
Eobanus Hesus, Helios 18, 407, 410, 415, 437  
*Eperjes (Prešov, SK)* 32  
*Erdély (RO)* 10–13, 16, 17, 31, 35, 36, 38, 57, 408, 434, 437, 438, 440, 442  
Erdélyi Nagy János (Nagy Transsylvanus, Ioannes) 21, 425  
Esterházy Pál 32  
*Esztergom (Komárom-Esztergom, HU)* 15

## F

Faber, Thomas 10, 23, 34, 57, 353, 380, 409, 416  
Fabricius (Fabritius), Johannes 419  
Fabricius, Georgius 22, 375, 418, 423  
Fabricius, Thomas lásd Faber, Thomas  
Farkas Gábor Farkas 47, 434, 437  
Fekete Csaba 434  
*Felsőszerdahely (Horná Streda, SK)* 419  
Ferdinánd, I. lásd Habsburg, Ferdinánd, I.  
Ficino, Marsilio 9, 25, 31, 32, 319, 441  
Filiczki János, Filefalvi 18, 23, 31, 43, 437, 441, 456  
Foerstemann, Karl Eduard 424, 433  
Fonticulus, Briccius 54, 382, 423  
Forgách (Forgacz) Simon 22, 419  
Forgách Imre, Gimesi 415, 426  
Forgách Zsuzsánna 436  
Frellonius, Ioannes 438  
Friebeisz István 441  
Fülöp, makedón király lásd Argead, Fülöp, II.

## G

Gálfi Emőke 11, 28, 37, 38, 411, 437, 442  
*Galgóc (Hlohovec, SK)* 8, 15, 17, 27, 419, 425, 426  
Genette, Gérard 31, 437  
Gribaldi, Matteo 406, 438  
Grieco, Allen J. 410, 438  
Grundelius, Iohannes Varraliensis 34, 347, 423  
Guidovicus, Ioannes 333  
Gulyás Pál 433

## GY

*Gyulaféhérvár (Alba Iulia, RO)* 11, 28, 36, 37, 57, 408, 437, 439  
Gyulaffy Lestár 47, 438

## H

Habsburg, Ferdinánd, I. 26, 260  
Habsburg, Miksa, II. 26, 424  
Habsburg, Rudolf, II. 26, 444  
*Háj (Áj, SK)* 424  
Halachi de Bobrownic, Ioannes 29, 328, 423  
Halicius, Michael 32  
Hejnic, Josef 9, 443  
Hellmann, C. Doris 47, 438  
Helner, Valentin 45, 46, 383, 423  
Heltai Gáspárné 441  
Hercegszőlősi János 28  
Herner János 433  
Hessus, Eobanus 18, 437  
Heurck, Franciscus van 436  
Holutík, Ludovít 440  
Holuby József 12, 438  
Homérosz 20, 38, 55, 414, 416, 418  
*Hont (Nógrád, HU)* 405, 407  
Horatius, Quintus Flaccus 18, 19, 368  
Hornyánszky Viktor 438  
Hrabowski (Hrabovsky), Martinus 13, 394, 395, 423  
Hrdina, Karel (Carolo) 9, 443  
Hroncovia, Elisabetha 281, 421, 423  
Hubertus, Michael 444  
Husselius (Hussel), Albertus 13, 41, 42, 397, 423  
Hynconius, Ioachimus 371, 424

## I

Iessenski, Ioannes 265, 305, 354, 387, 398, 403, 404  
*Iglau (Jihlava, CZ)* 27, 426, 427  
*Illava (Ilava, SK)* 23, 53, 281, 284, 422, 423, 425  
Illésházy István 15  
Istvánffy Miklós 439  
Iuvenalis, Decimus Iunius 18  
Iványi Béla 28, 433, 438

## J

Jakó Zsigmond 36, 438  
Jankovits László 39, 438  
János, Keresztelő Szent 39  
János, Nepomuki Szent 456  
Janus Pannonius 407, 441, 445  
*Jéna (Jena, Thüringia, D)* 27, 426  
Jessenius (Jeszenszky, Jesensky), Simon 10, 16, 22, 27, 28, 33, 38, 47, 424  
Jessenius, Stephanus 424  
Jeszenszky Simon lásd Jessenius, Simon  
*Jihlava* lásd *Iglau*

## K

Kabát, Matej lásd Thoraconymus, Matthias  
Károly, I. lásd Anjou, Károly Róbert  
*Kassa (Cassovia, Kosice, SK)* 10, 11, 17, 34, 35, 39, 57, 269, 278, 320, 407, 409,  
434, 444, 456  
Kassai Császár György 12, 13, 30, 57, 409  
Kasza Péter 443, 445  
Kathona Géza 17, 438  
Kecskeméti Buzás János 28  
Kenyeres István 9, 426, 438  
*Késmárk (Kežmarok, SK)* 12, 43, 409, 422, 423, 442, 443  
Kevházi Katalin 12, 42, 422, 424, 433, 439  
*Kiripolc* lásd *Egyházbhely*  
Kis Viczay, Péter 52, 415, 439  
*Kisbiróc (Malé Břarovce, SK)* 16, 17, 54, 56, 421  
Kiss Farkas Gábor 27, 28, 439, 443  
Knapp Éva 405, 439  
*Kolozsvár (Claudiopolis, Cludianapolis, Cluj Napoca, RO)* 11, 17, 32, 37, 38, 47, 57, 298,  
300, 411, 434  
Koltai András 426, 439  
Kónya Peter 442

Kónyová, Annamária 442  
Koppay György (Koppay, Juraj (Georgii)) 424, 441, 445  
*Korpona (Krupina, SK)* 34, 416, 422  
Kovács András 36, 439, 442  
Kovács Klára, P. 442  
Kovács Zsolt 442  
*Körmöcbánya (Kremnica, SK)* 43, 54, 423, 424, 426, 427  
Kőszeghy Péter 444  
Kristeller, Paulus Oskarius 31, 439  
Krizsan Zsigmond 438  
Krupinai András (Carponensis/Crupinius, Andreas) 34, 353, 422  
Krzycki, Andrzej lásd Cricius, Andreas  
Kubinyi András 11, 439  
Kubinyi Kristóf 415  
Kubinyi Kristóf, ifj. 415  
Kubinyi László 415  
Kulcsár György 434  
*Kunštát (CZ)* 424  
Kurbach család 426

## L

Laskay János 13, 37, 38, 411, 444  
*Laskó (Lug, CRO)* 37  
László, Szent lásd Árpád-ház, László, Szent  
*Leiden (NL)* 436  
*Leipzig* lásd *Lipce*  
Leporinus, Michael 43, 307, 424  
Lewin, Jane E. 437  
*Lipce (Leipzig, Sachsen, D)* 27, 426  
*Lipnik (SK)* 425  
Lipsius, Justus 16, 444, 445  
Lotichius, Petrus Secundus 18, 405, 408, 413, 415, 416, 417, 439  
*Lőcse (Levoča, SK)* 43, 408, 424  
Lucanus, Marcus Annaeus 18, 414  
*Lucatő (Lučatín, SK)* 424  
Lucretius, Titus Carus 18  
Luczatinski, Aegidius 26, 361, 424  
Luczatinski, Elisabeth 26, 424  
Luczatinski, Ioannes 26, 361, 424  
Luxemburgi Zsigmond 406  
*Lyon (Rhône, F)* 32, 438, 443

## M

- Macksey, Richard 437  
Maczak (Macák), Adam 33, 34, 41, 298, 406, 425  
Mader, David 9  
Mader, Ioannes 9  
Mader, Josephus (Jozef) 9  
Mader, Nicolaus (Mikuláš) 9  
Mader, Nicolaus (Mikuláš), ifj. 9  
Mader, Valerian passim  
*Magyarbród (Uberský Brod, CZ)* 17, 53, 333, 416, 425  
Makó Pál 410 440  
*Malacka (Malacky, SK)* 422, 425  
Malobicensis, Martinus 53, 349, 425  
*Mantova (Lombardia, I)* 412  
Mantovano, Battista (Mantuanus, Baptista) 408  
Mantskovit Bálint 8, 15, 440  
Manzoli (Manzoli), Pier Angelo 405, 442  
Marci, Ioannes 403, 425  
Marciglodius, Caspar lásd Mrziglod (Marciglodius), Caspar  
*Márkusfalva (Markušovce, SK)* 14, 15, 17, 58  
*Marosvásárhely (Târgu Mureș, RO)* 434  
Marothi Anna 27  
Marothi Gábor 27  
Marothi Imre 27  
Marothi Klára 27  
Marothi Magdolna 27  
Marothi Zsuzsanna 27  
Marothi, Basilius (Maróthi Vazul) 27, 366  
Martialis, Marcus Valerius 18  
Martínek, Jan 9, 443  
Márton, Tours-i Szent 42, 47  
Máthé Elek 30  
Matthews-Grieco, Sara F. 438  
Mazurkius Teutolipchensis, Christophorus 22, 375, 425  
Mednienski, Nicolaus (Mednyánszky Miklós) 11, 13, 14, 37, 38, 51, 53, 290, 298, 317,  
331, 384, 386, 390, 395, 425  
Megyericsi János 442  
Melanchthon, Philipp 22, 23, 255, 375, 407, 413, 429, 440, 444  
Menander, Rhetor 24, 33, 43, 440  
Menandrosz 24, 33  
Mészáros István 10, 50, 440  
Miksa, II. lásd Habsburg, Miksa, II.

*Mikulovice (CZ)* 424  
Minárik, Jozef 8, 440  
Mišianik, Ján 8, 440  
Miskolci Csulyak István 442  
Misocacus (Misocakus), Vilhelmus 47, 441  
Molnár Dávid 7, 9, 18, 23, 25, 27, 30, 33, 38, 47, 441, 443, 455, 456  
Monok István 433, 434, 435, 439, 455, 456  
*Mosóc (Mošovce, SK)* 17, 49, 53, 412, 422, 424  
Mossóczy Zakariás 28, 438  
Mrziglod (Marciglodius), Caspar 53, 54, 384, 415, 422, 425  
Myliander, Stephanus 436

## N

N., Valentinus 425  
Nagy Iván 441  
Nagy Sándor lásd Argead, Sándor, III.  
Nagy Transsylvanus, Ioannes lásd Erdélyi Nagy János  
*Nagybánya (Baia Mare, RO)* 434  
*Nagybiccse (Bytča, SK)* 17, 33, 414, 422  
*Nagyenyed (Aiud, RO)* 11, 32, 434  
*Nagyfalu (Velichná, SK)* 427  
*Nagyrákó (Rakovo, SK)* 417  
*Nagysáros (Veľký Šariš, SK)* 17, 426  
*Nagyszombat (Trnava, SK)* 434  
*Nagyvárad (Oradea, RO)* 11, 37  
*Nápoly (Campania, I)* 405, 412  
*Németlőpcse (Partizánska Lúпча, SK)* 421, 424, 425  
Niemeyer, Max 442

## O

Odescalchi Artúr, Szerémi 445  
Okál, Miloslav 8–11, 13, 14, 18–22, 26, 30, 33, 40, 42–46, 51, 53, 54, 55, 265, 411, 416,  
417, 421–427, 441, 442  
Oláh Miklós 24, 427, 439, 442  
Oporinus, Ioannes 444  
Origenész 262, 406  
Ortenburgh, Ernfried von 426  
Osvaldi lásd Racicenus  
Ószombat (Sobotište, SK) 426  
Ovidius, Publius Naso 18, 44, 308, 412

## P

- Pach Zsigmond Pál 11, 442  
*Pacov (CZ)* 424  
Paksi Cormaeus Mihály 12, 36, 57, 273  
Pálffy Miklós 8, 15, 442  
Palingenio, Marcello 259, 405, 439, 442  
Palumbo, Margherita 405, 442  
Panofsky, Erwin 19, 442  
Papa, Valentin 437  
*Párizs (F)* 32, 456  
Perna, Pietro 436  
*Pest (Budapest, HU)* 441  
Petrarca, Francesco 22  
Petronius, Iohannes (Petron János) 38, 357, 425  
Peutinger, Konrad 410, 435  
Philomates, Ioannes 20, 21, 369, 426  
Plutarkhosz 18  
Popelius (Popel, Poppel) a Lobkowicz (Lobkovic, Lobkovicz, Lobkowitz), Ladislaus 26, 33, 263, 365, 426  
Popelius (Poppel) a Lobkowicz, Julia 26, 426  
*Pozsony (Bratislava, SK)* 28, 32, 434, 435  
*Prága (Praha, CZ)* 26, 43, 56, 423, 424, 425  
*Prerau (Přerov, CZ)* 425  
Preußen, Sabinus Dorothea von 414  
*Privigye (Prievidza, SK)* 422, 423, 426  
Propertius, Sextus 18, 50, 336  
Pruno, Ioannes 27, 426  
Pruno, Paulus 27, 426

## R

- Račice lásd Rákosvölgy*  
Racenus (Osvaldi), Stephanus 29, 59, 351, 352, 426, 431  
Racocius, Martinus lásd Rakovszky (Rakowski) Márton  
Radaschin, Georg 10, 23, 57, 380  
Radéczy István 28, 34, 427  
Radvánszky László 32  
*Radvány (Besztercebánya, SK)* 425  
Rákóczi család 417  
Rákóczi Márton 417  
*Rákosvölgy (Račice, SK)* 426  
Rakovská (Rakovszky), Barbara 424, 435  
Rakovszky (Rakowski, Rakovský, Racocius) Márton 26, 55, 363, 417, 421, 423, 424, 442

Ráth Mór 441  
Rebart, Thomas 444  
Reusner, Nicolaus 410, 442  
Rimay János 438  
Ritoókné Szalay Ágnes 28, 36, 442  
Ritzenhayn, Donatus 444  
*Rostock (D)* 436  
*Rózsabegy (Ružomberok, SK)* 426  
Rudolf, II. lásd Habsburg, Rudolf, II.  
Russell, Donald Andrew 440

## S

Sabinus Brandenburgensis, Georg 15, 18, 20, 23, 40, 55, 281, 376, 406–415, 443  
Salmis, Magdalena a 426  
Sárosi (Sarosius) András 42, 357, 417, 426  
*Sárospatak (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU)* 9, 11, 12, 13, 16, 17, 21, 22, 30, 34, 35, 36, 38, 42, 43, 45, 48, 55, 56, 57, 407, 409, 423, 425, 427, 434, 436, 444, 445, 456  
Sartorius, Hieremias 15, 21, 22, 25, 33, 372, 379, 404, 418, 427  
Sartorius, Nicodemus 324, 427  
Saxoferrato, Bartolus de 410  
Scaliger, Julius Caesar 15, 23, 27, 30, 33, 39, 40, 43, 443  
Schelendorf, Andreas 25, 427  
Schelendorf, Georgius 25, 358, 427  
Schröter, Johann 437  
Schulek Tibor 14, 443  
Sculteti, Severin 10, 57  
Sebők Marcell 9, 47, 443  
Seidel, Bruno 410, 444  
*Sempte (Šintava, SK)* 10, 17, 38, 39, 57, 417  
Severus, Sulpicius 42  
Sickius (Sick), Albertus 387, 427  
*Siroka (Široké, SK)* 17, 55, 425  
Solm család 426  
Soltész János 12, 13, 409, 445  
Sommersberg, Friedrich Wilhelm de 426, 444  
Stadius, Publius Papinius 18  
Steiner-Weber, Astrid 445  
Steinmann, Hans (Johann) 436, 439  
Steinmann, Tobias 442  
Stemler Ágnes 437  
Steynerus, Henricus 435  
Stigel, Johann 40, 406, 411, 444

Storcus, Ioannes 24, 264, 286, 287, 406, 427  
Stöckel, Anna 416  
Stöckel, Leonhard 34, 416  
*Svábfalva (Švábovce, SK)* 423

## SZ

Szabó András 9–13, 37, 47, 279, 411, 415, 425, 427, 444, 445  
Szádoczki Vera 410, 440  
Szamosközy István (Stephanus Zamosius) 36, 435, 439  
*Szászváros (Orăștie, RO)* 434  
*Szatmár (Szatmárnémeti, Satu Mare, RO)* 434  
Szegedi Literáti István 12  
Székely Júlia 8, 445  
*Székelyudvarhely (Odorheiu Secuiesc, RO)* 434  
*Szekszárd (Tolna, HU)* 445  
Szenci Molnár Albert 20, 30, 47, 52437, 445  
*Szentandrás (Liptovský Ondrej, SK)* 426  
Szentmártoni Szabó Géza 279, 425, 445  
Szerémi Odescalchi Artúr lásd Odescalchi Artúr  
Szilágyi Sándor 438  
Szókratész (Socrates) 50  
Szombathi János 12, 13, 409, 445  
Szóke Kornélia 19, 445

## T

*Tálya (Borsod-Abaúj-Zemplén, HU)* 46, 410  
*Tarcadobó (Dubovica, SK)* 13, 14, 17  
Tauchnitz, Karl Christian Philipp 433  
Teleki család 434  
Terentius, Publius Afer 44, 309  
Thal, Anthonius 39, 320, 414, 427  
Thoraconymus, Matthias (Kabát, Matej) 12, 13, 30, 409  
Thököly Sebestyén 9, 40, 427  
Thurzó Anna 421  
Thurzó család 406  
Thurzó György 426  
Tibullus, Albius 18  
Tinódi Sebestyén 17  
Tolnai Katona Miklós (Nicolaus Tolnensis) 42, 348, 356, 370, 417, 427  
*Tomi (Constanța, RO)* 412  
*Torda (Turda, RO)* 11  
Tóth Gergely 439

Trčka család 426

*Trencsén (Trenčín, SK)* 8, 9, 10, 13–17, 19–23, 25–29, 33, 34, 35, 37, 38, 40, 41, 42, 44, 48, 49, 52–58, 406, 408, 415, 421–427, 438

*Trencséntepléc (Trenčianske Teplice, SK)* 53

Truhlář, Anton 9, 443

*Turócjeszen (Turčianske Jaseno, SK)* 424

*Turócszentmárton (Martin, SK)* 423, 424

*Turócszentmihály (Turčiansky Michal, SK)* 423

## U

Ugrai János 12, 38, 43, 436

*Uberský Brod lásd Magyarbród*

*Ungvár (Uzsgorod, UKR)* 434

## V

*Vágsziclás (Skalka nad Váhom, SK)* 416

*Vágújhely (Nové Mesto nad Váhom, SK)* 16, 17, 53, 54, 422, 423, 425, 426

Vantuch, Anton 440

Varga András 434

Varga Bernadett 437

Vásárhelyi Judit, P. 437

*Vérence (Venezia, Veneto, I)* 32, 442

Vergilius, Publius Maro 18, 44, 45, 51, 255, 278, 308, 409, 412, 414, 415, 432

Vincentius, Petrus 440

Vögelin, Ernst 443

## W

Wander, Karl Friedrich Wilhelm 416, 446

Werner, Andreas 14, 23, 384, 427

Wilson, Nigel Guy 440

*Witttemberg (Sachsen Anhalt, D)* 29, 34, 42, 409, 411, 416, 422–427, 440, 445

*Wroclaw (Breslau, PL)* 424, 427

## X

Xanthippé 50, 255, 388

## Z

Zahorski, Adam 26, 364

Zaluzki, Ioannes 34, 327, 328, 427

Zamosius, Stephanus lásd Szamosközy István

*Zboró (Zborov, SK)* 406

Zeybigius Chemnicensis, Matthias 20, 371, 427

*Zilah (Zaláu, RO)* 434  
*Zoilus* 19, 21, 374, 418  
*Zólyom (Zvolen, SK)* 17, 33, 427  
*Zólyomlípce (Slovenská Lupča, SK)* 416  
Zrínyi Ilona 19, 405, 421, 445  
Zrínyi Miklós 19, 405  
Zvara Edina 434, 435, 455

## **ZS**

Zsámboky János 32, 433  
*Zsolna (Žilina, SK)* 10, 12, 17, 22, 24, 26, 27, 30, 34, 41, 45, 47, 48, 52, 53, 409, 422, 426,  
436, 437, 438

A L'Harmattan Kiadó és a  
Tokaj-Hegyalja Egyetem,  
Speculum Kutatócsoport  
kiadásában megjelent



Europica varietas Tokajensis

Acta Universitatis Tokajensis Sárospatakini –  
Patrimonium culturale – Fontes

- I. Görög Demeter (1760–1833) *grinzingi birtokán ültetett szőlőfajták*, 1829. A Bécsben 1829-ben kiadott könyv hasonmása Zvara Edina tanulmányával és Balling Péter, Kneip Antal László és Monok István szőlészeti mutatóival, 2022.
- II. Laurentius Eiseler, *Epicinon carmen in laudem... Caroli Rueberi – A bécsi Lorenz Eiseler győzelmi éneke a nemes báró, Karl Rueber úr dicséretére és annak diadalára a török felett*. A Strasbourgban 1581-ben kiadott könyv hasonmása Molnár Dávid fordításában és jegyzeteivel, Molnár Dávid, Monok István és Tózsza-Rigó Attila tanulmányaival, 2022.
- III. Domby Sámuel, *De vino Tokaiensi – A tokaji borról, 1758*. Az Utrechttben 1758-ban kiadott könyv hasonmása Pető Gábor fordításában, N. Kis Tímea jegyzeteivel és tanulmányával, 2022.

- IV. Szirmay Antal, *Notitia montium et locorum viniferorum Zempleniensis, 1798 – A tokaji, vagy is hegyaljai szőlőknek ültetéséről, 1810, A Kassán 1798-ban és a Pesten 1810-ben kiadott könyvek hasonmása*, Pető Gábor fordításában, Orbán Áron jegyzeteivel és tanulmányával, 2022.
- V. *Francisci Hunniadini poemata Latina omnia*, ed., introd., comment. Dávid Molnár, 2022.
- VI. *Tokaj 1565. évi ostromának híre és ábrázolása*, Szalai Béla, N. Kis Tímea és Orbán Áron tanulmányával, szerk. Monok István, 2023.
- VII. Robert Townson, *Tokay, its Vineyards and Wine Tokaj szőlőskertjei és bora, A Londonban 1797-ben, Párizsban 1798-ban és a Hágában 1800-ban kiadott könyvek Tokaj-Hegyalja fejezeteinek hasonmása* Rózsa Péter fordításában és tanulmányával, szerk. Monok István, 2023.
- VIII. Valerian Mader, *Libellus exercitiorum poeseos scholasticorum (1588)*, ed., introd., comment., Dávid Molnár, recensuit et emend., István Bartók, 2024.

Acta Universitatis Tokajensis Sárospatakini –  
Patrimonium culturale – Dissertationes

- I. Monok István, *A Bibliotheca Corvina, Egy könyvtár sorsa, küldetése és végzete*, 2022.
- II. Máté Ágnes, *A sikertörténet folytatódik, Enea Silvio Piccolomini Historia de duobus amantibus fordításai a 17–18. században*, 2023.
- III. N. Kis Tímea, „*Kiben Isten abban az üdőben magát kiváltképpen jelenteni akarta*”, *Nepomuki Szent János tiszteletének kora újkori elterjedése és magyarországi sajátosságai*, 2023.
- IV. Molnár Dávid, *Versőrlő malomkőnek korpája? Filefalvi Filiczki János költői életműve*, 2024.
- V. *A Báthoryak kora, XXV. Sárospataki Művelődéstörténeti Konferencia, Sárospatak, 2022. október 6–7.*, szerk. Monok István, Tamás Edit, 2024.

Acta Universitatis Tokajensis Sárospatakini –  
Patrimonium culturale – Δωρον

- I. *Les racines des vignobles de Tokaj et Sauternes, Actes du Colloque international franco-hongrois les 2–6 novembre 2022, Sárospatak (Hongrie)*, sous la direction de Michel Figeac, István Monok, 2023.
- II. István Monok, *The Bibliotheca Corvina – The fate, mission and destiny of a library*, translated by Dóra Kalydy, 2023.



A kiadó kötetei megrendelhetők  
illetve kedvezménnyel megvásárolhatók:  
L'Harmattan Könyvesbolt  
1053 Budapest, Kossuth Lajos utca 14–16.  
Telefon: +(36-70) 554-3177  
[www.harmattan.hu](http://www.harmattan.hu)

Tördelés és borítóterv: Kára László  
Nyomdai kivitelezés: Prime Rate Kft.  
Felelős vezető: Tomcsányi Péter